

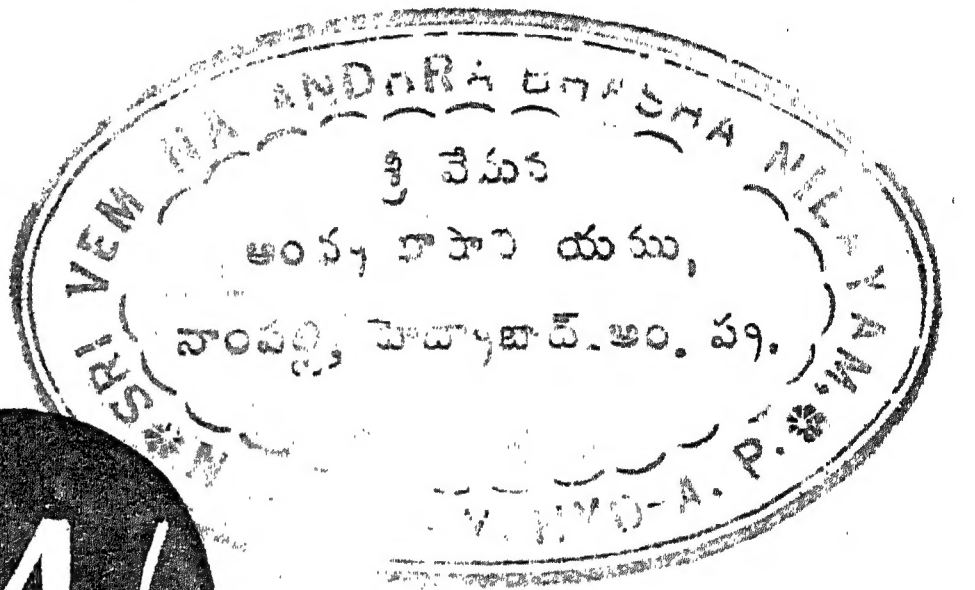
ఆయుర్వేదయోగ ముక్తావళి

గ్రంథకర్త

2/107
7051

పండిత శ్రీ పాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

ప్రొఫెసరులు : గంధర్వశాస్త్రం

రూ 4/-

చట్టము : అర్హత పల్లి అందుకొ
సరస్వతి పవర్ ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరము

సర్వస్వామ్యములు
ప్రకాశకులవి

First Edition 1948

Saraswathi Power Press, Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshmanaswamy Naidu
For Addepally & Co., Educational Publishers
Order No. 4441

ఆయుర్వేదయోగముక్తావళి

విషయసూచిక

(ప్రకరణానుసారం)

ఉపోద్ఘాతం - గ్రంథాదిని

	పుట		పుట
మానపరిభాష	1	* చూర్ణాలు *	
కషాయకల్పన	5		
దశమూలకషాయం	7	చూర్ణకల్పన	19
మహారాస్నాదికషాయం	7	తాళీసాదిచూర్ణం	20
ఖర్జూరాదికషాయం	8	సితోపలాదిచూర్ణం	21
శృంగాన్మంజిష్ఠాదికషాయం	9	భాస్కరలవణచూర్ణం	22
పథ్యాదికషాయం	10	వృద్ధగంగాధరచూర్ణం	23
అభయాదికషాయం	10	సుదర్శనచూర్ణం	23
దేవదార్వాదికషాయం	11	లఘుదాడిమాష్టకచూర్ణం	25
త్రిఫలాదికషాయం	11	వృద్ధదాడిమాష్టకచూర్ణం	25
పునర్నవాదికషాయం	12	అవిపత్తికరచూర్ణం	26
గార్వాదికషాయం	12	కకుభాదిచూర్ణం	27
మాంజిష్ఠాదికషాయం	12	పుష్యాశుగచూర్ణం	27
అమృతాష్టకకషాయం	13	మహాద్రాక్షాచూర్ణం	28
వాసాదికషాయం	13	శిశిరగ్వప్తకచూర్ణం	30
భూనింబాద్యష్టదశాంశకషాయం	13	సారిసింహచూర్ణం	31
కత్సకాదికషాయం	14	అకాశకరభాదిచూర్ణం	33
కంటకార్యాదికషాయం	14	జాతీఫలాదిచూర్ణం	33
మరీచ్యాదికషాయం	14	హింగాదిచూర్ణం	34
ధాత్ర్యాదికషాయం	15	కపితాష్టకచూర్ణం	35
అశ్వత్థాదికషాయం	15	లవంగాదిచూర్ణం	36
గోక్షురాదికషాయం	15	పంచసమచూర్ణం	37
పిప్పల్యాదికషాయం	15	ముసల్యాదిచూర్ణం	37
న్యగ్రోధాదికషాయం	16	కతావరీచుగ్గం	38
నాగరాదికషాయం	17	పునర్నవాదిచూర్ణం	38
పటోలాదికషాయం	17	మృగాంగచూర్ణం	39
మహాషధాదికషాయం	17	భృంగరాజాదిచూర్ణం	39
బృహద్వాసాదికషాయం	18	దశననంస్కారచూర్ణం	40

జైశ్వానరచూర్ణం	...
పిష్పల్యూఢచూర్ణం	...
ఏలాదిచూర్ణం	...
చతుస్సమచూర్ణం	...
అగ్ని ముఖిచూర్ణం	...
అశ్వగంధాదిచూర్ణం	...
అమృపిత్రాంతకచూర్ణం	...
త్రికటుచూర్ణం	...
త్రిఫలాదిచూర్ణం	...
చాతురాతకచూర్ణం	...
గుడపిప్పలి	...
సమశర్కరచూర్ణం	...
పారాసీయాదిచూర్ణం	...
నైఋతవాదిచూర్ణం	...
సారస్వతచూర్ణం	...
బృహత్సాగరస్వతచూర్ణం	...
రామరాదిచూర్ణం	...
చందనాదిచూర్ణం	...
వ్యోషాదిచూర్ణం	...
నవాయసలోహచూర్ణం	...
లవంగచతుస్సమచూర్ణం	...
సర్వాషధీన్నానచూర్ణం	...
ఏలాదిచూర్ణం	...
లవంగాదిచూర్ణం	...

* లే హ్యో లు *

లేహ్యకల్పన	...
చ్యవనప్రాశానలేహ్యం	...
వాసాకూష్మాండలేహ్యం	...
లవంగాద్భవలేహ్యం	...
ముస్తకాదిమోదకం	...
శ్రీకామేశ్వరమోదకం	...
మేధీమోదకం	...
బృహజ్జీరకాదిమోదకం	...

పుట	
40	శివామోదకం
41	గుడకూష్మాండావలేహ్యం
42	కంటకార్యాద్భవలేహ్యం
42	అశ్వగంధాదిలేహ్యం
43	మదినకామేశ్వరలేహ్యం
43	సుగంధ్యాదిలేహ్యం
44	శైలాషాఢరసాయనం
44	మధుస్నుహీరసాయనం
45	కూష్మాండలేహ్యం
45	బిల్వాదిలేహ్యం
46	కుటబాద్భవలేహ్యం
47	స్నేహద్రవ్యకల్పన
47	

* త్రై లా లు *

48	
49	నారాయణతైలం
50	ఇరిమేదాదితైలం
50	భృంగామలకతైలం
51	పున్నవృక్షతైలం
52	వాసాచందనాదితైలం
52	విడంగాద్భవతైలం
53	బృహద్ద్రహణీమిహీరతైలం
53	శ్రీబిల్వతైలం
53	కూలగజేంద్రతైలం
	మహారుద్రతైలం
	బృహత్సాగరజీతైలం
	బృహత్సాగరచాదితైలం
55	హిమసాగరతైలం
55	మహాబలాతైలం
58	బృహత్సాగరతైలం
58	నిరామిషమహామాషతైలం
59	మహాకుక్కుటమాంసతైలం
60	బృహత్సాగరచాదితైలం
62	ప్రమేహమిహీరతైలం
63	చందనాదితైలం

కురతలెలం	...	పుట 107	బాలచాంగేరీఘృతం	...	పుట 144
కానీసాదితలెలం	...	108	అష్టమంగళఘృతం	...	145
మహాభృంగరాజతలెలం	...	109	ఫలకల్యాణఘృతం	...	145
కుంకుమాదితలెలం	...	110	సోమఘృతం	...	146
విడంగాదితలెలం	...	111	గోధూమాదిఘృతం	...	148
హింగాద్దితలెలం	...	111	రోహితకఘృతం	...	149
కనకతలెలం	...	112	మహారోహితకఘృతం	...	149
శ్రీగోపాలతలెలం	...	112			
రాన్నాపూతికతలెలం	...	114			
అశ్వగంధాబలాలాక్షతలెలం	...	116			

* క జ్జ లీ ఔ ష ధా లు *

* ఘృతాలు *

కల్యాణఘృతం	...	118	శ్రీజయమంగళరసం	...	151
ఫలఘృతం	...	119	బృహత్కస్తూరీభైరవరసం	...	152
కుమారకల్యాణఘృతం	...	120	వసంతకుసుమాకరం	...	153
వర్ణకఘృతం	...	121	యోగీంద్రరసం	...	155
బృహదశ్వగంధాఘృతం	...	122	బృహద్వాసచింతామణి	...	156
ఛాగలాదిఘృతం	...	123	రసరాజరసం	...	156
బృహచ్చాగలాద్యఘృతం	...	124	భాగవద్ధిమహాలక్ష్మీవిలాసరసం	...	157
పునర్నవాఘృతం	...	128	బాలనూర్వోదయం	...	158
ఛాగాదిఘృతం	...	129	బృహత్సోమనాథరసం	...	159
కుంకుమాదిఘృతం	...	130	నువర్ణక్రవ్యాదరసం	...	160
సారస్వతఘృతం	...	131	అభిషేకపంచామృతరసం	...	161
వ్యాఘ్రీఘృతం	...	133	పూర్ణచంద్రరసం	...	162
పంచతిక్తఘృతం	...	133	బృహద్వంగేశ్వరరసం	...	164
పంచతిక్తగుగ్గులఘృతం	...	134	కుమారకల్యాణరసం	...	165
భూనింబాదిఘృతం	...	135	మహాయోగరాజగుగ్గులు	...	165
బృహత్పంచగవ్యఘృతం	...	136	బృహత్సర్వజ్వరహరలోహం	...	167
మహాదాడిమాదిఘృతం	...	137	హేమామృతరసం	...	169
అమృతప్రాళఘృతం	...	138	స్వర్ణపర్పటి	...	169
మహాత్రిఫలాదిఘృతం	...	139	వసంతమాలతీరసం	...	170
కుంకుమాదిఘృతం	...	140	ఇచ్చాభేదీరసం	...	170
కుమారకల్పద్రుమఘృతం	...	141	శ్వాసచింతామణి	...	171
అశ్వగంధాఘృతం	...	144	బృహత్కంచనాభరసం	...	171
			అగ్నితుండీవటి	...	172
			హుతాశనరసం	...	173
			కర్పూరరసం	...	173

	పుట		పుట
రసమాణిక్యం ...	236	అమృతారిష్టం ...	261
అష్టాక్షరసం ...	237	లోహాసవం ...	261
స్వరసింహారం ...	238	శోహిత కారిష్టం ...	262
స్వరకుంగం (హేమసుందరసం)	239	అభయారిష్టం ...	262
వారిరాక్షసం ...	240	పునర్నవాసకం ...	264
వ్యాధిహారిణసం ...	241	ఉశిరాసకం ...	265
బాలనూర్యోదయం ...	241	వాసారిష్టం ...	266
తామ్రలోహరసాయనం ...	242	కనకాసకం ...	266
సహస్రకిరణార్కం ...	243	హారాద్యారిష్టం ...	267
పూర్ణచంద్రోదయసింహారం	244	మస్తకారిష్టం ...	268
రసధూపతి ...	245	కర్పూరాసకం ...	268
సామసాతాస్త్రసం ...	246	కటజారిష్టం ...	269
లోకనాథరసం ...	247	అహిశేనాసకం ...	270
మేహవంగరాజీయం ...	248	బబ్బులాద్యారిష్టం ...	270
రజతమేహవంగరాజీయం...	249	పిష్ప్యాసకం ...	271
ప్రవాళపంచమృతరసం ...	249	ఖదిరారిష్టం ...	272
శిలానంగేశ్వరసం ...	250	బలారిష్టం ...	273
క్షయకుతారం ...	251	ఆశ్వగంధారిష్టం ...	274
వంగరాజీయం ...	252	దేంద్రాద్యారిష్టం ...	276
రజతలోహరసాయనం ...	252	చందనాసకం ...	277
చూడామణిరసం ...	253	కారిబాద్యాసకం ...	278
రసరాట్నం ...	254	అశోకారిష్టం ...	280
నవగ్రహి ...	255	జీరకాద్యారిష్టం ...	281
అమోఘరామబాణరసం ...	255	శిరీషారిష్టం ...	281
		సారస్వతారిష్టం ...	282
ఆ స వా లూ - అ రిష్టా లూ		దశమాలారిష్టం ...	285
		మృగమదాసకం ...	287
అసవారిషాల కల్పన ...	257	చందనాసకం ...	288
ద్రాక్షారిష్టం ...	260	అనివిందాసకం ...	289

ఔషధ సూచిక

(అ కారా ది గా)

	పుట		పుట
అగ్ని కుమారరసం ...	190	ఆనందభైరవి ...	212
అగ్ని కుండవటి ...	172	ఆమకుతారం ...	188
అగ్ని ముఖ మార్గం ...	43	ఆసవారిషాలకల్పన ...	257
అగ్ని ముఖరసం ...	211	ఇచ్చాభేదీరసం ...	170
అజీర్ణజల కాలానలరసం ...	186	ఇరిమేదాదితైలం ...	85
అభయనరసింహరసం ...	174	ఉశీరాసవం ...	265
అభయాదిక షాయం ...	10	ఏలాదిమార్గం ...	42
అభయారిష్టం ...	263	కంటక కార్యాదిక షాయం ...	14
అధికపంచామృతరసం ...	161	కంటక కార్యాద్యవలేహ్యం ...	67
అమృతప్రాశఘృతం ...	138	కకుభాదిమార్గం ...	27
అమృతాసుగులు ...	174	కనక తైలం ...	112
అమృతారిష్టం ...	261	కనక బాలసూర్యోదయం ...	229
అమృతాష్టకక షాయం ...	13	కనక సుందరరసం ...	195
అమృతరామ బాణరసం ...	255	కనకాసవం ...	266
అమృతైతంతక మార్గం ...	44	కపితాష్టక మార్గం ...	35
అరవిందాసవం ...	289	కర్పూరరసం ...	173
అవిస త్తిర మార్గం ...	26	కర్పూరాసవం ...	268
అశోకారిష్టం ...	280	కల్యాణఘృతం ...	119
అశ్వగంధబలాలాక్ష తైలం ...	116	క షాయకల్పన ...	5
అశ్వగంధాఘృతం ...	144	కాంతనల్లభిరసం ...	216
అశ్వగంధాదిమార్గం ...	43	కామచూడామణిరసం ...	207
అశ్వగంధాదిలేహ్యం ...	67	కామినీవిద్రావణరసం ...	180
అశ్వగంధారిష్టం ...	274	కాలకూటరసం ...	206
అశ్వత్థాదిక షాయం ...	15	కాసీసాదితైలం ...	108
అష్టమంగళఘృతం ...	145	కిన్నరకండరసం ...	210
అష్టావక్రరసం ...	237	కుంకుమాదిఘృతం ...	130
అహి షేనాసవం ...	270	కుంకుమాదిఘృతం ...	140
అకారక రభాదిమార్గం ...	33	కుంకుమాదితైలం ...	110
అదిత్యరసం ...	191	కుటబాద్యవలేహ్యం ...	76

	పుట		పుట
కుటజారిష్టం ...	269	త్రిఫలాదిచూర్ణం ...	45
కుమారకల్పద్రుమఘృతం ...	141	త్రిభువనకీర్తిరసం ...	182
కుమారకల్యాణఘృతం ...	120	త్రిలోక్యచింతామణిరసం...	234
కుమారకల్యాణరసం ...	165	దశనసంస్కారచూర్ణం ...	40
కూష్మాండిలేహ్యం ...	74	దశమూలకషాయం ...	7
కైసోరగుగ్గులు ...	202	దశమూలాదిష్టం ...	285
క్రివ్యాదిరసం ...	187	దార్ద్యాదికషాయం ...	12
ఖదిరారిష్టం ...	272	దేవదార్వారిష్టం ...	276
ఖర్జూరాదికషాయం ...	8	దేవదార్వాదికషాయం ...	11
గుడకూష్మాండిలేహ్యం ...	65	ద్రాక్షారిష్టం ...	260
గుడపిప్పలి ...	46	ధాత్యాదికషాయం ...	15
గోమామాదిఘృతం ...	148	నవగ్రహి ...	255
గోక్షురాదికషాయం ...	15	నివాయసలోహచూర్ణం ...	52
గోక్షురాదిగుగ్గులు ...	200	నాగరాదికషాయం ...	17
చంద్రప్రభావటి ...	201	నారసింహచూర్ణం ...	31
చంద్రామృతరసం ...	208	నారాయణతైలం ...	84
చంద్రోదయరసం ...	195	సత్యానందరసం ...	177
చందనాచూర్ణం ...	50	నిరామిషమహామాషతైలం...	101
చందనాదితైలం ...	106	న్యగోధాదికషాయం ...	16
చంచదనాసవం ...	277	పంచతిక్తగుగ్గులఘృతం ...	134
చంచనాసవం ...	288	పంచతిక్తఘృతం ...	133
చతుస్సమచూర్ణం ...	42	పంచలోహరసాయనం ...	194
చిత్రకాదిగుటికలు ...	189	పంచామృతపర్పటి ...	197
చూడామణిరసం ...	253	శట్రోలాదికషాయం ...	17
చ్యవనపాకావతేహ్యం ...	55	పథ్యాదికషాయం ...	10
ఛాగలాదిఘృతం ...	123	పంచసమచూర్ణం ...	37
ఛాగాదిఘృతం ...	129	పారాసీయాచూర్ణం ...	47
జయమంగళరసం ...	151	పార్థాద్యారిష్టం ...	267
జాతీఫలాదిచూర్ణం ...	33	పాశుపతాస్త్రరసం ...	246
జీరకాద్యారిష్టం ...	281	పిప్పల్యాదికషాయం ...	15
తామ్రలోహరసాయనం ...	242	పిప్పల్యాదిచూర్ణం ...	41
తారకేశ్వరరసం ...	179	పిప్పల్యాసవం ...	271
తాళిసాదిచూర్ణం ...	20	పుటపక్వవిషమజ్వరాంతకలోహం	220
త్రికటుచూర్ణం ...	44	పునర్నవాదికషాయం ...	12
త్రిఫలాదికషాయం ...	11	పునర్నవాఘృతం ...	128

	పుట		పుట
పునర్నవాదిచూర్ణం ...	38	బృహత్సోమసాధరసం ...	159
పునర్నవాదితైలం ...	87	బృహత్సోమరాజీతైలం ...	94
పునర్నవాదీశం ...	264	బృహత్సంజాతాకషాయం...	9
పుష్కాసుగచూర్ణం ...	27	బృహత్సరిచాదితైలం ...	95
పుష్కాచంద్రరసం ...	163	బృహత్సాపతైలం ...	100
పుష్కాచంద్రోదయం ...	214	భృంగ్యుద్ధిమహాలక్ష్మీవిలాసరసం	157
పుష్కాచంద్రోదయసింహారం	244	భృంగ్యుద్ధిమహాలక్ష్మీవిలాసరసం	22
ప్రత్యంతికరసం ...	213	భూనింబాఘృతం ...	135
ప్రదింకరాహం ...	180	భూనింబాఘృతాదీకాంగకషాయం	13
ప్రమేహమహారతైలం ...	105	భృంగరాజాచూర్ణం ...	39
ప్రవాళపంచామృతరసం ...	249	భృంగామలకతైలం ...	86
ఫలకల్యాణఘృతం ...	145	మంజిషాదికషాయం ...	12
ఫలఘృతం ...	119	మకరిధ్వజం ...	218
బబ్బులాద్భుతం ...	270	మదనకాశేశ్వరలేహ్యం ...	69
బబ్బులంజం ...	273	మధుస్నుహిరసాయనం ...	73
బాలకుటజావలేహం ...	193	మన్మథాభిరసం ...	181
బాలఛాగేరఘృతం ...	144	మరీచ్యాదికషాయం ...	14
బాలనూర్యోదయం ...	241	మహాకనకసుందరరసం ...	225
బాలనూర్యోదయం ...	158	మహాకుక్కుటమాంసతైలం	103
బిల్వాదిలేహ్యం ...	75	మహాచంద్రకళారసం ...	199
బృహత్కాఠకేరసం ...	205	మహాత్రిపలాఘృతం ...	139
బృహత్కాఠకేరసం ...	152	మహాదాడిమాఘృతం ...	137
బృహత్కాఠకేరసం ...	171	మహాద్రాక్షాచూర్ణం ...	28
బృహద్గ్రహణీమహారతైలం	90	మహాబలాతైలం ...	98
బృహచ్ఛంద్రప్రభావటీ ...	175	మహాభృంగరాజతైలం ...	109
బృహచ్ఛంద్రప్రభావటీ ...	124	మహాయాగరాజగుగ్గులు ...	165
బృహత్కేరకాదిమోదకం ...	63	మహారాన్నాదికషాయం ...	7
బృహత్కేరకాదిమోదకం ...	136	మహాచంద్రతైలం ...	93
బృహత్కేరకాదిమోదకం ...	122	మహాశోహితకఘృతం ...	149
బృహత్కేరకాదిమోదకం ...	164	మహాలక్ష్మీవిలాసరసం ...	228
బృహత్కేరకాదిమోదకం ...	156	మహాశాపాదికషాయం ...	17
బృహత్కేరకాదిమోదకం ...	18	మానపరిభాష ...	1
బృహత్కేరకాదిమోదకం ...	167	ముసల్యాదిచూర్ణం ...	37
బృహత్కేరకాదిమోదకం ...	49	ముస్తకాదిమోదకం ...	59
బృహత్కేరకాదిమోదకం ...	104	ముస్తకాదిపటి ...	189

	పుట		పుట
ముస్తాకాద్యరిష్టం ...	268	వాతరాక్షసం ...	240
మృగమదానవం ...	287	వాలివిధ్వంసి ...	184
మృగాంకచూరం ...	39	వానానూమ్మాండలేహ్యం ...	58
మేధీమోదకం ...	62	వానాచందనాదతైలం ...	88
మేహవంగరాజీయం ...	243	వానాదకషాయం ...	13
యక్యనరిహం ...	206	వానాంషం ...	266
యోగేంద్రరసం ...	150	విడంగదతైలం ...	111
రక్షప్రవర్తికరసం ...	183	విడంగద్యతైలం ...	89
రజతిచంద్రోదయం ...	233	విషూచివిధ్వంసరసం ...	210
రజతిమేహవంగరాజీయం ...	249	కృద్విగంగాధిచూరం ...	23
రజతిహారసాయనం ...	202	వృషదాడిమాష్టకచూరం ...	25
రసభూతి ...	245	వైశ్యవచూరం ...	40
రసమణిక్యం ...	236	వ్యభిఘ్నఘృతం ...	133
రసరత్నం ...	251	వ్యధహంజకరసం ...	241
రసరాజరసం ...	156	వ్యోమాఃచూరం ...	61
రాజమృగాంకరసం ...	235	శిఖిమాంజరసం ...	190
రాన్నాల్పాతికతైలం ...	111	శితాంజరచూరం ...	38
రామరాంచూరం ...	50	శారబాద్యాసవం ...	278
రోహితికఘృతం ...	149	శరీమాంషం ...	281
రోహితికాంషం ...	262	శిలావంగేశ్వరరసం ...	250
లఘుదాడిమాష్టకచూరం ...	25	శివామోదికం ...	64
లవంగచక్షుస్సచూరం ...	52	శితాంజురసం ...	192
లవంగాఢచూరం ...	30	శూలకుతారం ...	213
లవంగాఢచూరం ...	53	శూలగంజేంద్రతైలం ...	92
లవంగాద్యవశేహ్యం ...	53	శూలదావానలరసం ...	205
లోకనాధరసం ...	247	శైలూమాదరనాయనం ...	71
లోహపర్పతి ...	196	శ్రీకామేశ్వరమోదకం ...	60
లోహానవం ...	261	శ్రీగోపాలతైలం ...	112
వంగరాజీయం ...	202	శ్రీబిల్వతైలం ...	91
వంగేశ్వరరసం ...	194	శ్రీవిదగిజకేసరి ...	179
వస్తికాడికషాయం ...	14	శ్వాసచింతామణి ...	171
వర్ణకఘృతం ...	121	షడ్రణబలిహారితిమకరధ్వజం ...	218
వసంతసునుమాకరం ...	153	సన్నిపాతభైంస ...	191
వసంతమాలవీరసం ...	170	సప్తప్రసవపామాషతైలం ...	100
వాతగజాంక్షం ...	185	సమశర్కరచూరం ...	47

ఈ గంధం కొత్తచారికి ఉపయోగపడితేనూ, పండితవైద్యులకు అవరసాత్రం అయితేనూ నాకు ధన్యత. ఇందులో చేర్చరలసిన యోగాలు ఇంకా కొన్ని వున్నాయి; కాని యుక్తకాలంలో అవి నాకు దొరకలేదు; ముందుముందయినా అవి చేరుస్తాను.

ఇందులోవున్న కొన్ని యోగాలు నాకు నామిత్రులు వైద్యరాజ శ్రీ గౌరవ్యం వెంకటేశ్వర్లుగారు దయచేశారు. అందుచే నాకు సాంప్రదాయాలు చెబు తున్నవారున్నా వారే. వారికి నాకృతజ్ఞత విన్నవించుకుంటున్నాను. విశేషం దేమిటంటే? కొన్ని స్థలాలలో వారితో నున్నా నాకు అభిప్రాయభేదాలు కలి గాయి. వారు నన్ను మన్నించారు. ఇంకా మన్నిస్తారనినీ నమ్ముతున్నాను.

నా అభిప్రాయాలతో ఓకీడించనివారు ఇంకా అనేకు లుండవచ్చు. ఉన్నా రభే నిశ్చయం. వారికినీ నాస్థానం యిదే. నచ్చితేనే వారు నా అభిప్రాయాలు స్వీకరించవచ్చు. నచ్చుచోట్ల నన్ను మన్నిస్తే చాలు. విచారణ చేస్తేనే చాలు. వేయి, వారికి నాకృతజ్ఞత విన్నవించుకుంటాను.

ఇది చేపట్టి అన్నిటి ధరలూ అకాశం అంటివుండిన ఈ సమయంలో ప్రజలించి శ్రీ లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారు నాకు చాలా కేలు చేశారు. వారికి మరీమరీ కృతజ్ఞత విన్నవించుకుంటున్నాను.

అచ్చుతప్పులు నిర్దడంలో నాకు శ్రీ పామర్తి గోపాలకృష్ణకర్మగారు విక్రింది సాయంచేశారు. వారికినీ నావందనాలు.

గంధర్వఫార్మసీ

ఇట్లు

రాజమండ్రి 1-12-47

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ఆయుర్వేదయోగముక్తావళి

మానపరిభాష

న మానేన వినా యుక్తిర్ద్రివ్యాణాం జాయతే క్వచిత్

అతః ప్రయోగకార్యార్థం మాన మత్రోచ్యతే మయా ॥

ద్రవ్యాలకు పరిమాణ నిర్ణయం లేకుండా యోగకల్పన చెయ్యగూడదు. అంచేత, యిక్కడ మానపరిభాష వివరిస్తున్నాను.

షట్సర్వవై ర్యవ స్తోగో గుంజై కా తు యనై స్త్రిభిః

మాష స్తు పంచభి ష్షడ్భిః తథా సప్తభి రష్టభిః

దశభి ర్ద్వాదశభి శ్చ రక్తిభి ష్షడ్విధో మతః

చరకస్య తు మాష స్తు దశగుంజాభి రేవ చ

చరకస్య తు చార్దేన సుశ్రుతస్య తు మాషకః ॥

ఆరు అవగింజ లై తే ఒక యవ. మాడు యవలు గాని, నాలుగు వడ్లగింజలు గాని ఒక గుంజ. ఇదే రక్తి. 5 రక్తులు ఒక మాషం. అంటే రెండణాల యెత్తు అవుతుంది, 5, 6, 7, 8, 10, 12 రక్తులు ఒక మాషం అని భిన్నాభిప్రాయాలు అరున్నాయి. చరకసి అభిప్రాయం ప్రకారం 10 గుంజలు ఒక మాషం. సుశ్రుతుని అభిప్రాయం ప్రకారం అయితే అయిదు గుంజలే ఒక మాషం.

మాషై శ్చతుర్భి శ్శాణ స్యా ధరణం తన్నిగద్యతే

టంక స్స ఏవ కథిత స్తద్యయం కోల ఉచ్యతే -

తుద్రకో వటక శ్చైన ద్రక్షిణ స్స నిగద్యతే ॥

నాలుగు మాషాలు ఒకశాణం. అంటే అరతులం. దానికే ధరణం అనీ టంకం అనీ మరో రెండు పేర్లు. రెండు శాణాలు ఒక కోలం. కోలానికి తుద్రకం, వటకం ద్రక్షిణం అనిపేర్లు వేళ్ళు. ఇది తులం.

	పుట		పుట
సర్వాషధీస్నానచూర్ణం ...	53	నూర్యాగరి ...	182
సహస్రకిరణార్కం ...	243	సైధవాదిచూర్ణం ...	48
సారస్వతఘృతం ...	131	సోపఘృతం ...	146
సారస్వతచూర్ణం ...	48	స్వచ్ఛందభైరవిరసం ...	204
సారస్వతారీప్తం ...	281	స్వయమగ్నిరసం ...	190
సింధూంభూషణం ...	188	స్వర్ణపర్పటి ...	169
సీతోపలాదిచూర్ణం ...	21	స్వర్ణవంగం ...	239
సిద్ధమకరధ్వజం ...	221	స్వర్ణసింధూరం ...	238
సుగంధ్యాదిలేహ్యం ...	70	క్షయశుతారం ...	251
సుదర్శనచూర్ణం ...	23	క్షారతైలం ...	107
సువర్ణత్రవేదరసం ...	160	హింగ్వప్తకచూర్ణం ...	30
సువర్ణకాంతపల్లభరసం ...	227	హింగ్వదిచూర్ణం ...	34
సువర్ణవాతరాక్షసం ...	230	హింగ్వదితైలం ...	111
సువర్ణసిందూరభూషణం ...	212	హిమసాగరతైలం ...	96
సువర్ణనూర్యాగరి ...	231	హుతాశరసం ...	173
సువర్ణమేహవంగరాజీయం ...	232	హేమసుందరరసం ...	239
సువర్ణలోహరసాయనం ...	233	హేమావృతరసం ...	169

ఉ పో ద్ధా తం

ఈగ్రంథం ప్రకటించా లని పదేళ్ళుగా , సంకల్పించి వున్నాను. ముఖ్యము సంవత్సరాల నా జిజ్ఞాసా అనుభవమూ యిందులో క్రోడీకరించాను. శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారు చేపట్టడంకల్ల ఇప్పటి కయినా యిది ప్రకటన అయింది.

సంప్రదానుసిద్ధంగా వృద్ధవైద్యులు వాడే ఔషధయోగాలే వే నిందులో చేర్చాను. వాటికి టీకలున్న వృద్ధవైద్యుల సంప్రదాయం అనుసరించే రాశాను. వాటిలో అనేకాలు నేను వాగంధర్వఫార్మసీలో తయారుచేసి వాడిన్నీ వున్నాను.

దేశంలో వాడుకలో వున్న అనేకయోగాల మూలార్థం వేరూ, ఆచరణలో వున్న ఆర్థం వేరూగా కనబడుతోంది. మూలాతిక్రమణం అయిన యీ వ్యవహారం ఎప్పుడూ ఎలాగ ప్రారంభం అయిందో చెప్పలేము; కాని వైద్యశాస్త్రపరిచయం అయినా లేని సంస్కృతపండితులు టీకలు రాయడమూ, సంస్కృతబాషావాసన అయినా లేనివారు ఔషధాలు తయారుచేస్తూవుండడమూ దీనికి కారణం అయి వుండవచ్చు. ఏమయినా మూలాతిక్రమణం మంచిది కాదుగదా? అనేకయోగాలలో నేను మూలాలు అనుసరించి ఆచరణకు వ్యతిరేకంగా యిందులో టీకలు రాయ వలసివచ్చింది. ఈగ్రంథరచనకు గల కారణాలలో యిది కూడా ఒకటి.

నా సంకల్పమూ ప్రయత్నమూ ఇవి. నా శక్తి వీటికి చాలింది కాదు. అయినా తెలిసినంతవరకైనా గ్రంథస్థంచెయ్యడం అగత్యం అనిపించింది. సాహసించాను. ప్రమాదాలు పడివుండవచ్చు. దిద్దుకుంటాను.

దేశంలో ఒక్కొక్క ఔషధానికి చాలా యోగాలు కనబడుతున్నాయి. అన్నీ వాడుకలో వున్నాయేమో నాకు తెలియదు; కాని పెద్దలు చాలామంది వాటిలో ఒక్కటే చేస్తున్నట్టు కనపడింది. ముఖ్యము సంవత్సరాలుగా నేను తెలుసుకున్న ఆయోగాలే యిందులో చేర్చాను. శాస్త్రీయమూ, సంప్రదాయ సిద్ధమూ అయిన యోగం కావా లని తాపత్రయపడేవారికి అలాంటి వన్నీ ఒకచోట ఉండడం అగత్యం అన్న ఉద్దేశంతో యిది కూర్చాను. అయితే వాటి టీకలలో అవృద్ధవైద్యులతో నాకు కొన్ని అభిప్రాయభేదాలు తటస్థించాయి, భారతదేశంలో ఇతరప్రాంతాల ఆయుర్వేదవైద్యుల సంప్రదాయాలు కొన్ని తెలుసుకోడం వల్లకూడా యిది తటస్థించింది. ఈగ్రంథంలో అలాంటి నా భిన్నాభిప్రాయాలు దృఢంగా ప్రతిపాదించాను. అవి నేను నమ్మి ఆచరణలో పెట్టిచూసినవి. దృష్టఫలాలు. ఈగ్రంథం చూసినవారు అవి బాగా పరిశీలిస్తారని నమ్ముతున్నాను.

కోలద్వయంతు కర్ష స్వా శ్రోక్తః పాణి శ్చ మాణికా
అక్షం పిచుః పాణితలం కించిత్పాణి శ్చ తిందుకమ్
బిడాలపదకం చైవ తథా షోడశికా మతా
కరమధ్యో హంసపదం సువర్ణం కవశగ్రహః
ఉదుంబరం చ పర్యాయైః కర్ష ఏవ నిగద్యతే ॥

రెండు కోలాలు ఒక కర్షం. అంటే రెండుతులాలు. పాణిమాణిక, అక్షం, పిచు, పాణితలం, కించిత్పాణి, తిందుకం, బిడాలపదకం, షోడశిక, కరమధ్యం, హంస పదం, సువర్ణం, కవశగ్రహం, ఉదుంబరం—ఇవి కర్షానికి మరికొన్ని పేర్లు.

స్వా త్కుర్వాభ్యా మర్థపలం శుక్తి రప్తమికా తథా
శుక్తిభ్యాం చ పలం జ్ఞేయ ముష్టి రామ శ్చతుర్థికా
ప్రతుఃచ షోడశీ బిల్వం పల మేవాత్ర కీర్త్యతే ॥

రెండు కర్షాలు అర్థపలం. దీనికి శుక్తి, అప్తమిక అనిన్నీ పేర్లు. రెండు శుక్తులు అంటే యెనిమిది తులాలు ఒక పలం. ముష్టి, అమ్రం, చతుర్థిక, ప్రతుంచం, షోడశి, బిల్వం—ఇవి పలానికే పేర్లు.

పలాభ్యాం ప్రసృతి ర్జ్యో ప్రసృతం చ నిగద్యతే
ప్రసృతిభ్యా మంజలి స్వా త్కుడవో అర్థశరావకః
అప్తమానం చ సజ్జేయః కుడవాభ్యాం చ మాణికా
శరావోప్తపలం తద్వ ద్జ్యేయ మత్ర విచక్షణైః ॥

రెండు పలాలు ప్రసృతి. దానికే ప్రసృతం అనిన్నీ పేరు. రెండు ప్రసృతులు అంజలి. కుడవం. అర్థశరావం, అప్తమానం అనిన్నీ దానికే పేర్లు. రెండు కుడవాలు ఒక మాణిక. అదే శరావం. అప్తపలం అనిన్నీ దానికి పేరు.

శరావాభ్యాం ఛవే త్ప్రస్థ శ్చతుః ప్రస్థై స్తథాథకమ్

భాజనం కంసం పాత్రం చ చతుష్షష్టిపలం చ తత్ ॥

రెండు శరావా లొక ప్రస్థం. నాలుగు ప్రస్థా లొక అధకం. అధకానికి భాజనం, కంసం, పాత్రం అని పేర్లు. అది అరవైనాలుగు పలాలు.

చతుర్భి రాధకై ద్ద్రోణః కలశో నల్వహోర్మణః
ఉన్మానం చ ఘటోరాశి ద్ద్రోణపర్యాయసంజ్ఞితః ॥

నాలుగు అథకా లొక ద్రోణం. కలశం, నల్వణం, అర్మణం, ఉన్మానం, ఘటం, రాశి— అనిన్నీ దానికి పేర్లు.

ద్రోణాభ్యాం శూర్పకుంభౌ చ చతుష్పష్టిశరావకః
శూర్పాభ్యాం చ భవే ద్ద్రోణీ వాహా గోణీ చ సా స్మృతా॥

రెండు ద్రోణాలు ఒక శూర్పం. దానికే కుంభం అనిన్నీ పేరు. అది అరవైనాలుగు శరావాలు. రెండు శూర్పాలు ఒక ద్రోణి, వాహం గోణి అని దానికే పేర్లు.

ద్రోణీచతుష్టయం ఖారీ కథితా నూత్నబుద్ధిభిః
చతుస్సహస్రపలికా వణ్ణన త్యధికా చ సా
పలానాం ద్విసహస్రం చ భార ఏకః ప్రకీర్తితః
తులా పలశతం జ్ఞేయా సర్వత్రైవైష నిశ్చయః॥

నాలుగు ద్రోణా లొక ఖారి. ఇది నాలుగువేల తొంద్రైతరు పలాలు. రెండువేల పలాలు ఒక భారం. నూరు పలాలు ఒక తుల.

గుంజాదిమాన మారభ్య యావ త్స్యే శుక్లడవస్థితః
ద్రవ్వార్షిశుష్కద్రవ్యాణాం తావ న్మానం సమం మితమ్
ప్రస్థాన మాన మారభ్య ద్విగుణం త ద్రవ్వార్షియోః
మానం తథా తులాయా స్తు ద్విగుణం నక్వచిత్స్మృతమ్

గుంజా ప్రమాణం మొదలు కుడవ ప్రమాణం దాకా ద్రవద్రవ్యాలూ, అర్దద్రవ్యాలూ, శుష్కద్రవ్యాలూ ఏంత చెబితే అంతే వేసుకోవాలి. ప్రస్థం మొదలు అయితే ద్రవ ద్రవ్యాలూ, అర్దద్రవ్యాలూ రెట్టింపు వేసుకోవాలి. తుల అయితే మాత్రం ద్విగుణం అక్కర్లేదు.

మా న ప రి భా ష

6 అవాలు	ఒక యవ
3 యవలు (లేక 4 వర్ణగింజలు)	ఒక గుంజ లేక రతి.
12 రతులు లేక గుంజలు	ఒక మాషం (రెండణాల యెత్తు)
4 మాషాలు	ఒక శాణం (అరతులం)
2 శాణాలు	ఒక కోలం (ఒక తులం)
2 కోలాలు	ఒక కర్ణం.
2 కర్ణాలు	ఒక శుక్తి.
2 శుక్తులు	ఒక పలం
2 పలాలు	ఒక ప్రస్పతి.
2 ప్రస్పతులు	ఒక కుడవం. (32 తులాలు)
2 కుడవాలు	ఒక శరావం (64 తులాలు)
2 శరావాలు	ఒక ప్రస్థం (128 తులాలు)
4 ప్రస్థాలు	ఒక అధకం.
4 అధకాలు	ఒక ద్రోణం.
2 ద్రోణాలు	ఒక కుంభం.
2 కుంభాలు	ఒక గోణి.
4 గోణీలు	ఒక భారి.
100 పలాలు	ఒక తుల.
2000 పలాలు	ఒక భారం.

గ మ ని క :-

ఇది భైషజ్యరత్నావళిలో వున్న పథకం అనుసరించి వేశాను. మొదట్నుంచీ నేనీ మానపరిభాషే వాడుతున్నాను. తెనుగుదేశంలో 4 తులాల పలం వాడుకలో వుండడం యెరుగుదును. భైషధాలు చెయ్యడంలో చెట్టింపు కావడం తప్ప ఈ రెండు పథకాల్లోనూ విప్రతిపత్తి లేకమూ లేదు. వాడడంలో మాత్రం కొంచెం సర్దుబాటు చేసుకుంటే సరిపోతుంది.

క షా యా లు

క షా య క ల్ప న

పానీయం పోడశగుణం తుణ్ణే ద్రవ్యపలే క్షి పేత్
 మృత్వాతే క్వాథయే ద్ధ్రావ్యా మష్టసూంశావశేషితమ్
 కర్ణాదా తు పలం యావ ద్దద్యాత్ పోడశికం జలమ్
 తత స్తు కుడవం యావ త్తోయ మష్టగుణం క్షి పేత్
 చతుర్గుణ మత శ్చోర్ధ్వం యావ త్స్పృష్ఠానికం జలమ్
 తజ్జలం పాయయే ద్ధీమాన్ కోష్ఠం మృద్వగ్ని సాధితమ్
 శృతః క్వాథః కషాయ శ్చ నిరూహా స్స నిగద్యతే
 మాత్రోత్తమా పలేన స్యా త్త్రిభి రత్యై స్తు మధ్యమా
 జఘన్యా తు పలార్థేన స్నేహక్వాథౌషధేషు చ॥

కషాయం కాచకలసిన ద్రవ్యం పచ్చిదైనా ఎండుదైనా ముందు పెత్తగా చితక
 కొట్టాలి. ఆ ద్రవ్యం ఒకపలం గ్రహించి 16 రెట్లు నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదో వంతు మిగి
 లేబుట్టు కాచి వడబోసుకునేది. కషాయం మట్టిసాత్రలో కాచడం మంచిది.

ఆ కషాయద్రవ్యం కర్షం మొదలు పలందా కావుంటే నీళ్ళు 16 రెట్లు చేర్చాలి.
 పలం మొదలు కుడవం దాకా వుంటే 8 రెట్లు జలం చేర్చాలి. కుడవం మొదలు ప్రస్థం
 దాకా వుంటే 4 రెట్లు జలం చేర్చాలి. కషాయం సన్ననిమంటమీద కాచాలి. అది
 గోరువెచ్చగా ఉండగా పుచ్చుకోవాలి. కషాయానికి శృతం అనీ, క్వాథ అనీ, నిరూహ
 హం అనీ పర్యాయపదాలు. కషాయం ఉత్తమమాత్ర ఒక పలం. మధ్యమమాత్ర
 6 తులాలు. అధమమాత్ర అరపలం, అంటే నాలుగు తులాలు.

అపిధానముఖే పాత్రే జలం దుర్జలతాం వ్రజేత్
 తస్మా దానగణం త్యక్త్వా క్వాథాదీనాం విచిచ్ఛయః॥

కషాయం కాచేటప్పుడు పాత్రమీద మూత ఉంచితే జలం చెడిపోతుంది కనక
 మూత వెయ్యకుండా కాచాలి.

క షా యం లో శ ర్క రా దు లు

క్వాథే క్షిప్రేత్సితా మంత్రై శ్చతుర్థాష్టమహోదశైః
వాతపిత్తకఫాతంకే విపరీతం మధు స్మృతమ్॥

కషాయంలో చక్కెర చేర్చవలసిఉంటే, వాతవ్యాధులలో ఇచ్చే కషాయంలో నాలుగోవంతూ, పిత్తవ్యాధులలో ఇచ్చే కషాయంలో ఎనిమిదోవంతూ, కఫవ్యాధులలో ఇచ్చే కషాయంలో పదహారోవంతూ చేర్చాలి. తేనె అయితే యిందుకు తల్ల కందులుగా చేర్చాలి. అంటే, తేనె వాతవ్యాధిలోయిచ్చే కషాయంలో 16 వ వంతూ, పిత్తవ్యాధిలో ఇచ్చే కషాయంలో ఎనిమిదోవంతూ, కఫవ్యాధిలో ఇచ్చే కషాయంలో నాలుగోవంతూ చేర్చాలి.

ఉష్ణ శైత్య లు

శుద్ధపిత్తే శృతం శీతం ఉష్ణం వాతకఫామహా
స్నిగ్ధోష్ణం కేవలే వాతే కదుష్ణం సర్వరోగనుత్ ॥

శీతల పిత్తిరోగంలో యిచ్చే కషాయం చల్లగా వుండాలి. వాత కఫాలలో ఇచ్చే కషాయం వేడిగా వుండాలి. కేవలవాతంలో ఇచ్చే కషాయం గోరువెచ్చగా వుండాలి. గోరువెచ్చనిది సర్వరోగాలూ హరిస్తుంది.

కా గు పా త్ర లు

శ్రేష్ఠం విషఘ్నం సౌవర్ణే మధ్యమం రాజతే బలమ్
తామ్రపాత్రేధమం ప్రోక్తం న సింద్యం మృణ్మయేషు తు॥

కషాయం బంగారపుపాత్రలో కాచడం చాలామంచిది. ఆ కషాయం విషాలు హరిస్తుంది. బండపాత్రలో కాచడం మధ్యమం. ఆ కషాయం బలకరం. రాగిపాత్రలో కాచడం మిక్కిలి అధమం. సింద్యం. ఎలాంటి సందర్భంలోనూకూడా రాగిపాత్రలో కాచకూడదు. మట్టిపాత్రలో కాచడం చెడ్డది కాదు.

గమనిక :- ఈ కషాయాలు, ఇప్పుడు, క్వాథ లనే పేరుతో కొన్ని కంపెనీల వారు అమ్ముతున్నారు. కషాయాలు నిలవ ఉండేటట్లు మంచి ఉపాయాలు ఆవలం బించే వా రలా చేస్తున్నారు. అలా చేయడం చెడ్డది కాదు; గానీ ఎప్పటికప్పుడూ తయారు చేసుకోవడమే మంచిది.

కౌఠ్య చూర్ణాలు

మరిన్ని, కొన్ని కంపెనీలవారు కషాయద్రవ్యాలు అన్నీ కలిపి గుండెకొలిపి ఉంచి అమ్ముతున్నారు. వస్తుసంపాదనకు ఇందువల్ల కష్టం లేకపోవచ్చు గాని, కెంతో మానాసాలు దాటితే చూర్ణాలు శక్తిహీనా లయిపోతాయి. ఈ సందర్భంలో అలాంటి కౌఠ్యచూర్ణాలు కొని వాడుకోడం దండుగే కాదు, అపాయకరమున్న కనీ. వైద్యులూ, రోగులూ కూడా మూలికలు ఎప్పటికప్పుడే చేర్చి, గుండెకొలిపి వాడుకోడం శ్రేయస్కరం.

౧ ద శ మూ ల క షా యం

శాలిపర్ణి పృశ్నిపర్ణి బృహతీద్వయగోక్షుతైః
బిల్వ్యాగ్నిమంథస్యోనాకకాశ్మరీ పాటలాయుతైః
దశమూల మితి ఖ్యాతం క్షధితం తజ్జలం పిబేత్
పిప్పలీచూర్ణసంయుక్తం వాతశ్లేష్మజ్వరాపహమ్
సన్ని పాతజ్వరహరం సూతికాదోషనాశనమ్
శోష శైత్యభ్రమస్వేదకాసశ్వాసవికారమత్
వృత్కంఠగ్రహపార్శ్వాత్రితంద్రామస్తకశూలస్మార్త్

శాలిపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, వాకుడు, పెద్దములక, పల్లెరు, మారేడు, శెల్లి, మండిలం, పెద్దమ్మడు, కలిగొట్టు—ఇవి దశమూలాలు. వీటికషాయం పిప్పలీచూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే వాతశ్లేష్మజ్వరాలు తగ్గిస్తుంది. సన్ని పాతజ్వరాలు, సూతికాదోషాలు, శోష, శైత్యం, భ్రమ, చెమట, దగ్గు, వగర్పు, హృద్రోగం, కంఠగ్రహం, పక్కలనొప్పి, తండ్ర, తలనొప్పి తగ్గించేస్తుంది.

౨ మ హా రా స్నా ది క షా యం

రాస్నా ద్విగుణభాగా స్యా దేకభాగా స్తతఃపరే
ధన్వయాన బలైరంఠ దేవదారు శటీ వచా
వాసకో నాగరం పథ్యా చవ్యా ముస్తా వునర్నవా
గుడూచీ వృద్ధదారు శ్చ శతపుష్పా చ గోక్షురః

అశ్వగంధా ప్రతివిషా కృశమూల శృతావరీ
 కృష్ణా సహచర శ్చైవ ధాన్యకం బృహతీద్యయన్
 వభిః కృతం పిబే త్క్వాధం శురీచూర్ణేన సంయుతమ్
 కృష్ణాచూర్ణేన వా యోగరాజగుగ్గులునాఽధ వా
 అజమోదాదినా వాపి తైలే నైరండజేన వా
 సర్వాంగకంపే కుబ్జత్వే పక్షాఘాతేఽపభాహుకే
 గృధ్రస్యా మామవాతే చ స్తీపదే చాపతానకే
 అంత్రవృద్ధౌ తథాధ్మనే జంఘాజానుగ తేన్దిశే
 శుక్రామయే మేధ్రరోగే వధ్యామోన్యామయేషు చ
 మహారాస్నాది రాభ్యాతో బ్రహ్మణా గర్భకారణమ్॥

సన్న రాస్న రెండుభాగాలు. దూలగొండి వేళ్లు, బల, అముదపు వేళ్లు, దేవదారు, కచ్చు
 రాలు, వస, అడ్డసరప్పట్టు, సొంటి, కరకవొలుపు, చవ్యం, తుంగముస్తలు, గలిజేరు,
 తిప్పతీగ, వృద్ధదాకు, సదాప, పల్లెరువేళ్లు, పెన్నేరు, అతివస, రేలగుల్లు, పిల్లితీగలు,
 పిప్పళ్లు, పచ్చగోరింట, ధనియాలు, వాకుడు, పెద్దములక, —ఇవి ఒక్కొక్కభాగం
 ఈ మాలిక లన్నీ యెంతయెత్తో అంత కనిమిదిరట్ల నీళ్లు పోసి నాలుగోవంతు మిగి
 లేటట్టు కాచి వడబోసి పుచ్చుకునేది.

ఈ కషాయంలో సొంటిచూర్ణంగాని, పిప్పళ్ళచూర్ణం గాని, అజామోదం
 గాని, అముదంగాని, మహాయోగరాజగుగ్గులుగాని, (రోగప్రకృతి ననుసరించి) కలిపి
 పుచ్చుకుంటే సర్వాంగకంపవాతం, కుబ్జత్వం, పక్షవాతం, అపభాహుకం, గృధ్రసి,
 ఆమవాతం, స్తీపదం, అపతానకం, అంత్రవృద్ధి, అధ్మానం, జంఘా—జానుపు నీటినాశ్ర
 యించిన వాతం, శుక్రవాతం, మేధ్రరోగం, వధ్యారోగం, పోగొడుతుంది.

౩ ఖర్జూ రా ది క షా యం

ఖర్జూర యష్టి కాశ్మీర మృద్వికా పద్మకేసరమ్
 ధాత్రీ పరూషం వ్యాఘ్రీ చ బలాయుగ్మం చ చండినమ్
 మధూకపుష్పకాశ్మర్యం తోయై శ్చైవ చతుర్గుణైః
 పక్వం పర్యుషితం రాత్రౌ స్థితం భాండే నవే ధృఢే
 లాజాచూర్ణ ప్రతీవాపం శర్కరా మధుసంయుతమ్

తృష్ణాదాహహారం పానే జాతీపుష్పాధివాసితమ్

మూర్ఛా దాహ భ్రమం వాంతి దీప్తం గృహ మివాంబునా ||

ఖర్జూరపుపండు, యష్టిమధుకం, కుంకుమపువ్వు, ద్రాక్షపండు, పద్మకేసరాలు, ఉసిరిక పప్పు, చిట్టితపండు, వాకుడు, బల, అతిబల, చందనం, ఇప్పపువ్వు, పెగుమ్మడు, — ఇవి సమభాగాలు. పీటికి నాలుగురెట్లు నీళ్ళు చేర్చి నాలుగోవంతు మిగిలేట్లు కాచి వడబోసి పుచ్చుకునేది.

ఇది కొత్తకుండలో పోసి అందులో కొంచెం కేలపిండి, పంచదార, జాపత్రి వేసి ఒకరాత్రి ఉంచి మర్నాడు పుచ్చుకుంటే దప్పి, తాపం, మూర్ఛ, భ్రమ పోగొడు తుంది.

౪ బృ హ న్మ ం జి ష్ఠా ది క పా య ం

మంజిష్ఠా ముస్త కుటజ గుడూచీ కష్ఠ నాగరైః

భార్గ్వక్షుద్రా వచా నింబ నిశాద్వయ ఫలత్రికైః

పటోల కటుకా మూర్ఛా విడంగానన చిత్రకైః

శతావరీ త్రాయమణా కృష్ణేంద్రయవ వాసకైః

భృంగరాజ మహాదారు పాఠా ఖదిర చందనైః

త్రివృద్వరణ కై రాత వాకుచీ కృతమాలకైః

శాఖోటక మహానింబ కిరంజాతివిషా జలైః

ఇంద్రవారుణికానంతా శారిబా వర్షతై స్సమైః

ఏభిః కృతం విభే త్యాధం కృష్ణా గుగ్గులుసంయుతమ్

అష్టాదశసు కుష్మేషు వాతరక్తార్దితే తథా

ఉపదంశే స్త్రీపదే చ ప్రసుప్తౌ పక్షుఘాతకే

మేదోదోషే నేత్రరోగే మంజిష్ఠాదిః ప్రశస్యతే ||

మంజిష్ఠ, తుంగముస్తల, కొడిశపాలపట్ట, తిప్పతీగ, చెంగల్వకోష్ఠ, సొంటి, గంటు భారంగి, వాకుడు, వస, వేపపట్ట, పసుపు, మానుపసుపు, కరకవొలుపు, తాడికాయ బెరడు, ఉసిరికపప్పు, చేదుపొట్ల, కటుకరోహిణి, చాగనార, విడంగాలు, వేగిసపట్ట, చిత్రమూలం, పిల్లితేగలు, కలుగానుగ, పిప్పళ్లు, పాలకొడిశవిత్తులు, అడ్డసరం, గుంట

కలగర, దేవదారు, పాత, చంద్రచేన, రక్తచందనం, తెగడ, ఉలిమిరిపట్ట, నేలవేము, బావంచాలు, రేలగుజ్జ, తేకుపట్ట, పెనువేప, గానుగుచెక్క, ఆతివస, వరువేరు, చేదు పుచ్చ, సుగంధి, పాలసుగంధి, పర్పాటకం—ఇవి సమభాగాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా చిత్తకగొట్టి ఎనిమిదిరెట్ల నీళ్ళలో కలిపి, ఎనిమిదోవంతు మిగిలే టట్లు కాచి వడబోసుకుని, పిప్పళ్ళచూర్ణ మైనా, మహిషాక్షిగుగ్గిలం అయినా కలిపి పుచ్చుకుంటే సర్వ కష్టరోగాలూ, వాతరక్తమూ, అర్ధితవాతరక్తమూ, ఉపదశమూ, శ్లీపదమూ, పక్షవాతమూ, స్పర్శజ్ఞానం లేకపోవడం, కొవ్వు, నేత్రరోగాలూ పోగొడుతుంది.

౫ ప థ్యా ది క షా యం

పథ్యాక్షధాత్రీభూనింబ నిశాంబామృతాయతైః
కృతః క్వాథః షడంగాయం సగుడ శ్శీర్ష శూలహః
భూశంఖకర్ణశూలాని తథార్థశిరసోరుజమ్
సూర్యావర్తం శంఖకం చ దంతపాతం చ తీద్రుజమ్
నక్తాంధ్యం పటలం శుక్రం చక్షుఃపీడం వ్యపోహణి ||

కరకవొలుపు, తాడి కాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, నేలవేము, పసుపు, వేపపట్ట, తిప్ప తీగ—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి బెల్లం కలిపి పుచ్చుకుంటే తలనొప్పి, కనుబొమ్మలలోనూ, చెవులలోనూ కలిగే పోట్లూ, పెడ తలనొప్పి, సూర్యావర్తమూ, శంఖకమూ, దంతాలూడిపోడమూ, పళ్ళపోట్లూ, రేచీకటి, కంటి జబ్బులూ పోగొడుతుంది.

౬ అ భ యా ది క షా యం

అభయా ముస్త ధాన్యాక రక్తచందనపద్మకైః
వానకేంద్రయవోశీరా గుడూచీకృతమాలకైః
పాతానగరతిక్తాభిః పిప్పలీచూర్ణయ కృతమ్
పిబే త్త్రిదోషజ్వరజి త్పిపాసా దాహ కాసనశ్
ప్రలాప శ్వాస తంద్రాఘ్నం డీపనం పాచనం పరమ్

విజ్ఞాతానిలనిష్ఠంభ వమీ శోషా దుచిచ్ఛిజమ్ ।

కరకవొలుపు తుంగముస్తలు, ధనియాలు, రక్తచందనం, పద్మకాష్ఠం, అడ్డసరం, కొడిశపాలవిత్తులు, వట్టివేరు, తిప్పతీగ, రేలగుఱ్ఱ, పాత, సొంటి, కటుకరోహిణి,— ఇవి కషాయం కాచి పిప్పళ్ళచూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే త్రిదోషజ్వరాలు పోగొడుతుంది. దప్పిక, మంటలు, దగ్గు, ప్రలాపం, శ్వాసలు, తంద్ర, మలమూత్రవాయుబంధం, నాఁతులు, శోష, అరుచి తగ్గించేస్తుంది. ఆమపచనం చేస్తుంది. ఆకలి పుట్టిస్తుంది.

౭ దే వ దా ర్వా ది క షా యం

దేవదారు వచా కష్ఠం పిప్పలీ విశ్వభేషజమ్
కట్ఫలం ముంతా మానింబ తిక్తా ధాన్యా హరీశకీ
గజకృష్ణా చ దుస్సర్పా గోక్షురో ధన్వయానకమ్
బృహ త్యతివిషా చ్ఛిన్నా కర్కటం కృష్ణజీరకమ్
క్వాథ మష్టావశేషం తు ప్రసూతాం శాయయే త్త్రిమమ్
శూలకాసజ్వరశ్వాసమూర్ఛా కంపశిరోర్దిజిత్ ॥

దేవదారు, వస, చెంగల్వకోష్ఠ, పిప్పళ్లు, సొంటి, కాయఫలం, తుంగముస్తలు, నేల వేము, కటుకరోహిణి, ధనియాలు, కరకవొలుపు, గజపిప్పళ్లు. దురదగొండి, పల్లెరు, పెద్దములక, అశివస, తిప్పతీగ, కర్కటకశృంగి, నల్లజీలకర్ర.—ఇవి మెత్తగా చిరక గొట్టి, నాలుగురెట్లు నీళ్ళుచేర్చి ఎనిమిదోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసి పుచ్చుకునేది.

ఇది ప్రసవించిన స్త్రీలకు చాలా మంచిది. శూల, దగ్గు, జ్వరం, వగర్పు, మూర్ఛ, వణుకు, తలనొప్పి పోగొడుతుంది.

౮ త్రి ఫ లా ది క షా యం

త్రిఫలా దేవదారు శ్చ ముస్తా మూషకకర్ణికా
శిగ్రు రేతైః కృతః క్వాథః పిప్పలీచూర్ణసంయుతః
విడంగచూర్ణయుక్త శ్చ క్రిమిఘ్నః కృమిరోగహః॥

కరక, తాడి, వుసిరికలు, దేవదారు, తుంగముస్తలు, ఎలకచెవియాకు, మునగచెక్క—
వీటి సమభాగాలతో కషాయం కాచి అందులో పిప్పళ్ళచూర్ణం అయినా, వాయు
విశంగాల చూర్ణం అయినా కలిపి పుచ్చుకుంటే కృములు నశిస్తాయి. కృమిరోగాలున్న
తగ్గిపోతాయి.

౯ పు న ర్ని వా ది క షా యం

పునర్నవా దారునిశా నిశా శుంఠి హరితకీ

గుడూచీ చిత్రకో భార్గీ దేవదారు చ తై శ్శుతః

పాణిపాదోదరమఖ ప్రాప్తం శోఘం వినాశయేత్ ||

గలిజేరు, మానుపసుపు, పసుపు, సొంటి, కరక్కాయ, తిప్పతీగ, చిత్రమూలం, గంటు
భారంగి, దేవదారు—ఇవి సమభాగాలుగా కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే చేతులు
కాళ్లు, కడుపు, మొగం—ఈ స్థలాలలో పుట్టే ఉబ్బు తగ్గిపోతుంది.

౧౦ దా ర్వా ది క షా యం

దార్వీ రసాంజనం ముస్తం భల్లాత శ్రీఘం వృషః

కైరాత శ్చ పిబే దేషాం క్వాథం శీతం సమాక్షికమ్

జయే త్సశూలం ప్రదరం పీతశ్వేతాసితారుణమ్ ||

మానుపసుపు, రసాంజనం, తుంగముస్తలు, జీడిగింజలు, మారేడు, అడ్డసరం, నేల
వేము,—ఇవి సమభాగాలుగా కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే పసుపు, తెలుపు,
నలుపు, ఎరుపు ప్రదరం శూలతో కూడా వున్నది తగ్గిపోతుంది.

౧౧ మం జిష్ఠా ది క షా యం

మంజిష్ఠా త్రిఫలా తిక్తా వచా దారునిశా మృతాః

నింబ శైచ్చషాం కృతః క్వాథో వాతరక్తవినాశనః

పామా కాపాలికాకుష్ఠ రక్తమండలజిన్మతః ||

మంజిష్ఠ, కరక, తాడి, వుసిరికలు, కటుకరోహిణి, వస, మానుపసుపు, తిప్పతీగ,
దేవపట్ట—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే వాతరక్తం

పోగొడుతుంది. పామ, కపాలిక, రక్తమండలం—ఇత్యాది కుష్ఠరోగాలన్నీ నశింప చేస్తుంది.

౧౨ అమృతాష్టక కపాయం

అమృతాష్టకటుకా మున్తేంద్రయవనాగ్రైః
పటోలచందనాభ్యాం చ పిప్పలీచూర్ణయు కృతమ్
అమృతాష్టక మేత చ్చ పిత్తశ్లేష్మజ్వరాపహమ్
ఛర్ద్యరోచకహృల్లాసదాహత్యష్టానివారణమ్॥

తిప్పతీగ, వేపపట్ట, కటుకరోహిణి, తుంగముస్తలు, కొడిశపాలవిత్తులు, సొంటి, చేదు పొట్ట, రక్తచందనం—ఇది అమృతాష్టకం. ఇది కపాయం కాచి, అందులో పిప్పళ్ళ చూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే పిత్తజ్వరాలూ, శ్లేష్మజ్వరాలూ, పోగొడుతుంది ఛర్ది, ఆరోచకం, హృల్లాసం, తాపం, దప్పికయున్నూ, తగ్గించేస్తుంది.

౧౩ వాసాది కపాయం

వాసా ద్రాక్షా భయా క్వాథః పీత సృక్షాద్రశర్కరః
ఃహతి రక్తపిత్తార్తిం శ్వాసకాసాన్ నుదారుణాన్॥

అడ్డసరం, ద్రాక్షపండు, కరకవొలుపు, ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కపాయం కాచి అందులో తేనె, చక్కెరా కలిపి పుచ్చుకుంటే రక్తపిత్తం, దగ్గు, వగర్పు పోగొడుతుంది.

౧౪ భూనింబాద్యష్టాదశాంగ కపాయం

భూనింబ దారు దశమూల మహాషధాబ్ద
తిక్తేంద్రబీజధనికేభకణా కపాయః
తంద్రావ్రలాప కసనారుచిదాహమోహ
శ్వాసాదియుక్త మఖిలజ్వర మాశు హంతి॥

శేలవేము, మానుపసుపు, దశమూలాలు—అంటే మారేడు, దుండిగం, గుమ్మడి, కలిగొట్టు, తక్కిల, మయ్యకుపొన్న, కోలపొన్న, వామడు, పెద్దములక, పల్లెరు, సొంటి, తుంగముస్తలు, కటుకరోహిణి, కొడిశపాలవిత్తులు, ధనియాలు, గజపిప్పళ్ళు,

ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే తంద్ర, ప్రలాపం, దిగ్గు, అరుచి, తాపం, మోహం, వగన్న మొదలైన దుర్లక్షణాలు గల జ్వరం తగ్గిపోతుంది.

౧౫ వ త్స కా ది క షా యం

సవత్సక స్సాతివిషః సబిల్వః
సోదీచ్ఛ ముస్తం చ కృతః కషాయః
సామే సశూలే సహ శోణి తే చ
చిరవ్రవృత్తేఽపి హితోతిసారే॥

కొడిశచెక్క, అతివస, మారేడు, కురువేరు, తుంగముస్తల—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే ఆమశూల, అతిసారం, రక్తాతిసారం—ఎంత కాలంగా వున్నవైనా తగ్గిపోతాయి.

౧౬ కంట కా ర్యా ది క షా యం

కంటకారీయుగద్రాక్షా వాసా కర్పూరవాలకైః
నాగరేణ చ పిప్పల్యా క్వధితం సలిలం పిబేత్
శర్కరామధుసంయుక్తం పిత్తకాసహరం పరమ్॥

వాకడు, ములక, ద్రాక్షపండు, అడ్డసరం, కచ్చారాలు, కురువేరు, సొంటి, పిప్పళ్ళు—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి అందులో చక్కెరా, తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే పైత్యంపల్ల వచ్చిన దిగ్గులు హరిస్తాయి.

౧౭ మ రీ చ్యా ది క షా యం

మరిచ భృంగి మహాషధి కండలీ
కసనహ వృష వృశ్చిక భార్గభిః
క్వధిత మంబు కణారజసాన్వితమ్
శ్వసనహృక్ష యకాసవినాశకమ్॥

మిరియాలు, గుంటకలగర, సొంటి, నల్లపుష్పి, కసింత, అడ్డసరం, గలిజేరు, గంబుభా

రంగి—ఇవి సమభాగాలుగా కషాయంపెట్టి పిప్పళ్ళచూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే వగర్పు, త్వయ, దగ్గు పోగొడుతుంది.

౧౮ ధాత్ర్యాది కషాయం

ధాత్రీ చ మాగధీ శుంఠీ క్వాథ శ్చైషాం సితాయుతః
హినస్తి హృదయోద్భూతాం హిక్మాం ప్రణాపకోదినీమ్॥

ఉసిరీపప్పు, పిప్పళ్లు, సొంటి—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి అందులో చక్కెర కలిపి పుచ్చుకుంటే ఎంత అసాధ్యపు ఎక్కిళ్ళయినా పోగొడుతుంది.

౧౯ అశ్వత్థాది కషాయం

అశ్వత్థోదుఃశరస్లక్ష వట వేతనజశ్శృతః
వ్రణశోఫోపదంశానాం నాశనః క్షూశనా త్స్మృతః॥

రావిపట్ట, మేడి (అత్తి) పట్ట, జువ్విపట్ట, మర్రిపట్ట, ప్రబ్బలి—ఇవి సమభాగాలుగా కషాయంపెట్టి దానితో కడిగితే వ్రణాలు, ఉబ్బు, సవాయిపుండ్లు తగ్గిపోతాయి.

౨౦ గోక్షురాది కషాయం

సమూలగోక్షురక్వాథ స్పితామాక్షిక సంయతః
నాశయే మూత్రకృచ్ఛాణి తథా చోష్ణసమీరణమ్॥

పల్లెరు సమూలంగా కషాయం కాచి అందులో చక్కెర, తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే మూత్రకృచ్ఛాలు, ఉష్ణవాతమూ హరించిపోతాయి.

౨౧ పిప్పల్యాది కషాయం

పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చవ్యచిత్రకనాగరైః
వచా సాతివిషా జాజీ పాతా వత్సక రేణుకైః
కిరాతతిక్తకం మూర్వ్యా సర్వపా మరిచాని చ
కటుకం పుష్కరం భార్గీ విడంగం కర్కటాహ్వయమ్

అర్కమూలం బృహత్సింహీ శ్రేయసీ సదురాలభా
 దీప్యకం చాజమోదా చ శుకనాసాది హింగుభిః
 ఏతాని సమభాగాని గణోష్ఠావింశకో మతః
 కషాయ ముపభుంజీత వాతశ్లేష్మజ్వరాపహమ్
 హంతి వాతం తథా శీతం ఛేదజం ప్రబలం కఫమ్
 ప్రలాపం చాతినిద్రాం చ రోమహర్షారూచీ తథా
 మహావాతేఽపతంత్రే చ సర్వగాత్రే చ శూన్యతామ్
 అయం సర్వజ్వరాన్ హంతి సన్నిపాతాం శ్రుయోదశః॥

పిప్పళ్లు, పిప్పలిమూలం, చవ్యం, చిత్రమూలం, సొంటి, వస, అతివస, జీలకర్ర, పాత, కొడిశపాలవిత్తులు, రేణుకలు, నేలవేము, చాగనార, ఆవాలు, మిరియాలు, కటుక రోహిణి, పుష్కరమూలం, గంటుభారంగి, వాయువిడంగాలు, కటుకరోహిణి, జిల్లేడు వేరు, పెద్దములక, కరకవొలుపు, దూలగొండివిత్తులు, వాము, అజామోదం, దుందిలం, ఇంగువ—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే వాత శ్లేష్మజ్వరాలు, వాతం, శైత్యం, కఫం, ప్రలాపం, అతినిద్ర, గగుర్పాటు, అరుచి, మహావాతం, అపతంత్రకం, స్పర్శజ్ఞానశూన్యత, సకలజ్వరాలు హరిస్తుంది. సన్నిపాత జ్వరాలు అమోఘంగా తగ్గించేస్తుంది.

౨౨ న్య గ్రో ధా ది గ ణ క షా యం

న్యగ్రోధ స్లక్ష కోశామ్ర వేతసో బదరీతుణిః
 మధుయష్టి ప్రియాళు శ్చ లోధ్రద్వయ ముదుంబరః
 పిప్పల శ్చ మధూక శ్చ తథా పారిసపిప్పలః
 నల్లకీ తిందుకీ జంబూద్వయ మామ్రతరు శ్శివా
 కదంబ కకుభౌ చైవ భల్లాతకఫలాని చ
 న్యగ్రోధాదిగణక్వాథం యథాలాభం చ కారయేత్
 అయం క్వాథో మహాగ్రాహీ వ్రణోభగ్నం చ నాశయేత్
 యోనిదోషహరో దాహ మేదో మేహ విషాహహః॥

మర్రిపట్ట, జువ్విపట్ట, తుమ్మెదమామిడి, ప్రబ్బలి, రేగుపట్ట, నందిపట్ట, యష్టిమధుకం, మొరలిపట్ట, లొద్దుగుచెక్క, మేడిపట్ట, రావిపట్ట, ఇప్పపట్ట, గంగరావిపట్ట, ఆం దుగుచెక్క, తుమికిచెక్క, నేరేడుపట్ట, అల్లనేరేడుపట్ట, మామిడిపట్ట, కరకవొలుపు, కడిమిపట్ట, మద్దిపట్ట, నల్లజీడిగింజలు,—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే మలబంధం పుట్టిస్తుంది. యోనిదోషం, తాపం, మేహరోగం, మేహరోగం హరిస్తుంది. దీనితో వ్రజాలూ, గాయాలూ కడిగితే త్వరగా మాని పోతాయి.

౨౩ నా గ రా ది క షా యం

నాగరస్య పిబే దుష్ణం కషాయం చాగ్నినృనమ్
కానశ్వాసానిలహరః శూలహృద్రోగనాశనమ్॥

సొంటి కషాయంపెట్టి వేడివేడిగా ఉండగా పుచ్చుకుంటే ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. దగ్గు, వగయ్య, వాతం, శూల, హృద్రోగాలు నశింపజేస్తుంది.

౨౪ ప తో లా ది క షా యం

పటోలం త్రిఫలా తిక్తా గుడూచీ చ శతావరీ

ఏషః క్వాథో జయే త్ప్రీతో వాతాన్రం దాహనంయుతమ్॥

చేదుపొట్ల, కరకవలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, కటుకరోహిణి, తిప్పతీగ, పిల్లితేగలు,—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే మంటగల వాతరక్తం నశిస్తుంది.

౨౫ మ హా ష థా ది క షా యం

మహాషధామృతాభవః కషాయక శ్చ సేవితః

హింసస్తి చామమారుతం చిరాయ నంధి సంశ్రితమ్॥

సొంటి, తిప్పతీగ—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే కీళ్ళవాతం త్వరగా తగ్గిపోతుంది.

౨౬ బృహదాస్వాదికషాయం

వాసా హరిద్రా ధనికా గుడూచీ
 భార్గవ కణా పౌష్కర రిగణీనమ్
 క్వాథేన మారీచరజోన్వితేన
 కాసః క్షయం యాతి న కస్య పుంసః॥

అష్టసరం, పసుపు, ధనియాలు, తిప్పతీగ, గంటుభారంగి, పిప్పళ్ళు, పుష్కరమూలం, వాకుడు—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి అందులో మిరియాలు చూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే ఎలాంటి దగ్గులయినా తగ్గిపోతాయి.

చూర్ణ ప్రకరణం

—0—

చూర్ణ కల్పన

అత్యంతశుష్కం యద్ద్రవ్యం సుపిష్టం వస్త్రగాలితమ్
తత్తస్య చూర్ణం రజః క్షోద స్తన్నాత్ర కర్షసమ్మితా
చూర్ణే గుడ స్సమో దేయ శృక్కరా ద్విగుణా మతా
చూర్ణేషు భర్జితం హింగు దేయం నోత్తేదకృ ద్భవేత్
లిహే చూర్ణం ద్రవై స్సర్వై ర్ఘృతాద్యై ద్విగుణోన్మితైః
పిబే చ్చతుర్గుణై రేవ చూర్ణ మూలోడితం ద్రవైః
చూర్ణావలేహగుటికాకల్కానా మనుపానకమ్
పిత్తవాత కఫాతంకే త్రిద్యౌకపల మాహరేత్
యథా తైలం జలే ప్రాప్తం క్షణే నైవ ప్రసర్పతి
అనుపానబలా దంగే తథా సర్పతి భేషజమ్
ద్రవేణ యావతా సమ్యక్ చూర్ణం సర్వప్లుతం భవేత్
భావనాయాః ప్రమాణం తు చూర్ణే ప్రోక్తం భిషగ్వరైః॥

చూర్ణంలో చేర్చే ద్రవ్యాలు బాగా ఎండినవై ఉండాలి. అవి మెత్తగా దంచాలి. అది వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. చూర్ణం యెప్పుడూ అతిమెత్తగా వుండాలి. అంచేత చిక్కని వస్త్రంతో గాలితం చెయ్యడమే మంచిది, ఎంతవరకూ చూర్ణం రాలతూ వుంటుందో అంతవరకూ మూలికలు దంచాలి, గాని కొంత చేసి మానగూడదు. మానేస్తే పొళ్లు సరిగా తేలవు.

చూర్ణానికి రజస్సు దమూ అని మారుషేళ్లు, గుండ అని కూడా వాడకం వుంది.

చూర్ణం మోతాదు దినాని కొక కర్ణం.

చూర్ణంలో బెల్లం కలుపుకోవలసివుంటే సమంగానూ, చక్కెర ఆయితే రెండు రెట్లు చేర్చుకోవాలి,

ఇంగువ చేర్చవలసివుంటే వేయించినది కావాలి. పచ్చిది చేర్చగూడదు. పచ్చిది గాభరా పెడుతుంది.

నెయ్యి మొదలైన స్నేహద్రవ్యాలతో చూర్ణం పుచ్చుకోవలసివుంటే చూర్ణం కంటే రెండురెట్లు కలిపి నాకాలి. పాలూ, నీళ్ళూ, గోమూత్రమూ మొదలైన ద్రవద్రవ్యా లైతే చూర్ణానికి నాలుగురెట్లు చేర్చి బాగా కలిపి తాగాలి.

చూర్ణం—అవలేహం—గుటిక—కల్కం—వీటికి అనుపానద్రవ్యాలు. పిత్త వ్యాధిలో మూడుపలాలు. వాతవ్యాధిలో రెండుపలాలు. కఫవ్యాధిలో ఒక్కపలం ఇలా పుచ్చుకుంటే తెలబిందువు నీళ్ళలో వ్యాపంచేట్టు బొషధం శరీరం అంతటా వ్యాపిస్తుంది.

భావన చెయ్యవలసివుంటే నిమ్మరసం మొదలైన భావనారసాలు చెయ్యిమునిగే టట్టు చేర్చుకోవాలి. అది యెండలో యెండబెట్టాలి. గడ్డకట్టి, ఎండి, మళ్ళీ చూర్ణం అయేదాకా ఎండబెట్టాలి. ఎన్ని రసాలతో భావనచేసినా, ఒక్కొక్క రసంతో ఎన్నిమాట్లు చేసినా యిదే విధం. భావనా ప్రమాణం యిది.

౧ తాళీ సా ది చూ ర్ణం

తాళీనం మరిచం శుంతీ పిప్పలీ వంశరోచనా

ఏక ద్వి త్రి చతుః పంచ కర్షై ర్భాగాన్ ప్రకల్పయేత్

ఏలాత్వచో స్తు కర్షార్థం ప్రత్యేకం భాగ మాహరేత్

ద్వాత్రింశత్కర్ష తులితా ప్రదేయా శర్కరా మతా

తాళీసాద్య మిదం చూర్ణం రోచనం పాచనం స్మృతమ్

కాసశ్వాసజ్వరహరం ఛర్ద్యతీసారనాశనమ్

శోషాఢ్మానహరం స్త్రీహగ్రహణీపాండురోగజిత్

పక్వావా శర్కరాం చూర్ణం షీ పే తస్య ధ్నుటికా తతః॥

తాళీసపత్రి ఒక భాగం, మిరియాలు రెండు భాగాలు, సొంటి మాడు భాగాలు. పిప్పళ్ళు నాలుగు భాగాలు. తవాక్షీరి ఐదు భాగాలు. ఏలకులు అర్థభాగం. దాల్చిని చెక్క అర్థభాగం. కలకండ 32 భాగాలు. ఇవి మెత్తగాదంచి వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. ఇందులో తవాక్షీరి పలుకులుగా వున్నదీ, కలకండ మద్రాసుదీ వెయ్యడం మంచిది. ఈ చూర్ణం ప్రత్యేకంగానూ, ఔషధాలకు అనుపాన చూర్ణంగానూ వాడుకోవచ్చు. కలకండ లేబాకం పట్టి, తక్కిన వస్తువుల చూర్ణం అందులో కలిపి గుటి కలుగా కూడా వాడుకోవచ్చు. వయస్సు—బలం—ఆవస్థ—పీటి ననుసరించి చూర్ణానికి గుటికకూ మోతాదు నిర్ణయించుకునేది.

ఇది రుచి పుట్టిస్తుంది. అమపచనం చేస్తుంది. దగ్గు, వగర్పూ, జ్వరమూ తగ్గిస్తుంది. వాంతి, అతిసారమూ కట్టుతుంది. శోష, కడుపుబ్బరింపూ పోగొట్టుతుంది. ప్లేహవ్యాధులూ, గ్రహణీ, పాండురూ హరిస్తుంది.

౨ సి తో వ లా ది చూ ర్ణం

సితోపలా షోడశ స్యా దష్టే స్యా ద్వంశరోచనా
పిప్పలీ స్యా చ్చతుఃకర్షా స్యా దేలాచ ద్వికార్షికీ
ఏకకర్ష స్వచః కార్యం చూర్ణయే త్సర్వ మేకతః
సితోపలాదికం చూర్ణం మధునర్పిర్యతం లిహేత్
శ్వాస కాస క్షయహరం వాస్తపాదాంగదాహజిత్
మందాగ్నిం నుప్తజిహ్వాత్వం పార్శ్వశూల మరోచకమ్
జ్వర మూర్ధ్వగతం రక్తం పిత్త మాశు వ్యపోహతి॥

కలకండ పదహారు భాగాలు. తవాక్షీరి ఎనిమిది భాగాలు. పిప్పళ్ళు నాలుగు భాగాలు. ఏలకులు రెండు భాగాలు. దాల్చిని చెక్క ఒక భాగం. ఇవన్నీ కలిపి కొట్టి వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. తవాక్షీరి మంచిరకమూ, కలకండ మద్రాసుదీ వేస్తే చాలా మంచిది. సితిగతులను బట్టి మోతాదు నిర్ణయించుకుని తేనెతోనూ వేతితోనూ కలుపుకుని పుచ్చుకునేది.

ఇది వగర్పూ, దగ్గు, క్షయ హరిస్తుంది. కాళ్ళమంటలూ, చేతులమంటలూ, శరీరం మంటలూ పోగొట్టుతుంది. అగ్నిమాంద్యం తగ్గిస్తుంది. నాలుక మొద్దుబారితే తగ్గిస్తుంది. పార్శ్వశూల, ఆరుచీ, జ్వరమూ, మూర్ధ్వగత రక్తపిత్తమూ హరిస్తుంది.

౩ భాస్కరలవణచూర్ణం

సాముద్రలవణం కార్వ మప్తకర్వమితం బుద్ధైః
 పంచ సౌవర్ణలం గ్రాహ్యం బిడం సైంధవధాన్యమ్
 పిప్పలీ పిప్పలీమూలం కృష్ణజీరకపత్రకమ్
 నాగకేసరతాళీన మాప్లువేతసకం తథా
 ద్వికర్వమాత్రాణ్యేతాని ప్రత్యేకం కారయే ద్భుజః
 మరీచం జీరకం విశ్వం ఏకైకం కర్వమాత్రకమ్
 దాడిమం స్యా చ్చతుఃకర్వం త్వగేణ చార్థకార్షికీ
 ఏత చూర్ణకృతం సర్వం లవణం భాస్కరాభిడమ్
 శాణవ్రమాణం దేయ తు మస్తుత్రసురాసవైః
 వాతశ్లేష్మభవం గుల్మం స్తీహాన ముదరం క్షయమ్
 అర్భాంసి గ్రహణీం కుష్ఠం విబంధం చ భగదరమ్
 శోఫ శూలం శ్వాసకాస మామనోషం చ హృదృజమ్
 మందాగ్నిం నాశయే దేత ద్వీపనం పాచనం పరమ్
 సర్వలోకహితార్థాయ భాస్కరే ణోదితం పురా॥

వేచిన సముద్రలవణం ఎనిమిది భాగాలు. సౌవర్ణలవణం ఐదు భాగాలు. బిడాలవణమూ, సైంధవలవణమూ, ధనియాలూ, పిప్పళ్ళూ, మోడీ, నల్లజీల కర్రా, అకుపత్రకమూ, నాగకేసరాలూ, తాళీసపత్రీ, అప్లువేతసమూ—ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి భాగాలు. మిరియాలూ, జీలకర్రా, సొంతీ—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క భాగం. దానిమ్మపండు బెరడు నాలుగు భాగాలు. దాల్చినచెక్కా, ఏలకులూ ఒక్కొక్కటి అర్థభాగం. ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. ఇందులో పడే బిడాలవణం చాలా దుర్వాసనగా వుంటుంది. కొందరది వెయ్యరు. అది తప్పు. తప్పుకుండా వెయ్యాలి.

దీని మోతాదు దినానికి ఆరతులం. పూట కొకపావుతులం చొప్పున వాడడం మంచిది. ఇది పెరుగుమీది తేటతోగాని, మజ్జిగతోగాని, మద్యంతోగాని, బ్రాందీ రకాలతోగాని, చివరికి మంచినీళ్ళతోగాని కలిపి భోజనం అయిన తరవాత పుచ్చుకునేది. భోజనంలో కూడా వాడవచ్చు.

ఇది వాతంవల్లా కఫంవల్లా పుట్టిన గుల్మరోగమూ, ప్లిహవ్యాధి, ఉదరవ్యాధి, క్షయ, మూలశంక, గ్రహణీ, కుష్ఠరోగమూ, మలబంధమూ, భగందరవ్యాధి, ఉబ్బూ, శూలా, వగర్ప, దగ్గు, ఆమదోషమూ, హృద్రోగమూ, అగ్నిమాంద్యమూ పోగొట్టుతుంది. అకలి పుట్టిస్తుంది. ఆమపచనం చేస్తుంది.

౪ వృద్ధగంగాధరచూర్ణం

ముస్తాకశుంఠీభి ర్ధాతకీలోద్రవాలకైః
బిల్వమోచరసాభ్యాం చ పారేంద్రయవత్సకైః
ఆశ్రుబీజం ప్రతివిషా లక్షణు రితి చూర్ణితైః
క్షౌద్రతండులపానీయైః పీతై ర్యాతి ప్రవాహికా
సర్వాతిసారం గ్రహణీ శ్రమం యాతి వేగతః
వృద్ధగంగాధరం చూర్ణం సరి ద్వేగవిబంధనమ్॥

తుంగముస్తలూ, దుందిలమూ, సాంఠీ, ఆరెపుప్పు, లొద్దుగుచెక్క, వట్టివేళ్లూ, మారేడూ, బూరుగుజిగురూ, విషబొద్దీ, కొడిశపాలవిత్తులూ, కొడకచెక్క, మామిడిజీడి, అతివసా, ఆత్మపత్తిఅకూ- ఇవి సమభాగాలు. ఇది తేనెతో గాని, కలితో గాని కలిపి పుచ్చుకునేది. ఇది ప్రవాహికా, (కలరా) సర్వాతిసారాలూ, గ్రహణీ తగ్గించేస్తుంది. నదీవేగం గల అతిసారాలున్నా తగ్గించేస్తుంది.

౫ సుదర్శనచూర్ణం

త్రిఫలా రజనీయుగ్మం కంటకారీయుగం శతీ
త్రికటు గ్రంథికం మూర్వ గుడూచీ ధన్వమూసకః
కటుకా షర్పటో ముస్తం త్రాయమాణా చ వాలకమ్
నింః పుష్కరమూలం చ మధుయష్టీ చ వత్సకః
యవానీంద్రయవో భార్గీ శిగ్రుబీజం సురాప్రజాః
వచా త్వ కృద్మోశీరం చందనాతివిషా బలాః
శాలిపర్ణి పృశ్నిపర్ణి విడంగం తగరం తథా

దానిమ్మకాయల బెరడు ఎనిమిది పలాలు. కలకండ ఎనిమిది పలాలు. పిప్పళ్ళూ, మోడీ, వామూ, మిరియాలూ, ధనియాలూ, జీలకర్రా, సొంటీ—ఇవి ఒక్కొక్క పలం, తవాక్షీరి ఒక కర్షం. ఆకుపత్రికమూ, దాల్చినీచెక్కా, ఏలకగింజలూ, నాగ కేసరాలూ—ఇవి ఒక్కొక్క కోలం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. దీల్లో వెయ్యవలసిన కలకండ మద్రాసుది వెయ్యడం మంచిది. తవాక్షీరి పలుకులుగా వున్నది వెయ్యాలి.

ఇది అతిసారమూ, గ్రహణీ కడుతుంది. క్షయ, గుల్మం, (బల్ల) గళగ్రహం అనే కంఠవ్యాధి, పీనస, దగ్గు తగ్గిస్తుంది. అగ్నిమాంద్యం హరిస్తుంది.

౮ అ వి ప త్రి క ర చూ ర్ణం

త్రికటు త్రిఫలా ముస్తం బిడం చైవ విడంగకమ్
ఏలా వత్రం చ చూర్ణాని సమభాగాని కారయేత్
సర్వ మేకీకృతం యావ ల్లవంగం తత్సమం భవేత్
సర్వ చూర్ణా ద్విగుణితం త్రివృచ్చూర్ణం ప్రదాపయేత్
సర్వ మేకీకృతం యావ త్తావ చ్చర్మరయాన్వితమ్
భోజనాదా తథా మధ్యే ఖాదే స్మాషాష్టకం శుభమ్
అమ్లపిత్తం నిహం త్యాశు నిబంధం మలమూత్రయోః
అగ్నిమాంద్యభవాన్ రోగాన్ నాశయే దవికల్పతః
ప్రమేహాన్ వింశతిం చైవ సర్వదుగ్ధా మనాశనమ్
అపత్తికరం చూర్ణం అగస్త్యవిహితం శుభమ్ ।

సొంటీ, పిప్పరీ. మిరియాలూ, కరకవొలుపూ, తాడికాయబెరడూ, ఉసిరికపప్పు, తుంగముస్తలూ, బిడాలవణమూ, వాయువిశంగాలూ, ఏలకులూ, ఆకుపత్రికమూ—ఇవి సమభాగాలు. వీటి అన్నిటితోనూ సమంలవంగాలు, వీటి అన్నిటికీ రెండురెండు తెగడ. వీటి అన్నిటికీ సమం కలకండ,

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. ఇందులో వేసే తెగడ శుద్ధిచెయ్యాలి. కలకండ మద్రాసుది వెయ్యడం మంచిది. ఇది అగస్త్యుడు నిర్మించినది.

ఇది భోజనానికి ముందుగాని, భోజనం చేస్తూచేస్తూ గాని పుచ్చుకోవచ్చు.

ఇది అమృతమూ, మలబంధమూ, మూత్రబంధమూ పోగొడుతుంది అగ్ని మాంద్యమూ, అరుచీ, అజీర్ణీ తగ్గిస్తుంది. వింశతి ప్రమేహాలలోనూ చాలాపనిచేస్తుంది. గ్రహణికి మంచిది.

క కు భా ది చూర్ణం

కకుభత్వ గ్వచా రాస్నా బలా నాగబలా భయా
శటీ పుష్కరమూలం చ పిప్పలీ విశ్వభేషజమ్
సర్వాణ్యేతాని సంచూర్ణ్య సర్పిషా శాణమాత్రయా
భక్షయే త్ప్రీత రుత్థాయ సర్వహృద్రోగశాంతయే ||

తెల్లమద్దిచెక్కా, వసా, సన్నరాస్నా, బలా, నాగబలా, కరకవొలుపూ, కచ్చారాలూ, పుష్కరమూలమూ, పిప్పళ్లూ, సొంటి—ఇవి సమం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రుగాలితం చేసేది. ప్రాతఃకాలం అరతులం చూర్ణం నేతో కలిపి పుచ్చుకుంటే హృద్రోగాలన్నీ తగ్గిపోతాయి.

గం పు ష్యా ను గ చూర్ణం

పాతా జంబ్వానుయో ర్మధ్యం శిలాభేదం రసాంజనమ్
అంబష్కో మోచరస స్సమఃగా పద్మకేసరమ్
బాష్ణీకాతివిషా ముస్తం బిల్వం లోధ్రం సగైరికమ్
కట్ఫలం మఝిశుకీ మృద్వీకా రక్తచందనమ్
కట్వంగవత్సకానంతా ధాతకీ మధుకార్జునమ్
పుష్పేణోద్భృత్య తుల్యాని శ్లక్షణ్ణచూర్ణాని కారయేత్
తాని క్షౌద్రేణ నయోజ్య పాచయే త్తండులాంబునా
అర్భస్సు చాతిసారేషు రక్తం యచ్ఛోప వేశ్యతే
దోషాగంతుకృతా యే చ బాలానాం తాం చ నాశయేత్
యోనిదోషం రజోదోషం శ్వేతం నీలం సపీతకమ్
స్త్రీణాం శ్యావారుణం యచ్ఛ తత్ ప్రసవ్యా నివర్తయేత్

చూర్ణం పుష్పానుగం నామ హిత మాత్రేయపూజితమ్

అంబష్టా దక్షిణే భ్యాతా గృహ్ణాం త్యక్తేషు లక్ష్మణాః ॥

పాతా, నేరేడుగింజల పప్పు, మామిడిజీడి, కొండపిండివేళ్ళూ, రసాంజనమూ, లక్ష్మణపంజీ, బూరుగుజగురూ, మంజిష్ఠా, తామరకేసరాలూ, కుంకుమపువ్వు. అతి వసా, తుంగముస్తలూ, లొద్దుగుచెక్కా, మారేడువేరూ, గైరికమూ, కాయఫలమూ, మిరియాలూ, సొంటి, ద్రాక్షపండ్లూ, రక్తచందనమూ, పెదమానుచెక్కా, కొడిసె చెక్కా, సుగంధీ, ఆరెపువ్వు, యష్టిమధుకమూ, తెల్లమద్దిచెక్కా—ఇవన్నీ సమ భాగాలుగా గ్రహించి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇవన్నీ పుష్పనక్షత్రంనాడు సంపాదించి అని ఈయోగం నిర్మించిన ఆత్రేయుని శాసనం, ఇందుకు ద్యోతకంగా వుండా అనే దీనికి పుష్పానుగం అని పేరు. ఇందులో చెప్పబడ్డ అంబష్టాకి పాత కొందరూ, లక్ష్మణపంజి కొందరూ వాడుతున్నారు.

ఇది తేనెతో కలిపి పుచ్చుకుని కడుగు అనుపానం వాడాలి. ఇలా పుచ్చుకుంటే యిది మూలశంక, అతి సారం, రక్తపిత్తం, యోనిదోషం, రజోదోషం, తెల్లగానూ, నల్లగానూ, పసుపుపచ్చగానూ, తొగరురంగుగానూ స్త్రీలకు కలిగే స్రావమూ తగ్గిస్తుంది. చంటిపిల్లలకు వచ్చే రక్తవిరేచనాలున్నూ కడుతుంది.

౧౧ మ హా ద్రాక్షా ది చూర్ణం

ద్రాక్షా దాడిమ ఖర్జూర చాతుర్జాత కటుత్రయమ్

తవక్షీరీ నారికేళం చందనం మధుకం శివమ్

ప్రియాలుమజ్జా హీబేరం ఉశీరం జాతిపత్రకమ్

విదారీ గోక్షురం మోచా కపికచ్చాభవం తథా

జాతీఫలం చ తక్కోలం రుజ్జామాస్తిల వంశజమ్

యవమజ్జా లోధ్రపుష్పం ముస్తా నాగబలా శణా

ద్విజీరకే హ్యజామోదం మిశ్రా తాలీసపత్రకమ్

సైంధవం ధాన్యకం భార్గీ శృంగీ భృంగీ పునర్నవా

అరుష్క రావబీజం చ సమ్యజ్కరిత మభ్రకమ్

చీతే త్వర్వం సమం కృత్వా ద్విగుణాం శర్కరాం క్షిపేత్
 అస్య చూర్ణస్య కర్ణాంశం ఘృతక్షీరయతం పిబేత్
 దినపూర్వే తథా పశ్యా దృతుకాలే విశేషతః
 క్షయం చ రక్తపిత్తం చ పాదదాహ మస్పర్శరమ్
 వినిహంతి ప్రమేహం చ సోమరోగం చ శర్కరామ్
 మూత్రాఘాతం మూత్రకృచ్ఛం వాతకుండలికాం తథా
 వాం త్యరోచక మత్యుగ్రం శ్వాసకాసజ్వరభ్రమమ్
 పీనసం చ ప్రతిశ్యాయం స్త్రీహానం చోదరామయమ్
 ఆమ్లపిత్తాంగదాహం చ ధాతునాశం జరామయమ్
 సర్వం దుర్నామరోగం చ తథా పాండుం చ కామలామ్
 హృద్రోగం చ శిరశ్శూలం ఆనాహ మతిదారుణమ్
 కంఠూతిం శీతపిత్తం చ విబంధా ద్వివిధా నపి
 సంగేవ్యం భేషజం చైవ వృద్ధోపి జవయే త్సుతమ్
 పుత్రం సర్వగుణోపేతం శతాయుష మనామయమ్
 మృతగర్భా చ యా నారీ యా చ గర్భావసారిణీ
 సాపి నూతే స్తుతం తద్వ న్నారాయణ పరాయణమ్
 వంధ్యాపి లభతే పుత్రం వృద్ధోపి తరుణాయతే
 తురంగ మివ సదృష్టో మాతంగబలవిక్రమః
 నదా భేషజ్యనేవీ యో భవే న్మారుతి విక్రమః
 మహాద్రాక్షాదిచూర్ణోయం సర్వరోగనికృంతనః ॥

ద్రాక్షపండ్ల, దానిమ్మబెరడ, ఖర్జూరపుకాయలూ, చాల్పిసచెక్క, ఏలకులూ, ఆకుపత్రికమూ, నాగకేశసరాలూ, సొంటీ, పిప్పళ్లూ, మిరియాలూ, తవాక్షీరీ, కొబ్బరి కురిడీ, చందనమూ, యష్టిమధుకమూ, కరకవొలుపూ, సారపప్పు, కురువేరూ, వట్టి బేళ్లూ, జాపత్రీ, కేలగుమ్మడూ, పల్లెరుకాయలూ, బూరుగుజిగురూ, దూలగొండి చిత్తులూ, జాజికాయా, తక్కోలాలూ, చెంగల్వకోష్ఠూ, మినుములూ, నువ్వులూ, పెదురుబియ్యమూ, యవలూ, లొద్దుగుపువ్వు, తుంగముగ్గలూ, నాగబల, జనప

గింజలూ, జీలకర్రా, నల్లజీలకర్రా, అజామోదమూ, మెంతులూ, తాళీసపత్రి, సైంధవలవణమూ, ధనియాలూ, గంటుభౌరంగీ, కర్కాటకశృంగీ, గుంటకలగరసమూలమూ, తెల్లగలిజేరూ, నల్లజీడిపప్పు, మామిడిజీడి, శతపుతకృష్ణాప్రాధికభస్మమూ—ఇవి సమం. వీటి కన్నిటికీ రెండురెట్లు కలకండ,

వీటిలో మినుములూ, నువ్వులూ, వేయించడం వృద్ధజ్వర్యుల సంప్రదాయం. కలకండ మద్రాసుది వాడాలి. ఈయోగం చెప్పినట్లు పనిచెయ్యా అంటే నూగు పుటాలూ పడిన కృష్ణాప్రాధికం వాడాలి,

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేసి.

ఇది స్త్రీలకు ప్రత్యేకాశధం. పురుషులున్నూ వాడవచ్చు.

వయస్సు, బలమూ, స్థితి చూసి మోతాదు నిర్ణయించుకునేది. అది నేత్రంతో కలిపి పుచ్చుకుని వేడిపాలు తాగాలి, ఇది పొద్దున్నా సాయంత్రమూ కూడా తప్పకుండా వాడాలి, ఋతుదినాలు మూడూ తప్పకుండా వాడాలి.

ఇది రక్తపిత్తమూ, క్షయవ్యాధి, ఆరికాళ్ళమంటలూ, తెల్లకుసుమ, ప్రమేహమూ, సోమరోగమూ, మూత్రంలో వుండే శర్కరా, మూత్రాఘాతమూ, మూత్రకృచ్ఛమూ, వాతకుండలీ, దారుణమైన వాంతి, అరుచి, వగర్పూ, దగ్గు, జ్వరమూ, భ్రమలూ, పీనసా, పడిసెమూ, స్త్రీహవ్యాధులూ, ఉదరవ్యాధులూ, అమిషిత్తమూ, శరీరంతటా వుండే మంటలూ, ముసలితనంవల్ల వచ్చిన ధాతుక్షీణతా, మూలశంకలూ, పొండువ్యాధి, కామెర్లు, హృద్రోగాలూ, తలనొప్పీ, కడుపుబ్బరమూ, దురదలూ, శీతపిత్తమూ, మలబంధమూ, మూత్రబంధమూ పోగొడుతుంది. ఇది చాలా కాలం పుచ్చుకుంటే వృద్ధునికైనా పుత్రసంతానం కలుగుతుంది. ఆకొడుకు ఏరోగాలూ లేకుండా నూరేళ్లు బతుకుతాడు. గుణవంతుడున్నూ అవుతాడు. కడుపులోనే బిడ్డలు చనిపోయే స్త్రీ, గర్భప్రాసవం కలిగే స్త్రీ కూడా సత్సంతానలాభం పొందుతుంది. గొర్రెలున్నూ సంతానవతి అవుతుంది, వృద్ధుడు పడుచువా డవుతాడు. బలకాలీ వేగవంతుడున్నూ కూడా అవుతాడు.

హిం గ్వ స్త క చూ ర్ణం

తెక్కుక మజమోదా సైంధవం జీరకే ద్వే
సమధరణధృతానా మప్తమో హింగుభాగః

ప్రథమకబళభక్తం సన్నిహితా చూర్ణ మేత
జ్జనయతి జరరాగ్నిం వాతరోగాం శ్చ హంతి ||

సాంటీ, పిప్పళ్లు, మిరియాలూ, అజామోదమూ, సైంధవలవణమూ, జీలకర్రా, నల్ల జీలకర్రా, ఇంగువా—ఇవి సమభాగాలు. ఇంగువ అవునేతితో వేయించాలి, పచ్చిది వాడగూడదు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది అనేకవిధాల వాడవచ్చు, వేడిఅన్నంమీద మూడువేళ్ళకి వచ్చే చూర్ణం వేసి, దానిమీద సలసల కాగుతున్న నెయ్యి పోసుకుని భోజనంలో అది ముందుగా తింటే అకలి హెచ్చుచేస్తుంది. గర్భవాతమున్నూ హరిస్తుంది.

౧౩ నా ర సి ం హ చూ ర్ణం

శతావరీరజః ప్రస్థం ప్రస్థం గోక్షురకస్య చ
వారాహ్య వింశతీపలం గుడూచ్యాః పంచ వింశతిః
భల్లూతకానాం ద్వాత్రింశ చ్చిత్రకన్య దశైవతు
తీలానాం శోధితానాం చ ప్రస్థం దద్యా త్సుచూర్ణితమ్
త్రూషణస్య పలా న్యష్టే శర్కరాయా శ్చ సప్తతిః
మాక్షికం శర్కరాద్ధేన మాక్షికాద్ధేన వై ఘృతమ్
శతావరీసమం దేయం విదారీకందజం రజః
ఏత దేకీకృతం చూర్ణం స్నిగ్ధే భాండే సింధాపయేత్
షల్కార్థ ముపయుంజీత యథేష్టం చాపి భోజనమ్
మూసైక ముపయోగేన జరాం హంతి రుజా మపి
ఎలీపలితఖలిత్యం మేహశాండ్వాఢ్యపీనసాన్
హం త్యష్టాదశకుష్ఠాని తథాష్టా పుదరాణి చ
భగందరం మూత్రకృచ్ఛ్రిం గృధ్రసీం చ హలీమకమ్
క్షయం చైవ మహావ్యాధిం పంచ కాసాన్ సుదారుణాన్

అశీఃసంవాతజాన్ రోగాన్ చత్వారింశ చ్చ పైత్తికాన్
 విశతిం శైష్మికాంశ్చపి సంస్మృష్టాన్ సాన్నిపాతికాన్
 సర్వా సర్వోగదాన్ హంతి వృక్ష మింద్రాశని ర్యథా
 సకాంచనాభో మృగ రాజవిక్రమ
 స్తురంగమం చా ప్యనుమాతి వేగతః
 స్త్రీణాం శతం గచ్ఛతి నాతిరేక్షం
 ప్రకృష్టపాష్టస్య యథా విహంగః
 పుత్రా నృంజనయే ద్ధీమాన్ నరసింహనిభాన్ తథా
 నారసింహ మిదం చూర్ణం సర్వరోగహరం నృణామ్ ॥

పిల్లితేగలు ఒకప్రస్థం, పల్లెరుకాయ లొక ప్రస్థం, నేలగుమ్మడుగడ్డ ఇరవైపలాలు, తిప్పసత్తు ఇరవై అయిదు పలాలు, జీడిగింజలపప్పు ముప్పయిరెండు పలాలు, చిత్రమూలం పదిపలాలు, నువ్వు లొక ప్రస్థం, సొంటి రి పలాలు. పిప్పళ్లు రి పలాలు. మిరియాలు రి పలాలు. చక్కెర 70 పలాలు, తేనె 35 పలాలు. నెయ్యి 18 పలాలు. నేలతాడి ఒక ప్రస్థం.

వీటిలో నువ్వులు వేయించాలి. మూలంలో తిప్పతీగె అనివుంది. అక్కడ తిప్పసత్తు అని వృద్ధవైద్యుల వ్యాఖ్యానమూ, వాడుకానూ, కొందరు శుద్ధిచేసి జీడిగింజలు వేస్తారు; కాని వాటిలోని పప్పు చాలా మంచిది. నిరసాయకరమున్ను.

వీటిలో మూలికలు అన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. ఆ మెత్తని చూర్ణంలో చక్కెరా, తేనె, నెయ్యి కలిపి నేతితో మోగిన కుండలో ఈచూర్ణం జాగ్రత్తచేసుకునేది.

ఇది దినానికి అర్థశాస్త్రవరకూ వాడవచ్చు, పథ్యంలేదు. అన్ని వస్తువులూ స్వేచ్ఛగా తినవచ్చు. బలకరా లైన వస్తువులు తినడం అవసరమున్ను.

ఇది ఒక్క నెలదినాలు సేవించినంతే మాత్రానే వృద్ధులకు ముసలితనం బాధలు కనపడనివ్వదు, సకలవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. శరీరం ముడతలు పడడమూ జుట్టు నెరియడమూ తగ్గిస్తుంది. మేహమూ, పాండువూ, పీనసా, అప్తాదశకుష్మలూ, ఎనిమిది ఉదరవ్యాధులూ, భగందరమూ, మాత్రకృచ్ఛమూ, గృధ్రసీవాతమూ, హలీమకమూ, త్షయా, పంచకాసలూ, వాతవ్యాధులు అన్నీ, పిత్తవ్యాధులు 24న్ను క్షేష్ణ వ్యాధులు 20 న్ని మూలశంకలూ పోగొడుతుంది.

ఇది ఏకొన్ని దినాలలో కాక: ఎప్పుడూ సేవిస్తూ వుండడం చాలా మంచిది. అలా పుచ్చుకుంటే శరీరానికి బంగారపు ఛాయవంటి కాంతివస్తుంది. మంచి బలపరా క్రమాలూ వేగమూ కలుగుతాయి. చాలామంది స్త్రీలను సంతోషపెట్టగలుగుతాడు. మంచినంతానం కలుగుతుంది.

౧౪ ఆకారకరభాదిచూర్ణం

ఆకారకరభ శృంగీ కంకోలం కుంకుమం కణా
జాతీఫలం లవంగం చ చండనం చేతి కార్పి కాన్
చూర్ణా నిమాంస్తతః కుర్యా దహిఫేనం పలోన్మితమ్
సర్వ మేకీకృతం చూర్ణం మాషైకం మధునా లిహేత్
శుక్రస్తంభకరం చూర్ణం వుంసా మానందకారకమ్
నారీణాం ప్రీతిజననం సేవేత నిశి కాముకః ॥

అక్కలకర్రా, సొంటీ, కంకోలం, కుంకుమపువ్వు, పిప్పళ్లు. జాజికాయా, లవంగాలూ, చందనమూ—ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం, నల్లమందు ఒకపలం.

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. మోతాదు 12 వడ్లగింజలయెత్తు. రాత్రిపూట తేనెతో పుచ్చుకోవాలి.

కొందరు ఇది తేనెతో మద్దించి మాత్రలు చేసివాడడం వుంది.

ఇది వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది; కాని వీర్యస్తంభనం దీని ముఖ్యగుణం. ఇది పుచ్చుకున్న రెండుగంటలలో చాలా గుణం యిస్తుంది. లేపనశక్తి సంభోగశక్తి బాగా హెచ్చుచేస్తుంది; కాని ఇది పుచ్చుకున్న నాటి రాత్రి భోజనం తగ్గించాలి. ఆప్పుడప్పుడు పాలు పుచ్చుకోవచ్చు. రాత్రి నిద్రవుండకపోవచ్చు; కనక, ఆపాలయినా తక్కువగానే పుచ్చుకోవాలి. ఇది దినదినమూ వాడగూడదు. ఇది తాత్కాలికమైన ఆనందం కలిగించడంలోనే పేరుపడింది. వారాని కొక్కనాడే వాడడం మంచిది. అంతకంటే తరుచువాడగూడదు.

౧౫ జాతీఫలాదిచూర్ణం

జాతీఫలలవంగైలాపత్రత్వజ్నాగకేసరైః
కర్పూరచందనతలై స్వక్షీరీతగరామలైః

తాళీసపిప్పలీ పథ్యా స్థూలజీరకచిత్రకైః
 శుంకీవిడంగమరిచై సమభాగవిచూర్ణితైః
 యావం త్యేతాని సర్వాణి కుర్యా ద్భంగాం చ తావతీమ్
 సర్వచూర్ణసమా దేయా శర్కరా చ భిషగ్వరైః
 కర్షమాత్రం తతః ఖాదే న్మధునా స్లాఙ్గితం సుధీః
 అస్య ప్రభావా ద్ద్రావణీ కాసశ్వాసారుచి క్షయాః
 వాతశ్లేష్మప్రతిశ్యాయాః ప్రశమం యాంతి వేగతః ॥

జాజికాయ, అవంగాలు, ఏలకులు, అకుపత్రికం, దాల్చినిచెక్క, నాగకేసరాలు, హారతికర్పూరం, చందనం, నువ్వులు, తవాక్షీరి, నందివర్ధనంవేరు, (ఇది దొరకక పోతే పిప్పలీమూలం) ఉసిరికపప్పు, తాళీసపత్రి, పిప్పళ్లు, కరకవొలుపు, జీలకర్ర, చిత్రమూలం, సాంటి, వాయువిశంగాలు, మిరియాలు— ఇవి సమభాగాలు, వీటి కన్నిటికీ సమం గుజాయిఅకు. వీటికన్నిటికీసమం చక్కెర,

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

స్థితిగతులను పట్టి మోతాదు నిర్ణయించుకుని తేనెతో పుచ్చుకోవాలి, గ్రహణికి ఇది చాలా శక్తిగల ఔషధం. దగ్గు, వగర్పూ, అరుచీ, క్షయా, పడిసెమూ పోగొడుతుంది.

౧౬ హిం గ్వా ది చూ ర్ణం

హింగుపారాభయా ధాన్యం దాడిమం చిత్రకం శరీ
 అజమోదా త్రికటుకం హపుషా చాన్లువేతనమ్
 అజగంధా త్తిత్తిడికం జీరకం పొమ్మరం వచా
 చవ్యం క్షౌరద్వయం పంచలవణా నీతి చూర్ణయేత్
 ప్రా గ్భోజనస్య మధ్యే వా చూర్ణ మేత త్ప్రియోజయేత్
 పిబే ద్వా జీర్ణమధ్యేన తక్రేణోష్ణోదకేన వా
 గుల్మే వాతకఫోద్భూతే హృద్గ్రహస్థీలికాను చ
 హృద్వస్తిపార్శ్వశూలేషు శూలే చ గుడయోనిజే

మూత్రకృచ్ఛే తథాధ్మానే పాండురోగే రుచో తథా
హిక్మామూం చ యకృత్త్రిహీనా కాసే శ్వాసే గలగ్రహే
గ్రహణ్యర్శోవికారేషు చూర్ణ మేత త్ప్రశస్యతే
భావిత, మాతులుంగస్య బహుశ స్వరసేన వా
క్షర్యా చ్చ గుటికా బహోవ్య వాత శ్లేష్మామయాపహః ॥

వేయించిన యింగువా, పాఠా, కరకనొలుపూ, ధనియాలూ, దానిమ్మబెరడూ, చిత్ర
మూలమూ, కచ్చారాలూ, అజామోదమూ, సొంటీ, పిప్పళ్లూ, మిరియాలూ, బోడ
తరమూ, అమ్మవేతసమూ, వావింటాలూ, చింతపండూ, జీలకర్రా, పుష్కరమూ
లమూ, వసా, చవ్యమూ, సర్జితారమూ, యవక్షారమూ, సైంధవలవణమూ, సోపర్ప
లవణమూ, బిడాలవణమూ, వేయించిన సముద్రలవణమూ, కాచలవణమూ— ఇవి
సమభాగాలు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేసి.

ఇది బలానుసారంగా బ్రాందీతోగాని, మజ్జిగతోగాని, వేడినీళ్ళతోగాని
పుచ్చుకునేది. భోజనానికి ముందుగాని, భోజనంమధ్యగాని పుచ్చుకునేది.

ఇది మాదీఫలరసంతో ఏడెనిమిదిసార్లు బాగా భావనచేసి, చివరిసారి బాగా
మర్దనాచేసి మాత్రలు కట్టిన్నీ వాడవచ్చును.

ఇది వాతంవల్లా కఫంవల్లా పుట్టిన గుల్మాలు (బల్లలు) తగ్గిస్తుంది. హృద్రో
గమూ, అష్టిలి కావాతమూ తగ్గిస్తుంది. హృదయశూలా, వస్తి (ప్రాత్తికడుపు) శూలా,
పార్శ్వశూలా, గుదశూలా, యోనిశూలా, మూత్రకృచ్ఛ్రమూ, కడుపుబ్బరమూ,
పాండురోగమూ, అరుచీ, ఎక్కిళ్లూ, యకృత్త్రిహవా్యాధులూ, దగ్గు, వగర్పూ,
గళగ్రహమూ, గ్రహణీ, మూలశంకా పోగొడుతుంది.

౧౭ క పి త్థా ప్త క చూ ర్ణం

అప్టా భాగాః కపిత్థస్య షడ్భాగా శర్కరా మతా
దాడిమం తింతిడికం చ శ్రీఫలం ధాతకీ తథా

అజమోదా చ పిప్పల్యః ప్రత్యేకం న్యు స్త్రీభాగకాః
మరిచం జీరకం ధాన్యం గ్రంధికం వాలకం తథా

సౌవర్చలం యమానీ చ చాత్మర్జాతం సచిత్రకమ్
 నాగరం చైకభాగా స్యుః ప్రత్యేకం నూత్నచూర్ణితమ్
 కపిత్థాప్తకసంజ్ఞ స్సౌచ్య చూర్ణ మేత ద్గలామయాన్
 అతిసారం త్షయం గుల్మం గ్రహణీం చ వ్యపోహతి ।

వెలగపండుగుజ్జ 8 భాగాలు. చక్కర 6 భాగాలు. దానిమ్మబెరడూ, చింత
 పండు, మారేడుపండువరుగూ, ఆరెపువ్వు, అజామోదమూ, పిప్పళ్లూ— ఇవి
 మూడేసి భాగాలు. మిరియాలూ, జీలకర్రా, ధనియాలూ, గ్రంధితగరమూ, కురు
 జేరూ, సౌవర్చలవణమూ, వామూ, దాల్చినిచెక్కా, ఏలకులూ, అకుపత్రికమూ,
 నాగకేసరాలూ, చిత్రమూలమూ, సొంటీ—ఇవి ఒక్కొక్కభాగం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది,

ఇది కంఠరోగాలూ, అతిసారమూ, త్షయ, గుల్మమూ, గ్రహణీ తగ్గించే
 స్తుంది. కోష్ఠానికి సంబంధించిన బాధలలో ఇది చాలా పనిచేస్తుంది.

ల వ ం గా ది చూ ర్ణ ం

లవంగం శుద్ధకర్పూర మేలా త్వ జ్ఞాగకేసరమ్
 జాతీఫల ముశీరం చ నాగరం కృష్ణజీరకమ్
 కృష్ణాగురు స్తుగాక్షీరీ మాంసనీలోత్పలం కణా
 చందనం తగరం వాలం కంకోలం చేతి చూర్ణయేత్
 నమభాగాని సర్వాణి సర్వభ్యోర్ధ్వసితా భవేత్
 లవంగాద్య మిదం చూర్ణం రాజార్హం వహ్నిదీపనమ్
 రోచనం తర్పణం వృష్యం త్రిదోషఘ్నం బలప్రదమ్
 హృద్రోగం కంఠరోగం చ కాసం హిక్కాం చ పీనసమ్
 యక్ష్మాణం తమకశ్వాస మతీసార మురఃక్షతమ్
 ప్రమేహరుచి గుల్మాదీ న్గ్రహణీ మపి నాశయేత్ ॥

లవంగాలూ, పచ్చకర్పూరమూ, ఏలకులూ, దాల్చినిచెక్కా, నాగకేసరాలూ, జాజి
 కాయ, నట్టిజేరూ, సొంటీ, నల్లజీలకర్రా, కృష్ణాగురూ, తవాక్షీరీ, జటామాంసీ,

శల్లకలవపువ్వు, పిప్పళ్లూ, చందనమూ, గ్రంధితగరమూ, కురువేరూ, కంకోలమూ ఇవి సమభాగాలు. ఈమొత్తంలో సగం కలకండ.

ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. రుచిపుట్టిస్తుంది. తృప్తికలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. బలంకలిగిస్తుంది. త్రిదోషాలూ సమస్థితికి తెస్తుంది. హృద్రోగమూ, కంఠ రోగమూ, దగ్గు, ఎక్కిళ్లూ, పీనసా, క్షయ, తమకశ్వాసా, అతిసారమూ, ఉరః క్షతమూ, ప్రమేహమూ, గుల్మాలూ, గ్రహణీ తగ్గిస్తుంది.

౧౯ పంచసమచూర్ణం

శుంఠి హరీతకీ కృష్ణా త్రివృత్సైవర్చలం తథా
సమభాగాని సర్వాణి నూక్మచూర్ణాని కారయేత్
జ్వేయం పంచసమం చూర్ణం ఏత చ్ఛాలహరం పరమ్
అధ్వానజితరార్యోఘ్న మామవాతహరం స్మృతమ్ ॥

సొంటి, కరకవొలుపూ, పిప్పళ్లూ, తెగడా, సౌవర్చలవణమూ ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. ఇది శూలా, కడుపుబ్బరమూ, అగ్నిమాంద్యమూ, మూలశంకా, అమవాతమూ పోగొడుతుంది.

౨౦ ముసల్యాదిచూర్ణం

ముసలీకందచూర్ణం తు గుడూచీనత్వసంయుతమ్
వానరీగోక్షురాభ్యాం చ శాల్మలీశర్కరామలైః
ఆలోఢ్య ఘృతదుగ్ధేన పాయయే త్కామవర్ధనమ్ ॥

శేలతాడీ, తిప్పసత్తూ, దూలగొండివిత్తులూ, పల్లెరుకాయలూ, బూరుగువేళ్లూ, చక్కెర, ఉసిరకపప్పు—ఇవి సమభాగాలు. ఇవి కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

బలానుసారంగా మోతాదు నిర్ణయించుకుని నేతితో కలిపి పుచ్చుకుని వేడిపాలు పుచ్చుకోవాలి. ఇది వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. కామోద్రేకమున్నూ కలిగిస్తుంది.

గుంటకలగర సమూలం ఒక భాగం. నువ్వులు అర్థభాగం, ఉసిరికపప్పు అర్థభాగం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది చక్కెరతో గాని, బెల్లంతో గాని కలిపి పుచ్చుకుంటే గుడ్డితనం పోయి చూపు వస్తుంది. నడవలేనివాడు మదగజం లాగ నడుస్తాడు. మూగివాడు మహా వాచాలుడవుతాడు. చెవిటివాడు దూరధ్వనులు కూడా వినగలడు. సంపూర్ణా రోగ్యం కలుగుతుంది. నెరసిపోయిన వెండ్రుకలు నల్లబడతాయి. జీరమయిన దంతాలు కొత్తవయి పాలరంగుతో మెరుస్తూ వుంటాయి.

౨౫ ద శ న స న స స్కా ర చూ ర్ణం

శుంఠీ హరీతకీ ముస్తా ఖదిరం ఘనసారకమ్
గువాకభస్మ మరిచం దేవపుష్పం తథా త్వచమ్
శ్లేష్మచూర్ణకృతం యత్నాన్నిక్షిపే త్తల్లమధ్యతః
కఠినీసంభవం చూర్ణం ప్రక్షిపే త్తత్ర తత్సమమ్
ఏత ద్దశనసంస్కారచూర్ణం దంతాస్యరోగజిత్ ||

సొంటీ, కరకవొలుపూ, తుంగముస్తలూ, కవిరీ, ముద్దహరతికర్పూరమూ, మాడ్చిన పచ్చిపోకా, మిరియాలూ, అవంగాలూ, దాల్చినిచెక్కా—ఇవి సమం. వీటి కన్ని టికీ సమం నీమసుద్ద.

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

కుంచెగా నమలిన పుల్లతో గాని, బ్రష్తో గాని యీ చూర్ణం దంతధావనాని కుపయోగిస్తే దంతవ్యాధులూ, ముఖవ్యాధులూ అన్నీ తగ్గిపోతాయి,

(నోటి దుర్వాసన పోతుంది. అరుచి పోతుంది.)

౨౬ వై శ్యా న ర చూ ర్ణం

మాణిమంథన్య భాగౌ ద్వా యమాన్యా న్నద్వ దేవ చ
భాగా శ్రుయో జిమోదాయా నాగరా ద్భాగపంచకమ్
దశ ద్వా చ హరీతశ్యా శ్లేష్మచూర్ణకృతా శ్శుభాః

మస్తూరనాశత్రుకేణ సర్పిషోష్ణోదకేన వా
 వీతం జమ త్యామచాతం గుల్మం హృద్వస్తిజాన్ గదాన్
 స్త్రీహానం గ్రంథిశూలాదీ నర్హం స్యానాహ మేవ చ
 నిబంధం వాతజాన్ రోగాన్ తదైవ హస్తపాదజాన్
 వాతానులోమన మిదం చూర్ణం వై శ్వానరం స్మృతమ్ ॥

సైంధవలవణం 2 భాగాలు. వాము 2 భాగాలు. అజామోదం 3 భాగాలు. సాంటి
 5 భాగాలు. కరకవొలుపు 12 భాగాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితంచేసేది.

వయోబలానుసారంగా మోతాను నిర్ణయించి మజ్జిగ తేట, పులికడుగు, మజ్జిగ,
 నెయ్యి, వేడినీళ్లు—వీటిలో దేనితో నైనా పుచ్చుకునేది. అనుపానద్రవం తాగడా
 నికి చాతేటట్టు ఉండాలి.

ఇది ఆమనాతమూ, గుల్మమూ, వస్తివ్యాధులూ, స్త్రీహవ్యాధులూ, గ్రంథులూ,
 శూలలూ, మూలశంకా, కడుపుబ్బరమూ, మలబంధమూ, వాతవ్యాధులూ పోగొడు
 తుంది.

వాతానులోమనం చెయ్యడంలో ఇది సాటిలేనిది.

ఈయోగంలో, కొన్నిచోట్ల “యమాన్య స్తద్వదేవ చ” అన్నచోట “యవ
 తూరం తదైవ చ” అని పాఠాంతరం వుంది. అంటే కొన్ని గ్రంథాలలో వాముకి
 బదులు యవతూరం చెప్పబడ్డది. అయితే, అంతఃపరిమార్జనం చెయ్యడంలో వాముకే
 మంచి శక్తి వుంది. ఏతవతా, వామూ, అజామోదమూ అని రెండుచోట్ల చెప్పడం
 వల్ల వాము 5 భాగాలు వేసుకునేది.

౨౭ పిప్పల్యాది చూర్ణం

పిప్పలీ త్రిఫలా దారు నాగరం సపునర్నవమ్
 భాగైర్ద్విపలికై రేషా తత్సమం వృద్ధదారకమ్
 కాంజీకేన పిబే చూర్ణం కర్షమాత్రప్రమాణతః
 జీర్ణే చ పరిహారం స్యా ద్భోజనం సర్వకాషికమ్
 శ్లీపదం వాతరోగాం చ హన్యా స్త్రీహాన మేవ చ
 అగ్నిం చ కురుతే ఘోరం భస్మకం చ నియచ్ఛతి ॥

౨౦ శ తా వ రీ చూ ర్ణం

శతావరీ గోక్షురం చ బీజం చ కపికచ్చభమ్
 గాంగేరుకీ చాతిబలా బీజ మిక్షురకోద్భవమ్
 చూర్ణితం సర్వ మేకత్ర గోదుగ్ధేన పిబేన్నిశి
 న తృప్తిం యాతి నారీభి ర్నర శ్చూర్ణప్రభావతః ।

పిల్లితేగలూ, పల్లెరుకాయలూ, దూలగొండి విత్తులూ, నాగబలా, అతిబలా, నీరుగో
 బ్బివిత్తులూ—ఇవి సమం. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితంచేసేది.

ఇది రాత్రిపూట భోజనంతయినతరవాత బలానుసారంగా పుచ్చుకుని ఆవుపాలు
 తేడివి తాగేది. ఆవసరం అని తోస్తే చక్కెర చేర్చుకోవచ్చు, ఆవుపాలలో కలి
 పిన్నీ పుచ్చుకోవచ్చు.

ఇది మిక్కుటంగా వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. కామోద్రేకం కలిగించి యౌవనసుఖా
 నందాలు అనుభవింపజేస్తుంది.

౨౧ పు న ర్న వా ది చూ ర్ణం

పునర్నవా దార్ద్యభయా పాతా బిల్వం శ్వదంష్ఠ్రికా
 బృహత్యే ద్వే రజన్యా ద్వే పిప్పలీ చిత్రకం వృషః
 సమభాగాని సంచూర్ణ్య గవాం మూత్రేణ వా పిబేత్
 బహుప్రకారం శ్వయంధుం సర్వగాత్రవిసారిణమ్
 మాతి శోధోదరాణ్యష్టే వ్రణాం శైచ వోద్ధతా నపి ।

తెల్లగలిజేరువేరూ, దేవదారూ, కరకవొలుపూ, పాతా, మారేడువేరూ, పల్లెరు
 వేళ్లూ, వాకుడూ. నేలములకా, పసుపూ, మానుపసుపూ, పిప్పళ్ళూ, చిత్రమూ
 లమూ, అడ్డసరపువేరుచెక్కా—ఇవి సమభాగాలు.

ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

వయోబలానుసారంగా యిది గోమూత్రంలోకలిపి పుచ్చుకుంటే శరీరం అంతటా
 వ్యాపించిన ఉబ్బురోగం—సర్వవిధాలదీ తగ్గిపోతుంది. ఉదరవ్యాధులున్నా ఇది
 పోగొడుతుంది. ఎటువంటి కురుపులనూ మాన్పుతుంది.

౨౩ మృగాంకచూర్ణం

ముక్తా శంఖ ప్రవాళాని వంగం చైవసమాంశకమ్
నింబక్వాథేన సంమర్ద్య తతో గజపుటే పచేత్
స్వతుల్యా తుగాక్షీరీ దరదం తత్కలాంశకమ్
ఏత త్వర్వం విచూర్ణ్యాథ పిప్పలీమధునంయుతమ్
రక్తి ద్వయం ప్రదాతవ్యం కృచ్ఛరోగప్రశాంతయే
క్షయం హంతి తథా కాసం యక్ష్మాణం శ్వాస మేవచ
స్వరభేదం జ్వరం మేహాన్ దోషత్రయసముత్థితాన్
మృంగాంకచూర్ణ మేతద్ధి కాసరోగకుఙ్కాంతకృత్ ॥

మూత్యాలూ, శంఖమూ, పగడమూ, వంగమూ—ఈభస్మాలు సమభాగాలు. వేపాకు రసంతో మర్దిచి గజపుటం వేసేది. తరవాత సర్వసమానంగా తవాక్షీరీ, తవాక్షీ రీలో 16 వ వంతు శుద్ధఇంగిలీకమూ కలిపేది. దీనికి సమంగా పిప్పళ్ళచూర్ణం కలిపి బలానుసారంగా తేనెతో పుచ్చుకునేది.

ఇది క్షయూ, దగ్గు, వగర్పూ, స్వరభేదమూ, జ్వరమూ, మేహాలూ పోగొ డుతుంది.

ఇందులో పిప్పళ్ళచూర్ణం మాత్రం యెప్పటి కప్పుడు కలుపుకోడం మంచిది.

౨౪ భృంగరాజాదిచూర్ణం

శ్లేష్మీకృతం భృంగరాజస్య చూర్ణం
తిలార్థకం చామలకార్థకం చ
నశర్కరం భక్షయతో గుడైర్వా
న తస్య రోగా న జరా న మృత్యుః
అంధః పశ్యే, ద్గమసరహితో మత్తమాతంగగామీ,
మూఠో వాగ్మీ, శ్రవణరహితో దూరశబ్దానుసారీ,
నీరు జ్ఞర్జ్యో భవతి, పలితో నీలజీమూత కేశీ,
జ్వరా దంతాః పునరపి నవాః క్షీరగారా భవంతి ॥

పిప్పళ్ళూ, కరకవొలుపూ, తాడికాయవొలుపూ, ఉసిరికపప్పు, మానుపసుపూ సొంటి, తెల్లగలిజేరువేరూ ఇవి రెండేసి పలాలు. వృద్ధదారకం 14 పలాలు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది పులికడుగుతో పుచ్చుకునేది. బోదరోగం పోగొడుతుంది. వాతవ్యాధులూ, క్షీణవ్యాధులూ తగ్గించేస్తుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. ముఖ్యంగా క్షీణద వ్యాధులలో వాడతగ్గది.

౨౦ ఏ లా ది చూ ర్ణం

ఏలా లవంగ గజకేసర కోలమజ్జ
లాజ ప్రియంగు ఘన చందన పిప్పలీనామ్
చూర్ణాని మాక్షికసితాసహితాని లీధ్యా
ఛర్దిం హరంతి కఫమారుతపిత్తజాం చ ।

ఏలకులూ, లవంగాలూ, నాగకేసరాలూ, కేగుగింజలూని పప్పు, పేలాలూ, ప్రేతాణాలూ, తుంగముస్తలూ, చందనమూ, పిప్పళ్ళూ—ఇవి సమభాగాలు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఈచూర్ణంలో సమంగా చక్కెర కలిపి మోతాదు నిర్ణయించుకుని తేనెతో కలిపి పుచ్చుకునేది.

ఇది కఫంవల్ల, వాతంవల్ల, పిత్తంవల్ల పుట్టిన ఛర్ది పోగొడుతుంది.

౨౧ చ తు స్స మ చూ ర్ణం

దీప్యకం సైంధవం పథ్యా నాగరం చ చతుస్సమమ్
చూర్ణం శూలం జయత్యాశు మందస్యాగ్నే శ్చ దీపనమ్ ॥

వామీ, సైంధవలవణమూ, కరకవొలుపూ, సొంటి—ఇవి సమభాగాలు. ఇది మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది మోతాదు నిర్ణయించుకుని మంచినీళ్ళతో పుచ్చుకునేది. ఇది సకల శూలలూ పోగొడుతుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది.

౩౦ అగ్ని ముఖ చూర్ణం

హింగుభాగో భవే దేకో వచా చ ద్విగుణా భవేత్
 పిప్పలీ త్రిగుణా ప్రోక్తా శృంగబేరం చతుర్గుణమ్
 యమానికా పంచగుణా షడ్గుణా చ హారీతకీ
 చిత్రకం సప్తగుణితం కుష్టమష్టగుణం భవేత్
 ఏత ద్వాతహారం చూర్ణం పీతమాత్రం ప్రసన్నయా
 పిబే ద్దధ్నా మాస్తునా వా సురయా కోష్ణవారిణా
 సోదావర్త మజీర్ణం చ స్తీహాన మురరం తథా
 అంగాని యన్య శీర్యంతి విషం వా యేన భక్షితమ్
 అర్శోహారం దీపనం చ శూలఘ్నం గుల్మనాశనమ్
 చూర్ణ మగ్నిముఖం నామ న క్వచి త్స్రీతిహన్యతే ॥

జేయించిన ఇంగువ 1 భాగం. వస 2 భాగాలు. పిప్పళ్లు 3 భాగాలు. సొంటి 4 భాగాలు. వాము 5 భాగాలు. కశకవొలుపు 6 భాగాలు. చిత్రమూలం 7 భాగాలు. చెంగల్వకోష్ట 8 భాగాలు.

ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది మోతాదు నిర్ణయించుకుని మద్యంతో గాని, పెరుగుతో గాని, మజ్జికతో గాని, బ్రాందీతో గాని, కడిసీశ్యతో గాని పుచ్చుకునేది.

ఇది గర్భవాతం హరిస్తుంది. ఉదావర్తమూ, అజీర్ణమూ, స్తీహవ్యాధులూ, ఉదరవ్యాధులూ, మూలశంకా, శూలలూ, గుల్మమూ, పోగొడుతుంది. అకలి హెచ్చుచేస్తుంది. విషదోషాలున్నా తగ్గిస్తుంది. ఇది అమానుంగా పనిచేస్తుంది.

౩౧ అశ్వ గంధాది చూర్ణం

అశ్వగంధా దశపలా తన్మాత్రో వృద్ధదారుకః
 చూర్ణీకృత్యోభయం విద్వాన్ ఘృతిభాండే నిధాపయేత్
 కర్ణైకం పయసా పీత్వా నారీభి ర్నైవ తృప్యతి
 అగత్వా ప్రమదాం భూయో వలీపలితనాశనః ॥

పెన్నేరు పదిపలాలు, వృద్ధదారుకం పది పలాలు కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి నేతితో మోగిన కుండలో ఉంచుకునేది. తరవాత అది కర్ణం చొప్పున సాలతో పుచ్చుకుంటే ఎంతమంది స్త్రీలతో క్రీడించడానికి అయినా శక్తి కలుగుతుంది. వలీపలితా లుండవు.

౩౨ అష్టపితృంతకచూర్ణం

ద్విజీరకమ్ యమానీ చ లవంగం విజయా తథా
సర్వం సమం సమాదాయ సుభృష్ణం చ విచూర్ణయేత్
ద్విక్షారం పంచ లవణం సమం పూర్వైశ్చ యోజయేత్
ద్విత్రిమాషమితం ఖాదే న్నారి కేశఫలాంబునా
అష్టపితృంతకం చూర్ణ మష్టపితృం సుదారుణమ్
అగ్నిమాంద్యం తథాజీర్ణం శూలరోగం చ దారుణమ్
అన్నద్రవాశ్శ్యం శూలం చ యచ్ఛాలం పరిణామజమ్
సానుబంధం హరే త్తూర్ణం భాస్కర స్తిమిరం యథా ॥

జీలకర్ర, షాజీర, వాము, లవంగాలు, కరకవోలుపు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఏడేసి తులాలు. ఇవి చక్కగా వేయించాలి. వేయించిన తరవాతే తూచుకోవాలి. తరవాత, సర్జక్షారం, యవక్షారం, సాముద్రలవణం, సైంధవలవణం, సోవర్పలవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం—ఇవి ఒక్కొక్కటి అయిదేసి తులాలు. ఇవీ, మొదటివీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది రెండుమూడు మాసాల యెత్తు కొబ్బరికాయ నీటితో పుచ్చుకుంటే అష్టపితృమూ, అగ్నిమాంద్యమూ, అజీర్ణమూ, శూలా, అన్నద్రవశూలా, పరిణామశూలా పోగొడుతుంది,

ఇది ప్రతీవైద్యుడు సిద్ధంచేసి ఉంచుకోతగ్గది.

౩౩ త్రికటుచూర్ణం

విప్పలీ మరిచం శుంఠీ త్రిభి స్త్ర్యాషణ ముచ్యతే
దీపనం శ్లేష్మ మేదోఘ్నం కుష్ఠపీనసనాశనమ్
జయే దరోచకం సామం మేహగుల్మగళామయాన్ ॥

పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, సొంటీ—ఇవి మూడూ సమభాగాలుగా కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది. ఇది అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది. కఫమూ, కొవ్వు తగ్గిస్తుంది. కుష్టు, పీనసా, అరోచకమూ, మేహాలూ, గుల్మాలూ గళరోగాలూ పోగొడుతుంది. ఆమపచనం చేస్తుంది.

౩౪ త్రి ఫ లా ది చూ ర్ణం

ఏకా హారీతకీ యోజ్య, ద్వా చ యోజ్యౌ విభీతకా
చత్వా ర్యమలకా న్యేవ త్రిఫలా సా ప్రకీర్తితా
త్రిఫలా మేహశోధఘ్నీ నాశయే ద్విషమజ్వరాన్
దీపనశ్లేష్మపిత్తఘ్నీ కృష్ణహస్తీ రసాయనీ
నర్పిర్మధుభ్యాం సంయుక్తా సైవ నేత్రానుమాన్ జయేత్ ||

కరకకాయ ఒకటి, తాడికాయలురెండు. ఉసిరికాయలు నాలుగు. ఈలెక్క చొప్పున భాగాలు వేసుకుని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసుకునేది.

వీటి వొలుపులు మాత్రమే వాడుకోవాలి, గింజలు తీసేయాలి.

ఇది మేహఉబ్బు తగ్గిస్తుంది. విషమజ్వరాలు పోగొడుతుంది. దీపనకారి శ్లేష్మమూ పిత్తమూ తగ్గిస్తుంది. కృష్ణరోగం హరిస్తుంది. బలమూ పుష్టి చేస్తుంది. నెయ్యి లేనే కలిపి పుచ్చికుంటే కంటిజబ్బులున్నా తగ్గిస్తుంది.

౩౫ చా తు ర్జా త క చూ ర్ణం

త్రిగంధ మేలా త్వక్ష్వత్రై శ్చతుర్జాతం సకేసరైః
త్రిగంధం సచతుర్జాతం రూక్షోష్ణం లఘుపిత్తకృత్
వర్ణ్యం రుచికరంతీక్ష్ణం పిత్తశ్లేష్మామయా జయాన్

ఏలకులూ, దాల్చిన చెక్కా, అకుపత్రికమూ—ఇవి మూడూ త్రిగంధం అని పేరు. వీటితో నాగకేసరాలు చేరిస్తే అది చాతుర్జాతం అనిపించుకుంటుంది.

ఈత్రిగంధానికీ, చాతుర్జాతానికీ గుణాలు ఒకటే.

ఇవి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది రూక్షం, ఉష్ణవీర్యం, పిత్తకారి. ఇది శరీరానికి తేజస్సు కలిగిస్తుంది, రుచిపుట్టిస్తుంది. పిత్తవ్యాధులలోనూ, శ్లేష్మవ్యాధులలోనూ మిక్కిలి ఉపయోగకరమైనది.

౩౬ గు డ పి ప్ప లి

విడంగం త్రూషణం కుష్ఠం హింగు ర్లవణపంచకమ్
 త్రిక్షారం ఫేనకం వహ్ని శ్శేయసీ చోపకుంచికా
 తాలపుష్పద్భవం త్షారం నాడ్యా కూష్మాండకస్య చ
 అపామార్గస్య చించాయా చూర్ణాని చిక్కణాని చ
 సర్వచూర్ణసమం దేయం చూర్ణ మత్ర కణోద్భవమ్
 ఏతస్మా ద్విగుణా చూర్ణాత్ పురాణో ద్విగుడో గుడః
 మర్దయిత్వా దృఢేపాత్రే మోదకా నుపకల్పయేత్
 భక్షయే దుష్ణతోయేన స్తీహనం హంతి మస్తరమ్
 యశ్యతం పంచగుల్మం చ ఉదరం సర్వరూపకమ్
 జీర్ణజ్వరం తథా శోథం కాసం పచేదిధం తథా
 అశ్విత్యం నిర్మితా శ్రేష్ఠా బాలానాం గుడపిప్పలీ ॥

వాయువిడంగాలు, సొంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, ఇంగువ, సాము ద్రలవణం, సైంధవలవణం, సోవర్చలవణం, కాచలవణం, బిడాలవణం, సర్జత్షారం, యవత్షారం, టంకణత్షారం, సముద్రఫేనం, చిత్రమూలం, గజపిప్పళ్లు, నల్లజీలకర్ర, తాలపుష్పత్షారం, కూష్మాండనాడీత్షారం, అపామార్గత్షారం, చించాత్షారం ఇవి సమ భాగాలు. వీటికి అన్నిటికీ సమానం పిప్పళ్లు ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్ర గాలితం చేసేది. మొత్తం యాచూర్ణం యెంతో అంత పాతబెల్లం, ఇవి కలిపి మర్దించేది.

వయోబలానుసారంగా మోతాదు కల్పించుకని ఇది వేడినీళ్ళ అనుపానంతో వాడాలి.

ఇది స్తీహవృద్ధి తగ్గిస్తుంది. యశ్యదృష్టిన్నీ హరిస్తుంది. పంచగుల్మాలూ, ఉదరవ్యాధులూ, జీర్ణజ్వరమూ, ఉబ్బూ, దగ్గు పోగొడుతుంది.

మఖ్యంగా చంటిపిల్లలకోసం ఇది అశ్వినీదేవతలు కల్పించారు.

ఇందులో టంకణతొరం అంటే పొంగించిన వెలిగారం. తక్కిన తాలపుష్ప తొరమూ, కూష్మాండనాడీతొరమూ, అపామార్గతొరమూ, చించాతొరమూ తయారు చేసుకోవాలి. తొరాలు చేసుకునే విధం శార్దూలసంహితలో ౧౧ వ అధ్యాయం చివర వున్నది, చూసుకునేది.

౩౭ స మ శ ర్క ర చూ ర్ణం

లవంగజాతీఫలపిప్పలీనాం

భాగా స్ప్రికల్ప్యాక్షసమాన మేషామ్

పలార్థ మేకం మరిచన్య దద్యాత్

పలాని చత్వారి మహావధన్య

సీతానమం చూర్ణ మిదం ప్రసహ్య

రోగా నిమా నాశు బలాన్నిహన్యాత్

కాసజ్వరారోచక మేహగుల్మ

శ్వాసాగ్నిమాంద్యగ్రహణీప్రదోషాన్ ॥

లవంగాలు, జాజికాయ, పిప్పళ్లు—ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలు. మిరియాలు నాలుగు తులాలు. సొరటి నాలుగుతులాలు. ఇవి అన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది. ఈచూర్ణానికి సమంగా కలకండ చూర్ణం కలిపి వాడు కునేది.

ఇది దగ్గులూ, జ్వరాలూ, ఆరోచకమూ, మేహాలూ, గుల్మాలూ, వగర్నూ అగ్నిమాంద్యమూ, గ్రహణీ తగ్గిస్తుంది.

మూలంలో భాగాలు మరోవిధంగా వుండినా శైష్యరత్నావళి వినోదినీటీకా కారుడు నిర్ణయించిన ప్రకారం యిక్కడ భాగాలు రాయడ మైనది.

౩౮ పా రా సీ యా ది చూ ర్ణం

పారాసీయయమానికా ఘనకణా శృంగీ విడంగారుణా

చూర్ణం శ్లేష్మతరం విలీఢ మపి తత్ క్షాద్రదేణ సంయోజితమ్

కాసం నాశయతి జ్వరం చ జమతి ప్రాధాతీసారం జయే

చ్ఛర్దిం మర్దయతి క్రిమీంస్తు నియతం కోష్ఠస్థ మున్ములయేత్ ॥

పారాసీయవాము, తుంగముస్తలు, పిప్పళ్లు, కర్కటకశృంగి, అతివస—ఇవి సమం. ఇవన్నీ కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది తేనెతోపుచ్చుకుంటే దగ్గు, జ్వరం, అతిసారం, చర్ది తగ్గిస్తుంది. కోష్ఠంలో పేరుకుని వుండిన క్రిములను నాశనంచేస్తుంది.

౩౯ సైంధవదిచూర్ణం

సింధూత్థపథ్యామగధోద్భవవహ్ని చూర్ణ
ముష్ణాంబునా పిబతి యః ఖలు నష్టవహ్నిః
తస్యామిషేణ సఘృతేన వరం నవాన్నం
భస్మీభవ త్యశితమాత్ర మిహ క్షణేన ॥

సైంధవలవణం, కరకవోలుపు, పిప్పళ్లు, చిత్రమూలం—ఇవి సమం. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది వేడినీళ్ళలో కలిపి తాగేది.

ఇది పుచ్చుకుంటే మాంసమూ నెయ్యికలిసిన ఆహారం కూడా అప్పటికప్పుడే జీర్ణం అయిపోతుంది. ఇది భోజనం అయిన తరవాత వాడాలి.

౪౦ సారస్వతచూర్ణం

కుష్మాశ్వగంధసైంధవపిప్పలిమరిచద్విజీరకం శుంఠీ
పాఠాజమోదసహితా సమభాగా చూర్ణితా చ వచా
ప్రతర్మధుసర్పిభ్యాం చిడాలపదమాత్ర మేత దశలిహ్యా
సప్తాహం పథ్యాశీ కిన్నరసుధురస్వరో భవతి మర్త్యః
ద్విగుణీకృతే చ తస్మి శ్శేధావీ భవతి మృష్టవాక్య శ్చ
త్రిగుణీకృతే చ తస్మిన్ శ్లోకసహస్రం పఠ త్యాశు
దుర్మేధసః కిలాయం భిక్షో రాక్షార్యలోకసేనేన
అప్రార్థితేన దత్తో యోగవరో నందనవిహారే ॥

చెంగల్వకోష్ఠూ, పెన్నేరూ, సైంధవలవణమూ, పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, జీలకర్రా, నల్లజీలకర్రా, సొంటీ, పాఠా, అజామోదమూ—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో అంత వస. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది ఉదయం రెండుతులాల చూర్ణం తేనె నెయ్యి—వీటితో కలిపి పుచ్చుకునేది.

(ఈమోతాదు చాలా పెద్దది. స్థితిగతులను పట్టి బాగా యోచించి నిర్ణయించుకునేది.)

ఇది యీవిధంగా ఏడుదినములు మాత్రం నేవించి పథ్యంగా వుంటే కిన్నరుల కంఠస్వరం వంటి మధురస్వరం పుట్టుతుంది. రెండువారాలు నేవిస్తే మహామేధావీ మధురభాషీ అవుతాడు. మూడు వారాలు నేవిస్తే వెయ్యిళ్లోకా లైనా ఏకసంధలో గ్రహించగలుగుతాడు.

నందనవిహారంలో ఆచార్యలోక సేనభిక్షువు ఈయోగం కోరకుండానే ఒక బుద్ధిహీనుని కిచ్చాడు.

ఆం బృ హ్మ త్స ర స్వ త చూ ర్ణం

కష్టాశ్వగంధే లవణాజమోదే
ద్వే జీరకే త్రీశి కలుని పాతా
మాంగ్యపుష్పీ చ సమాని చూర్ణం
కృత్వా తు చూర్ణేన వచోద్భవేన
తుల్యేన యుక్తం బహుశో రసేన
తద్భావితం బ్రహ్మవినిర్మితాయాః
సర్పిర్ముధుభ్యాం చ తతోక్షమాత్రమ్
లిహ్యే న్నరః సప్తదినం హితాశీ
సౌస్వర్య మిచ్ఛన్ మనస శ్చ ధైర్యమ్
మేధాం తథేచ్ఛన్ ద్విగుణం చ కాలమ్
పతే న్నరః శ్లోకసమాప్త మహ్నీ
తద్వత్ప్రియుక్తం ద్విగుణం చ కాలమ్
సారస్వత మిదం చూర్ణం బ్రహ్మణా నిర్మితం పురా
జగద్ధితార్థం లోకానాం దుర్మేధసాం విచేతసామ్ ।

చెంగల్వకోష్ఠా, పెన్నేరూ, సైంధవలవణమూ, అజామోదమూ, జీలకర్రా, నల్లజీలకర్రా, సొంటి, పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, పొతా, శంఖపుష్పి—ఇవి సమభాగాలు. వీటి అన్నిటితోనూ, సమానం వస. ఇవన్నీ కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి, ఆచూర్ణం చాలామాట్లు సరస్వతీఆకురసంతో భావనచెయ్యాలి

తరవాత, అది, కర్షప్రమాణం తేనెతోనూ శేతితోనూ ఏడుదినాలు సేవించేది. ఆయేడుదినాలూ పథ్యంగా వుండేది ఇలాచేస్తే సుస్వరం పుడుతుంది. మనస్సుకి ధైర్యమున్నూ కలుగుతుంది. ఇదే 14 దినాలు సేవిస్తే మహామేధావి అవుతాడు. 28 దినాలు సేవిస్తే ఒక్క దినాన జ్యోతిష్కాళు చదవగలడు.

(ఇందులో కూడా మోతాదు జాగ్రత్తగా నిర్ణయించుకోవాలి. కర్షం చాలా హెచ్చు)

౪౨ రా మ తా ది చూ ర్ణం

రామతం రుచకం వహ్ని గ్వచా జీరకనాగరమ్
విడంగం చిత్రకం కుష్ఠం కణా మఃచ వేతసమ్
దీప్యకః చేతి సర్వాణి సమభాగాని కారమేత్
చూర్ణ ముష్ణాంబునా వీతం వహ్ని వృద్ధికరం పరమ్ ॥

ఇంగువ, సౌవర్చలవణం, చిత్రమూలం, వస, జీలకర్ర, సొంటి, వాయువిడంగాలు, చిత్రమూలం, చెంగల్వకోష్ఠా, పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, అల్లువేతసం, వాము—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది. ఇది వేడినీళ్ళతో పుచ్చుకుంటే అకలివృద్ధిచేస్తుంది.

ఇంగువ వేయించాలి. చిత్రమూలం రెండుమాట్లు చెప్పడం రెండుభాగాలు వెయ్యమనడం.

౪౩ చం ద నా ది చూ ర్ణం

చండనం నలదం లోధ్రం ఉశీరం పద్మకేసరమ్
నాగపుష్పం తథాబిల్వం భద్రముస్తం సశర్కరమ్
హ్రీబేరం చైవ పాతా చ కుటజస్య ఫలం త్వచమ్
శృంగబేరం చాతిమా ధాతకీ చ రసాజనమ్

7051

ఆమ్రాస్థి జంబూసారం చ తథా మోచరసోద్భవమ్
 నీలోత్పలం సమగ్రా చ సూక్ష్మైలా దాడిమత్వచః
 చతుర్వింశతి రేతాని నమభాగాని కారయేత్
 తండులోదకసంయుక్తం క్షౌద్రేణ సహ యోజయేత్
 చలతాం చామగర్భాణాం స్తంభనం పరముచ్యతే
 అశ్వీభ్యాం విహితం పూర్వం రక్తపిష్టవినాశనమ్
 హితం లోహితపిష్టికాం అర్భుస్స లోహితేషు చ
 మూర్ఛాతమోపస్పృష్టానాం తృషార్తానాం చ దాపయేత్ ॥

చందనం, జటామాంసి, లొద్దుగుచెక్క, వట్టివేళ్లు, తామరపువ్వుకేసరాలు, నాగకేసరాలు, మారేడుకేరూ, భద్రముస్తలు, కురువేరు, పాఠ, కొడిశపాలవిత్తులు, కొడిశచెక్క, సొంటి, అతివసు, ఆరెపువ్వు, రసాంజనం, మామిడిజీడి, నేరేడుగింజలలోని పప్పు, బూరుగుజిగురు, నల్లకలవ, మంజిష్ఠ, ఏలకులు, దానిమ్మబెరడు—ఇవి సమభాగాలు. ఇవి అన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసుకునేది.

చూర్ణానికి సమం చక్కెర కలపాలి.

ఇది కలితో గాని, తేనెతోగాని పుచ్చుకుంటే రక్తపిత్తం తగ్గిపోతుంది. రక్తం పడే మూలశంక కూడా పోతుంది. మూర్ఛలున్నూ తగ్గిపోతాయి.

౪౪ వ్యోషాదిచూర్ణం

వ్యోషం వత్సకబీజం చ నింబ భూనింబ మార్కవమ్
 చిత్రకం రోహిణీ పాఠాం దార్ద్ర మతివిషాం సమామ్
 శ్లేష్మచూర్ణకృతం సర్వం తత్త్వైశ్చ వత్సకత్వచః
 సర్వ మేకత్ర సంయోజ్య పిబే త్తండులవారిణా
 సక్షౌద్రం వాలిహే దేత త్పాచనం గ్రాహి భేషజమ్
 తృష్ణారుచిప్రశమనం జ్వరాతీసారనాశనమ్
 ప్రమేహం గ్రహణీదోషం గుల్మం స్లిహాన మేవ చ
 కామలాం పాండురోగం చ శ్వయంధుః చ వినాశయేత్ ॥

సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కొడిశపాలవిత్తులు, వేపపట్ట, నేలవేము, గుంటకల
గర, చిత్రమూలం, కటుకరోహిణి, పాఠ, మానుపసుపు, అతివస—ఇవి సమభా
గాలు. కొడిశపట్ట వీటికన్నిటికీ సమం. ఇవి మెత్తగా కొట్టి వస్త్రగాలితం చేసు
కునేది.

దీని కనుపానం బియ్యపుకడుగు, లేక, తేనె.

ఇది ఆమపాచనం చేస్తుంది. విరేచనాలు కడుతుంది. దప్పిక, అరుచి తగ్గి
స్తుంది. జ్వరాతిసారం పోగొడుతుంది. గ్రహణి తగ్గిస్తుంది. ప్రమేహం, గుల్మం,
స్టీహవృద్ధి, కామెర్లు, పాండురోగం, ఉబ్బు హరస్తుంది.

౪౫ న వా య స లో హ చూ ర్ణం

త్రూషణం త్రిఫలా ముస్తం విడంగం చిత్రకం సమమ్
నవాయో రజసో భాగా స్తచ్చూర్ణం మధునర్పితా
భక్షయే త్వాఽడువృద్ధోగకుష్ఠార్థః కాశాలాపహమ్ ॥

సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడి కాయ బెరడు, ఉసిరిక పప్పు, తుంగ
ముస్తలు, వాయువిడంగాలు, చిత్రమూలం—ఇవి సమభాగాలు. లోహభస్మం వీటి
కన్నిటికీ సమం—అంటే తొమ్మిది భాగాలు.

ముందు మూలికలన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి తరవాత లోహ
భస్మం బాగా కలిపేది. ఇది వయోనుసారంగా నేతితో గాని, తేనెతో గాని,
వాడితే పాండురోగం, హృద్రోగం, కుష్టు, మూలశంక, కామెర్లు పోగొడుతుంది.

౪౬ ల వం గ చ తు స్స మ చూ ర్ణం

జాతీఫలం త్రిదశపుష్పవచున్వితం చ
జీరం చ టకణయుతం చరకైః ప్రయుక్తమ్
చూర్ణాని మాక్షికసితానహితాని లీఢ్యా
సామాతిసార మఖిలం గురు హంతి శూలమ్ ॥

జాజికాయ, లవంగాలు, జీలకర్ర, పొంగించిన వెలిగారం—ఇవి సమభాగాలు. ఇది
తేనెతో గాని చక్కెరతో గాని పుచ్చుకుంటే అతిసారమూ, అమాతిసారమూ,
శూలా పోగొడుతుంది.

౪౭ సర్వాషధీస్నానచూర్ణం

ముగానూ నీ వచా కిష్టా శైలేశుం రజనీద్వయమ్
శతీచంపకముస్తం చ సర్వాషధిగణ స్మృతః
సర్వాషధ్యంబునా స్నానం బాలానాం గదనాశనమ్
గ్రహరక్షః ప్రశమన మాయుష్యం కాంతివర్ధనమ్ ॥

జటామాంసి, వస, చెంగల్వకోష్ఠ, భద్రముస్తలు, పసుపు, మానుపసుపు, కచ్చురాలు, సంపంగెపువ్వు, తుంగముస్తలు—ఇది సర్వాషధిగణం. ఇవన్నీ సమభాగాలుగా గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి 20 తులాల చూర్ణం రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో వేసి పొంగులువచ్చే దాకా కాచి సుఖోష్ణంగా వున్నప్పుడు ఈజలంతో పిల్లలకు స్నానం (అభ్యంగం) చేయిస్తే పిల్లలకు గల సర్వవ్యాధులూ తగ్గిపోతాయి. ఇది ఏ రోగాలూ రానివ్వదు. ఆయుస్సు వృద్ధిచేస్తుంది. శరీరానికి తేజస్సు కలిగిస్తుంది. గ్రహబాధలు పొగొడుతుంది.

ఆయుర్వేదగ్రంథాలలో సర్వాషధిగణాలు మూడు కనపడతాయి. వాటిలో సంప్రదాయం తెలిసిన వృద్ధజైమ్యులు ఈగణమే వాడుతున్నారు.

౪౮ ఏలాదిచూర్ణం

ఏలాశ్మభేదకశిలాజితు గోక్షురాణా
ముర్వారుబీజలవణోత్తమకుంకుమానాం
చూర్ణాని తండులజలే లులితాని వీత్వా
ప్రత్యక్షమృత్యు రపి జీవతి మూత్రకృచ్ఛి) ।

ఏలకులు, కొండపిండి వేళ్ళు, గోమూత్రశిలాజిత్తు, పల్లెరు, దోసవిత్తులు, సైంధవలవణం, కుంకుమపువ్వు, ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి బియ్యపు కడుగులా కలిపి పుచ్చుకుంటే ప్రాణాలుతీసే మూత్రకృచ్ఛం కూడా తగ్గిపోతుంది.

౪౯ లవంగాదిచూర్ణం

లవంగజాతీఫలపిప్పలీనాం భాగా శ్చ కల్ప్యాత్ సమానపూర్వాః
పల్కాన్ధమానం మరిచం ప్రదేయం పలాసి చత్వారి మహాషధస్య

సితా సమస్తేన సమాప్య చూర్ణం రోగా నిమా నాశు బలాన్ని హంతి
 కాసజ్వరారోచకమేహగుల్మశ్వాసాగ్నిమాంద్యగ్రహణీవికారాన్ ॥

అవంగాలు, జాజికాయ, పిప్పళ్ళు—ఇవి కర్షణం చొప్పున గ్రహించేది మిరియాలు
 రెండుకర్ణాలు, సొంటి 4 పలాలు. వీటికన్నిటికీ సమం చక్కెర. ఇవన్నీ కలిపి
 చూర్ణంచేసి పుచ్చుకుంటే దగ్గు, జ్వరం, ఆరోచకం, మేహం, గుల్మం, శ్వాస, అగ్ని
 మాంద్యం, గ్రహణీ నశిస్తాయి.

లే హ్యో లు

లే హ్యో క ల్ప న

క్వాథాదీనాం వునఃపాకా ధ్వనత్వం సా రసక్రియా
సోవలేహ శ్చ లేహ శ్చ ప్రాశ ఇత్యుచ్యతే ఋధైః
సితా చతుర్గుణా కార్యా చూర్ణా చ్చ ద్విగుణో గుడః
ద్రవం చతుర్గుణం దద్యా దితి సర్వత్ర నిశ్చయః
సుప క్షే తంతుమత్వం స్యా దవలేహోఽస్మి మజ్జతి
స్థిరత్వం వీఃతే ముద్రాం గంధవర్ణరసోద్భవః ॥

కషాయం, హిమం, ఫాంటం—అనే మూడురకాల కషాయమూ, చక్కెరతో పాకం పట్టితే అది అవలేహం, లేహం, ప్రాశం, రసక్రియ — అని పేరు. ఇందులో చక్కెర వేస్తే ప్రక్షేపచూర్ణాలకు నాలుగింతలూ, బెల్లం అయితే రెండింతలూ, నీళ్లు, పాలు మొదలైన ద్రవాలు నాలుగింతలూ చేర్చుకోవాలి. అది సరిగా పాకంవస్తే తీగలాగ సాగుతుంది. ఉండచేసి నీళ్ళలో పడేస్తే మునిగిపోతుంది. చేతితో నలిపితే గట్టిగా ఉంటుంది. చక్కని రంగూ, చక్కని పరిమళమూ కూడా ఉంటుంది.

౧ చ్య వ న ప్రా శా వ లే హ్యో ౦

బిల్వాగ్నిమంథశ్యోనాక కాశ్మర్యః పాటలా బలా
పర్ణ్య శ్చతస్రః పిప్పల్యః శ్వదంష్ట్రా బృహతీర్ద్యయమ్
శృంగీతామలకీ ద్రాక్షా జీవతీ పుష్కరాగురుః
అభయా చామృతా ఋద్ధి ర్జీవకర్ష భకౌ శటి
ముస్తం పునర్నవా మేదా సూక్ష్మేలోత్పలచందనే
విదారీ వృషమూలాని కాకోళీ కాకనాశికా
పషాం పలోన్మితా భాగాన్ శతా న్యామలకస్య చ

పంచ, దద్యా త్తదైకధ్యం జలద్రోణే విపాచయేత్
 జ్ఞాత్యా గతరసా న్యేతా న్యాషధా న్యథ తం రసమ్
 తం చామలక ముద్భృత్స్ నిష్కులం తైలసర్పిషః
 పలద్వాదశ కే భృష్ట్యా దత్వా చార్థతులాం భిషక్
 మత్స్యండికాయాః పూతాయాః లేహవ త్సాధు సాధయేత్
 షట్పులం మధున శ్చాత్ర సిద్ధశీతే ప్రదాపయేత్
 చతుష్పలం తుగాక్షీర్యాః పిప్పల్యా ద్వపలం తథా
 పల మేకం విదధ్యా చ్చ త్వగేలా పత్రకేసరమ్
 ఇత్యమం చ్యవనప్రాశః పరమక్తో రసాయనః
 కాసశ్వాసహర శ్చైవ విశేషే ణోపదిశ్యతే
 క్షీణక్షతానాం వృద్ధానాం బాలానాం చాంగవర్ధనః
 సర్వక్షయ మురోరోగం హృద్రోగం వాతశోణితమ్
 పిచాసాం మూత్రశుక్రస్థాన్ దోషాం శ్చైవాపకర్షతి
 అన్య మాత్రాం ప్రయంజీత నోపరుధ్యా చ్చ భోజనమ్
 అన్య ప్రయోగా చ్చ్యవనః సువృద్ధోభూ త్వన ర్యువా
 మేధాం స్మృతిం కాంతి మనామయత్వం
 ఆయుఃప్రకర్షం బల మింద్రియాణామ్
 స్త్రీషు ప్రహర్షం పర మగ్నివృద్ధిం
 బలప్రసాదం పవనానులోమ్యమ్ ॥
 రసాయన స్యాస్య సరః ప్రయోగా
 ల్లభేత జీర్ణోపి కుటీప్రవేశాత్
 జరాకృతం పూర్వ మపాస్య రూపం
 బిభర్తి రూపం నవమూవనస్య
 సితామత్స్యండికాలాభే ధాత్ర్యా శ్చ మృదుభర్జనమ్
 చతుర్భాగజలే ప్రాయో ద్రవ్యం గతరసం భవేత్ ॥

మారేడు, నెల్లి, దుండిగం, పెగ్గుమ్మడు, కలిగొట్టు, బల, మాషపర్తి, ముద్దపర్తి, సాలపర్తి, పుళ్ళిపర్తి, పిప్పళ్లు, పల్లెరు, వాకుడు, పెద్దములక, కర్కాటకశృంగి, నేలఉసిరిక, ద్రాక్షపండు, మనుబాల, పుష్కరమూలం, అగురుచెక్క, కరక వొలుపు, తిప్పతీగ, ఋద్ధి, జీవకం, ఋషభకం, కచ్చారాలు, తుంగముస్తలు, గలిజేరు, మేద, పిన్నియేలకులు, నల్లకలువ, చందనం, నేలగుమ్మడు, అడ్డసరంవేళ్లు, కాకోలి, కాకిదొండ—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి 500 ఉసిరికాయలున్నా చేర్చి నాలుగోవంతు మిగిలే టట్టు కాచాలి. తరవాత, ఉసిరికాయలు తీసి కషాయం వడబోసుకుని ఉంచుకోవాలి. ఆవుసిరికాయలు చల్లబడ్డతరవాత గింజలుతీసి పారేసి అగుజ్జ, ఆరుపలాల ఆవు నెయ్యి, ఆరుపలాల నువ్వులనూనె కలిపి దాంతో వేయించి ఉంచుకోవాలి.

తరవాత ఆకషాయంలో నాలుగువందలతులాలు చక్కెర కలిపి లేహపాకం పట్టి, అందులో 48 తులాల తేనె, వేయించిన ఉసిరికగుజ్జా కలపాలి. మరిన్నీ, తనాక్షీరి నాలుగుపలాలు, పిప్పళ్ళు రెండుపలాలు, దాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, ఆకు పత్రికం, నాగకేసరాలు—అవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలు—ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాలితంచేసి—ఇదిన్నీ ఆపాకంలో కలపాలి. ఇది చ్యవన ప్రాశం.

కషాయంలో చేర్చి ఉడక బెట్టేటప్పుడు 500 ఉసిరికాయలున్నా విడిగా కాక ఒకగుడ్డలో మూటగట్టి అందులో వేసుకోడం మంచిది. అలాచేస్తే ఉసిరికాయలు సులభంగా వేరుపడతాయి. ఆఉసిరికాయలు చల్లబడనిచ్చి గింజలు తీసివేసి గట్టిగుడ్డలో వేసి పిసికితే పెరి మెత్తని గుజ్జా వస్తుంది. ఈశలూ, నారా గుడ్డలో మిగిలిపోతుంది. పిండిజల్లెడలో పావన్నీ ఈశలతీసెయ్యవచ్చు. ఎలాగయినా అందులో పీచు లేకుండా చేసుకోవం ఆవసరం.

ఇది దగ్గు, వగర్పు పోగొడుతుంది. వృద్ధులకు ఇది మిక్కిలీ మంచిది. రక్త మాంసాలు క్షీణించినవారికీ, బాలరకూ కూడా మిక్కిలీ మేలుచేస్తుంది. మరిన్నీ స్వరం క్షీణించడమూ, హృద్రోగమూ, ఉరఃక్షతమూ, వాతరక్తమూ, దప్పిక, మాత్రంలోనూ వీర్యంలోనూ ఉండే దోషాలూ పోగొడుతుంది. అతివృద్ధుడైన చ్యవనుడు ఇది సేవించి మళ్ళీ యువకుడై సకలసుఖాలూ అనుభవించాడు.

మేధ, జ్ఞాపకశక్తి, కాంతి, ఆరోగ్యం, ఆయువు, బలం, స్త్రీలలో రమించే శక్తి, మిక్కిలీ ఆకలి, వాతానులోమ్యం కలిగిస్తుంది. వృద్ధుడైన పురుషుడు కూడా

కుటీప్రవేశం చేసి ఇది పుచ్చుకుంటే ముసలితనంవల్ల కలిగే శాధ లన్నీ పోయి మిక్కిలీ సుఖపడతాడు.

౨ వా సా కూ స్మా ం డ లే హ్యం

పంచాశ చ్చ పలం గ్రాహ్యం కూష్మాంశ త్ప్రస్థ మాజ్యతః
 గ్రాహ్యం పలశతం ఖండం నానాక్యాధాథ కే పచేత్
 ముస్తా ధాత్రీ శుభా భార్గీ త్రిసుగంధై శ్చ కార్షికైః
 ఐలేయవిశ్వధన్యాక మరిచై శ్చ పలాంశికైః
 పిప్పలీ తుడవం చైవ మధుమానీం ప్రదాపయేత్
 కాసం శ్వాసం క్షయం హిక్మాం రక్తపిత్తం హలీమకమ్
 హృద్రోగ మప్లుపిత్తం చ పీనసం చ వ్యవోహతి ॥

బూడిదగుమ్మడికాయ, పైపెచ్చు లోపలి గురుగూతీసివేసిన ముక్క యాభైపలాలు చిన్నచిన్నముక్కలు చేసి ఒక్క ప్రస్థం నేతిలో తేనెరంగు వచ్చేటట్టు వేయించేది. ఒక అధిక పరిమాణంగల అడ్డసరపుకషాయంలో నూరుతులాల చక్కెర కలిపి బాగా పాకంపట్టి, అందులో వేయించిన గుమ్మడిముక్కలూ,—

తుంగముస్తలు, ఉసిరికపప్పు, తవాక్షీరి, గంటుభారంగి, దాల్చినెక్క, ఏల కులు, ఆకుపత్రికం—ఇవి రెండేసి తులాల. కూతురుబుడమ, సొంటి, ధనియాలు, మిరియాలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి పలం. పిప్పళ్ళు 32 తులాల. ఇవిన్నీ కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి యీచూర్ణమూ,

ఎనిమిదిపలాల తేనే కలిపి దించుకుని జాగ్రత్తచేసుకునేది.

ఇది దగ్గు, వగర్పు, క్షయ, ఎక్కిళ్ళు, రక్తపిత్తం, హలీమకం, హృద్రోగం, అమపిత్తం, పీనస పోగొడుతుంది.

౩ ల వం గా ద్య వ లే హ్యం

లవంగం పిప్పలీ శుంఠి మరిచం జీరకద్వయమ్
 కేసరం తగరం చైవ ఏలా జాతీఫలం తుగా
 కట్ఫలం తేజపత్రం చ పద్మబీజం నచందనమ్

కక్కోల మగురుం చైవ ఉశీర మభ్రకం తథా.
 కన్పూరం జాతికోషం చ ముస్తం మాంసీ యవ స్తథా
 ధాన్యకం శతపుష్పా చ లవంగం సర్వతుల్యకమ్
 సర్వచూర్ణద్విగుణితాం శర్కరాం వినియోజయేత్
 సర్వరోగం నిహంత్యాశు అమృపిత్తం నుదారుణమ్
 అగ్నిమాంద్య మజీర్ణం చ కామగ్రాహండురోగనుత్
 బలహస్తీకరం చైవ విశేషా చ్ఛుక్రవర్ధనమ్
 గ్రహణీం సర్వయాపాం శ్చ అతిసారం సుదుర్జయమ్
 అశ్వీభ్యాం నిర్మితం హంతి లవంగాద్య మిదం శుభమ్ ॥

లవంగాలు, పిప్పళ్ళు, సొంటి, మిరియాలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, నాగకేసరాలు, గ్రంధితగరం, ఏలకులు, జాజికాయ, తనాక్షీరి, కామఫలం, అకుపత్రికం, తామర గింజలు, చందనం, కంకోలాలు, అగురుచెక్క, వట్టివేళ్ళు, అభ్రకభస్మం, పచ్చక ర్పూరం, జాపత్రి, తుంగముస్తలు, జటామాంసీ, యవలు, ధనియాలు, పెద్దసోపు- ఇవి సమభాగాలు. వీటి కన్నిటికీ సమం లవంగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి రెండురెట్లు చక్కెరతో పాకంపట్టి కావలసినంత తేనె కలిపి పుచ్చుకు నేడి.

ఇది సర్వరోగాలూ హరిస్తుంది. ముఖ్యంగా అమృపిత్తమూ, అజీర్ణమూ, అగ్ని మాంద్యమూ, కామెష్టూ, పాండురోగమూ తగ్గించేస్తుంది. బలమూ పుష్టి కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధిచేస్తుంది సర్వవిధాల గ్రహణులూ, అతిసారాలు పోగొడుతుంది.

౪ ము స్త కా ది మో ద కం

త్రికటు త్రిషలా చిత్రం లవంగం జీరకద్వయమ్
 యమాన్యో ద్వే మధురికా నాగవల్లీవళం తథా
 శతపుష్పావరీధాన్యం చాతుర్జాతం తథా తుగా
 మేధీ జాతీఫలం గ్రాహ్యం ప్రత్యేకం కర్షనమ్మితమ్
 ముస్తకం వట్పులం దేయం సితా చ ద్విగుణా మతా
 గ్రహణీం హంత్యతీసారం మందాగ్నిత్వ మరోచకమ్

అజీర్ణ మామదోషం చ విషూచీ మపి దారుణమ్
పుష్టిం దేహస్య జనయే ద్బలవర్ణాగ్నివృద్ధిక్త్
వలీపలితదౌర్బల్యం క్షపయే త్కృశతా మపి ।

సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి పుసిరికలు, చిత్రమూలం, లవంగాలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, వాము, అజామోదం, సోపు, తమలపాకులు, సదాప, పిల్లి తేగలు, ధనియాలు, దాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, అకుపత్రికం, నాగకేసరాలు, తివా క్షీరి, మెంతులు, జాజికాయ—ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలు. తుంగముస్తలు 48 తులాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాతంచేసి రెండురెట్ల చక్కరతో పాకంపట్టి తగినంత తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే గ్రహణి, అతిసారం, అగ్నిమాంద్యం, అశోచకం, అజీర్ణం, అమదోషం, విషూచి (కలరా) పోగొడుతుంది. శరీరపుష్టి కలిగిస్తుంది, బలం, కాంతి వృద్ధిచేస్తుంది అకలి పుట్టిస్తుంది. శరీరం ముడతల పడడం, జాట్లు నెరియడం, నరాల దౌర్బల్యం పోగొడుతుంది. చిక్కిపోయినవారికి చాలా మంచిది.

౫ శ్రీ కా మే శ్వ ర మో ద కం

ధాత్రీ సైంధవ కువ్థ కట్ఫల కణా శుంకీ యమానీద్వయమ్
యష్టి జీరయుగం చ ధాన్యక శటీ శృంగీ వచా కేసమ్
తాళీశం త్రిసుగంధికం సమరిచం పథ్యాక్ష మేభి స్సరుమ్
చూరీకృత్య మనాక్ స్వబీజసహితం భృష్టాశు శత్రాశనమ్
సర్వేషాం ద్విగుణాం సితాం సువిమలాం యత్నా ద్భిషక్ నిక్షి పేత్
క్షౌద్రం చాపి ఘృతం ప్రశస్తదివసే కుర్యా చ్చుభాన్ మోదకాన్
కర్పూరై రవచూర్ణితా నపి హితాన్ దత్వా తిలాన్ భర్జితాన్
గోమ్యాయం క్షితిమండలే మితధియాం పాడండినా మగ్రతః
ఆధివ్యాధిహరః పరం క్షయహరః కుష్ఠాపహా బృంహణః
స్త్రీణాం తోషకరో ముఖద్యుతికరః శుక్రాగ్నివృద్ధిప్రదః
కాసశ్వాసబలాసకోగనిచయ ప్రధ్వంసనః ప్రాణినామ్
ప్రోక్తో బ్రహ్మను తేన సర్వనుఖదః కామేశ్వరోమోదకః

గ్రహగణపరిహీనః సర్వశాస్త్రపవీణః
 కలితవిమలకీర్తిః ప్రాప్తకందర్పమూర్తిః
 విగతసకలభీతి ర్గీతవాద్యాంగనీతి
 గృహతి భువి సదేవో యేన భుక్తః పయత్నాత్
 రహసి యువతిభేలాసంపుటాకర్షహర్షాత్
 గమయతి యువతీనాం కేళికాతూహలేన
 యది కథ మపి భుక్తో భోజనాదా వధాంతే
 సురతరభస ముచ్చైర్నృప్తకామం ప్రకాశమ్
 యస్మాన్నవ్యబృహస్పతి స్తమధియా యస్మాత్సదా వీర్యవాన్
 యస్మాద్దుస్మదదాక్షిణాత్య యువతీ సంభోగకాతూహలీ
 యస్మాత్కావ్యకుతూహలం సుకవితా సంజాయతే లీలయా
 శ్రీమద్భిః ప్రతివాసరం క్షితితలే సంసేచ్యతాం మోదకః ॥

ఉసిరికపప్పు, సైంధవలవణం, చెంగల్వకోష్ఠు, కాయఫలం, పిప్పళ్లు, సొంటి, వాము, అజామోవం, యష్టిమధుకం, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, ధనియాలు, కచ్చారాలు, కర్కాటకశృంగి, వస, నాగకేసరాలు, తాళీసపత్రి, దాల్చినిచెక్క, ఏలకులు, ఆకు పత్రికం, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడి కాయబెరడు—ఇవి సమ భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో కొద్దిగా వేయించిన కొడిశపాలవిత్తులు అంత. పచ్చకర్పూరంతో సువాసింపజేసి వేయించిన సువ్వులున్నూ అంత. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి రెండురెట్ల చక్కెరతో పాకం పట్టేది. అవునెయ్యి, తేనే తగినంత చేర్చుకునేది.

ఇది అధివ్యాధులను హరిస్తుంది. త్వయ, కుష్టు పోగొడుతుంది. రక్తమాంసాలు పెంచి శరీరానికి పుష్టికలిగిస్తుంది. స్త్రీలను సంతోషపెడుతుంది. ముఖాలకు కాంతికలిగిస్తుంది. వీర్యం, జఠరాగ్ని వృద్ధిచేస్తుంది. కాస, శ్వాస, బలాస మనే కంఠగతముఖరోగం పోగొడుతుంది. ఇది యెప్పుడూ వాడుతూ వుండే పురుషుడు ఎందరు స్త్రీల నైనా సంతోషపెట్టగలడు. నూత్నబుద్ధి, బలశాలీ, కవీ, అయి చిరకాలం జీవించగలుగుతాడు.

౬ మే ధీ మో ద కం

త్రికటు త్రిఫలా ముస్త జీరకద్వయ ధాన్యకమ్
 కల్బలం పౌష్కరం శృంగీ యమానీ సైంధవం బిడం
 తాళీశం కేసరం పత్రం త్వగేలా చ ఫలం తథా
 జాతీకోషం లవంగం చ మురా కర్పూర చందనమ్
 యావం త్యేతాని చూర్ణాని తావదేవ తు షేధికా
 సంచూర్ణ్య మోదకః కార్యః పురాతనగుడేన తు
 ఘృతేన మధునా కించి త్థాదే దగ్నిబలంప్రతి
 అగ్నిం చ కురుతే దీప్తం సామే మేదే మహాషధమ్
 బలనర్ణకరోహ్యేష సంగ్రహగ్రహణీహరః
 ప్రమేహాన్ వింశతిం హంతి మూత్రాఘాతాం స్తథాశ్శరీమ్
 పాండురోగం తథా కాసం యక్ష్మాణం హంతి కామలామ్
 స్తనౌ తు షటితౌ గాఢౌ స్యాత్ తాళఫలోః మా
 దృష్టిప్రసాదసం చైవ నారీణాం చైవ పుత్రదః
 భాషితః కామదేవేన మేధీమోదకసంజ్ఞకః ॥

సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి, వుసిరికలు, తుంగముస్తలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, ధనియాలు, కాయఫలం, పుష్కరమూలం, కర్కాటకశృంగి, వాము, సైంధవలవణం, బిడాలవణం, తాళీసపత్ర, నాగకేసరాలు, ఆకుపత్రికం, దాల్చిని చెక్క, ఏలకులు, జాజికాయ, జాపత్రి, లవంగాలు, మురామాంసి, పచ్చకర్పూరం, చందనం—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో మెంతులు అంత. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి రెండురెట్ల పాతబెల్లంతో పాకంపట్టి తగినంత ఆవునెయ్యి, తేనె చేర్చి అగ్నిబలానుసారంగా పుచ్చుకునేది.

ఇది జఠరదీప్తి కలిగిస్తుంది. అనుదోషం తగ్గించేస్తుంది. గ్రహణీ హరిస్తుంది. బల్బం, కాంతి వృద్ధిచేస్తుంది. వింశతి ప్రమేహాలూ, మూత్రాఘాతాలూ, ఆశ్మరీ, పాండురోగం, దగ్గు, తుమ, కామెర్లు తగ్గించేస్తుంది, స్త్రీలకు వాలిపోయిన స్తనాలు తాళఫలాలలాగ దృఢపడతాయి. చూపు వృద్ధిచేస్తుంది. స్త్రీలకు సంతాన ఫలం కలిగిస్తుంది.

లే హ్యు లు

౭ బృహజ్జీరకాదిమోదకం

జీరకం కృష్ణజీరం చ కృష్ణం శుంఠీ చ విప్పలీ
 మురిచం త్రిఫలా త్వక్ చ పత్ర మేలాం చ కేసరమ్
 శుభా లవంగం శైలేయం చందనం శ్వేతచందనమ్
 కాకోలీ క్షీరకాకోలీ జాతీకోషఫలే తథా
 యష్టిమధురికా మాంసీ ముస్తం సచలకం శటీ
 ధన్యాకం దేవతాడం చ మురా ద్రాక్షా నఖి తథా
 శతపుష్పా వర్షకం చ మేఢీ చ సురదారు చ
 సజలం నాలుకా చైవ సైంధవం గజసిప్పలీ
 కర్పూరం వనితా చైవ కుండభోటీ సమాంశకమ్
 లోహ మధ్రక వంగానాం ద్విభాగం తత్ర దాపయేత్
 ఏతాని సమభాగాని శ్లష్ణచూర్ణాని కారయేత్
 సర్వచూర్ణసమం దేయం భృష్టజీరకచూర్ణకమ్
 సితా ద్విగుణితా దేయా మోదకం పరికల్పయేత్
 ఘృతేన మధునా మిశ్రం మోదకం చ భిషగ్వరః
 భక్షయేత్ప్రాతరుత్థాయ యథాదోషం యథాబలః
 గవ్యం సశర్కరం చైవ చానుపానం ప్రయోజయేత్
 అశీతిం వాతజాన్ రోగాన్ చత్వారిశ చ్చ పైత్తికాన్
 సర్వాం స్తా న్నాశయేత్త్యాశు వృక్ష మింద్రాశని ర్యథా
 నానావర్ణ మతీసారం విశేషా దామసంభవమ్
 శూల మష్టవిధం హంతి చార్శోరోగం చిరోద్భవమ్
 జీర్ణజ్వరం చ సతతం విషమజ్వర మేవ చ
 స్త్రీణాం చై వానవత్యానాం దుర్బలానాం చ దేహినామ్
 పుష్పకృ త్పుత్రకృ చ్చైవ బలవర్ణకరం పరమ్
 సూతికారోగ మత్యుగ్రం నాశయేత్సాత్రసంశయః

ప్రదరం నాశయ త్యాశు నూర్య స్తమ ఇవోదితః
దాహం సర్వాంగకం చైవ వాతపితృత్థితం చ యత్
అయం స్వగదచ్ఛేదీ జీరకాద్యో హి మోదకః ॥

జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, చెంగల్వకోష్ఠ, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి, వుసిరికలు, దాల్చిన చెక్క, ఆకుపత్రికం, ఏలకులు, నాగకేసరాలు, తవాక్షిరి, లవంగాలు, తుంగముస్తలు, చందనం, రక్తచందనం, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, జాజి కాశు, జాపత్రి, యష్టిమధుకం, మధురిక, జటామాంసి, భద్రముస్తలు, గోమూత్రశిలాజిత్తు, కచ్చురాలు, ధనియాలు, దేవదాళి, ద్రాక్షపండు, ముర, నఖించిప్పలు, సదాప, పద్మకాష్ఠం, మెంతులు, దేవదారు, కురువేరు, నళిక, సైంధవలవణం, గజపిప్పళ్ళు, పచ్చకర్పూరం, ప్రేంకణం, కుందభోటి—ఇవి ఒక్కొక్క భాగం. లోహభస్మం, ఆభికభస్మం, వంగభస్మం—ఇవి రెండేసి భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో దోరవేయించిన జీలకర్రచూర్ణం అత.

ఈచూర్ణం లన్నీ కలిపి రెండింతల చక్కెరతో పాకంపట్టి తగినంత తేనె, ఆవునెయ్యి కలిపి వరుసు ననుసరించి, అనన్ధ ననుసరించి మోతాదు కల్పించుకుని పుచ్చుకునేది దీనికి అనుపానం చక్కెర కలిపిన ఆవుపాలు.

ఇది అశీతివాతరోగాలూ, ఇర్షవైనాలుగు పిత్తరోగాలూ పోగొడుతుంది. రక్త రకాల అతిసారం, ముఖ్యంగా అమాతిసారం, అష్టవిధశూలలు, జీర్ణించిన మూల శంకలు, జీర్ణజ్వరాలూ, విషమజ్వరాలూ తగ్గించేస్తుంది. రజస్వల కానిస్త్రీలకు రజో దర్శనం కలిగిస్తుంది. సంతానం లేని స్త్రీలకు సంతానం కలిగిస్తుంది. కృశించిన స్త్రీలకు రక్తమాంసాలు పెంచి పుష్టి కలిగిస్తుంది. బలం కాంతి కూడా కలిగిస్తుంది. ఉగ్రమైన సూతికారోగమున్నూ తగ్గించేస్తుంది. ప్రదరం, సర్వాంగతాపం పోగొడుతుంది.

౮ శి వా మో ద కం

శివా తామలకీ మూర్ఖా శతపుష్పా నిశాద్యయమ్
ఆత్మగుప్తా బలా బిల్వం దేవపుష్పం శతావరీ
మురా మధురికా మాంసీ విచారీ విశ్వభేషజమ్
అనంతామలకీ శ్యామా భార్గీ కరికణా కణా

చాతుర్జాతం చతుర్బీజం చందనం రక్తచందనమ్
ముసలీ వాజిగంధా చ బీజం గోక్షురసంభవమ్
సర్వా త్యేతాని తుల్యాని ద్రాక్షా సర్వసమా మతా
సితా ద్రాక్షాసమా చైవే త్యేతాని మధునా సహ
సంమర్ద్య మోదకా కృత్వా మాషకప్రతిమాన్ భిషక్
ఏకైక మేషాం పయసా ప్రాతః ప్రాతః ప్రయోజయేత్
బాలానాం సర్వరోగఘ్నం పుష్టికృద్బలవర్ధనమ్
పరం వహ్నికరం శుభ్యం ఆయుష్యం గ్రహదోషహృత్
భగవత్త్యై సముదితం శివాయై లోకమంగళమ్
ఏత న్మోదక మీశేన యుగే భగవతా కృతే ।

కరకవొలుపు, నేలఉసిరిక, చాగ, సదాప, పసుపు, మానుపసుపు, డూలగొండి
గింజలు, బళి, మారేడుగుజ్జు, లవంగాలు, పిల్లితేగలు, మురామాంసి, మధురిక, జటా
మాంసి, నేలగుమ్మడు, సొంటి, సుగంధి, ఉసిరికపప్పు, నల్లసుగంధి, గంటుభారంగి,
గజపిప్పళ్లు, పిప్పళ్ళు, దాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం, నాగకేసరాలు, మెం
తులు, నల్లజీలకర్ర, వాము, చందనం, రక్తచందనం, నేలతాడి, పెన్నేరు, పల్లేరు
కాయలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగాచూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి వుంచు
కునేది.

తరవాత, ఈచూర్ణం, దీనంత ద్రాక్షపండు, ద్రాక్షపండంత చక్కెర — ఇవి
మూడూ చేర్చి వలసినంత తేనె కలిపి ముద్దచేసుకునేది. ద్రాక్ష మెత్తగా చిలకగొట్టి
మరీ కలుపుకునేది. ఇది పూటకి అరతులం చొప్పున పిల్లల కిచ్చేది.

ఇది ప్రత్యేకం పిల్లల నిమిత్తం ఏర్పడ్డది. ఇది పొద్దుటిపూటమాత్రమే వాడాలి.
అనుపానం వెచ్చనిపాలు, ఇది సర్వరోగాలూ హరిస్తుంది, పుష్టి, బలం కలిగిస్తుంది.
ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది, జ్ఞాపకశక్తి, బుద్ధిసూక్ష్మత కలిగిస్తుంది. గ్రహదోషాలు హరించి
ఆయువు వృద్ధిచేస్తుంది.

గు డ కూ ష్మా ం డా వ లే హ్యు ం

కూష్మాండకా త్వలశతం సుస్విన్నం నిమ్మలీకృతమ్
పద్ధం చ ఘృతతైలస్య తస్మిం స్తప్తే నిధాపయేత్

త్వక్ష్ణతథాన్యకవ్యోషజీరకై లావ్యయానలమ్
 గ్రంధికం చవ్య మాతంగ పిప్పలీ విశ్వభేషజమ్
 శృంగాటకం కశేరుం చ ప్రలంబం తాలమస్తకమ్
 చూర్ణీకృతం పలాశం చ గుడస్య తులయా పచేత్
 కీటీభూతే పలా న్యష్టౌ మధున స్సంప్రదాపయేత్
 కఫపిత్తానిలహరం మందాగ్నీనాం చ శస్యతే
 కృశానాం బృహణా శ్రేష్ఠం నాజీకరణ ముత్తమమ్
 ప్రమదాను ప్రసక్తానాం యే చ స్యుః క్షీణరేతసః
 క్షయేణ తు గృహీతానాం పరమేత ధృవగ్జితమ్
 కాసం శ్వాసం జ్వరం హిక్మాం హంతి ఛర్ది మరోచకమ్
 గుడకూష్మాండకం భ్యాత మశ్వీభ్యాం సముదాహృతమ్
 ఖండకూష్మాండవ త్పాత్రం స్విన్నకూష్మాండక ద్రవః ॥

బూడిదగుమ్మడిపండు, పైపెచ్చు, లోపలిగురుగూ, తీసినది నూరుపలాలు. అది
 చిన్నచిన్న ముక్కలుగా కోసి త్రోణంనీళ్ళలో వేసి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు వుడి
 కించి అర్థప్రస్థం అవునెయ్యి, అర్థప్రస్థం నువ్వులనూనే కలిపి దానితో ముక్కలు
 దోరగా వేయించి ఉంచుకోవాలి.

దాల్చినె చెక్క, ఆకుపత్రికం, ధనియాలు, సొంట్. పిప్పళ్లు, మిరియాలు, జీల
 కర్ర, నల్లజీలకర్ర, పెద్దయాలకులు, చిన్న యాలకులు, చిత్రమాలం, గ్రంధితగరం,
 చవ్యం, గజపిప్పళ్లు, సొంట్, పరికెగడ్డ, నమ్మదుంప, నేలతాడి—ఇవి ప్రత్యేక
 ద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం
 చేసుకుని వుంచుకునేది.

పైని నాలుగోవంతు మిగిలివున్న కషాయంలో నూరుపలాల పాతబెల్లం కలిపి
 పాకంపట్టి, అందులో, వేయించివుంచుకున్న గుమ్మడిముక్కలూ, చూర్ణమూ కలిపి,
 అందులో ౮ పలాల తేనె కలిపి వాడుకునేది.

ఇది త్రిదోషాలనూ జయిస్తుంది. అగ్ని మాంద్యం పోగొడుతుంది. కృశించిన
 వారికి రక్తమాంసాలు పెంచి శరీరపుష్టి కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధి. నరములకు బింకమూ
 కలిగిస్తుంది, అతి సంభోగంవల్ల శుక్రక్షీణం పొందినవారికీ, క్షయవ్యాధి అంకురించిన

వారికి ఇది మంచి ఔషధం. మరిన్నీ, ఇది, దగ్గు, వగర్పు, జ్వరాలు, ఎక్కిళ్లు, ఛర్ది, అశోచకం కూడా పోగొడుతుంది.

౧౦ కంటకార్యాద్యవలేహ్యం

కంటకారీతులాం నీరద్రోణే పక్త్వా కషాయకమ్
 సాదశేషం గృహీత్వా చ తస్మిన్ చూర్ణాని దాపయేత్
 పృథక్పలాని చైతాని గుడూచీ చవ్య చిత్రకాః
 ముస్తం కర్కటశృంగీ చ త్రూషణః ధన్వనూసకః
 భార్గో రాస్నా శటీ చైవ శర్కరా వలవింశతిః
 ప్రత్యేకం చ పలా న్యష్టే ప్రదద్యా ఘృతతైలయోః
 పక్త్వా భేహత్వ మానీయ శీతే మధువలాష్టకమ్
 చతుష్పలం తుగాక్షీగ్యాః పిప్పలీనాం చతుష్పలమ్
 క్షిప్త్వా నిదధ్యా త్సునృధే మృణ్మయే భాజనే శుభే
 లేహణీయం హంతి హిక్మార్తిశ్వాసకాసా నశేషతః ॥

వాసుడు సమూలం రెండవందల పలాలు రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఆకషాయంలో 20 పలాల చక్కెర పాకం పట్టి, ఎనిమిది పలాల ఆవునెయ్యి, ఎనిమిది పలాల నువ్వులనూనె అందులో చేర్చేది.

తిప్పసత్తు, చవ్యం, చిత్రమూలం, తుంగముస్తలు, కర్కటకశృంగి, సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, దూలగొండికీళ్ళు, గంటుభారంగి, సన్నరాన్న, కచ్చురాలు- ఇవి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి అది ఆపాకంలో కలిపి దిలచుకునేది. చల్లబడ్డ తరవాత అందులో ఎనిమిది పలాల తేనె కలుపుకుని వాడుకునేది. నాలుగుపలాల తవాక్షీరీ, నాలుగుపలాల పిప్పళ్ళూ కూడా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి అందులో కలుపుకునేది.

ఇది ఎక్కిళ్లు, వగర్పు, దగ్గు పూర్తిగా పోగొడుతుంది.

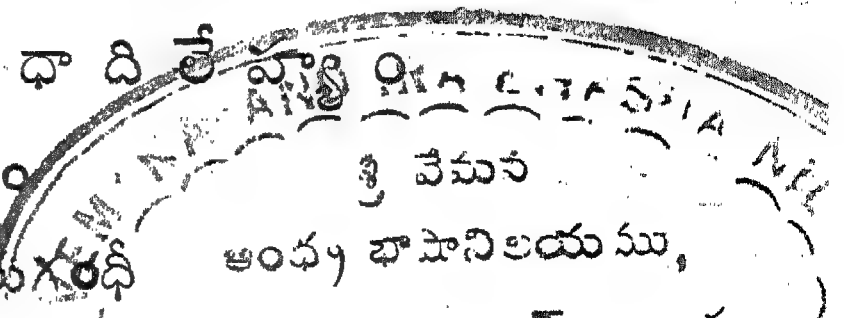
౧౧ అశ్వగంధాదిలేహ్యం

సజాతీఫలం వ్యోమసిందూరసేవ్యం

విడంగం చ కోష్ఠం లవంగం సుగంధి

శ్రీ వేమన

అంధ్ర భాషానిలయము,

ఖరా రాష్ట్రచోరా వరాహీ ద్విజీరం
 శతావ ర్యజామోదకం మాగధీ
 మూలకం కోమలీ వాలుకం స
 త్పనర్న వ్యమూలం సమం సర్వ
 వస్తూని తులాశ్వగఁధీ
 సచూర్ణీకృతం మాక్షికాజ్యై స్సితై
 నూక్ష్మపాకేన మృద్వగ్నినా పాచయే
 లేహ్య మంచ ద్వికాలం చ సేవ్యం
 మహామేహమూర్ఛాపురాణజ్వరం
 నర్వవాతాని గుల్మాని కాసాదికం
 శ్వాస ఛర్దిం చ పాండుం
 మహా సశ్మరీరోగముఖ్యాఖిలారు
 గ్నినాశం మహాకాంతిదం పుష్టిదం దీపనం చ
 సుధాధామనంకాశయుక్తం సుమాంగల్య
 యుక్తం మనస్థైర్యదం బుద్ధిదం
 చాశ్వగంధాఖ్య లేహ్యం పురా
 శంభునా నిర్మితం పథ్య మిచ్ఛా కరోతి ॥

జాజికాయ, సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, రససిందూరం, చవ్యం, వాయువిడంగాలు,
 చెంగల్యకోష్ఠు, అవంగాలు, సుగంధి, వాము, సన్నరాన్న, కచోరాలు, నేలతాడి,
 జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, పిల్లితేగలు, ఆజామోదం, పిప్పలికట్టె, కన్నెకోమలి, కురు
 జేరు, తెల్లగలిజేరు—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిసి యెంతో పెన్నేరు అంత.
 ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి రెండురెట్లు చక్కెరతో పాకం
 పట్టి, తగినంత అపునెయ్యి తేనే కలిపి వాడుకునేది ఇచ్ఛాపథ్యం చేస్తే చాలు.

ఇది ప్రమేహాలు, మూర్ఛలు, పురాణజ్వరాలు, సర్వవాతాలు, గుల్మం, దగ్గు,
 వగర్పు, ఛర్ది, పాండువు, మాత్రాశ్మరి మొదలైన రోగాలు హరిస్తుంది, కాంతి,
 పుష్టి, వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది. మనస్థైర్యం, నూత్నబుద్ధి, ప్రసాదిస్తుంది.

౧౨ మ ద న కా మే శ్వ ర లే హ్యం

లవంగం చ త్వక్ష్త్ర ఏలా మరీచం
 కణా కృష్ణ కస్తూరి జాతీఫలం చ
 అహీ ఘనజాపత్రతక్కోలచోరం
 మధూకం సుతాళీశపత్రం చ సేవ్యం
 ద్విజీరే చ రాస్నా సుకర్కాటశృంగీ
 విళ గం చ దీప్య కరీషిప్పలీహం
 సుతీక్షణం మృతాభ్రం మృగస్వర్ణవ గౌ
 ప్రవాళం సుముక్తాగురూ చందనం చ
 విదారీ వరీ వాళ వారాహి నూషా
 బలా శాల్యలీ మర్కటీ చాశ్వగంధీ
 క్షితీశర్కరా శ్వక్చ గోక్షూర రంభా
 పిచూళు శ్చ ద్రాక్షాథ ఖర్జూరగంధీ
 చణా కుంకుమా సింధుగాంధారపత్రం
 ఘృతం శర్కరా క్షౌద్రకం లేహ్యమిశ్రం
 ఇదం మాషమాత్రప్రమాణేన భుక్త్వా
 సితక్షీరపానా ద్రమంతే శతస్త్రీః
 మహాపుష్టికారీ మహాజీర్ణకారీ
 చిరంవీర్యధారీ క్షణాధిక్వహరీ
 బలానశ్వానకాసప్రసేకం సశూలం
 తనుక్షీణహ కామదండన్య వృద్ధిం
 శివం నిర్మితం మదనకామేశ్వరాఖ్యః ।

లవంగాలు, దాల్చిని, అకుపత్రికం, - ఏలకులు, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, కృష్ణాగరు, కస్తూరి, జాజికాయ, నల్లమందు, జాపత్రి, తక్కోలాలు, కచ్చురాలు, యష్టిమధుకం, తాళీశపత్రం, శేవ్యం, తెల్లజీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, రాతిపండు, కర్కాటక

శృంగి, వాయువిడంగాలు, వాము, గజపిప్పళ్లు, లోహభస్మం, అధ్రకభస్మం, సువర్ణ భస్మం, వంగభస్మం, ప్రవాళభస్మం, ముత్యభస్మం, అగరుచెక్క, మంచిగంధపు పొట్టు, నేలగుమ్మడి, పిల్లితేగలు, అడ్డసరపాకు, నేలతాడి, కారుసునుము, బల, బూరుగుజిగురు, పెద్దమాలగొండిగింజలు, పెన్నేరు, భూశర్కర, గొబ్బివిత్తులు, పల్లెరుకాయలు, ఆరటిదుంప, ఖర్జూరపువేళ్లు, ద్రాక్షపళ్ళు, ఖర్జూరపుకాయలు, గ్రంధితగరం, కారుసెనగలు, కుంకుమపూవు, సైంధవలవణం—ఇవి ఒక్కొక్కతులం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి వ్రుంచుకునేది. 60 తులాల వెన్నలో 20 తులాల గంజాయి రెండుదినాలు నాననిచ్చి తరవాత ఆవెన్న కాచి ఆ నెయ్యి లేహపాకంలో చేర్చుకోవాలి. గంజాయి పారేనేది. చూర్ణానికి మూడు రెట్లు చక్కెరతో పాకంపట్టేది తగినంత ఆవునెయ్యి తేనె చేర్చుకునేది. ఈ లేహ్యం మోతాదు పావుతులం. రాత్రి భోజనానంతరం నేవించి వెంటనే చక్కెర కలిపిన వేడిపాలు పుచ్చుకోవాలి. ఇది దారుణంగా మలబంధం కలిగిస్తుంది కనక రాత్రి మాత్రమే యిది పుచ్చుకుని, ఉదయం సునామభీ చేర్చిన ఖండాద్దాకం పుచ్చు కోవాలి.

ఇది రక్తపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, నరాలకు బింకమూ సంభోగ సౌఖ్యమూ కలిగిస్తుంది. వీర్యస్తంభనం చేస్తుంది. జీర్ణకారి. శ్వాసశ్వాసలు, శూల, కార్యం పోగొడుతుంది. ఇది వైశ్యుని సలహాతో వాడడం మంచిది.

౧౩ సు గం ధ్యా ది లే హ్యం

సంగృహ్య శారిఖాం ప్రస్థం జుద్రోణే విపాచయేత్
 అష్టభాగావశిష్టం తత్కషాయం వస్త్రగాలితమ్
 త్రిప్రస్థం శర్కరా తస్మిన్ ప్రక్షిపే త్పాకసిద్ధయే
 ప్రక్షేపార్థం సుగంధిన్యా దేకప్రస్థం సుచూర్ణితం
 జీరద్వయం నాగరం చ త్వగేలా నాగకేశరమ్
 లవంగం ముస్తకం ధాతీ విడంగం చైలవాలుకమ్
 ఉశీరం చందనం ధాన్యం విషధారీ తుగా శటీ
 పలమానం చోపచీనీ ద్రాక్షా ఖర్జూరకాః పృథక్
 పలద్వాదశకం సమ్యక్ కూర్ణితం వస్త్రగాలితమ్

మఘప్రస్థం ఘృతప్రస్థం నిక్షిపే త్కుశలో భిషక్
భక్షయే త్తోలమానేన శుదిర్భాత్వా దినేదినే
రక్తదోషాన్ ప్రమేహం శ్చ పైత్తికాన్ మూత్రకృచ్ఛికాన్
సర్వవ్రణగణం, శ్వేతకుష్ఠం హృచ్చూలకం శుభా
రక్తకాసం చోపదంశ మిర్మాంసి బహుమూత్రకమ్
నాశయే దవికల్పేన హ్యశ్వభ్యాం నిర్మితం పురా ॥

ఒకప్రస్థం సుగంధి మెత్తగా చూర్ణించి ఒక ద్రోణం నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఆకషాయంలోమూడుప్రస్థాల చక్కెర కలిపి పాకం పట్టాలి. ప్రత్యేకంగా సుగంధి ఒకప్రస్థం, జీలకర్ర, సొంటి, చాల్చినిచెక్క, ఏలకుక, నాగకేసరం. లవంగాలు, తుంగముస్తలు, ఉసిరికపప్పు, వాయువిడంగాలు, కూతురుబుడమ, వట్టివేరు, చందనం, ధనియాలు, విషకంట్రుకాలు, తవాక్షీరి, కచ్చారాలు—ఇవి ఒక్కొక్కపలం, ఫిరంగిచెక్క, ద్రాక్షపండు, ఖర్జూరపుకాయలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి పన్నెండేసిఫలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి అపాకంలో కలిపేది. ఒకప్రస్థం నెయ్యి, ఒకప్రస్థం తేనె కూడా చేర్చి దినాని కొక్క తులంచొప్పున వాడుకునేది.

ఇది రక్తదోషాలు, ప్రమేహాలు, పిత్తవ్యాధులు, మూత్రకృచ్ఛాలు, సర్వవ్రణాలు, శ్వేతకుష్ఠం, హృచ్చూలం, రక్తకాసం, సవాయి, మూలశంకలు, బహుమూత్రం పోగొడుతుంది.

౧౪ శైలూషాదిరసాయనం

శైలూషం మధుకం గ్రాక్షా ప్రస్థం ప్రస్థం పృథక్ పృథక్
ఖండయుత్వా భాండగర్భే జలద్రోణద్వయే పచేత్
అష్టభాగాపశేషం చ కషాయం నుపరిశ్రుతమ్
సర్పిషః ప్రస్థయుగ్మం చ పచేత్తత్పృథగూగ్నినా
చందనద్వితయం ధాన్యం వరాళం నాగకేసరమ్
కచోరం పత్రకం యష్టి ర్జాతీఫలకలుత్రయమ్
ద్రాక్షా ఖర్జూర రాస్నా చ భార్గీ మంజిష్ఠ శారిబా

త్రిఫలా మోచ తక్కిల ముశీరద్వితయం తథా
 ఏకైకం పలయుగ్మం చ సూక్ష్మచూర్ణం చ కారయేత్
 ఖండప్రస్థద్వయం పక్షే మేళయిత్వా శనైశ్శనైః
 క్షౌద్రప్రస్థం ప్రదాతవ్యం శీతే చాపి ప్రయత్నతః
 ప్రాత రుత్థాయ సేవేత కర్ష మాత్రం దినేదినే
 రక్తమేహం సురామేహం మూత్రమేహం చ శర్కరామ్
 ఇక్షుమేహం మహామేహం వసామేహం హరిద్రకమ్
 లాలామేహం తంతుమేహం మంజిష్ఠాం సికతాం తథా
 శుక్లమేహం శిలామేహం ఖజ్జలీం మేహదాహకమ్
 సర్వా స్వింశతిమేహాం శ్చ ప్రదరం రక్తపైత్తికమ్
 ఋతుశూన్యం చర్తుశూలం కరపాదవిదాహకమ్
 వ్రణం చ పిటకాః గ్రంథిం వాతమేహవిదాహకమ్
 పిపాసా కంఠశోషం చ హృత్తాపం పాదశోషకమ్
 కానశ్వాసం కఫోద్రేకం మూర్ఛాం సర్వాం చ విద్రధిమ్
 క్షయా స్వింశతికా వ్హన్యా జ్ఞిహ్వవదనశోషణమ్
 ఏతాన్ సర్వాన్నిహం త్యాశు నాత్ర కార్యా విచారణా
 అశ్విభ్యాం నిర్మితం పూర్వం శై లూషాదిరసాయనమ్ ।

మారేడువేరుపట్ట, యష్టిమధుకం, ద్రాక్షపండు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క
 ప్రస్థం గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదో వంతు
 మిగిలేట్టు కషాయం కాచి పడబోసి వుంచుకునేది. అందులో రెండుప్రస్థాల
 చక్కెరచేర్చి సన్నమంటమీద పాకం పట్టాలి. పాకం సిద్ధం అయిన తరువాత
 అందులో రెండుప్రస్థాల అవునెయ్యి చేర్చాలి.

చందనం, రక్తచందనం, ధనియాలు, లవంగాలు, నాగకేశరాలు, కచ్చు
 రాలు. అకుపత్రికం, యష్టిమధుకం, జాజికాయ, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరిమాలు,
 ద్రాక్షపండు, ఖర్జూరపుకాయలు, సన్నరాన్న, గంటుభారంగి, మంజిష్ఠ, సుగంధి,
 కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, బూరుగుజిగురు, తక్కిలాలు

వట్టివేరు, కుగుజేరు—ఇవి రెండేసిపలాలు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి అపునేయి కలిపిన పాకం దించి అందులో కలియబెట్టేది. తరవాత అందులో ఒక్కప్రస్థం తేనె కలిపి వయోవస్థానుసారం వాడుకునేది.

ఇది రక్తమేహం, సురామేహం, మొదలైన వింశతిమేహాలు, ప్రదరం, రక్త పిత్తం, ఋతుకూన్యత, ఋతుకూల, అరచేతులు అరికాళ్ళు మంట, వ్రణాలు, పిట కలు, గ్రంధులు, వాతమేహం, విదాహం, దప్పిక. కంఠం అర్చుకుపోవడం, హృదయ తాపం, పాదశోష, శ్వాసకాసలు, శ్లోధ్రదేకం, మూర్ఛలు, విద్రధి, త్షయ, నాలుక అర్చుకుపోవడం, ముఖం అర్చుకుపోవడం పోగొడుతుంది.

౧౫ మ ధు స్ను హీ ర సా య నం

ఫలత్రయం కలుత్రయం సుయోజయే ద్భిషగ్వర
స్త్రిజాతకం యమానియుగ్మవహ్నిజీరకం తథా
రాన్న భార్గో వహ్ని చవ్య ధాన్యయుగ్మజీరకం
మాంసి కుష్ఠ వజ్రకేశ్య శారిబా వశాహకం
అశ్వగంధసంయుతం పృథ క్చ కర్షనంయుతం
మధుస్నుహీ చ తత్తమా సశర్కరా సమాక్షికమ్
గోఘృతం సుపక్వకం రసాయనం మనోహరమ్
మేహమైత్యవతకుష్ఠగుల్మశూలహారకమ్
సప్తధాతువర్ధనం సుదీపనం యశస్కరమ్
పూజ్యపాదనిర్మితం రసాయనం సుపూజితమ్ ॥

కరికవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, సొంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, దాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, అకుపత్రికం, నామ, కురాసానివామ, చిత్రమూలం, జీల కర్ర, సన్నరాన్న, గంటుభారంగి, పిప్పళ్ళు, శవ్యం, ధనియాలు, మెంతులు, నల్ల జీలకర్ర, జటామాంసి, చెంగల్వకోష్ఠ, వట్టివేళ్లు, సుగంధి, నేలతాడి, పెన్నేరు— ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కకర్షం. ఇవన్నీ యెంతో అంత ఫిరంగిచెక్క. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి ఉంచుకునేది.

రెండురెట్లు చక్కెర పాకంపట్టి తగినంత ఆవునెయ్యి, ఈమార్గమూ అందులో పోసి కలిపి తేనెకూడా చేర్చి పుచ్చుకునేది.

ఇది మేహాలు, వాతాలు, కుష్ఠం, గుల్మాలు, శూల హరిస్తుంది. సప్తధాతువులకు పుష్టి కలిగిస్తుంది. అకలి పెంచుచేస్తుంది.

౧౬ కూష్మాండ లేహ్యం

నిమ్మలీకృతకూష్మాండఖండం పలశతం పంచేత్
 నిక్షిప్త ద్వితులం సీర మర్థశిష్టం చ గృహ్యతే
 తాని కూష్మాండఖండాని వీడయే ద్దృఢవాససా
 ఆతపే శోషయే త్కించి చూఛలాగై ర్బహుశోష్యథేత్
 క్షిప్త్యా తామ్రకటాహే చ దద్యా దప్తపలం ఘృతమ్
 తేన కించి ద్భర్జయిత్వా పూర్వోక్తం తజ్జలం క్షి పేత్
 ఖండా త్పలశతం దత్వా సర్వ మేకత్ర పాచయేత్
 సుపక్వే పిప్పలీ శుంఠీ జీరాణాం ద్విపలం వృధక్
 వృధక్సలార్థం ధాన్యాకం పత్రైరిలామరిచత్వచమ్
 చూర్ణీకృత్య క్షి పే త్తత్ర ఘృతార్థం క్షౌద్ర మాలిహేత్
 ఖాదే దగ్నిబలం దృష్ట్వా రక్తపిత్తక్షయాయా జ్వరీ
 శోష స్తృష్ణా తమచ్ఛర్దికాసశ్వాసక్షతాతురః
 కూష్మాండ కావలేహోయం బాలవృద్ధేషు యుజ్యతే
 ఉరన్సంధానకృ ద్వ్యప్యో బృంహణో బలకృ న్మతః ॥

పైబెరడూ, లోపలి గురుగూ తీసిన బూడిదగుమ్మడి కాను నూరుపలాలు గ్రహించి సన్నని ముక్కలుగా కోసి రెండువందల పలాల నీళ్ళలో కలిపి సగంమిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. బాగా పుడికిన అముక్కలు గట్టిగా పిడిచి కొంచెం ఎండబెట్టి ఎనిమిదిపలాల ఆవునెయ్యితో దోరగావేయించి అకషాయంలో వేసి, నూరుపలాల చక్కెర కూడా చేర్చి లేహ్యపాకం వచ్చేటట్టు కాచాలి.

పిప్పళ్ళు, సొంటి, జీలకర్ర—ఇవి రెండేసిపలాలు. ధనియాలు, ఆకుపత్రిక, ఏలకులు, మిరియాలు, దాల్చిన చెక్క—ఇది ఒక్కొక్కటి ఆరపలం. ఇవి మెత్తగా

చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి ఆపాకంలో కలిపి నాలుగుపలాల లేనెకూడా కలిపి వాడుకునేది.

జ్వరాన్ని బలం గుర్తించి మోతాదు నిర్ణయించుకోవాలి. రక్తపిత్తం, క్షయ, జ్వరం, శోష, దప్పిక, కళ్ళుతిరగడం, ఛర్ది, శ్వాసకాసలు, క్షతక్షీణం, పోగొడుతుంది. అన్నరసం గుండెల కెగతన్ని లే అది దింపుతుంది. ఇది వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది. శరీరానికి రక్తమాంసాలు పెంచి పుష్టి కలిగిస్తుంది. బలంచేస్తుంది.

౧౭ బి ల్వా ది లే హ్యు ౦

త్రింశత్పలం బిల్వమూలం అర్ధకుంభాంభసా పచేత్
అష్టభాగావశేషేస్మిన్ కషాయ మనతారయేత్
త్రింశత్పలం గుడం దత్వా కింభిత్పక్వం చ కారయేత్
త్రిపలం శృంగిబేరస్య మరీచస్య చతుష్పలమ్
పిప్పల్యాః కుడవార్ధం చ చవికాయాః ప్రకుంచకమ్
ముష్టిం తాలీసపత్రస్య ముష్ట్యర్ధం కేసరస్య చ
ద్విపలం పిప్పలీమూలం చిత్రకస్య పలం తథా
పృథ క్త్రిజాతకం చైవ కర్షం జీరపలద్వయమ్
చూర్ణం తస్మిన్ వినిక్షిప్య యుక్త్యా పుష్పరసం క్షి పేత్
ఏత ద్బిల్వాదికం లేహ్యం సర్వఛర్దినివారణమ్
హృద్రోగకామిలాగుల్మగ్రహణ్యరుచివీనసమ్
హిక్కా కాస క్రిమి శ్వాస స్తీహనాహగరామయాన్
అర్భాంసి పాండురోగం చ హన్యా త్కాలే నిషేవితః ।

మారేడు జల్లు 30 పలాలు గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి ఒక ద్రోణాంశీశ్శలో కలిపి ఎనిమిదోభాగం మిగిలేటట్టు కషాయం కాచి వడబోసుకునేది. అందులో 30 పలాలు పాతబెల్లం కలిపి పాకంపట్టి—సాంటి 3 పలాలు. మిరియాలు 4 పలాలు. పిప్పళ్లు 2 పలాలు. చవ్యం ఒకపలం. తాలీసపత్ర ఒకపలం. నాగకేసరాలు ఆరపలం. పిప్పలిమోడి రెండుపలాలు. చిత్రమూలం ఒకపలం. దాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం ఒక్కొక్క కర్షం. జీలకర్ర రెండుపలాలు—ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి అందులో వేసి కలియబెట్టి తగినంత లేనె కలుపుకుని వాడుకునేది.

ఇది సర్వభద్రలూ తగ్గించేస్తుంది. హృద్రోగం, కామెర్లు గుల్మలు, గ్రహణీ, ఆరుచి, పీనస, ఎక్కిళ్లు, దగ్గు, కృములు, వగర్పు, స్థిహృద్ధి, ఆనాహం, విషదోషాలు, మూలశంకలు, పాండువు—ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౧౮ కుటజాద్యవలేహ్యాం

కుటజత్వ క్షలశతం జలే ద్రోణే విపాచయేత్
అష్టభాగావశేషం తు కషాయ మవతారయేత్
వస్త్రపూతం వునః క్వాథం పచే ల్లేహత్వ మూగతమ్
భల్లాతకవిడంగాని త్రికటు త్రిఫలా తథా
రసాంజనం చిత్రకం చ కుటజస్య ఫలాని చ
వచా మతివిషా బిల్వం ప్రత్యేకం చ పలంపలమ్
త్రింశత్ఫలం గుడం చైవ చూర్ణీకృత్య నిధాపయేత్
మధునః కుడవం దద్యా ఘృతస్య కుడవం తథా
లేహోయం శమయ త్యర్కో యస్య రక్తసముద్భవమ్
వాతికం పైత్తికం చైవ శైష్మికం సాన్నిపాతికమ్
యే చ దుర్నామజా రోగా స్తాన్ సర్వా న్నాశయ త్యపి
అప్లుపిత్త మతీసారం పాండురోగ మరోచకమ్
గ్రహణీ మార్తవం కార్యం శ్వయంధుః కామలా మపి
అనుపానం ఘృతం దద్యా న్మధు తక్రం జలం పయః
అనేకరోగనాశాయ కౌటజో లేహ్యా ఉచ్యతే ।

పచ్చికొడిశచెక్క నూరుపలాలు గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి ఎనిమిదో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. శుద్ధిచేసిన జీడి గింజలు, వాయువిశంగాలు, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకతాడివుసిరికలు, రసాంజనం, చిత్రమూలం, కొడిశపాలవిత్తులు, వస, అతివస, మారేడుగుజ్జు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి వుంచుకునేది.

ఆక షాయంలో 30 పలాల పాతబెల్లం పాకంపట్టి అందులో యీచూర్ణమూ, నాలుగుపలాల ఆవునెయ్యి, నాలుగుపలాల తేనె చేర్చి కలియబెట్టి వయోబలావస్థాను సారంగా వాడుకునేది.

ఇది సకలరకాల మూలశంకలూ పోగొడుతుంది. అష్టపిత్తం, అతిసారం, పాండురోగం, అరోచకం, గ్రహణి, స్త్రీలకు రజస్సంబంధంగా వచ్చిన కృశత్వం, ఉబ్బు, కామెర్లు పోగొడుతుంది.

తైలాలు

స్నేహద్రవ్యకల్పన

కల్కా చ్చతుర్గుణీకృత్య ఘృతం వా తైల మేవవా
చతుర్గుణే ద్రవే సాధ్యం తస్య మాత్రా పలోస్మితా ॥

తైలంలోనూ ఘృతంలోనూ చేర్చే మూలికలు ముందుగా నూరి మద్దగా చెయ్యాలి. అమూలికలముద్దపేరు కల్కం. తైలమో ఘృతమో ఏది చెయ్యదలుచుకుంటే అది ఆకల్కద్రవ్యాలను నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి. వాటిలో చేర్చే కషాయాలూ మొదలైన ద్రవద్రవ్యాలు అచమురుకి నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి.

నిక్షిప్త్య క్వాథయే త్రోయం క్వాథ్యద్రవ్యా చ్చతుర్గుణమ్
పాదశిష్టం గృహీత్వా తు స్నేహ స్తే నైవ సాధయేత్ ॥

ఆకషాయం చేసే విధానం - క్వాథ్యం అంటే కషాయంలో చేర్చవలసిన మూలికలు. వాటి మొత్తానికి నీళ్ళు నాలుగురెట్లు చేర్చి నాలుగోభాగం మిగిలేటట్లు కావాలి. ఆకషాయం వడబోసుకుని తైలాదులలో చేర్చుకోవాలి.

క్వాథ్యమూ — జలమూ

చతుర్గుణం మృదుద్రవ్యే కఠినేష్టగుణం జలమ్
తథా చ మధ్యమద్రవ్యే దద్యా దష్టగుణం పయః
అత్యంతకఠినద్రవ్యే నీరం షోడశికం మతమ్
మృద్వాది క్వాథ్యసంయోగే దద్యాదష్టగుణం పయః ॥

తిప్పతీగ మొదలైనవి మృదుద్రవ్యాలు. వాటికషాయం చెయ్యాలంటే వాటికి నాలుగురెట్లు జలంపోసి కాచి నాలుగోవంతు మిగల్చాలి. దశమాలాలు మొదలైనవి మధ్యమద్రవ్యాలు. వాటికషాయం చెయ్యాలంటే జలం వాటికి యెనిమిదిరెట్లు చేర్చి ఎనిమిదోవంతు మిగిలేటట్లు కావాలి. దేవదారు మొదలైనవి కఠినద్రవ్యాలు. వాటితో

కషాయం చెయ్యాలంటే జలం వాటికి పదహారురెట్లు చేర్చుకుని పదహారోవంతుమిగిలే టట్లు కాచుకోవాలి. మృదుద్రవ్యాలూ కఠినద్రవ్యాలూ చేర్చి కషాయం చెయ్యాలంటే జలం వాటికి ఎనిమిదిరెట్లు చేర్చుకుని ఎనిమిదోవంతు మిగిలేటట్లు కాచుకోవాలి.

క్వా థ్య ప రి మాణా లు

కర్నాదితః పలం యావత్ క్షిపేత్తోడశికం జలమ్
తదూర్ధ్వం కుడవం యావత్ క్షిపేద్దష్టగుణం జలమ్
ప్రస్థాదితః క్షిపేన్నరం ఖారీ యావచ్ఛతుర్గుణమ్ ॥

క్వాథ్యద్రవ్యపరిమాణాన్ని పట్టి కూడా యీజలప్రమాణం మారుతుంది. క్వాథ్యం, కర్నం మొదలు పలం దాకా వుంటే పదహారు రెట్లు నీళ్ళు చేర్చుకోవాలి. పలం మొదలు కుడవందాకా వుంటే ఎనిమిదిరెట్లు నీళ్ళు చేర్చుకోవాలి. కుడవం మొదలు ఖారీప్రమాణందాకా వుంటే నీళ్లు నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి.

క ల్క ప్ర మాణం

అంబుక్వాథరసై ర్యత్ర పృథ క్నేహస్య సాధనమ్
కల్క స్యాంశం తత్ర దద్యా చ్ఛతుర్థం షష్ట మష్టమమ్
దుగ్ధే దధ్ని రసే తక్రే కల్కో జ్యేష్ఠాష్టమాంశకః
కల్కస్య సమ్యక్వాకార్థం తోయ మత్ర చతుర్గుణమ్ ॥

కల్కద్రవ్యం గుణం తైలానికి ఘృతానికి పట్టా అంటే వాటితో పాలు శుద్ధజలమో, కషాయమో, రసమో, పాలుమొదలైనవో చేర్చి మరీ కాచాలి. ఆకాచడంలో, శుద్ధజలం మాత్రమే పోయ్యవలసివుంటే కల్కం ఆజలంలో నాలుగోవంతు ఉండాలి. కషాయం పోయ్యవలసివుంటే అందులో కల్కం ఆరోవంతు ఉండాలి. పాలు, పెరుగు, మజ్జిగ, మాంసరసము— ఇవి చేర్చవలసివుంటే వాటిలో కల్కం యెనిమిదో వంతు ఉండాలి. కల్కం చక్కగా పక్వం కావడానికి చమురుకి నాలుగురెట్లు జలం కూడా చేర్చుకోవాలి.

ద్ర వ ద్ర వ్య ప రి మాణం

ద్రవాణి యత్ర స్నేహేషు పంచాదీని భవంతి హి
తత్ర స్నేహసమా న్యాహు ర్యథాపూర్వం చతుర్గుణమ్ ॥

తైలంగాని, ఘృతంలో గాని కాచేటప్పుడు ద్రవద్రవ్యాలు అయిదో అయిదింటికంటే యెక్కువో ఉండినట్లయితే, అవి, ఒక్కొక్కటి ఆచమురు ఎంతో అతంత చేర్చుకోవాలి. అయిదింటికంటే తక్కువగా వుంటే అవన్నీ కలిపి చమురుకంటే నాలుగు రెట్లు యెక్కువగా వుండాలి.

క ల్కా దు లు చె ప్ప క పో తే ?

ద్రవేణ కేవలే నైవ స్నేహపాకో భవే ద్యది
తత్రాంబుపిప్లవః కల్క స్స్య జ్వలం చాత్ర చతుర్గుణమ్
క్వాథేన కేవలే నైవ పాకో యత్రేతితః క్వచిత్
క్వాథద్రవ్యస్య కల్కోపి తత్ర స్నేహే ప్రయుజ్యతే ॥

కొన్ని యోగాలలో క్వాథలు (కషాయాలు) మాత్రమే చెప్పి కల్కద్రవ్యాలు చెప్పక పోవచ్చు. అలాంటప్పుడు ఆకషాయద్రవ్యమే నీళ్ళతో నూరి కల్కంచేసుకోవాలి. అలాంటి చమురువంట చేసేటప్పుడు అందులో నాలుగురెట్లు నీళ్ళున్నా చేర్చుకోవాలి.

పుష్పాలే కల్కం అయితే ?

పుష్పకల్క స్తు యస్నేహ స్తత్ర తోయం చతుర్గుణమ్
స్నేహే స్నేహాష్టమాంశ శ్చ పుష్పకల్కః ప్రయుజ్యతే ॥

పువ్వులతోనే కల్కం చెప్పివుంటే అందులో చమురుకి నాలుగురెట్లు జలం చేర్చుకోవాలి. పుష్పకల్కం చమురులో నాలుగోవంతు వేసుకోగూడదు. ఎనిమిదోవంతు వేసుకోవాలి.

జలాదులు చెప్పకపోతే ?

జలస్నేహాషధానాం చ ప్రమాణం యత్ర నేరితమ్
తత్ర స్యా దాషధా త్స్నేహ స్నేహ తోయం చతుర్గుణమ్
గంధద్రవ్యాణి చేచ్ఛంతి కల్కస్యార్థాంశకాని చ
స్నేహపాకవిధా యత్ర క్షీర మేకస్తు కథ్యతే
తోయాదీనా మనిర్దేశే క్షీరమేవ చతుర్గుణమ్
ద్రవాంతరేణ యోగే తు క్షీరం స్నేహసమం విదుః ॥

ఏయోగంలో నైనా కల్కద్రవ్యాలు, చమరూ, జలమూ చెప్పి వాటి ప్రమాణాలు చెప్పకపోతే, కల్కం యెంతో కొంత నిర్ణయించుకుని తైలమో ఘృతమో దానికి నాలుగు రెట్లు చేర్చుకోవాలి. అచమరుకంటే నాలుగురెట్లు జలం చేర్చుకోవాలి, కల్కంలో సుగంధద్రవ్యాలు చేర్చుకోదలిచితే కల్కంలో సగం చేర్చుకోవాలి. ఏదైనా యోగంలో జలాదులు లేక ఒక్కపాటే చెప్పి దాని ప్రమాణం చెప్పకపోతే, పాలు చమరుకంటే నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి. మరికొన్ని ద్రవద్రవ్యాలు కూడా చెబితే పాలు చమరుతో సమంగా చేర్చుకోవాలి.

స్వరసక్షీరమాంగలైః పాకో యత్రేరితః క్వచిత్
జలం చతుర్గుణం తత్ర వీర్యాధానార్థ మావపేత్
నముంచతి రసం ద్రవ్యం క్షీరాదిభి రుపస్కృతమ్
సమ్యక్పాకో నజాయేత తస్మా త్రోయం చతుర్గుణమ్ ।

స్వరసము, పాలు, పెరుగు—వీటిలో యేదయినా తైలంలో గాని ఘృతంలో గాని చేర్చవలసివుంటే అందులో నీళ్ళు చమరుకంటే నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి. ఇలా చెయ్యడం అచమరుకి మాలికల శక్తి సంక్రమించడానికి, పాలుపెరుగు మొదలైన వాటిలో మునిగివుండిన మాలికాద్రవ్యాలలోవున్న రసం బయటికి రాదు. అంచేతనే నాలుగురెట్లు నీళ్ళు చేర్చుకోవాలి.

కల్కాదుల క్రమం

అదౌ కల్కః ప్రదాతవ్యో గంధద్రవ్యం తతఃపరమ్
తైల ముత్తార్య దాతవ్యం శిష్టాకం కుంకుమం నఖమ్
గంధచందనకర్పూర మేలాబీజం లవంగకమ్ ॥

తైలమో ఘృతమో కాచేటప్పుడు ద్రవద్రవ్యంలో ముందు కల్కం చేర్చి కాచాలి. తరవాత పరిమళద్రవ్యాలు చేర్చాలి. దించిన వెంటనే శిలారసమూ, కుంకుమపువ్వు, నఖించిప్పలూ, గంధకమూ, చందనమూ, పచ్చకర్పూరమూ, ఏలకులూ, లవంగాలూ చూర్ణించి చేర్చాలి.

గంధద్రవ్యాలు

ఏలా చందనకుంకుమాగుగుమురాతకోలమాంసీశటీ
శ్రీవాస చ్చంద్రగంధిపర్ణ శశధృత్ ట్రోణీధ్రజోశీరకమ్

కస్తూరీ నఖపూతీతైలజలముక్ మేధీలవంగాదికమ్

గంధద్రవ్య మిదం ప్రదేయ మఖిలం శ్రీవిష్ణుతైలాదిషు ॥

శ్రీవిష్ణుతైలం మొదలైనవాటిలో చేర్చితగ్గ నుగంధద్రవ్యాలు—ఏలకులు, చందనం, కుంకుమపువ్వు, అగురుచెక్క, మరువం, తక్కోలాలు, జటామాంసి, కచోరాలు, మడ్డిపాలు, భూర్జపత్రం, పచ్చాకు, పచ్చకర్పూరం, గోమూత్రశిలాజతు, వట్టివేళ్ళు, కస్తూరి, నఖించిప్పలు, పునుగు, తుంగగడ్డలు, మెంతులు, లవంగాలు—ఇత్యాదులు.

ఘృతతైలపాకాలు తెలుసుకోవడం

వర్తివత్సేహాకల్కస్యా ద్యదాంగుల్యా వివర్తితః

శబ్దహీనోగ్నినిక్షిప్తః స్నేహస్నిగ్ధో భవేత్తదా

యదా ఫేనోద్గమ స్తైలే ఫేనశాంతి శ్చ సర్పిషి

గంధవర్ణరసోత్పత్తిః స్నేహస్నిగ్ధో భవేత్తదా ॥

తైలమూ, ఘృతమూ పక్వం అయినప్పుడు కల్కంతీసినలిపితే వత్తిలాగ ఆవుతుంది, అచమురు నిప్పుమీద చిలికితే చిటచటశబ్దం లేకుండా మండుతుంది. అప్పుడు అచమురు సిద్ధంఅయినట్టు తెలుసుకోవాలి. మరిన్నీ తైలం సరిగా పక్వం అయితే అందులో నురగ పుట్టుతుంది. ఘృతం సరిగా పక్వం అయితే నురగ పోతుంది. దీన్ని బట్టిన్నీ తైలమూ, ఘృతమూ సిద్ధం అయినట్టు తెలుసుకోవచ్చు. మంచి సువాసనా మంచిరంగూ, రసమూ కలుగుతాయి. వీటి బట్టిన్నీ ఘృతతైలాలు సిద్ధం అయినట్టు తెలుసుకోవచ్చు.

పాకాలు మూడురకాలు

స్నేహపాక స్త్రిధా ప్రోక్తో మృదు ర్మధ్యః ఖర స్తథా

ఈషత్స్వరసకల్క స్తు స్నేహపాకో మృదు ర్భవేత్

మధ్యపాకస్య సిద్ధి శ్చ కల్కే నీరసకోమలే

ఈషత్కఠినకల్క శ్చ స్నేహపాకో భవేత్ఖరః

తదూర్ధ్వం దగ్ధపాకస్యా ద్దాహకృత్నిష్ప్రయోజనః

ఆమపక్వ శ్చ నిర్వీర్యో వహ్నిమాంద్యకరో గురుః ॥

ఘృతపాకమూ, తైలపాకమూ, మృదుపాకమూ మధ్యపాకమూ ఖరపాకమూ అని మూడురకాలు. కల్కద్రవ్యంలో కొంచెం స్వరసం మిగిలివుంటే అది మృదుపాకం. కల్కద్రవ్యంలో ద్రవం కొంచె మైనా లేకుండా అది మృదువుగా వుంటే అది మధ్య పాకం. కల్కం కొంచెం గట్టిగా వుంటే అది ఖరపాకం. అంతకి ఎక్కువగా వుంటే అది దగ్ధపాకం అనిపించుకుంటుంది. అది నిష్ప్రయోజనం. స్వరసం బాగా మిగిలేవుంటే అది ఆమపాకం. అదిన్నీ చెడ్డదే. అది అగ్నిమాంద్యం పుట్టిస్తుంది.

మరో పద్ధతి

న్నేహపాకో భవే త్కల్కే మృదు రంగులిలేపిని

నగృహ్లా త్యంగుళిం మధ్య శీర్ష్యమాణే ఖరః స్మృతః ॥

ఘృతమూ తైలమూ సిద్ధం అయిందో లేదో చూడా లంటే మరో ఉపాయం వుంది. కల్కం మెత్తగా వుండి వేళ్ళకు అంటుకుంటూ వుంటే అది మృదుపాకం. వేళ్ళకు అంటుకోకుండా వుంటే అది మధ్యపాకం. నలిపితే పొడి అయిపోతే అది ఖరపాకం.

పాకగుణాలు

నస్యార్థే స్యా స్మృదుఃపాకః మధ్యమ స్సర్వకర్మసు

అభ్యంగార్థః ఖరః ప్రోక్త యంజ్యా దేవం యథో దితమ్ ॥

ఉపయోగాల ననుసరించి ఈమూడురకాల పాకాలూ సిద్ధంచేసుకోవాలి, నస్యం కోసం అయితే మృదుపాకం మంచిది. లోపలికి పుచ్చుకోడాని కయితే మధ్యమ పాకం మంచిది. అభ్యంగానికి (తలంటుకూ, మర్దనకూ) ఖరపాకం మంచిది,

పా క కాలం

ఘృతతైలగుడాదీం శ్చ సాధయే నైకవాసరే

ప్రకుర్వం త్యుషితా స్త్వేతే విశేషా ధ్మణసంచయమ్ ॥

ఘృతమూ, తైలమూ మొదలైనవి ఒక్కదినాన వంటచెయ్యగూడదు. కల్కమూ, చమురూ, కషాయాలూ, రసాలూ మొదలైనవి ఉన్నవి అన్నీ కలిపి రెండుమూడు దినాలు ఊరనిచ్చి తరవాత సన్నని మంటమీద రెండుమూడుదినాలకు తక్కువ కాకుండా వంటచెయ్యాలి. ఇలా చేస్తేనే అవి బాగా గుణకరా లవుతాయి.

తైలాలు

నారాయణతైలం

అశ్వగంధా బలా బిల్వం పాటలా బృహతీద్వయమ్
 శ్వదంష్ట్రాతిబలా నింబ సోమనాకం చ ఐ నర్మవా
 ప్రసారిణీ మగ్నిమంథః కుర్యా ద్దశపలం పృథక్
 చతుర్దోణే జపే పక్త్వా పాదశేషం శృతం నయేత్
 తైలాథ కేన సంయోజ్య శతావర్యా రసాథకమ్
 క్షిపే తత్ర చ గోక్షీరం తైలా శ్లాష్మా చ్చతుర్గుణమ్
 శనై ర్విపాచయే దేభిః కల్కైః ద్విపలికైః పృథక్
 కుష్మల చందనం మూర్ఘా వచా షూంసీ ససైంధవైః

అశ్వగంధా బలా రాస్నా శతపు ష్పేంద్రదారుభిః
 పర్ణిచతుష్టయే నైవ తగరే నైవ సాధయేత్
 తత్తైలం నావనేభ్యంగే పానే వస్తే చ యోజయేత్
 పక్షిఘాతం హనుస్తంభం మన్యాస్తంభం గళగ్రహమ్
 ఖల్లిత్వం బధిరత్వం చ గతిభంగం కటిగ్రహమ్
 గాత్రశోషేంద్రియధ్వంసా వస్మక్చుక్రే జ్వరక్షయే
 అంత్రవృద్ధాం కురండం చ దంతరోగం శిరోగ్రహమ్
 పార్శ్వశూలం చ పాంగుల్యం బుద్ధిహానిం చ గృధ్రసీమ్
 అన్యాయం శ్చ విషమా వాతాన్ జయే త్సర్వాంగసంక్రమాన్
 అన్య ప్రభావా ద్వంధ్యాపి నాతీ పుత్రం ప్రనూయతే
 మర్త్యో గజో నా తురగ సైలాభ్యంగా త్సుఖిభవేత్
 యథా నారాయణో దేవో దక్షదైత్యవినాశనః
 తదైవ వాతరోగాణాం నాశనం తైల ముత్తమమ్ ॥

పెన్నేరు, బల, మారేడువేళ్లు, పాదిరివేళ్లు, వాకుడు, నేలములక, పల్లెరుసమూలం, అతిబల, వేపవేరుపట్టు, దుండిలం, గలిజేరు, ప్రసారిణి, నెల్లిపట్టు, ఇవి కషాయ ద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి పడేసిపలాలు కలిపి, మెత్తగా చూర్ణించి ఎనిమిది ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి రెండుద్రోణాలు మిగిలేటట్లు కాచి చల్లారిన తరువాత వడ బోసుకునేది.

ఆకషాయంలో ఒక ఆధకం తైలమూ, పిల్లితేగల రసం ఆధకమూ, నాలుగు ఆధకాలు (ఒక ద్రోణం) ఆవుపాలూ కలపాలి.

చెంగల్వకోష్ఠు, ఏలకులు, చందనం, చాగనార, వస, జటామాంసి, నైంధన అవణం, పెన్నేరు, బల, సన్నరాన్న, సదాప, దేవదారు, మయ్యాకుపొన్న, కోల పొన్న, కారుమినుము, కారుపెసర, గ్రంథితగరము—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసిపలాలు చూర్ణించి, నీళ్ళతో రుబ్బి తైలాదులు కలిపిన పైకషాయంతో కలిపి వంటచెయ్యాలి.

పైనిచెప్పిన విధంగా వంట పూర్తిచేసి వడబోసుకునేది.

ఇది నశ్యంచెయ్యడానికి, మర్దనకూ, లోపలికి పుచ్చుకోడానికి, వస్త్రకర్మకూ గూడా మిక్కిలి శ్రేష్ఠ మైనది.

ఇది పక్షవాతమూ, హనుస్తంభమూ, మన్యాస్తంభమూ, గళగ్రహమూ, ఖల్లి వాతమూ, బధిరవాతమూ, గతిభంగమూ, కటిగ్రహమూ, గత్రశోష, ఇండ్రీయ నష్టమూ, రక్తశుక్రదోషాలూ, జ్వరమూ, త్వయా, ఆంత్రవృద్ధి, కురండమూ, దంత శోగాలూ, శిరోగ్రహమూ, పార్శ్వశూలూ, పంగుత్వమూ, బుద్ధినాశమూ, గృధ్రనీ వాతమూ, ఇంకా శరీరం ఆశ్రయించుకుని వుండే అనేక వాతవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. ఈతైలం ప్రభావంవల్ల గొండ్రాలు కూడా సంతానవంతురాలు అవుతుంది. ఈతైలం మర్దిస్తే మనుష్యులకూ, గుర్రాలకూ, ఏనుగులకూ సంభవించే బెణుకులూ, కముకు బెబ్బలూ తగ్గిపోతాయి. ఇది సమస్తవాతవ్యాధులూ అమోఘంగా కుదురుస్తుంది.

అ ఐ రి మే దా ది తై లం

ఇరిమేదత్వచం యుక్తాం పచే చ్చశపలోస్నితామ్
జలద్రోణేన తత్త్వాధం గృహ్ణీయాత్పాద శేషితమ్
తైలస్యార్థాధకం దత్త్వా కర్మైః కర్మమితైః పచేత్

ఇరిమేదలవంగాభ్యాం గైరికాగురుపద్మకైః
 మంజిష్ఠాలోధమధుకై ర్లాఘాన్యగ్రోధముస్తకైః
 త్వగ్జాతీఫల కర్పూరం కంకోలఖదిరై స్తథా
 పతంగధాతకీపుష్పం సూక్షై లా నాగకేసరైః
 కట్ఫలేన చ సంసిద్ధం తైలం ముఖరుజం జయేత్
 ప్రదుష్టమాంసచలితం శీర్ణదంతం చ సౌషిరమ్
 శ్యావదంతం ప్రహర్షం చ విద్రధిం క్షిమిదంతకమ్
 దంతస్ఫుటం చ దుర్గంధ్యం జిహ్వాతాల్వోష్ణజాం జయేత్ ॥

నల్లతుమ్మపట్ట పచ్చిది నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో వేసి
 నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అకషాయంలో నవ్వులనూనె
 అర్థఅధకంపోసి నల్లతుమ్మపట్ట, లవంగాలు, కావిరాయి, అగరుచెక్క, పద్మ
 కాష్ఠం, మంజిష్ఠం, లొద్దుగుచెక్క, యష్టిమధుకం, లక్క, మర్రిపట్ట, తుంగ
 ముస్తలు, దాల్చినిచెక్క, జాజికాయ, పచ్చికర్పూరం, కంకోలం, చంద్రచెక్క,
 పతంగచెక్క, అరెళువ్వు, సన్నవీలకులు, నాగకేసరాలు, కాయఫలం—ఇవి ఒక్కొక్కటి
 కర్ణంచొప్పున చూర్ణించి రుబ్బి అకల్మమున్నూ అకషాయంలో చేర్చి వంట
 చేసి వడబోసుకునేది.

ఇది ముఖరోగాలన్నీ పోగొడుతుంది. మాంసంచెడి కదులుతున్న దంతాలు
 గట్టిపరుస్తుంది. పళ్ళపోట్లు తగ్గిస్తుంది. శ్యావదంతం, దంతహర్షం, విద్రధి, పుష్టి
 పశ్యు, దంతస్ఫుటం, దుర్గంధం తగ్గిస్తుంది. నాలుక, తాలువు, పెదవులూ—వీటికి
 సంబంధించిన సకలరోగాలున్నూ పోగొడుతుంది.

౩ భృంగామలకతైలం

భృంగం చామలకం ప్రస్థం తైలం ప్రస్థం చ పాదశః
 రోహిణీ మధుకం కష్టం ఉశీరం చందనోత్పలం
 ముస్తా జీరః కుమార్యేకం ఘౌళితం మస్తునోద్వయమ్
 తైలం పక్వం శృతం సమ్యక్ శ్యాంగశీతం సముద్ధరేత్
 శిరోభ్యంజన సస్యాభ్యాం శిరోరోగనివారణమ్

అక్షిరోగ మపస్మారం కర్ణశూలం నివారయేత్
ఉన్మాదక ఫరోగఘ్నం సర్వరోగనివారణమ్
శీశానాం భృంగసాదృశ్యం దేహకాంతివివర్ధనమ్
సర్వరోగవినిర్ముక్త్యై నిత్యనాథేన భాషితమ్ ॥

గుంటకలగరస్వరసం ఒక ప్రస్థం. ఉసిరి కాయల రసం ఒక ప్రస్థం. నువ్వుల నూనె ఒక ప్రస్థం. కటుకరోహిణి, యష్టిమధుకం, చెంగల్వకోష్ఠ, వట్టివేళ్ళు, చందనం, నల్లకలవమంపలు, తుంగముస్తలు, జీలకర్ర—ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాలు. కలబందరసం ఒక ప్రస్థం. మజ్జిగ తేట రెండుప్రస్థాలు. ఇవన్నీ కలిపి, మూలికలు దంచి మెత్తగా నీళ్ళతో రుబ్బి అందుచేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

దీంతో తల అంటుకున్నా. నస్యంచేసుకున్నా శిరోరోగా లన్నీ పోతాయి కంటిజబ్బులూ, అపస్మారమూ, చెవిపోట్లూ, ఉన్మాదమూ, కఫప్రకోపమూ కూడా తగ్గిపోతాయి. శిరోజాలు తుమ్మెదరెక్కల్లాగ నల్లబడతాయి. దేహకాంతి వృద్ధి అవుతుంది.

N. B. నువ్వులనూనెకు బదులు ఇప్పుడందరూ కోబ్బడినూనె వాడుతున్నారు. నేనూ అలాగే చేస్తున్నాను. నువ్వులనూనెతో చేస్తే చాలామందికి కృత్రిమకఫలితాలు కలుగుతున్నాయి. ఇది చాలా ఆలోచించి చేసుకోడం మంచిది.

౪ వు న ర్న వా తై లం

పునర్నవాపలశతం జలద్రోణే విశచయేత్
తేన వాదావశేషేణ తైలప్రస్థం విశచయేత్
త్రికటు త్రిఫలా శృంగీ ధన్యాకం కట్ఫలం తథా
శటీ దారు ప్రియగు శృ దేవదారు హరేసుభిః
కుష్ఠం పునర్నవామూలం యమానీ కారవీ తథా
ఏలా త్వచం పద్మకం చ పత్రం నాగరకేసరమ్
ఏషాం చ కార్షికం కల్లైః పేషయిత్వా వినిక్షి పేత్
కామలాం పాండురోగం చ హలీమక మథాపి వా
శక్తపిత్తం ప్రమేహం శృ కానం శ్వాసం భగందమ్

స్త్రీహాన ముదరం చైవ జ్వరం జీర్ణం వ్యభోహతి
కురుతే చ పరాం కాంతిం దీపయ త్యనలం ద్రుశమ్
తైలం పౌనర్నవం నామ మలవ్యాధీన్ నియచ్ఛతి ॥

గలిజేరు సమూలం నూరుపలాలు చితకగొట్టి రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో నువ్వులనూనె రెండు ప్రస్థాలు కలిపేది. మరిన్నీ—సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయ వొలుపు, ఉసిరికపప్పు, కర్కటకశృంగి, ధనియాలు, కాయఫలం, కచ్చారాలు, మానుపసుపు, ప్రేంకణాలు, దేవదారుచెక్క, రేణుకలు, చెంగల్వకోష్ఠు, గలిజేరి వేరు, వామ, నల్లజీలకర్ర, ఏలకులు, దాల్చినిచెక్క, పద్మకాష్ఠం, అనుపత్రికం, నాగకేసరాలు—ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం చొప్పున చూర్ణించి నీటితో రుబ్బి అమద్ద కషాయంలో కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది కామెల్లు, పొండుపు, హలీమకం, రక్తపిత్తం, ప్రమేహాలు, దగ్గు, వగర్పు, భగందరం, స్త్రీహా, ఉదరవ్యాధులు, జీర్ణజ్వరములు, పోగొడుతుంది. దేహకాంతి వృద్ధిచేస్తుంది. అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది. మలవ్యాధులను తగ్గిస్తుంది.

॥ వా సా చం ద నా ది తై లం

చందనం రేణుకా పూతి ర్హయగంధా ప్రసారిణీ
త్రిసుగంధి కణామూలం నాగకేసర మేవ చ
మేదే ద్వే చ త్రికటుకం రాస్నా మఘక శైలజమ్
శటీ కువ్వం దేవదారు వనితా చ విభీతకమ్
ఏతేషాం పలితై ర్భాగైః పచే త్తైలాధకం భిషక్
వాసాయా శ్చ పలశతం జలద్రోణే విపాచయేత్
లాక్షారసాధకం చైవ తదైవ దధిమస్తుకమ్
చందనం చామృతా భార్గ్య దశమూలం నిగ్ధిగా
ఏతేషాం వింశతిపలం జలద్రోణే విపాచయేత్
పాదశేషే స్థితే క్వాఢే తైలం తేనైవ సాధయేత్
కాసాన్ జ్వరాన్ రక్తపిత్తం పాండురోగం హలీమకమ్

కామలాం చ క్షతక్షీణం రాజయత్క్మాణ మేవ చ
శ్వాసాన్ వచవిధాన్ హంతి బలవర్ణాగ్ని పుష్టికృత్
తైలం వాసాచందనాది కృష్ణాత్రేయేణ భాషితమ్ ॥

చందనం, రేణుకలు, గానుగుచెక్క, పెన్నేరు, ప్రసారిణి, దాల్చినిచెక్క, ఏల
కులు, అకుపత్రికం, పిప్పలిమూలం, నాగకేశరం, మేద, మహామేద, సాంటి, పిప్పలి,
మిరియాలు, సన్నరాన్న, యష్టిమధుకం, కచ్చారాలు, చెంగల్వకోష్ఠ, దేవదారు,
ప్రేంకణాలు, తాడికాయ—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కపలం మెత్తగా
దంచి, నీటితో రుబ్బి ఉంచుకోవాలి. అడ్డసరపుచెక్క నూరుపలాలు చితకగొట్టి
రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచివడబోసుకునేది. రిశరా
వాల లక్కవియ్యం దంచి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు
కాచి అదిన్నీ వడబోసుకునేది. చందనం 20 పలాలు, తిప్పతీగ 20 పలాలు, గంటు
భారంగి 20 పలాలు, దశమూలాలు ఒక్కొక్కటి 20 పలాలు, వాకుడు 20 పలాలు
ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాలనీళ్లలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలే
టట్టు కాచివడబోసుకునేది.

ఈనూడుక సాయాలూ కలిపి, అందులో రెండు అధికాల పెరుగుతేట కలిపి,
అద్రవద్రవ్యంలో రెండు అధికాల నువ్వులనూనె, పైనిచెప్పిన కల్కం ముద్ద కలిపి
వండి వడబోసుకునేది.

ఇది దగ్ధా, జ్వరాలూ, రక్తపిత్తమూ, పాండువూ, హలీమకమూ, కామెర్లూ,
క్షతక్షీణమూ, రాజయత్క్మా, వగర్పులూ పోగొడుతుంది. బలమూ, అగ్నిదీప్తి శరీరా
నికి కాంతి కలిగిస్తుంది.

౬ వి డ ం గా ద్య తై లం

తులామానం విడంగస్య సోమవల్యాః పలం శతమ్
జలద్రోణే విపక్తన్యం చతుర్భాగావశేషితమ్
వీతత్క్వాథే పచే తైలం ద్వాత్రింశత్పలమానకమ్
విడంగో వారుణీ వహ్ని స్లాంగలీ చ ప్రసారిణీ
దాసీ కురండకం చైవ కట్ఫల స్త్ర్యావణం వరా

రాన్నా చైరండమూలం చ ప్రత్యేకం శుక్తిసమ్మితమ్
 కల్కార్థం దీమతే తత్ర శనై ర్భృద్వగ్నినా పచేత్
 కోఠ కఙ్కూ జ్వరా నాహ హృల్లాసాయచి పీనసాన్
 గ్రహణీ పాండుతా మూర్ఛాః క్రిమీం శ్చాంతఃపహిశ్చరాన్
 విడంగాద్య మిదం తైలం నాశయేన్నాత్ర సశయః ॥

నూరుపలాల వాయువిడంగాలూ, నూరుపలాలు బావంచాలూ మెత్తగా చితకగొట్టి
 రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది.
 అందులో నాలుగు ప్రస్థాల నువ్వులనూ నె చేర్చేది.

వాయువిడంగాలు, వారుణి, చిత్రమూలం, పొత్తిదుంప, ప్రసారిణి, పచ్చ
 ములగోరింట, గోరింట, కాయఫలం, సోటి, పిప్పలి, మిరియాలు, కరకతాడిఉసిరి
 కలు, సన్నరాన్న, అముదపువ్వులు—ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాలు. ఇవన్నీ
 మెత్తగా దంచి నీళ్ళతోరుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యంలో చేర్చేది ఇది కల్కం. ఇదంతా
 సన్నని మంటమీద వండి వడబోసుకునేది.

ఇది కోఠమూ, దురదలూ, జ్వరాలూ, అనాహమ, హృద్రోగాలు, అరుచి,
 పీనసా, గ్రహణీ, పాండువూ, మూర్ఛా, కడుపులోపుండే క్రిములూ, పైని ఉండే
 పేలు మొదలైన క్రిములూ నాశనంచేస్తుంది.

౭ బృహద్గ్రహణీమిహిరతైలం

తైలం ప్రస్థమితం గ్రాహ్యం తక్రం దద్యాత్తుర్గుణమ్
 కుటజం ధాన్యకం చైవ గ్రాహ్యం పలశతం వృధక్
 తయోః క్వాథం పచేద్ద్రోణే అంబుపాదావశేషితమ్
 ఏకీకృత్య పచేద్వైద్యః కల్కం కర్షమితం వృధక్
 ధాన్యకం ధాతకీ లోధ్రం సమంగాతివిషాశివా
 లవంగం వాలకం చైవ శృంగాటకరసాంజనమ్
 నాగపుష్పం పద్మకం చ గుడూచీంద్రమవంతథా
 ప్రియంగు కటుకీ పద్మకోశీరం తగరం తథా

శరమూలం భృంగరాజః కేశరాజః పునర్నవా
 ఆచ్రుణంబూకదంబానాం వల్కులాని చ చాపయేత్
 గ్రహణీం హంశీ తత్ శీఘ్రం వలీపతితనాశనమ్
 హంతి సర్వా నతీసారాన్ గ్రహణీం సర్వహూఃణీమ్
 జ్వరం తృష్ణాం తథా శ్వాసం కాసం హిక్మాం వమిం భ్రమిమ్
 సోషద్రవం కోష్ఠరుజం నాశయేత్ సద్య ఏవహి
 నశీకరణ మేతద్ధి పుష్యయోగేన వాచ శేత్
 గ్రహణీమహిరం నామ తైలం భువనఃకంగలమ్ ॥

నూరుపలాల కొడిశచెక్క (పచ్చిది), ధనియాలు నూరుపలాలు—ఇవి మెత్తగా దంచి
 రెండుద్రోణాల నీళ్ళలోకలిపి నాలుగో భాగం మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది.

ధనియాలు, ఆరెపువ్వు, లొద్దుగుచెక్క, మంజిష్ఠ, ఆతివస, కరక్కాయ,
 లవంగాలు, కురువేరు, సింగాడిదుంపలు, (నామదుంపలు) రసాంజనం, నాగకేశ
 రాలు, పద్మకాష్ఠం, తిప్పతీగ, కొడిశపాల, ప్రేంకణం, కటుకరోహిణి, పద్మకేశ
 రాలు, గ్రంధితగరం, దర్భశీర్ష, గుంటకలగర, గలిజేరు, మామిడిపట్ట, నేరేడుపట్ట,
 కడిమిపట్ట, ఇవికల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి నీటితోరుబ్బి ఆకషాయంలో
 కలిపేది.

అందులో రెండు ప్రస్థాల నువ్వులనూనె, ఎనిమిది ప్రస్థాల మజ్జిగా కూడా
 కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది సర్వాతిసారాలూ, అన్నివిధాల గ్రహణులూ, జ్వరములూ, తృష్ణా, వగ
 రూ, దగ్గు, ఎక్కిళ్ళూ, వాంతులూ, త్రిప్పటం, ఉదరబాధలూ నశింపజేస్తుంది.

౮ శ్రీ బిల్వ తైలం

బాలబిల్వం పలశతం జలద్రోణే విపాచయేత్
 పాదావశేషే తస్మిం స్తు తైలప్రస్థం విపాచయేత్
 ధాత్రీరసంతైలసమం ద్విగుణం ఛాగదుగ్ధమ్
 కల్కీకృత్య పచేద్ధీమాన్ ధాత్రీం లాఘ్వాం తథాభయామ్
 ముస్తకం చందనోదీచ్యే సరలం దేవదారు చ

వాతరక్తం నిహంత్యాశు నానాదోషసముద్భవమ్
అష్టాదశవిధం కుష్ఠం హంతి వర్ణాగ్నివర్ధనమ్
క్రిమిం దుష్టవ్రణం చైవ దాహం కంఠూం నిహంతి చ
అస్వేదనం మహాస్వేద మభ్యంగా దేవ నశ్యతి ।

అడ్డసరం కషాయం రెండుప్రస్థాలు. తిప్పతీగ 64 పలాలు ద్రోణంనరసీశ్వలో నాలుగు
గోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసుకునేది నీళ్ళు రెండుప్రస్థాలు, అవనూనె రెండూ
ప్రస్థాలు, ఇవన్నీ కలిపేది.

గలిజేరు, పసుపు, వేపపట్ట, వంగవేళ్లు, దానిమ్మ బెరడు, వాకుడు, పెద్ద
ములక, కలుకానుగువేరుపట్ట, అడ్డసరంపట్ట, వావిలిపట్ట, చేమపాట్ల, ఉమ్మెత్తఅకు,
ఉత్తరేణి, జయంతిక, నేపాళపువేరు, త్రిఫలాలు,— ఇవి రెండేసి కర్ణాలు. వసనాభి
రెండుపలాలు. సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి మూడేసిపలాలు.
ఇవన్నీ కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యాలలో
కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

నానాదోషాలవల్లా పుట్టిన వాతరక్తమూ అష్టాదశకుష్టువులూ ఇది అమోఘంగా
పోగొట్టుతుంది. శరీరానికి కాంతి ఎక్కువచేస్తుంది. అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది. క్రిమిలు,
దుష్టవ్రణాలు, వంట, దురదలు పోగొడుతుంది. ఆసలే చెమటపట్టకపోవడం, చెమట
ఎక్కువగా పట్టడమన్నూ తగ్గిస్తుంది. అభ్యంగాని కిడి చాలా మంచిది.

౧౧ బృహత్సోమరాజీతైలం

సోమరాజీతులాక్వాథే తథా దద్రుహానస్య చ
గోమూత్రస్య తథా వాత్రే కల్కం దత్వా విచక్షణః
విపచేత్ కార్షికై ర్భాగైః ప్రస్థం తైలం తు సార్వపమ్
చిత్రకం లాంగలాఖ్యా చ నాగరం కుష్ఠ మేవ చ
హరిద్రా సక్తమాలం చ హరితాశం మనశ్శిలా
ఆస్ఫోతార్కకరవీరం సప్తశర్ణం చ గోమయమ్
ఖదిరో నింబపత్రం చ మరిచం కాసమృద్ధకమ్
ఏతాని శ్లేష్మపిష్టాని కల్కం దత్వా విచక్షణః

హంతి సర్వాణి కష్టాని క్రిమిదుష్టప్రణాని చ
కిటిభం దద్రుజాతం చ గాత్రవైవర్ణ్య మేవ చ
విశిర్ణచర్మమాంసానాం దృఢీకరణ ము త్రమమ్
పాండురోగం తథా కంఠాం వినర్పం హంతి దారుణమ్
యే చాన్యే త్వగ్గతా రోగా స్తాం తు శీఘ్రం వ్యపోహతి ।

బావంచాలు నూరుపలాలు చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. తగిరినె గింజలున్నా నూరుపలాలు చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలోకలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఈ రెండు కషాయాలూ ఒక ఆధకం గోమూత్రమూ చేర్చి అందులో రెండుప్రస్థాల ఆవ నూనె కలిపేది.

చిత్రమూలం, పొత్తిదుంప, సొంటి, చెంగల్వకోష్ఠు, పసుపు, కల్క కానుగు, తాళకం, మణిశిల, అడవిమల్లె, జిల్లేడువేరు, కరవీరకేరు, సప్తపర్ణి, గోమయం, చంద్రచేర, వేపఆకులు, మిరియాలు, కసివిందవేళ్లు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలు మెత్తగా దంచి రుబ్బి, అముద్ద అద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది నానారకాలకుష్టురోగమూ పోగొడుతుంది. క్రిములు, దుష్టప్రణాలు, కిటిభం, దద్దుర్లు, పాండువు, గురదలు, వినర్పి తగ్గిస్తుంది. మూడతలు పడ్డచర్మమూ, శిథిలమైన మాంసమూ గట్టిపడిచి శరీరానికి మంచి రంగూ, కాంతి కలిగిస్తుంది. చర్మరోగాలు సమస్తమూ పోగొడుతుంది.

౧౨ బృ హ న్మ రి చా ది తై లం

మరిచం త్రివృతా దంతీ క్షీర మార్కం శశృక్షసః
దేవనారు హరిద్రే ద్వే మాంసీ కుష్ఠం సచందనమ్
విశాలా కరవీరం చ హరితాలం మనశ్శిలా
చిత్రకో లాంగలాఖ్యా చ విడంగం చక్రమర్దకమ్
శిరీషం కుటజో నింబః సప్తపర్ణః స్నుహమ్మతా
శంపకో నక్తమూలోద్బం శిదిరం పిప్పలీ వచా

జ్యోతిష్మతీ చ పలికా విషస్య ద్విపలా భవేత్
 ఆధకం కటుతైలస్య గోమూత్రం చ చతుర్గుణమ్
 మృత్వాత్రే లోహపాత్రే వా శనై ర్భ్రష్వన్నా పచేత్
 పక్త్వా తైలవరం హ్యేత స్మృక్షయే త్కుష్ఠకాన్ ప్రణాకా
 పామా విచర్చికా దద్రు కంఠా విస్ఫోటకాని చ
 వలయః పలితం ఛాయా నీలీ వ్యంగం తదైవ చ
 అభ్యంగేణ ప్రణశ్యంతి సౌకుమార్యం చ జాయతే
 ప్రథమే వయసి స్త్రీణాం యాసాం నన్యంతు దీయతే
 వరా మపి జరాం ప్రాప్య నస్తనా యాంతి నమ్రతామ్
 బలీవర్ద స్తురంగో వా గజోవా వాయువీడిశః
 ఏభి రభ్యజనై ర్గాఢం భవే న్నాగుతవిక్రమః ॥

మిరియాలు, తెగడ, నేపాళపువేరు, జిల్లేడుపాలు, గోమయరసం, దేవదాగు, పసుపు, మానుపసుపు, జటామాంసి, చెంగల్వకోష్ఠ, చందనం, విశాల, కరవీరవేరు, తాళకం, మణిశిల, చిత్రమూలం, పొత్తిదుంప, వాయువిడంగాలు, తగిరిసెవిత్తులు, దిరిసెనపట్ట, కొడిశచక్క, వేపపట్ట, సప్తపర్ణి, పాలచెముడు, తిప్పతీగ, రేలగుజ్జా, కలుక్రొనుగు, తుంగముస్తలు, చంద్రచేప, పిప్పళ్ళు, వస, జ్యోతిష్మతీ—ఇవి ఒక్కొక్కపలం. నాభి రెండుపలాలు, ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి మెత్తగాదంచి నీళ్ళతో నూరి ఉంచుకునేది. అవనూనె ఆధకమూ, దానికి నాలుగురెట్లు గోమూత్రమూ చేర్చి అందులో పైని చెప్పిన కల్కం ముద్ద కలిపి సన్నమంటతో వండి వడబోసుకునేది.

ఇది సమస్తకుష్టులనూ నాశనంచేస్తుంది. ప్రణాలు, తామర, విచర్చిక, దద్దుర్లు, దురదలు, విస్ఫోటం, వ్యంగం, నీలి, పొగొడుతుంది. శరీరం మూడతలు తీరి దృఢం అవుతుంది. తెల్లవెంట్రుకలు నల్లబడతాయి. సౌకుమార్యం కలుగుతుంది. స్త్రీలకు యౌవనం రాగానే ఇది కొన్నాళ్ళు నన్యంచేస్తే మనలితనం వచ్చినా స్తనాలు వాలిపోవు. ఎడ్లు, గుర్రాలు, ఏనుగులు—వీటికి వాతరోగం వస్తే ఈతైలం మర్దించేది. దాంతో అవి పూర్వంకంటే పడిగా పరుగెత్తగలుగుతాయి.

౧౩ హి మ సా గ ర తై లం

శతావరీరసప్రస్థే విదార్యా స్వరసే తథా
 కూష్మాండకరస ప్రస్థే ధాత్ర్యా శ్చ స్వరసే తథా

శాల్మల్యా స్వరసప్రస్థే తథా గోక్షురకస్య చ
 నాఁకేశరసప్రస్థే తిలతైలస్య ప్రస్థతః
 కదల్వా స్వరసప్రస్థే క్షీరప్రస్థచతుష్టయే
 అస్యాషధస్య కల్కస్య ప్రత్యేకం కర్షసమ్మితమ్
 చందనం తగరం వాప్యం మంజిష్ఠా సరళాగరు
 మూంసీ మురా చ శైలేయం యష్టి దాగు నఖి శివా
 పూతికా పీతికాపత్రం కుందురు ర్నలికా తథా
 వరీ లోధ్రం తథా ముస్తం త్వగేలా పత్ర కేసరమ్
 లవంగం జాతికోషం చ తథా మధురికా శటీ
 చందనం గ్రంధిషర్ణ్యం చ కర్పూరం లాభతః క్షి పేత్
 అస్య తైలస్య సిద్ధస్య శృణు వీర్య మతఃపరమ్
 ఉచ్చైః ప్రపతితో వాయో ర్గజతో వాజిన స్తథా
 ఉష్ణితో లోష్ఠపాతాచ్చ పంగూనాం పీఠసర్పిణామ్
 ఏకాంగశోషిణాం చైవ తథా సర్వాంగశోషిణామ్
 క్షతాణాం క్షీణశుక్రాణా మత్యంతక్షయరోగిణామ్
 హనుమన్యాహతానాం చ దుర్బలానాం తద్దైవ చ
 శోషిణాం లంబజిహ్వనాం తథా మిన్మిణభాషిణామ్
 అత్యంతదాహాయుక్తానాం క్షీణానాం వాతరోగిణామ్
 ఏత తైలవరం శ్రేష్ఠం విష్ణునా పరికీ ర్తితమ్
 హిమసాగర మాఖ్యాతం సర్వవాతవికారణుత్
 యే వాతప్రభవా రోగా యే చ సిక్తసముద్భవాః
 శిరోమధ్యగతా యే చ శాఖా మాశ్రిత్య యే స్థితాః
 తే సర్వే ప్రశమం యాంతి తైలస్యాస్య ప్రసాదతః ॥

పిల్లితేగలరసం రెండుప్రస్థాలు. నేలగుమ్మడురసం రెండుప్రస్థాలు. బూడిద
 గుమ్మడికాయలరసం రెండుప్రస్థాలు. ఉసిరికాయలరసం రెండుప్రస్థాలు. బూరుగు

చెక్కరసం రెండుప్రస్థాలు. సమూలం పల్లేరురసం రెండుప్రస్థాలు. కొబ్బరి కామల నీరు రెండుప్రస్థాలు. అరటిదుంపరసం రెండుప్రస్థాలు. ఆవుపాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలు. ఇవన్నీ కలిపి వీటిలో రెండుప్రస్థాల నువ్వులనూనె చేర్చేది.

చందనం, గ్రంథితగరం, చెంగల్వకోష్ఠ, మంజిష్ఠ, సరళాగరు, జటామాంసి, ముర, సదాప, యష్టిమధుకం, దేవదారు, నఖం, కరకవోలుపు, పూతిక, పసుపు, ఆకుపత్రికం, కుందురుష్కం, నలిక, పిల్లితేగలు, లొద్దుగుచెక్క, తుంగముస్తలు, దాల్చినిచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం, నాగకేసరాలు, లవంగాలు, జాపత్రి, కచ్చారాలు, సోపు, రక్తచందనం, గ్రంథిపర్ణం, పచ్చకర్పూరం—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. వీటిలో దొరికిన వన్నీ చేర్చి మెత్తగాదంచి నీటితోరుబ్బి అద్రవద్రవ్యంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది చాలాగొప్పతైలం. లొట్టిపిట్టమీదనుంచి చయినా, ఏనుగుమీదనుంచయినా గుర్రంమీదనుంచి చయినా, ఎత్తయిన ఏకస్తువుమీదనుంచి చయినా పడికముకుదెబ్బలు తిన్నవారికి మర్దనా చేస్తే ఇది అబాధలన్నీ పోగొడుతుంది. కుంటితనం పోగొడుతుంది. పీతసర్పలకూ, ఏకాంగశోషా సర్వాంగశోషా వచ్చినవారికీ, క్షతులకూ, క్షీణశుక్రలకూ, క్షయరోగులకూ, మెదమీదా, దవడమీదా దెబ్బలు తగిలినవారికీ, దుర్బలులకూ ఇది చాలా మేలుచేస్తుంది. నాలుక నేలాడుతూవుండేవారికీ, ముద్ద మాటలుగలవారికీ, శరీరం అంతా మంటలతో బాధపడేవారికీ, వాతరోగులకూ చాలా మంచిది.

౧౪ మ హా బ లా తై లం

జలామూలకషాయస్య దశమూలీకృతస్య చ
యవకోలకులత్థానాం క్వాథస్య పయస స్తథా
అష్టావష్టా శుభాభాగా స్తైలా దేక న్నదేకతః
పచే దారోప్య మధురంగణం సైంధవసంయుతమ్
తథాగురు సర్జరసం సరళం దేవదారు చ
మంజిష్ఠాం చందనం కుష్ఠ మేలాం కాలానుసారకమ్
మాంసీ శైలేయకం పత్రం తగరం శారిఖాం వచామ్
శతావరీ మశ్వగంధాం శతపుష్పాం పునర్న వామ్
తత్సాధుసిద్ధం సావర్ణ్యే రాజతే మృణ్మయేపి వా

ప్రక్షిప్య కలశే సమ్య గాత్మగుప్తాం నిధాపయేత్
 బలాత్తైల మిదం నామ్నా సర్వనాతవికారనుత్
 యథా బల మతో మాత్రాం సూతికాయై ప్రదాపయేత్
 యా చ గర్భార్థినీ నారీ క్షీణశుక్ర శ్చ యఃపుమాన్
 క్షీణధాతౌ మర్మమృతే భిహతే మథితే ధవా
 భగ్నే శ్రమాభివన్నే చ సర్వధైవోపయోజయేత్
 సర్వా నాక్షేపకాదీం శ్చ వాతవ్యాధీన్ వ్యపోహతి
 హీక్మాం కాన మధోమంథం గుల్మం శ్వాసం నుదుస్తరమ్
 షణ్మాసా నుపయుజ్యైత దంతవృద్ధి మపోహతి
 నష్టధాతు శ్చ పురుషో భవే చ్చ స్థిరయావనః
 వీతద్ధి రాజ్ఞా కర్తవ్యం రాజపాత్రా శ్చ యే నరాః
 సుఖిన స్సుకుమారా శ్చ బలిన శ్చైవ యే నరాః ॥

బలామూలకషాయం 16 ప్రస్థాలు. దశమూలకషాయం 16 ప్రస్థాలు. యవలు రేగు
 చెక్క ఉలవలు—ఇవి సమభాగాలుగా వేసుకుని చేసిన కషాయం 16 ప్రస్థాలు.
 పాలు 16 ప్రస్థాలు. నువ్వులనూనె రెండుప్రస్థాలు. ఇవి ద్రవద్రవ్యాలు.

జీవకం, ఋషభకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, యష్టిమధు
 కం, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవంతి, సైంధవలవణం, అగురుచెక్క, స్వరసం, సరళ
 దేవదారు, మంజిష్ఠ, చందనం. చెంగల్వకోష్ఠ, ఏలకులు, మామెన, జటామాంసి,
 శైలేయకం, ఆకుపత్రికం, గ్రంధితగరం, సుగంధి, వస, పిల్లితేగలు, పెన్నేరు, సదాప
 గలిజేరు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ చితకగొట్టి, నీటితోరుబ్బి ఆముద్ద అద్రవ
 ద్రవ్యంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది బంగారుపాత్రలో గాని, వెండిపాత్రలో గాని, మట్టిపాత్రలో గాని
 జాగ్రత్త పరుచుకుని వాడేది.

ఇది సకలవాతాలూ హరిస్తుంది. బలానుసారంగా మోతాదు ఏర్పరచి నూ
 తికాస్త్రీలకు ఇస్తే సకలవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. గర్భవతి కావాలనుకునే స్త్రీకి
 వీర్యవృద్ధి కోరుకునే పురుషునకూ ఇది వరప్రసాదం, అక్షేపకాదిసకలవాతాలూ ఇది,
 తగ్గిస్తుంది. ఎక్కిళ్ళు, దగ్గులు, వగర్పులు, గుల్మం తగ్గించేస్తుంది, ఆరుమాసాలు

వాడితే ఇది ఆత్రవృద్ధి హరిస్తుంది, ఇది రాజులూ, రాజపురుషులూ, సుఖవంతులూ, సుకుమారులూ వాడతగ్గది.

౧౫ బృహన్మాషతైలం

ఇదే సప్తప్రస్థమహామాషతైలం

మాషక్వాధే బలాక్వాధే రాస్నాయా దశమూలజే
యవకోలకులుత్థానాం ఛాగమాంసభవే పృథక్
ప్రథనే తైలస్య చ ప్రస్థం క్షీరం దత్వా చతుర్గుణమ్
రాస్నాత్మగుప్తా సింధూత్థ శతాహ్వారండముస్తకైః
జీవనీయబలావ్యోమైః పచే దక్షసమై గ్భిషక్
హస్తకంపే శిరఃకంపే బాహుశోషేపబాహుకే
బాధిర్యే కర్ణశూలే చ కర్ణనాడే చ దారుణే
విషూచ్యా మర్దితే కుబ్జే గృధ్రస్యా మపతానకే
వస్త్యభ్యంజనపానేషు నావనే చ ప్రయోజయేత్
మాషతైల మిదం శ్రేష్ఠ మూర్ధ్వజత్రుగదాపహమ్
క్వాధప్రస్థాః షడేవాత్ర విధక్త్యంతేన నూచితాః ॥

మినుముల కషాయం రెండుప్రస్థాలు, బలాకషాయం రెండుప్రస్థాలు, సన్నరాస్న కషాయం రెండుప్రస్థాలు, దశమూలాల కషాయం రెండుప్రస్థాలు, యవలు, రేగు చెక్క, ఉలవలు—ఇవి సమభాగాలుగా వేసుకుని చేసిన కషాయం రెండుప్రస్థాలు, మేకమాంసం కషాయం రెండుప్రస్థాలు, నువ్వులనూనె రెండుప్రస్థాలు.

(ఇలాగ కషాయాలు, నూనెతో సహా ఏదూ, ఒక్కొక్క ప్రస్థంచొప్పున పడడంవల్లనే దీనికి సప్తప్రస్థమహామాషతైలం అని పేరు ద్రవద్రవ్యాలు ద్విగుణం వేసుకోవాలి కనక టీకలో రెండేసి ప్రస్థాలు చెప్పడమైనది)

ఈయేడు ద్రవద్రవ్యాలలోనూ 16 ప్రస్థాల ఆవుపాలు చేర్చాలి.

సన్నరాస్న, దూలగొండివేళ్ళు, సైంధవలవణం, సదాప, అముదపుచెట్టువేళ్ళు, తుంగముస్తలు, మనుబాల, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మేద, మహామేద, ముద్గపర్ణి, మాషపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, యష్టిమధుకం, బల, సొంటి, పిప్పలి, మిరియాలు—

ఇవి కల్క-ద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షంచొప్పున వేసుకుని మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి, అముద్ద ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలుపుకుని వండివడబోసుకునేది.

ఇది బాహుకంపం, శిరఃకంపం, బాహుశోష, అపబాహుకం, చెవుడు, చెవి పోట్లు, చెవిలోహారు, విషూచి, అర్దితనాతం, కుబ్జకం, గృధ్రసి, అపతానకం, ఈ వ్యాధులలో ఇదివస్తేకర్మ చెయ్యవచ్చు, దీంతోతలంటవచ్చు, లోపలికివ్వవచ్చు, నస్యం చెయ్యవచ్చు, ఇది యీ వ్యాధుల నన్నిటినీ పోగొడుతుంది. ఊర్ధ్వజత్రువ్యాధులను కూడా అన్నిటినీ జయిస్తుంది.

౧౬ ని రా మి ష మ హా మా ష తై లం

దశమూలాధకం పక్త్వా జలద్రోణేం ఘ్రిశోషితే
తద్వన్మాసాధకక్వాథే తైలప్రస్థం పయస్పమే
కల్కై రేతై శ్చ మతిమాన్ సాధయే న్మృదు నాగ్నినా
అశ్వగంధా శటీ దారు బలా రాస్నా ప్రసారిణీ
కుష్మం పరూషకం భాస్కీ ఙ్గే విదార్యా పునర్నవా
మాతులుంగఫలాజాజ్యై రామరం శతపుష్పికా
శతావరీ గోక్షురకం విప్పలీమూల చిత్రికా
జీవనీ యగణం సర్వం సంహృత్యైవ ససైంధవమ్
తత్సాధుసిద్ధం విజ్ఞాయ మాషతైల మిదం మహత్
వస్త్యభ్యజనపానేషు నావనేషు ప్రశస్యతే
పక్షాఘాతే హనుస్తంభే అర్దితే సాపతంత్రకే
అపబాహుకవిశ్వవ్యోః ఖాంజపాంగ్యాయో రపి
శిరామన్యగహే చైవ అధిమంధే చ వాతికే
శుక్రక్షయే కర్ణనాదే కర్ణక్షేదే చ దారుణే
కలాయుఖంజశయనే బైషజ్య మిద మాదిశేత్ ॥

దశమూలాలు అన్నీ కలిపి నాలుగుప్రస్థాలు వేసుకుని మెత్తగా చిత్తకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసి వుంచుకునేది. మిను

ములు నాలుగుప్రస్థాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళతో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసి ఉంచుకునేది. ఈరెండు కఞ్జమాలూ, రెండు ప్రస్థాల నువ్వులనూనే కలిపి పొయ్యిమీద పెట్టేది. నూనె సమం పాలుచేర్చేది.

పెన్నేరు, కచ్చారాలు, దేవదారు, బల, సన్నరాన్న, ప్రసారణి, చెంగల్వ కొమ్మ, పరూషకం, గంటుభౌరంగి, నేలగుమ్మడు, గలిజేరు, మాదీఫలం, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, వేయించినయింగువ, సవాప, పిల్లితేగల, పల్లెరువేళ్ళు, మోడి, చిత్రమూలం, మనుబాల, యష్టిమధుకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీర కాకోలి, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ ఒక్కొక్క కర్షించొప్పువ చేర్చి మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యంలో కలుపుకుని వండి వడబోసుకునేది.

ఇది వస్తీకర్మకు, తలంటుకు, లోపలికి, నస్యకర్మకు వాడవచ్చు.

ఇది పక్షవాతం, హనుస్తంభం, అర్ధితవాతం, అపతంత్రకం, అపబాహుకం కుంటితనం, నరాలు లాగడం, అధిమంధం, మొదలైన సకలవాతవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. శుక్రక్షయం, కర్ణనాదం మొదలైనవిన్నీ తగ్గిస్తుంది.

౧౭ మ హా కు క్కు ట మాం స తై లం

మాషస్యార్థాథకం దేయం దశమూల్యా స్తులార్థకమ్
బలామూలం చ తస్యార్థం కేతకీనాం తదైవ చ
దక్షమాంసపలత్రింశత్ ఝింటికా పంచవింశతిః
జలద్రోణద్వయే షక్త్వా పాదశేషే వతారితే
తిలతైలస్య చ ప్రస్థం పయో దత్వా చతుర్గుణమ్
జీవనీయాని యా న్యష్టౌ మంజిష్ఠా చవ్యకట్ఫలమ్
వ్యోషం రాస్నా కణామూలం మధుకం పుష్కరం తథా
మాషాత్మగుప్తే సైరండా శతాహ్వ లవణత్రయమ్
కృష్ణాశ్వగంధా హ్యమృతా యమానీంద్ర వరీ శటీ
నాగరం మాగధీ ముస్తం వర్షాభూ రజనీద్వయమ్
శతావరీ బృహత్యౌ చ ఏతై రక్షనమన్వితైః
పక్షాఘాతేషు సర్వేషు అర్ధితే చ హనుగ్రహే

మంద్రశ్రుతో చాశ్రవణే తిమిరే చ త్రిదోషజే
హస్తకంపే శిరఃకంపే గాత్రకంపే శిరోగ్రహే
శస్త్రం కలాయఖంజే చ గృధ్రస్యా మపబాహుకే
బాధిర్యే కర్ణనాదే చ సర్వనాతవికారణుత్
దండాపతానకే చైవ మన్యాస్తంభే విశేషతః
హనుస్తంభే ప్రశస్తం స్యాత్ సూతికాతంకనాశనమ్
త్వచ్యం మాంసప్రదం చైవ శుక్రాగ్ని బలవర్ధనమ్
అండవృద్ధ్యంత్రవృద్ధిం వా వాతరక్తం చ నాశయేత్ ॥

మినుములు రెండుప్రస్థాలు. దశమూలాలు అన్నీ కలిపి యాభైపలాలు. బల ఇరవై అయిదుపలాలు. మొగలి వేళ్ళు ఇరవై అయిదుపలాలు. కొడిమాంసం ముప్పయి పలాలు. ములుగోరింట వేళ్ళు ఇరవై అయిదుపలాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చితక గొట్టి నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసు కునేది.

ఈకషాయంలో రెండుప్రస్థాల నువ్వులనూనె, ఎనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళున్నా కలిపేది.

మనుబాల, యష్టిమధుకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మాష పర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, మంజిష్ఠ, చవ్యం, కాయఫలం, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, సన్నరాన్న, పిప్పలిమోడి, యష్టిమధుకం, పుష్కరమూలం, మినుములు, దూలగొండి వేళ్ళు, అముదపుచ్చెట్టువేళ్ళు, సదాప, బిడాలవణం, సైంధవ లవణం, సోవర్చలవణం, పిప్పళ్ళు, పెన్నేరు, తిప్పతీగ, వాము, కొడిశపాలవిత్తులు, పిల్లితేగలు, కచ్చారాలు, సాంటి, చిన్నయేలకులు, తుంగచుస్తలు, గలిజేరు, పసుపు, మానుపసుపు, పిల్లితేగలు, వాకుడు, నేలములక, ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్ణం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్ళతో రుబ్బి ఆకషాయంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది పక్షవాతం, అర్ధితవాతం, హనుగ్రహం, మాట సరిగా వినబడకపోవడం అసలే వినబడకపోవడం, త్రిదోషాలవల్ల పుట్టిన రేచీకటి, హస్తకంపం, శిరఃకంపం, శరీరంవొణకడం, శిరోగ్రహం, కలాయఖంజవాతాలు, గృధ్రసి, అపబాహుకం, చెవిలోహోరు, దండాపతానకం, మన్యాస్తంభం, హనుస్తంభం, సూతికావ్యాధులు

పోగొడుతుంది. చర్మం దృఢపరుస్తుంది. మాంసం వృద్ధిచేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి, అగ్ని దీప్తి, శరీరబలం కలిగిస్తుంది. అండవృద్ధి, అంశ్రవృద్ధి, వాతరక్తం పోగొడుతుంది.

౧౮ బృహత్సేంద్రధానితైలం

సైంధవం శ్రేయసీ రాస్నా శతపుష్పా యమానికా
సర్జికా మరిచం కుష్మం శుంఠీ సౌవర్చలం బిడమ్
వచాజమోదా మధుకం, జీరకం పౌష్కరం కణా
ఏతా న్యర్థపలాంశాని శ్లక్షణపిష్టాని కారయేత్
ప్రస్థ మైరండతైలస్య ప్రస్థాంబు శతపుష్పజమ్
కాంజికం ద్విగుణం దత్వా తథా మన్తు శనైః పచేత్
సిద్ధ మేత త్ప్రయోక్తవ్య మామవాతహరం పరమ్
పానాభ్యంజనవస్తా చ కురుతేగ్ని బలం భృశమ్ ॥
వాతార్తరక్షణే శస్త్రం కటిజానూరుసంధిజే
శూలే హృత్సర్వవృష్టిమ కృచ్ఛేత్కరినిపీడితే ॥

సదాపకషాయం రెండు ప్రస్థాలు, పులికడుగు నాలుగు ప్రస్థాలు, పెరుగుమీడి లేటా నాలుగు ప్రస్థాలు, అముదం రెండు ప్రస్థాలు ఇవి ద్రవ ద్రవ్యాలు. అన్నీ కలిపి వుంచు కునేది.

సైంధవలవణం, గజపిప్పలి, సన్నరాస్న, సదాప, వాము, సర్జకారం. మిరి యాలు, చెంగల్వకోళ్లు, సొంటి, సౌవర్చలవణం, బిడాలవణం, వస, అజామోదం, యష్టిమధుకం, జీలకర్ర, పుష్కరపూలం, పిప్పళ్లు, —ఇవి కల్కద్రవ్యాలు, ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసితులాలు వేసుకుని, అన్నీ మెత్తగా దంచి నీళ్లతో రుబ్బి ఆ ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది ఆమవాతవ్యాధిని పోగొడుతుంది. లోపలికి పుచ్చుకోవచ్చు. తల అంటు కోవచ్చు. వస్త్రీకర్మలో వాడవచ్చు. ఇది అగ్ని దీప్తి కలిగిస్తుంది. నడుము, తొడలు, మోకాళ్లు, కీళ్లు, —వీటిలో పుట్టిన వాతసంబంధమైన బాధలన్నీ పోగొడుతుంది. పక్కలు, వీపు, హృదయం —వీటిలో పుట్టే పోట్లున్నూ తగ్గిస్తుంది. మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రాశ్మరీకూడా జయిస్తుంది.

౧౯ ప్ర మే హ మి హి ర తై లం

శతపుష్పా దేవకాష్టం, ముస్తకం చ నిశాచ్యయమ్
 మూర్ధ్వా కుష్టం వాజిగంధా చందనద్వయరేణుకమ్
 కటుకీ మనుకం రాన్నా త్వగేలా హ్మాయష్టికా
 చవికా ధాన్యకం వత్సా, పూతికాగురు, పత్రకమ్
 త్రిఫలా నలికా బాలా బలా చాతిబలా తథా
 మంజిష్ఠా సరళం పద్మం లోధం మధురికా వచా
 అబాజీ చోశీరజాతీ వాసా తగరపాదుకా
 ఏతేషాం కార్షికై రాభిగై స్తైలప్రస్థం విపాచ శేత్
 శతావర్యా రసం తుల్యం లాక్షానాం చతుర్గుణమ్
 మస్తు లాక్షారసై స్త్యుం క్షీరం తుల్యం ప్రదాపయేత్
 ద్రవై ర్తైః పచే తైలం గంధం దత్వా యథాక్రమమ్
 ఏతత్తైలవరం శ్రేష్ఠ మభ్యుగా న్నారుతాపహమ్
 విషమాఖ్యాన్ జ్వరాన్ హంతి మేదోమజ్జాగతా నపి
 వాతికం వై త్రికం చైవ శ్లేష్మికం సాన్ని పాతికమ్
 క్షీణేంద్రియే తథా శస్తం ధ్వజభంగే విశేషతః
 దద్యా తైలం విశేషేణ ఫల మస్య చ కథ్యతే
 దాహం పిత్తం పిపాసాం చ ఛర్దిం చ ముఖశోషణమ్
 ప్రమేహ స్వింశతిం చైవ నాశయే దవికల్పతః
 ప్రమేహమిహిరం నామ్నా రతినాథేన భాషితమ్ ।

సదాప, దేవదారు, తుంగముస్తలు, పసుపు, మానుపసుపు, చాగనార, చెంగల్వ
 కోష్ఠు, పెన్నేరు, చందనం, రక్తచందనం, రేణుకలు, కటుకరోహిణి, యష్టిమ
 ధుకం, సన్నరాన్న, దాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, గంటుభారంగి, చవ్యం, ధనియాలు,
 కొడిశపాలవిత్తులు, కానుగుచెక్క, అగరుచెక్క, అకుపత్రికం, కరకవొలుపు, తాడి
 కాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, నల్లకలువ, కురువేరు, బల, అతిబల, మంజిష్ఠ, సరళ

దారు, పద్మ కాష్ఠం, లొద్దుగుచెక్క, సాలామిశ్రి, వస, జీలకర్ర, వట్టివేరు, జాజికాయ, అడ్డసరంపట్ట, గ్రంధితగరం—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలచొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి నీటితో రుబ్బి ఉంచుకునేది.

సువ్వులనూనె రెండు ప్రస్థాలు. పిల్లి తేగలరసం రెండు ప్రస్థాలు. లక్క బియ్యపుకషాయం ఎనిమిది ప్రస్థాలు. పెరుగుమీడితేట ఎనిమిది ప్రస్థాలు. ఆపు పాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలు.

ఈద్రవద్రవ్యా లన్నీ కలిపి, ఇందులో అకల్కం ముద్ద కలిపి వండివడబోసు కునేది.

ఈతైలంతో తలఅంటుకుంటే వాతవ్యాధులు తొలగిపోతాయి. మేదోగతాలూ, మజ్జాగతాలూ అయిన విషమజ్వరాలు తగ్గిపోతాయి. శుక్రనష్టం, ధ్వజభంగం పోతాయి. శరీరం మంటలు, దప్పిక, ఛర్ది, ముఖంబోషించడం, వింశతిప్రమేహాలు, తగ్గిపోతాయి.

అం చం ద నా ది తై లం

ద్రవ్యాణి చందనాదే స్తు చందనం రక్తచందనమ్
వత్తంగ మథ కలీయూగురు కృష్ణాగురూణి చ
దేవద్రుమ స్ససరళః పద్మకం తూణికోపి చ
సిహ్వాకః కుంకుమం నవ్యం జాతీఫలక మత్ర చ
జాతీపత్రం లవంగం చ సూక్ష్మైలా మహతీ చ సా
కంకోలఫలకం త్వక్చ పత్రకం నాగ కేసరమ్
వాలకం చ తథోశీరం మాంసీ దారు సితాపి వా
మురా కర్పూరకం చాపి శైలేయం భద్రనూస్తకమ్
రేణుకా చ ప్రియంగు శ్చ శ్రీవాసో గుగ్గులు స్తథా
లాక్షా నఖం చ రాలం చ ధాతకీకుసుమం తథా
వతాని శాణచూనాని కల్కికృత్య శనైః పచేత్
తైలం ప్రస్థమితం నమ్య గేత త్పత్రే శుభే క్షిపేత్
అనేనాభ్యక్తగాత్ర స్తు వృద్ధో శీతినమోపి యః

శుభో భవతి శుక్రాధ్యః స్త్రీణా మత్యంతమర్లభః
 వంధ్యాపి లభతే గర్భం వండోపి తరుణాయతే
 అపుత్రః పుత్ర సూహౌతి జీవే చ్చ శరదా శతమ్
 చందనాదిమహతైలం రక్తపిత్తం క్షయం జ్వరమ్
 దాహం స్వేదం చ దార్గధ్యం కుష్ఠం కంఠం వినాశయేత్ ॥

చందనం, రక్తచందనం, పతంగిచెక్క, అగురు, కృష్ణాగురు, దేవదారు, సరళదారు, పద్మకాశ్యం, నందివర్ధనంబేరు, నేలములక, కుంకుమపువ్వు, జాజికాయ, జాపత్రి, అవంగం, దాల్చినిచెక్క, అమపత్రికం, నాగకేసరాలు, కుసుమేరు, వట్టివేరు, జటామాంసి, నూనుపనుపు, చక్కెర, పచ్చకర్పూరం, శిలాజిత్తు, తుంగముస్తలు, రేణుకలు, ప్రేంకణాలు, సరళనిర్యాసం, మహిషాక్షిగుగ్గులు, లక్కబియ్యం, నఖించిప్పలు, అందుగుబంక, ఆరెపువ్వు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి అరతులంచొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి నీళ్లతో రుబ్బి ఒకప్రస్థం నువ్వులనూనెలో కలిపి నాలుగుప్రస్థాల ముచినీళ్లున్నా చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

దీంతో తలఱునుంటే వృద్ధుడైనా యువకుడవుతాడు. వీర్యవృద్ధి పొంది అనేకమంది స్త్రీలతో రమించగలుగుతాడు. గొడాలికి సంతానం కలుగుతుంది. మరిన్నీ ఇది రక్తపిత్తం, క్షయ, జ్వరం, మంటలు, ఎక్కువచెమట, శరీరదుర్వాసన, కుష్ఠం, దుగదలు పోగొడుతుంది.

౨౦ ఔ ర తై లం

బాలమూలకశుంఠీనాం ధూరః ధూరయుగం తథా
 లవణాని చ పంచైవ హింగుళిగుమహాషధమ్
 దేవదారు వచా కుష్ఠం శతపుష్పా రసాంజనమ్
 గ్రంధికం భద్రముస్తం చ కల్కైః కర్ణమితైః పృథక్
 తైలప్రస్థం చ వివచే త్కడళీబీజసూరయోః
 రసాభ్యాం మధునూక్తేన చాతుర్గుణ్యమితేన చ
 పూయస్రావం కర్ణనాదం శూలం బధిరతాం కృమీన్
 అన్యాయం శ్చ కర్ణజాన్ రోగాన్ ముఖరోగాం శ్చ నాశయేత్ ॥

లేతముల్లంగి తూరం, సాంటితూరం, సర్జతూరం, యవతూరం, సైంధవలవణం, సావర్ప
లవణం, బిడాలవణం, సముద్రలవణం, కాచలవణం, ఇంగువ, మునగపట్ట, సాంటి,
దేవదారు, వస, చెంగల్వకోష్ఠు, సదాప. రసాంజనం, గ్రంథితగరం, తుంగముస్తలు,
ఇవి ఒక్కొక్కక్కర్నం చొప్పున గ్రహించి మెత్తిగాదంచి, అది రెండుప్రస్థాల నువ్వుల
నూనెలో కలిపి, అందులో, ఆరటిమంపరసం యెనిమిదిప్రస్థాలు, మాదీఫలరసం
యెనిమిదిప్రస్థాలు, మధుసూక్తం యెనిమిది ప్రస్థాలు చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది దినమ్మా నాలుగేసిచుక్కలు చెవుల్లో వేసుకుంటూ వుంటే చెవులనుంచి
చీము కారడం, చెవిలో హోరు, చెవిపోటు, చెముడు, చెవిలో కృములు, ఇంకా
అనేకకర్మవ్యాధులూ తగ్గిపోతాయి. ముఖరోగాలున్నా నశిస్తాయి.

౨౨ కా సీ సా ది తై లం

కాసీనం లాంగలీ కుష్ఠం శుంఠీ కృష్ణా చ సైంధవమ్
మనశ్శిలాశ్వమార శ్చ విడంగం చిత్రకో వృషః
దంతీ కోశాతకీబీజం హేమాహ్వ హరితాశకమ్
కల్కైః కర్ణమితై రేతైః తైలప్రస్థం విశాచయేత్
సుధార్కపయసీ దద్యా త్పుథ ద్ద్విపలసమ్మితే
చతుర్గుణం గవాం మూత్రం దత్వా సమ్యక్ప్రసాదయేత్
కథితం ఖరనాథేన తైల మర్చోవినాశనమ్
తూరవ త్పాతమ త్యేత దర్కాం స్యభ్యంగితో భృశమ్
వలిం న దూషయ త్యేత త్తూరకర్మకరం స్మృతమ్ ॥

అన్న భేది, పొత్తిదుంప, చెంగల్వకోష్ఠు, సాంటి, పిప్పళ్ళు. సైంధవలవణం, మణిశిల,
వాడగ న్నేరువేళ్ళు, వాయువిళంగాలు, చిత్రమూలం, అడ్డసరప్పట్ట, నేపాళపువేళ్ళు,
చేమబీరగింజలు, ఉమ్మెత్తవేళ్ళు, అరిదళం—ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్నం చొప్పున
గ్రహించి మెత్తిగా కొట్టి, నువ్వులనూనె రెండుప్రస్థాలలో కలిపేది. మరిన్నీ, ఆ
నూనెలోచెముడుపాలు రెండుపలాలు, జిల్లేడుపాలు రెండుపలాలు, ఎనిమిదిప్రస్థాలు
గోమూత్రము కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది మూలశంక పోగొడుతుంది. ఈతైలం మూలకలకు పూనేది. అవి రాలి
పోతాయి. ఇది తూరకర్మలాగ పనిచేస్తుండే; కాని గుడస్థానంలోని వశులకు ఏమా

త్రమా అపాయకం కాదు. మరన్న ఇది చంటిపిల్లల అహింసాతన మొదలైనవ్యాధులనుకూడా పోగొడుతుంది,

చెముడుపాలు తియ్యడం మాత్రం చాలా కష్టం, చాలా జాగ్రత్తగా తియ్యాలి.

౨౩ మ హా భృం గ రా జ తై లం

ఆనూప దేశసంభూతం గృహీత్వా మార్కవం శుభమ్
సుధాతం జర్జరీకృత్య స్వరసం తస్య చాహరేత్
చతుర్గుణేన తే నైవ తైలప్రస్థం విపాచయేత్
క్షీరపిష్టై రిమై ర్ద్రవ్యై స్సంయోజ్య మతిమాన్ భిషక్
మంజిష్ఠా పద్మకం లోధ్రం చందనం గైరికం బలా
రజక్యా కేశరం చైవ ప్రియంగు ర్మధుయష్టికా
ప్రపాండరీకం గోపీ చ పలికా న్యత్రదాపయేత్
నయ్య కృక్వం తతో జ్ఞాత్వా శుభే భాండే నిధాపయేత్
కేశవా తే శిరోదుష్టే మన్యాస్తంభే గలగ్రహే
శిరఃకర్ణాక్షిరోగేషు నన్యేభ్యంగే చ యోజయేత్
కుందితాగ్రా నతిస్నిగ్ధాన్ కచాన్ కుగ్ధా దృహూం స్తథా
భాలిత్య మింద్రలుప్తం చ తైల మేత ద్వ్యపోహతి ||

నీటిప్రదేశంలో ములిచిన గుంటకర్ణి తెచ్చి చక్కగా కడిగి మెత్తగా దంచి స్వరసం తీసుకోవాలి, అది యెనిమిది ప్రస్థాలు. నువ్వులనూనె రెండుప్రస్థాలు. ఇవి ద్రవ ప్రవ్యాలు.

మంజిష్ఠ, పద్మకాష్ఠం, లొద్దుగుచెక్క, చందనం, వంటజీగురు, బల, పసుపు, మానుపసుపు, నాగకేశరం, ప్రేంకణాలు, యష్టిమధుకం, తెల్లతామరపువ్వు, సుగంధి—ఇవి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి పాలతో రుబ్బి పెనిచెప్పిన ద్రవద్రవ్యాలలో చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

జాట్టురాలడం, మన్యాస్తంభం, గలగ్రహం, శిరోరోగాలు, కర్ణరోగాలు, నేత్రరోగాలు— ఇవన్నీ పోగొడుతుంది. జాట్టు నల్లబరుస్తుంది. జాట్టు పెంచుతుంది. పేనుకొరుకుడు పోగొడుతుంది.

ఈతైలంతో నస్యం చేసుకుంటూ, తల అంటుకోవాలి. నస్యం దినమూ రెండుముక్కుల్లోనూ నాలుగేసి చుక్కలు వేసుకుంటూ వుంటే చాలు అంధ్రదేశంలో భృంగామలకం లాగ వంగదేశంలో దీనివాడకిం యెక్కువ.

అక కుంకుమాదితైలం

కుంకుమం చందనం లాక్షా మంజిష్ఠా మధుయష్టికా
కాలీయక ముశీరం చ పద్మకం నీలముత్పలమ్
న్యగ్రోధపాదాః, స్లక్షిన్య మూలాః, పద్మన్య కేశరమ్
ద్విపంచమూలసహితైః కషాయైః పలికైః పృథక్
జలాధకం విపక్తవ్యం వాదశేష మధోద్ధరేత్
మంజిష్ఠా మధుకం లాక్షా పత్తంగమధుయష్టికే
కర్షప్రమాణై రేతైస్తు తైలస్య కుడవం పచేత్
అజాక్షీరం ద్విగుణితం శనై ర్భ్రున్వగ్ని నా పచేత్
సమ్యక్సక్వం వరం హ్యేత న్ముఖన్వప్రసాదనమ్
నీలికా పిడకా వ్యూగా నభ్యంగా దేవ నాశయేత్
సప్తరాత్రప్రయోగేణ భవేత్కాంచనసన్నిభమ్
కుంకుమాద్య మిదం తైల మశ్విత్యా నిర్మితం పురా ।

కుంకుమపువ్వు, రక్తచందనం, లక్కబియ్యం, మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, మానుష
సుపు, వట్టివేళ్ళు, పద్మకాస్తం, నల్లకలువ, మర్రిపూడలు, జావ్వివరుపట్ట, తామర
పువ్వుకేసరాలు, దశమూలాలు—అంటే, మారేడువేళ్ళు, నెల్లివేళ్ళు, పెగుమ్మడు,
కలిగొట్టు, కాలిపర్లి, పుళ్ళిపర్లి, ముద్గపర్లి, మాషపర్లి, వాకుడు, నీలములక—ఇవి
ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చూర్చించి అర్థద్రోణం నీళ్ళలో
కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసివుంచుకునేది.

మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, లక్కబియ్యం, రక్తచందనం, యష్టిమధుకం, ఇవి కల్క
దవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్చించి,
నీళ్ళతో గుబ్బి పైని చెప్పిన కషాయంలో కలిపేది. మరిన్నీ ఆకషాయంలో అర్థ
ప్రస్థం నువ్వులనూనె, ఒకప్రస్థం మేకపాలున్నూ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

దీంతో తల అంటుకుంటే నీలిక, పిడక, వ్యంగాదులూ నశించిపోతాయి. దినమ్మా ఒక్క వారందినాలు వాడి తేనే ఇలాంటి ఫలం కలుగుతుంది.

కల్కద్రవ్యాలలో యష్టిమధుకం రెండుమాట్లు చెప్పడానికి కారణం అది రెండు కర్నా లని చెప్పడానికి. వృద్ధవైద్యులు ఈయోగంలో దశమూలాలు మానేసి దానికి బదులుగా పద్మకింజల్కాలు వాడుతున్నారు. మరన్నీ, ఇందులో కషాయ ద్రవ్యాలలో వున్న కుంకుమపువ్వు కషాయసాధనలో మానేసి, వృద్ధవైద్యులు తైలం సిద్ధం అయిన తరవాత అందులో వేసి ఉంచుతున్నారు,

౨౫ వి డ ం గా ది తై లం

విడంగురిచార్కేషు నాగరే ద్విశశే తథా

భద్రదా ర్వేలకాభ్యే చ సర్వేషు లవణేషు చ

తైలం షక్వం పిబేద్వాపి శ్లేష్మపదానాం నివృత్తయే ||

వాయువిడంగాలు, మిరియాలు, జిల్లేకువేరుచెక్క, సొంటి, చిత్రమూలం, దేవదారు, ఏలకులు, సైంధవలవణం, సముద్రలవణం, సోవర్చలవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం ఇవన్నీ సమభాగాలు. వీటి మొత్తానికి నాలుగురెట్లు నువ్వులనూనె, నూనెకు నాలుగు రెట్లు జలం, మూలికలన్నీ మెత్తగా దంచి ద్రవద్రవ్యంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది లోపలికి వాడవచ్చు. పైకిరాసి మర్దనాచెయ్యవచ్చు. ఇది బోద కాలు వ్యాధి తగ్గించేస్తుంది.

౨౬ హిం గ్వా ది తై లం

హింగుకాసీససింధూత్థై శ్శుంఠీవత్రకచిత్రకైః

సహసారాబ్ధిఫేనేందుక్షారత్రయనిశాయుగైః

విపక్వం సార్జవం తైలం వుష్పసంజననం పరం

రజఃకృచ్ఛ్రహరం చాపి యోనిశూలనిషూదనమ్ ||

ఇంగువ, కాసీసభస్మం, సైంధవలవణం, సొంటి, ఆకుపత్రికం, చిత్రమూలం, ముసాంబరం, సముద్రపుసురుగు, పచ్చకర్పూరం, సర్జక్షారం, యవక్షారం, వెలిగారం, పసుపు, మానుపసుపు, —ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి మద్దచేసి, ఈమూలికలకు నాలుగురెట్లు ఆవనూనె, నూనెకు నాలుగురెట్లు నీళ్లూ కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది వయోబలావస్థలను అనుసరించి పాలలో కలిపి లోపలికినే ఋతుగక్తం సరిగా జారీ కాని స్త్రీలకు ఆబాధ పోతుంది. కన్యలు రజస్వలలు అవుతారు. యోని కూల కూడా తగ్గిపోతుంది.

౨౭ క న క తై లం

మధుకస్య కషాయేణ తైలస్య కుడవం పచేత్
కల్కైః ప్రియంగుమంజిష్ఠాచందనోత్పలకేసరైః
కనకం నామ తతైలం ముఖకాంతికరం పరమ్
అభీరునీలికావ్యంగశోధనం పరమార్చితమ్ ।

యష్టిమధుకం 64 తులాలు మెత్తగా చితకగొట్టి ఎనిమిది ప్రస్థాలనీళ్ళలో కలిపి రెండు ప్రస్థాలు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసేది. అకషాయంలో 64 తులాలు నువ్వులనూనె చేర్చేది.

ప్రేంకణం, మంజిష్ఠ, రక్తచందనం, నల్లకలవదుంప, నాగకేసరాలు—ఇవి నాలుగేసి తులాల చొప్పున గ్రహించి చూర్ణించి నీళ్లతో రుబ్బి చేర్చి వండివడబోసు కునేది.

ఇది అభీరు, నీలిక వ్యంగం మొదలైన చర్మదోషాలు అన్నీ పోగొట్టి ముఖానికి కాంతి, వర్చస్సు కలిగిస్తుంది.

౨౮ శ్రీ గో పా ల తై లం

రసాధకం శతావర్యాః కూష్మాంతాజామలయో స్తథా
వాజీగంధా సహచర బలానాం చ శతం పృథక్
పరిపచ్యాంభసాం ద్రోణే పాదశేషేవతారయేత్
పంచమూలం మహ ద్వాప్రీ మూర్వ కేతకపూతికాః
పారిభద్రం చ సర్వేషాం గ్రాహ్యం దశవలం శుభమ్
క్వాథయిత్వా జలద్రోణే తత్పాద మవశేషయేత్
ఆధకం తిలతైలస్య కల్కైః రేతై శ్చ సంపచేత్
అశ్వగంధా చోరపుష్పీ పద్మకం కంటకారికా

బలాగురు ఘనం పూతిశిహ్వాకాగురు చందనమ్
 చందనం త్రిఫలా మూర్ధ్వా జీవనీయకటుత్రయమ్
 పూతికుంకుమకస్తూర్యః చాతుర్జాతం చ శైలజమ్
 నఖముక్త మృణాలాని నీలోత్పల ముశీరకమ్
 మాంసీ మురా సురతరు వచా దాడిమ తుంబురు
 ఋద్ధివృద్ధీ దమనకం క్షుద్రైలార్థపలం పృథక్
 ఏత తైలవం హంతి వాతపిత్తకఫాద్భవాన్
 వ్యాధీ నశేషాన్, జనయే త్స్మృతిం మేధాం ధృతిం ధియమ్
 వాతరోగా స్వశేషేణ ప్రమేహాన్ హంతి వింశతిమ్
 గర్భం సంస్థాపయేత్ స్త్రీణాం సర్వం శూలం వ్యపోహతి
 మూత్రకృచ్ఛ్రమపస్మార మున్మాదాన్ నిఖిలా నపి
 స్థవిరోపి జరాజీర్ణ హైల స్యాస్య నిషేవణాత్
 లీలయా ప్రమదానాం చ ఉన్మదానాం శతం జయేత్
 తిష్ఠే ద్యస్య గృహే తైలం శ్రీగోపాలాభిదం శుభమ్
 న తత్ర భూతా స్సర్వంతి న పిశాచా న రాక్షసాః
 న దారిద్ర్యం భవే త్తస్య విఘ్నః కశ్చిన్న జాయతే
 అశ్విభ్యాం నిర్మితం హ్యేత ద్విశ్వకల్యాణహేతవే ॥

పిల్లితేగలరసం 8 ప్రస్థాలు. బూడిదగుమ్మడికాయలరసం 8 ప్రస్థాలు. ఉసిరికా
 యలరసం 8 ప్రస్థాలు. అశ్వగంధ, ములుగోరింట, బల,—ఇవి ఒక్కొక్కటి
 నూరేసి పలాలు రెండేసి ద్రోణాలలో వేసి ఎనిమిదేసి ప్రస్థాలు మిగులునట్లు కాచేడి.
 మారేడు, దుండిగం, గుమ్మడి, కలిగొట్టు, తక్కెల—ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసి
 పలాలు. వామడు, చాగనార, మొగలిచన్నలు, గానుగుచెక్క, వావిలిచెక్క,—
 ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసిపలాలు. ఈనూరుపలాలు మొత్తగా చితకకొట్టి రెండు
 ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిది ప్రస్థాలు మిగిలేట్లు కాచాలి. మొత్తం ఈయేడు
 రకాల కషాయాలూ రసాలూ కలిపి వాటిలో 8 ప్రస్థాల నువ్వుల నూనె చేర్చేడి.
 ఇవి ద్రవద్రవ్యాలు.

పెన్నేరు, చోరపుష్పి, పద్మకావ్యం, వామడు, బల, అగురుచెక్క, తుంగ
ముస్తలు, గానుగుచెక్క, శిలారసం, అగురుచెక్క, (రెండోమాటు) చందనం, రక్త
చందనం, కరకతాడిపుసిరికలు, చాగ, మనుబాల, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మేడ,
మహామేడ, ముద్గపర్ణి, మాషపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, యష్టిమధుకం, సొంటి,
పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కుంకమపువ్వు, కస్తూరి, దాల్చినిచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం,
నాగకేసరాలు, గోమూత్రశిలాజిత్తు, నఖించిప్పలు, తుంగముస్తలు, తామరతూడు,
నల్లకలువదుంపలు, వట్టిజేళ్లు, జటామాంసి, దేవదారు, వస, దానిమ్మబెరడు, తుం
బుల్లు, ఋద్ధి, వృద్ధి, దమనం, చిన్న ఏలకులు, — ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసితులాలు
ఇవి కలకడ్రవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్ళతో తుబ్బి అద్రవద్రవ్యంలో
కలిపి పండివడబోసుకునేది.

ఈతైలం వాతంవల్ల పిత్తంవల్ల కఫంవల్ల పుట్టిన సహస్త్వ్యాధులూ తగ్గించే
స్తుంది. బుద్ధిబలమూ, జ్ఞాపకశక్తి, ధైర్యమూ కలిగిస్తుంది. వాతరోగాలూ, ముఖ్యంగా
ప్రమేహాలు తగ్గించేస్తుంది. స్త్రీలకు గర్భంనిలుపుతుంది. శూల, మూత్రకృచ్ఛ్రము,
అపస్మారం, ఉన్మాదం వాగొడుతుంది. తరుచుగా ఈతైలంతో తల అంటుకుంటూ
వుంటే వృద్ధుడు కూడా పడుచువాడవుతాడు.

౨౯ రాస్నా పూతి కతైలం

దశమూల బలా దారు వ్యశ్యగంధా శతావరీ
వర్మణైరండః కర్ణంశీ తర్కారీ శిగ్రు మోరటమ్
సహాచరం చిత్రమూలం కరణజాంకోలమూలకమ్
పునర్నవం చ భూపీలు వ్యార్కపుష్పీ దురాలభా
జీవంతీ విషతిడు శ్చ వాతారీ హింస్రశిగ్రుకమ్
ఆలర్కయనకోలం చ కుభృత్థానాం కషాయకమ్
ఏతేషాం చ సమం రాస్నా పూతికం చ తయో స్సమమ్
అష్టభాగావశేషం తు కషాయ మవతారయేత్
తత్త్వాదం తిలతైలం చ హ్యజాక్షీరం చ తత్సమమ్
గుగ్గులుం తగరం మాంసీ త్రికటుత్రిఫలాని చ
చాతుర్జాతం కచోరం చ విడంగామరదారు చ

హింగు రాన్నా వచా కీకా పాతా యష్టిక చిత్రమ్
 ప్రియం పిష్పి మూం చందనం చవ్యదీప్యకమ్
 వరాళం చంపకం కృష్ణం ముజ్జిష్టా మిశి సర్వపాః
 జాతీఫలం సుగంధం చ పాతోశీరం సమాంశకమ్
 ఏత తైలస్య వస్తాశం కల్కద్రవ్యాణి దాపయేత్
 సుషా హూరే సునక్షత్రే నవవస్త్రేణ వీడయేత్
 పాదతేపనఃస్యాద్యై శ్శిరోవస్త్రీషు యోజితమ్
 ధనుర్వాతేతరాయామే గృధ్రస్యా మపబాహుకే
 ఆక్షేపకే వ్రణాయామే విశ్వాచ్యా మపపంత్రకే
 అధ్యవాతే హనుస్తంభే శిరోవాతే పతానకే
 భూశఖి కర్ణనాసాక్షి జిహ్వస్తంభే చ దారుణే
 కలాయఖంజతాపంగునర్వాంగై కాంగమారుతే
 అర్ధితే పాదహస్తే చ పక్షాఘాతే ప్రశస్యతే
 ఊరుస్తంభం సుప్తవాతం నాశయేత్నాత్రసంశయః
 రాన్నాపూతికనా మైత తైల మాత్రేయనిర్మితమ్॥

దశమూలాలు, బల, మానుషసుపు, పెన్నేరు, పిల్లితేగలు, ఉలమిడిపట్ట, అముదపు
 వేళ్ళు, వావిలిచెక్క, తక్కెల, మునగవేరుపట్ట, చాగనార, పచ్చగోరింట, చిత్ర
 మూలం, కానుగువేరుపట్ట, ఊడుగువేరుపట్ట, గలిజేరు, నేలగోగు, అర్కపుష్పి,
 మూలగొండి వేళ్ళు, మనుబాల, విషముష్టి, అముదపుచెట్టువేళ్ళు, జటామాంసి, మునగ
 పట్ట, యెర్రపత్తిపట్ట, యవలు, రేగుపట్ట, ఉలవలు—ఇవి సమభాగాలు. వీటికన్ని
 టికీ సమం సన్నరాన్న. వీటికన్ని టికీ సమం కానుగుపట్ట. ఇవన్నీ మెత్తగా చితక
 గొట్టి ఆరురెట్ల నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదోభాగం మిగిలేటట్టు కషాయం కాచుకొని వడ
 బోసుకునేది. ఆకషాయంలో నాలుగోవంతు నువ్వులనూనె. మేకపాలు కషాయ
 మతో సమానం. ఇవి ద్రవద్రవ్యాలు.

మహిషాక్షిగుగ్గులు, గ్రంధితగరము, జటామాంసి, సొంటి, పిప్పళ్ళు,
 మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, దాల్చినీచెక్క,

వీలకులు, ఆకుపత్రికం, నాగకేసరాలు, కచ్చారాలు, వాయువిడంగాలు, జీవవారు, ఇంగువ, సన్నరాన్న, వస, కటుకరోహిణి, పాఠ, యష్టిమధుకం, చిత్రమూలం, ప్రేంకణం, పిప్పలిమోడి, రక్తచందనం, చవ్యం, నామ, అవంగాలు, సంపంగే పువ్వులు, చెంగల్యకోష్ఠ. మంజిష్ఠ, పెద్దసోపు, ఆవాలు, జాజికాయ, సుగంధి, పాఠ, వట్టివేళ్ళు, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. వీటిమొత్తం నూనెలో ఆరోవంతు అయ్యేటట్లు సమభాగాలుగా గ్రహించి చూర్ణించి నీళ్ళతో రుబ్బి ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండివడ బోసుకునేది.

ఇది లోపలి కివ్వవచ్చు, పైని పూయవచ్చు, నస్యనికివాడవచ్చు, శిరోవస్తిగా వాడవచ్చు.

ఇదిధనుర్వాతం, అంతరాయామం, గృధ్రసి, అపబాహుకం, ఆక్షేపకం, విశ్వాచీవాతం, అపశంత్రకం, ఆధ్యవాతం, మానుస్తంభం, శిరోవాతం, అపతానకం, భ్రూశంఖకర్ణనాసాక్షిజిహ్వాలను బాధించే వాతం, కలాయఖంజపంగువాతాలు, పక్షి వాతం, సర్వాంగవాతం, అర్దితవాతం, పాదహర్షం, ఊరుస్తంభం, సుప్తవాతం, ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౩౦ అ శ్వ గ ం ధా బ లా లా క్ష తై లం

అశ్వగంధా బలా లాక్షా ప్రస్థం ప్రస్థం పృథక్పృథక్
జలద్రోణే విపక్తవ్యం చతుర్భాగావశేషితమ్
తైలం త్రిమానకం దద్యా తైలా న్నస్తు చతుర్గుణమ్
అశ్వగంధా బలారాస్నా శాంతి కుష్ఠా బ్దచందనమ్
నిశా తిక్తా శతాహ్వ చ లాక్షామూర్వా సమూలికా
సురధాతు స్సుమంజస్థా మధుకోశీరశారిబా
భార్గీపుష్కరమూలం చ సరళా గ్రంధికం తథా
సమభాగాని సర్వాణి కల్కికృత్య ప్రదాపయేత్
సర్వజ్వరహరం, హఃతి. శోఘం చ పరిబృంహితమ్
కాసశ్వాసహరం చైవ సర్వధాతువివర్ధనమ్
పక్షుఘాతహరం చైవ గ్రహపస్కారదాహనత్

ఏత దభ్యంజనే శ్రేష్ఠం క్షయవాధిహరం పరమ్
అశ్వగంధాబలాలాక్షా తైలం విశ్వహితాయ చ ॥

పెన్నేరు, బల, లక్క బియ్యం—ఇవి ఒక్కొక్క ప్రస్థం. ఇవి మూడూ మెత్తగా చితకగొట్టి రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి, నాలుగో భాగం మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో ఆరుమానికల నువ్వులనూనె, ఇరవైనాలుగు మానికల పెరుగుమీది తేటా చేర్చేది. ఇదిద్రవద్రవ్యం.

పెన్నేరు, బల, సన్నరాన్న, రేణుకలు, చెంగల్వకోష్ఠ, తుంగముస్తలు, చందనం, పసుపు, కటుకరోహిణి, సదాప, లక్కబియ్యం, చాగ, దేవదారు, ఉసిరికపప్పు, మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, వట్టివేరు, సుగంధి, గంటుభారంగి, పుష్కరమూలం, సరళదారు, గ్రంధితగరం,—ఇవన్నీ కలద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాలు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి, నీళ్ళతో రుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలిపివండి వడబోసుకునేది.

ఇదిశరీరానికి మర్దనా చేసుకుంటే సర్వజ్వరాలూ హరిస్తుంది. ఉబ్బు, దగ్గు, వగర్న, పక్షవాతం, గ్రహదోషాలు, అపస్మారం, క్షయ పోగొడుతుంది. సర్వ ధాతువులనూ వృద్ధిచేస్తుంది.

ఘృతాలు

౧ కల్యాణ ఘృతం

త్రిఫలా ద్వే నిశే కాంతీ సారిబే ద్వే ప్రియంగుకా
 శాలిపర్ణి పృశ్నిపర్ణి దేవదా ర్వేలవాలుకమ్
 నతం విశాలా దంతీ చ దాడిమం నాగ కేసరమ్
 నీలోత్పలైలా మంజిష్ఠా విడంగం కుష్టపద్మకమ్
 జాతీపుష్పం చందనం చ తాళీసం బృహతీ తథా
 ఏతైః కర్షనమైః కల్కైర్జలం దత్వా చతుర్గుణమ్
 ఘృతప్రస్థం పచేద్ధీమా నపస్మారే జ్వరే త్షయే
 ఉన్నాదే వాతరక్తే చ కాసే మూదానలే తథా
 ప్రతిశ్యామే కఠే శూలే తృతీయక చతుర్థకే
 మూత్రకృచ్ఛే విసర్పే చ కంఠాపాండ్వామయే తథా
 విషద్వయే ప్రమేహేషు సర్వధౌ వోపయుజ్యతే
 వంధ్యానాం పుత్రదం భూతయక్షరక్షోహరం స్మృతమ్ ॥

కరకవోలుపు, తాడికాయవోలుపు, ఉసిరికపప్పు, పసుపు, మానుపసుపు, రేణుకలు
 పాలనుగంధి, నల్లనుగంధి, ప్రేంకణం, ముయ్యాకుపొన్న, నక్కతోకపొన్న, దేవ
 దారు, కూతురుబుడమ, గ్రంధితగరం, విశాల, నేపాలపువేళ్ళు, దానిమ్మబెరడు,
 నాగకేసరాలు, నల్లకలువ, ఏలకులు, మంజిష్ఠ, వాయువిడంగాలు, చెంగల్వకోష్ఠ
 పద్మకాష్ఠం, జాజికాయ, చందనం, తాళీసం, పెద్దములక, —ఇవి కల్కద్రవ్యాలు.
 ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసితులాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా నలగకొట్టి, నీటితో
 రుబ్బి అమద్ద రెండుపస్థాల అవునేతితో కలిపేది. మరిన్నీ, అనేతిలో ఎనిమిది పృ
 స్థాల నీళ్ళు కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది, ఉన్నాదం, వాతరక్తం, దగ్గులు, అగ్నిమాంద్యం, రొంప, అపస్మారం
 జ్వరం, త్షయ, కటిశూల, తృతీయకచాతుర్థకజ్వరాలు, మూత్రకృచ్ఛం, విసర్పం,

శురదలు, పాండురోగం, స్థావరజంగమవిషాలు, ప్రమేహాలుపోగొడుతుంది. వంధ్యా స్త్రీలకు పుత్రసంతానం కలిగిస్తుంది. సమస్త గ్రహబాధలున్నా నశింపజేస్తుంది.

౨ ఫలఘృతం

త్రిఫలా మధుకం కుష్ఠం ద్వే నిశే కటురోహిణీ
వికంగం పిప్పలీ ముస్తం విశాలా కట్ఫలం వచా
ద్వే మేదే ద్వే చ కాకోళ్యా సారిబే ద్వే ప్రియంగుకా
శతఫుష్పా హింగురాస్నా చందనం రక్తచందనమ్
జాతీపుష్పం తుగాక్షీరీ కమలం శర్కరా తథా
అజమోదా చ దంతీ చ కల్కై రేతైశ్చ కార్షికైః
జీవద్వైతైకవర్ణాయా ఘృతప్రస్థం చ గోః క్షిపేత్
చతుర్గుణేన పయనా పచే దారణ్యగోమయైః
సుతిథౌ పుష్కనక్షత్రే మృద్భాజే తామ్రజే తథా
తతః పిబే చ్చుభదినే నారీ వాపురషోధనా
ఏత త్సర్పి ర్నరః పీత్వా స్త్రీషు నిత్యం వృషాయతే
పుత్రా నుత్పదయే ద్ధీమాన్ వంధ్యాపి లభతే సుతమ్
అనాయుషం యా జనయే ద్యా చ సూతా పురస్థితా
పుత్రం ప్రాప్నోతి సా నారీ బుద్ధిమంతం శతాయుషమ్
ఏత త్ఫలఘృతం నామ భారద్వాజేన బాషితమ్
అనుక్తం లక్ష్మణామూలం క్షిపం త్యత్ర చికిత్సకాః ।

కరకతాడిఉసిరికలు, యష్టిమధుకం, చెంగల్వకోష్ఠు, పసుపు, మానుపసుపు, కటుక రోహిణి, వాయువిడంగాలు, పిప్పళ్ళు, తుంగముస్తలు, పెద్దపాపరవేళ్ళు, కాయ ఫలం, వస, మేద, మహామేద, కాకోళి, క్షీరకాకోళి, పాలసుగంధి, నల్లసుగంధి, ప్రేంకణం, సదాప, ఇంగువ, (వేయించింది) సన్నరాన్న, చందనం, రక్తచందనం, జాపత్రి, తవాక్షీరి, తామరపువ్వు, చక్కెర. అజామోదం, వేపాళపువ్వు ఇవికల్క ద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క కర్ణం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా కొట్టి నీళ్ళతో బుచ్చిఉంచుకునేది.

శరీరం అంతా ఒక్కటే రంగూ, దూడలు బతికీ ఉండిన అవుపాలలోనుంచి తీసిన నెయ్యి రెండుప్రస్థాలు. అనేతికి నాలుగురెట్లు అవుపాలు. వీటిలో అక్కలం ముద్ద కలిపి అడవియేరుపిడకలతో వండి వడబోసుకునేది.

ఇది పురుషులకు మిక్కిలీ వీర్వృద్ధి కలిగించి ఎంతోమంది స్త్రీలతో రమించే శక్తి యిస్తుంది. వంధ్యా స్త్రీలకు పుత్రసంతానప్రాప్తి కలిగిస్తుంది. బిడ్డలు బతికని స్త్రీలకు ఇది వరప్రసాదం. వారి బిడ్డలు దీర్ఘాయుష్షుంతు అవుతారు.

ఇందులో చెప్పకపోయినా అనుభవపరులైన వృద్ధవైద్యులు అక్షుణామూలం కూడా కల్కద్రవ్యాలలో చేర్చుకోడం సంప్రదాయంగా వుంది.

౩ కు మారకల్యాణ మృతం

శంఖపుష్పీ వచా బ్రాహ్మీ కువ్వం త్రిఫలయా సహ
ద్రాక్షా సశర్కరా శుంఠీ జీవంతీ జీరకం బలా
శతీ దురాలభా బిల్వం దాడిమం నురసాస్థిరా
ముస్తం పుష్కరమూలం చ సూక్ష్మైలా గజపిప్పలీ
ఏషాం కర్షసమై రాభగైర్ఘృతప్రస్థం విపాచయేత్
కషాయే కంటకార్యా శ్చ క్షీరే తస్మింశ్చతుర్గుణే
ఏతత్కుమారకల్యాణం ఘృతరత్నం నుఖప్రదమ్
బలవర్ణకరం ధన్యం పుష్ట్యాయు రతివర్ధనమ్
ఛాయాసర్వగ్రహాలక్ష్యే క్రిమిదంతగదాపహమ్
సర్వబాలామయం హంతి దంతోద్భేదం విశేషతః ॥

శంఖపుష్పి, వస, సరిస్వతీఅకు, చెంగల్వకోష్ఠ, కరక తాడిఉసిరికలు, ద్రాక్ష పండు, చక్కెర, సొంటి, మనుబాల, జీలకర్ర, బల, కచ్చురాలు, దూలగొండి వేళ్ళు, మారేడు వేళ్ళు, దానిమ్మ బెరడు, తులసి, శాలిపర్ణి, తుంగముస్తలు, పుష్కరమూలం, చిన్న ఏలకులు, గజపిప్పళ్ళు, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు.

ఇందులో రెండో బంతిలో జీరకం అనేదానికి ఒడలుగా కొందరు జీవనీయ గణం వాడుతున్నారు. జీవనీయగణం అంటే మనుబాల, యష్టిమధుకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, అని జీలకర్రకు బదులుగా ఇవి వేసుకుంటే చాలా యెక్కువ పనిచేస్తుంది.

ఈ కల్పద్రవ్యాలన్నీ ఒక్కొక్కటి కర్షించొప్పున తీసుకుని, కలిపి, మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి ఉంచుకునేది.

అవునెయ్యి రెండుప్రస్థాలు. వాకుడు స్వరసం ఎనిమిదిప్రస్థాలు. అవుపాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలు.

ఈ ద్రవద్రవ్యాలన్నీ కల.పుకుని, వీటిలో ఆ కల్పముద్ద చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది చుట్టికిల్లలకు చాలా మేలు చేస్తుంది, బలం కలిగిస్తుంది, శరీరకాంతి వృద్ధి చేస్తుంది, పుష్టిచేసి దీర్ఘాయుర్దాయం సమకూరుస్తుంది, సర్వగ్రహబాధలూ తగ్గిస్తుంది, క్రిములు నాశనంచేస్తుంది, దంతవ్యాధులన్నీ పోగొడుతుంది, సమస్తబాలవ్యాధులూ తగ్గించేస్తుంది, ముఖ్యంగా దంతాలు వచ్చేటప్పుడు కలిగే వ్యాధులన్నీ ఇది పోగొడుతుంది.

ఋగ్వర్ణకఘృతం

మధుకం చందనం కంగు సర్వపం పద్మకం తథా
కాలీయకం హరిద్రా చ లోధ్ర మేభి శ్చ కల్మితైః
విపచేద్ధి ఘృతం వైద్య సత్త్వం వస్త్రుగాలితమ్
పాదాంశం కుంకుమం సింధుం క్షిప్త్వా మందానలే పచేత్
తత్సద్ధం శిశిశే నీరే ప్రక్షిప్త్యాకర్షయేత్తతః
తదేత ద్వర్ణకం నామ ఘృతం వక్త్రప్రసాదనమ్
అనేనాభ్యాసలిప్తం హి వలీభూత మపి క్రమాత్
నిష్కలం కేందుబింజాభం స్యాద్విలాసవలీముఖమ్ ॥

యష్టిమధుకం, చందనం. ప్రేంకణం, అవాలు, పద్మకేసరాలు, సుగంధి, పసుపు, లాద్దుగుచెక్క— ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి పలంచొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి, నీళ్ళతో రుబ్బి రెండుప్రస్థాల అవునెతిలో కలిపి, అందులో ఎనిమిది ప్రస్థాల నీళ్లున్నూ చేర్చి దింపబోయేటప్పుడు రెండుపలాల మైనం వేసి, కరిగించి, ఒక తులం కుంకుమపువ్వున్నూ కలిపి వేడిగా వుండగానే వడబోసుకునేది.

చల్లబడితే ఇది గట్టిపడి, వెన్నలా వుంటుంది, కనక, వేడికొంచెం తగ్గాక నీపాలలో గాని, డబ్బాలలో గాని పోసి ఉంచుకునేది.

ఇది స్త్రీలకు మొగంమెరుగుగా వాడుకునేది. దినదినమూ మొగాని కిది రాసి బాగా మర్దనా చేసుకుని కడిగేసుకుంటూవు లే మడతలు పడ్డ మొగం కూడా నునుపు జేరి చంద్రబింబంలా వుంటుంది.

౫ బృహదశ్వగంధామృతం

అశ్వగంధా పలశతం శుభదేశసముద్భవమ్
 పుణ్యేహని సమాహృత్య సాధయేత్ శ్లక్ష్యకుట్టతమ్
 ద్రోణేంభసి పచే త్రావ ద్యావత్పాదావశేషితమ్
 సర్విఃప్రస్థం పచే తేన గవ్యక్షీరం చతుర్గుణమ్
 కషాయం ఛాగమాంసస్య దద్యా చ్చత్వర్యచ స్య చ
 కల్కాని శ్లక్ష్యపిష్టాని తదామూని ప్రదాపయేత్
 కాశోలీయుగ మృద్ధీ ద్వే మేదే ద్వే చాథ జీరకమ్
 న్యయంగుస్తా మృషభక మేలా మధుక మేవ చ
 మృద్వీకాం శూర్పపల్ల్యా చ జీవతీం చవలాం ఒలామ్
 నారాయణీం విదారీం చ దత్వా సమ్యగ్విపాచయేత్
 సితా మాక్షికయో శ్శీతే గృహ్ణీయా త్కుడవో వృథక్
 లీడ్వా పాణిశుం భుంజ్యాత్ పరిహారవివర్జితమ్
 క్షీణేంద్రియాః క్షీణశుక్రా వృద్ధా బాలా స్రథాబలాః
 హీనమానా శ్చ యే కేచిత్ ప్రాశ్యేదం మాత్రయా ఘృతమ్
 ఓజః స్వాస్థ్యం చ తేజ శ్చ ప్రసాద మింద్రియస్య చ
 లభతే సూర్యసంకాశో బ్రాజతే విగతజ్వరః
 వృద్ధో వృషాయతే స్త్రీషు నిత్యం షోడశవర్షవత్
 నారీణాం చ శతం గచ్ఛేత్ న చ శుక్రక్షయో భవేత్
 సంధ్యా చ లభతే ఇత్రం బుద్ధిమేధాసమన్వితమ్

మాసమాత్రప్రయోగేణ వలీపలితనాశనమ్
ఖాలిత్వం తిమిరం వ్యాధీన్ వాతికాన్ కఫపిత్తజాన్
పంచకాసాన్ త్షయం శ్వాసం హిక్మాం చ విషమజ్వరమ్
హంతి సర్వాన్ గదాన్ శీఘ్ర మశ్వభ్యాం నిర్మితం పురా ॥

నూరుపలాల పెన్నేరు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగో పాలు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. మేకమాంసం రెండువందల పలాలు మెత్తగా నరికించి నాలుగుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఈరెండుకషాయాలూ కలిపి అందులో రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి, ఎనిమిది ప్రస్థాల ఆవుపాలూ కూడా చేర్చేది.

కాకోళి, క్షీరకాకోళి, ఋద్ధి, వృద్ధి, మేద, మహామేద, జీలకర్ర, పల్లెరు గింజలు, ఋషభకం, ఏలకులు, యష్టిమధుకం, ద్రాక్షపండు, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవంతి, పిప్పళ్ళు, బల, పిల్లితేగలు, నేలగుమ్మడు, -ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి నీళ్లతో రుబ్బి యాముద్ద పైని చెప్పిన ద్రవద్రవ్యాలలో చేర్చి వండివడబోసుకునేది.

ఇది చల్లబడిన తరవాత ఒకకుడవం చక్కెరా, ఒకకుడవం తేనె కూడా కలుపు కునేది. అయితే, వృద్ధవైద్యులు ఈరెండుకస్తువులూ ఘృతంతలోనూ కలిపేవుంచక ప్రతీ మోతాదులోనూ కొంతకొంత కలుపుకోమని చెప్పడం వుంది.

ఇంద్రియాలు పట్టుతప్పినవారూ, శుక్రక్షీణం పొందినవారూ, వృద్ధులూ, బాల కులూ, బలహీనులూ, రక్తమాంసాలు క్షీణించినవారూ ఇది బలానుసారంగా సేవిస్తే ఓజస్సు, స్వాస్థ్యమూ, తేజస్సు, ఇంద్రియబలమూ కలిగి సూర్యబింబంలా వెలిగి పోతూవుంటారు. వృద్ధుడు కూడా పదహారేళ్ల యువకుడులాగ అనేకమంది స్త్రీలతో రమించిగలుగుతాడు. వంధ్యస్త్రీలకు సత్సంతానం కలుగుతుంది. ఒక్కమాసం సేవించినంతమాత్రానే యాగుణాలు కలుగుతాయి. శరీరంమిడిమిడతలు తగ్గిపోతాయి. వెంట్రుకలు నల్లబడతాయి. దృష్టిమాంద్యం కూడా తగ్గిపోతుంది. వాతవ్యాధులూ కఫవ్యాధులూ హరిస్తాయి. పంచకాసలూ, త్షయ, శ్వాసలు, ఎక్కిళ్లు, విషమ జ్వరం తగ్గిపోతాయి.

౬ చా గ లా ది తై లం

ఆజం చర్మవినిర్ముక్తం త్యక్తశృంగఖురాదికమ్
పంచమూలీద్వయం వైవ జలద్రోణే విపాచయేత్

తేన పాదావశేషేణ ఘృతప్రస్థం విచచయేత్
 జీవనీయై స్యయష్ట్యాహ్వైః క్షీరం చైవ శతానరీ
 ఛాగలాద్య మిదం నామ్నా సర్వవాతవికారణుత్
 అర్దితే కర్ణశూతే చ బాధిర్యే మూకపిన్కినే
 జడగద్గదపఁగూనం ఖంజే గృధ్రపిశుబ్జయోః
 అపతానేపతంత్రే చ సర్పి రేత త్ప్రశస్యతే
 పృథగర్థతుల్యా పంచమూలద్వంద్వాజమాంసయోః
 నిక్వాధ్య సలిలద్రోణే క్వాధే పాదావశేషితే ॥

చర్మమూ, కొమ్మలూ, గిట్టలూ మొదలైనవి తీసివేసిక మేకమాంసం 50 సలాలు రెండుద్రోణాల నీళ్లలో నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకుని ఉంచుకునేది. దశమూలాలూ అన్నీ కలిపి యాభైపలాలు రెండు ద్రోణాల నీళ్లలో నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసి ఉంచుకునేది. ఈరెండు కషాయాలూ కలిపి అందులో రెండుప్రస్థాల అవునెయ్యి చేర్చి పోయిమీద ఉంచుకునేది.

మనుబాల, యష్టిమధుకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మాష పర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, మల్లీ యష్టిమధుకం-ఇవికల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ కలిపి 66 తులాలు. ఇవి మెత్తగా దాచి నీళ్లతో రుబ్బి అమద్ద అద్రవద్రవ్యాలలో కలపుకునేది. మరిన్నీ అద్రవద్రవ్యాలలో నాలుగుప్రస్థాల అవుపాలు, నాలుగు ప్రస్థాల, పిల్లితేగల రసమూ కూడా చేర్చుకోవాలి.

. ఇవన్నీ కలిపి శుండి వడబోసుకునేది.

ఇది అర్దితవాతం, కర్ణశూల, బధిరత్వం, ముద్గమాటలు, గద్గదవచనాలు, చురుకు తనంలేకపోవడం. కుంటితనం, ఖంజవాతం, గృధ్రసి, కుబ్జకం, అపతానం, అపతంత్రం ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౭ బృహచ్చాగలాద్య ఘృతం

ఛాగమాంసతులం గృహ్య దశమూల్యాః పంచ శతమ్
 అశ్వగంధాపలశతం వాట్కాలకశతం తథా
 ఘృతాధకం పచేత్త్యై శ్చతుర్భాగావశేషితైః

ఘృతాలు

క్షీరం స్నేహనమం దద్యాత్ తృతావర్యా రసం తథా
 తామ్రవాతే దృఢే చైవ శనై ర్మృద్వగ్నినా పచేత్
 అస్యోషధస్య కల్కస్య ప్రత్యేకం శుక్తిసమ్మిశ్రిమ్
 జీవంతీ మధుకం ద్రాక్షా కాకోశ్యా నిల ముత్పలమ్
 ముస్తం సచందనం రాస్నా పర్ణినీర్వయశారబే
 మేదే ద్వే చ తథా కుష్ఠం జీవకర్షభకా శరీ
 దార్వీ ప్రియంగు త్రిఫలా నతం తాలీసపద్మకా
 ఏలా పత్రం వరీ నాగం జాతీకుసుమధాన్యకమ్
 మంజిష్ఠా దాడినుం దారు రేణుకం సైలవాలుకమ్
 విడంగం జీరకం చైవ పేషయత్వా వినిక్షిపేత్
 వస్త్రపూతే చ శీతే చ శర్కరాప్రస్థసంయుతమ్
 సింధాయేత్ స్నిగ్ధభాండే మార్దే వా భాజనే శుభే
 అస్యోషధస్య సిద్ధస్య శృణువీర్య మతఃపరమ్
 దేవదేవం నమస్కృత్య సంపూజ్య గణనాయకమ్
 పిబే త్సాణితలం తస్య వ్యాధిం వీక్ష్యానుపానతః
 సర్వవాతవికారేషు అపస్మారే విశేషతః
 పక్షాఘాతే తథోన్మాదే ఆధ్మానే కోష్ఠనిగ్రహే
 క్షణ్ణిరోగే శిరోరోగే గాధిర్యే చాపతంత్రకే
 భూతోన్మాదే చ గృహస్యాం రోదరే చాక్షిపతజే
 వార్షాహూలే చ హృచ్చాచలే బాహ్యామూమార్దితే తథా
 వాతకింబకహృదోగముత్రకృచ్ఛే సపంగుకే
 క్రోష్ణశీరే తథా ఖంజే కబ్జే చాధ్వని మిగ్ధినే
 అపతానేంతరామూతు రక్తపిత్తే తథోర్ధ్వగే
 అనాహేరోవికారేషు చాతుర్థ్యజ్వరే పిచ
 మానుగ్రహే తథా శోషే క్షీణే చైవాపబాహుకే

దఁడాపతానకే భగ్నే దాహే చాక్షేపకే తథా
 జీర్ణజ్వరే విషే కుష్ఠే శేఫస్తంభే మదాత్యయే
 అధ్యవాతేగ్నిమాండ్యే చ వాతరక్తగదేషు చ
 ఏకాంగరోగిణే చైవ తథా సర్వాంగరోగిణే
 హస్తకంపే శిరఃకంపే జిహ్వస్తంభే జడే భ్రమే
 క్షీణేంద్రియే నష్టశుక్రే శుక్రవిస్సరణే తథా
 స్త్రీణాం వాతానృపాతే చ పటలే చాక్షిన్నందనే
 ఏకాంగన్నందనే చైవ సర్వాంగన్నందనే తథా
 నాగాదిపతితే వాతే స్త్రీణా మప్రాప్తిహేతుకే
 ఆభిచారికదోషే చ ధనసంతాపసంభవే
 యే వాతప్రళవా రోగా యే చ పిత్తసముద్భవాః
 శిరోమధ్యగతా యే చ జఙ్ఘాపార్శ్వాదినంస్థితాః
 మాతృగ్రహాభిభూత శ్చ శిశు ర్యచ్చ విశుష్యతి
 ప్రక్షీణబలమాంస శ్చ న వర్త్యగమనక్షమః
 ఘృతే నానేన సిద్ధ్యంతి వజ్రముక్తి రివానురాన్
 హంతి సకలాన్ రోగాన్ ఘృతం పరమదుర్లభమ్
 రసాయనం వహ్నిబలప్రదం చ
 వపుఃప్రకర్షం విదధాతి యాపమ్
 దత్తాబలేంద్రేణ సమానతేజా
 దీర్ఘాయుషం పుత్రశతం కరోతి
 స్త్రీణాం శతం గచ్ఛతి చాతిరేకం
 న యాతి తృప్తిం సరనం సమాంగః
 అపుత్రిణీ పుత్రశతం కరోతి
 శతాయుషం కామనమం బలిష్ఠమ్
 మహద్భుతం నామ తు ఛాగలాద్యం

వినిర్మితం వాతఃసమూదనం చ

శివం శుభం రోగభయాపహం చ

చకార హవీతముని ర్వసిన్తః ॥

నపుంసకంమేకమాంసం నూరుపలాలు మెత్తగానరికించి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని వుంచుకునేది. దశమాలాలున్నా అన్నీ కలిపి నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని వుంచుకునేది. పెన్నేరున్నా నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని వుంచుకునేది. బల నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసివుంచుకునేది.

ఈనాలుగు కషాయాలున్నా, రెండు అథకాల అవునెయ్యిన్నీ, రెండు అథకాల అవుపాలున్నా, రెండు అథకాల పిల్లితేగల రసమున్నా కలిపి పాత్రలో పోసి పొయ్యిమీద వుంచేది.

మశుబాల, యష్టిమధుకం, ద్రాక్షపండు, కాకోలి, క్షీర కాకోలి, నల్లగలవ, తుంగముస్తలు, చందనం, సన్నరాన్న, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, పాలసుగంధి, నల్లసుగంధి, మేద, మహామేద, చెంగల్వకోష్ఠ, జీవకం, ఋషభకం, కచ్చారాలు, మానుపసుపు, ప్రేంకణాలు, కరక, తాడికాయ, ఉసిరికపప్పు, గ్రంథితగరం, తాళీసపత్రికం, పద్మకాష్ఠం, ఏలకులు, అసుపత్రిక, పిల్లితేగలు, నాగకేసరాలు, జాపత్రి, ధనియాలు, మంజిష్ఠ, దానిమ్మబెరడు, దేవదారు, రేణుకలు, కూతురుబుడమ, వాయువిడంగాలు, జీలకర్ర—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ ఒక్కొక్కటి నాలుగేసితులాల చొప్పున వేసుకుని మెత్తగా దించి నీళ్ళతో రుబ్బి, అముద్ద పొయ్యిమీద పెట్టివుంచిన ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది. వడబోసిన తరువాత అందులో ఒక ప్రస్థం చక్కెరకలిపి జాగ్రత్త చేసి వాడుకునేది.

శయస్సునూ, ఒలమునూ, స్థితినిపట్టి యిది అరితులందాకా మోతాదు ఏర్పరుచుకోవచ్చును.

వాతవ్యాధులు, అపస్మారం, పక్షవాతం, ఉన్మాదం, అధ్మానం, మలబంధం, కర్ణరోగం, శిరోరోగం, బధిరత్వం, అపతంత్రకం, భూతోన్మాదం, గృధ్రసి, ఉదరవ్యాధులు, పార్శ్వశూల, హృచ్చుల, బాహ్యాయామం, అర్దితవాతం, వాతకంటకం, హృద్రోగం, మాత్రకృచ్ఛం, కుంటితనం, క్రోష్టకశీర్షం, ఖంజవాతం,

కుబ్జకవాతం, మూర్ధమాటలు, అపతానం, అంతరాయామం, రక్తపిత్తం, ముఖ్యంగా ఊర్ధ్వగతరక్తపిత్తం, అనాహం, మూలశంకలు, చాతుర్ధికజ్వరం, హస్తస్తంభం, శోష, అపబాహుకం, దండాపతానకం, మంటలు, ఎముకలు విగగడం, అక్షేపకం, జీర్ణజ్వరాలు, విషదోషాలు, కష్ట, శేఫస్తంభం, మదాత్యయం, అధ్యవాతం, అగ్నిమాంద్యం, వాతరక్తం, ఏకాంగవాతం, సర్వాంగవాతం, బాహుకంపం, శిరఃకంపం, జిహ్వస్తంభం, భ్రమ, జడత్వం, ఇంద్రియక్షీణత, శుక్రనష్టం, ఋతుదోషాలు, పటలం, కళ్ళు అదరడం, ఏకాంగస్పందనం, సర్వాంగస్పందనం, గుర్రంఏనుగు మొదలైన వాహనాల మీదనుంచి పడ్డప్పుడు సంభవించే వాతప్రకోపం, కోరిన స్త్రీ లభించనందున కలిగే శారీరకమానసిక బాధలు, అభిచారికదోషాలు, ధననష్టంవల్ల కలిగే సంతాపం, సమస్త వాతవ్యాధులు, సకలపిత్తవ్యాధులు, గ్రహబాధలు, ఇది అమోఘంగా పోగొడుతుంది. చిక్కిపోయిన కిల్లలకు, రక్తమాంసాలు క్షీణించినవారికి, నడవక క్షలేనివారికి ఈఘృతం మిక్కిలి మేలుచేస్తుంది.

ఇది గొప్పరసాయనం. మిక్కిలి అగ్నిదీప్తి కలిగించి, శరీరపుష్టి, సౌందర్యమూ, వీర్యవృద్ధి అధికంచేస్తుంది. ఇది చాలాకాలం పుచ్చుకున్న పురుషుడు అనేకమంది స్త్రీలతో రమించగలుగుతాడు. వంధ్యా స్త్రీలు సంతానఫలం పొందుతారు.

గమనిక:—స్త్రీ సంతానవంతురాలు కాకపోతే. మనలో దోషం అంతా స్త్రీదే అనే భావం వుంది. అనేకులు స్త్రీకి మాత్రమే చికిత్సచేయిస్తారు. అనేకమంది స్త్రీలకు భూతచికిత్స, తీక్ష్ణయాత్రలూ కూడా చేయించే ఆచారం కూడా మనలో వుంది. అయితే చాలాచోట్ల సంతానం కలగని లోపం పురుషులవల్ల కూడా సంభవిస్తూవుంటుంది. ఇది గుర్తించినవారూ, చికిత్సకు అంగీకరించే పురుషులూ కూడా చాలా అరుదుగా వుంటారు. నాఅనుభవం చెబుతాను. నేను అయిదారు స్థలాలలో స్త్రీలకే కాక పురుషులకునూ చికిత్స చేశాను. అంతకుపూర్వం స్త్రీలకెన్ని చికిత్సలు చేసినా కలగని సంతానం పురుషులకు కూడా చికిత్స చేశాక కలిగింది. తరుచు సంతానం కలిగి నష్టపోయే సందర్భాల్లో కూడా నేను ఉభయులకూ చికిత్స చేశాను. తన్ములంగా కలిగిన సంతానం నిలిచివుంది. నేను వాడిన ఔషధాలు ముఖ్యంగా స్త్రీలకు కుమారకల్పద్రుమఘృతమూ, పురుషులకు ఈబృహచ్ఛాగలాది ఘృతమూనూ, పురుషులకు ఇది చెయ్యగల మేలు, నాఅనుభవంలో, సిద్ధమకరధ్వజం కూడా చెయ్యలేదు. వైద్యసోదరులు ఇది పరిశీలించి చూస్తూ రని నమ్ముతున్నాను.

రా పు న ర్న వా ఘృ తం

పునర్న వాతులాం గృహ్య జలదోణే వివాచయేత్

చతుర్భాగావశేషేణ ఘృతప్రస్థం వివాచయేత్

భూనింబవిజ మాశుంతీశోధఘ్నా మరదారుభిః

కాసం శ్వాసం జ్వరం హంతి శోధం చాపి సుదారుణమ్ ॥

గలిజేరు నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి చేర్చేది.

నేతి నేము, గంజాయి, సొంటి, తెల్లగలిజేరు, దేవదారు—ఇవి కల్పవ్రవాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాల చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి ఆకషాయంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది దగ్గులు, వగర్పులు, ఉబ్బు, జ్వరం పోగొడుతుంది.

ఛాచాగాదిఘృతం

అజామాంసం శులామానం వాసకస్య పలం శతమ్

అశ్వగంధాపలశతం కటాహే సమధిక్షిపేత్

జలద్రోణే పృథక్పక్త్వా చతుర్భాగావశేషితైః

కషాయైర్విశచే ద్ధవ్యం ప్రస్థద్వయమితం ఘృతమ్

ఛాగక్షీరం ఘృతసమం దద్యాత్కల్యాణియాని చ

అష్టవర్గః పంచమూలీ చాతుర్జాత శ్శతావరీ

త్రికటుత్రిఫలా యష్టి విదారీ శాల్మలీ వచా

శంఖపుష్పీ సుధామూలీ ముషలీ చవికా తథా

కపికచ్చకబీజం చ దీప్యా ఖదిరజీరకా

నూత్నైలా మేధికా భార్గీ ప్రత్యేకం శుక్తిమానతః

సంగృహ్య సాధయే త్సర్పిః శనై ర్మృద్వగ్నినా భిషక్

రాజశుక్లౌణి దుస్సాధ్యే సర్వకాసగదేషు చ

స్వరభేదే క్షయే కాసే ధ్వజభంగే జ్వరే తథా

ప్రమేహే మూత్రకృచ్ఛే చ రక్తపిత్తే త్వరోచకే

ఛాగలాద్యఘృతం శస్త్రం సర్వరోగవినాశనమ్ ॥

మేకమాంసం నూరుపలాలు రెండుద్రోణాల నీళ్ళలోకలిపి కాచి వడబోసుకుని వుంచు కునేది. అడసరపుపట నూరుపలాలు చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి కాచి వడబోసి వుంచుకునేది. పెన్నేరు నూరుపలాలు మెత్తగా దంచి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి కాచి వడబోసివుంచుకునేది. ఇవి మూడూ చేర్చి అందులో నాలుగుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి, మేకపాలు నాలుగుప్రస్థాలూ కలిపేది.

మేద, మహామేద, జీవకం, ఋషభకం, ఋద్ధి, వృద్ధి, కాకోళి, క్షీర కాకోళి, మారేడు, దుండిగం, పెగుమ్మడి, కలిగొట్టు, తక్కెల, దాల్చినిచెక్క, ఏలకులు, అకు పత్రికం, నాగకేసరాలు, పిల్లి తేగలు, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకతాడిఉసిరికలు, యష్టిమధుకం, నేలగుమ్మడు, బూరుగుపట్ట, వస, శంఖపుష్పి, సాలామిశ్రి, నేలతాడి, చవ్యం, దూలగొండివిత్తులు, వాము, చంద్రచేవ, జీలకర్ర ఏలకులు, మెంతులు, గంటు భారంగి,—ఇవి కల్క ద్రవ్యాల. ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాల చొప్పున చేర్చుకుని మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి—యీముద్ద ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది రాజయత్న, దగ్గులు, స్వరభేదం, త్షయ,ధ్వజభంగం, జ్వరం, ప్రమేహం, మాత్రకృచ్ఛం, రక్తపిత్తం, అరోచకం ఇవి పోగొడుతుంది.

౧౦ కుంకుమాది ఘృతం

మధుకం క్షీరకాకోళి దున్నర్పా దశమూలికా
తులామానాని సర్వాణి జలద్రోణే పచే తృధక్
పాదావశేషితైః క్వాధై ర్ఘృతం కుంకుమమూర్చితమ్
ఘృతా చ్చతుర్గుణం చాజం క్షీరం దత్వా విపాచయేత్
ద్రవ్యాణి యాని పేష్యాణి తాని వత్స్యా మ్యతఃపరమ్
జీవనీయగణో ముస్తం లవఃగం కుంకుమం వచా
నీలోత్పలం బలా వ్యోషం పుశ్ని పర్ణి హరేణుకా
చర్మకాగాలుక శ్చిన్నా ప్రియంగు శ్చైలవాలుకమ్
ఏలాద్వజం తుగా ధాత్రీ ప్రసూనం మాలతీభవమ్
హవృషా చవికా పత్రం తాళీసం నాగకేసరః
వరదా జీరకో దీప్యా ప్రత్యేకం కర్షసమ్మితః

సర్వాణ్యేతాని సంహృత్య శనై ర్మృద్యగ్నినా పచేత్
హంతి యక్షాణ మత్యుగ్రం కాసం శ్వాసం క్షయం జ్వరమ్
రక్తపిత్తం ప్రమేహం చ కుంకుమాదిఘృతం శుభమ్ ॥

యష్టిమధుకం, క్షీర కాకోళి, వాకుడు, దశమూలాలు—ఇవి నాలుగు ఒక్కొక్కటి నూరేసి పలాలు మెత్తగా దంచి రెండేసి ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి వేరువేరుగా నాలుగోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసివుంచుకునేది.

మనుబాల జీవకం, ఋషభకం, మేద, మహామేద, కాకోళి, క్షీర కాకోళి, యష్టి మధుకం, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, తుంగముస్తలు, లవంగాలు, కుంకమఫువ్వు, వస, నల్ల కలువ, ఒల, సొంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, పృశ్నిపర్ణి, రేణుకలు, నేలగుమ్మడు, తిప్ప తీగ, ప్రేకణాలు, కూతుగుబుడమ, చిన్న ఏలకులు, పెద్దయేలకులు, తవాక్షిరి, ఉపిరిక పప్పు, మాలతిపువ్వులు, బోడతరం, చవ్యం, ఆకుపత్రికం, తాళీసపత్రి, నాగకేసరాలు, పెన్నేరు, జీలకర్ర, వాము,—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం చొప్పున చేర్చుకుని మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి వుంచుకోవాలి.

ఇలాగ పైని చెప్పిన నాలుగు కషాయాలూ, ఈకల్క-ముద్దూ, కుంకమపూవు తో మూర్ఛితం అయిన ఆవునెయ్యి నాలుగుప్రస్థాలూ, నేతికి నాలుగురెట్లు మేక పాలూ—ఇవన్నీ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది క్షయ, కాస, శ్వాస, రాజయక్షు, జ్వరం, రక్తపిత్తం, ప్రమేహాలు పోగొడుతుంది.

౧౧ సారస్వత ఘృతం

సమూలం పత్ర మాదాయ బ్రాహ్మీం ప్రక్షాళ్య వాడిణా
ఉలూఖలే క్షోదయిత్వా రసం వస్త్రేణ గాలయేత్
రసే చతుర్గుణే తస్మిన్ ఘృతపద్ధం విపాచయేత్
బౌవధాని తు పేష్యాణి తా నీమాని ప్రదామ్యేత్
హరిద్రా మాలతీ కుష్ఠం త్రివృతా సహరీతకీ
వతేషాం పలికాన్ భాగాన్ శేషాణి కార్షి కాని చ
పిష్పిల్యోధ విడంగాని సైంధవం శర్కరా వచా

సర్వ మేత త్వమాలోడ్య శనై ర్మృద్వగ్నినా పచేత్
 ఏత త్ప్రాశితమాత్రేణ వాగ్విశుద్ధిః ప్రజాయతే
 సప్తరాత్రప్రయోగేణ కిన్నరైః సహగీయతే
 అర్థమాసప్రయోగేణ సోమరాజీవపు ర్భవేత్
 మాసమాత్రప్రయోగేణ శ్రుతమాత్రం తు ధారయేత్
 హం త్యష్టాదశకుష్టాని అర్ఘాంసి వివిధాని చ
 పంచ గుల్మక ప్రమేహం శ్చ కాసం పంచవిధం తథా
 వాఙ్ధ్యానా మపి నారీణాం సరాణా మల్పరేతసామ్
 ఘృతం సారస్వతం నామ బలవర్ణాగ్ని వర్ధనమ్ ॥

సరస్వతీ తీగ పచ్చిది. సమూలంగా తెచ్చి కడిగి రోటిలో వేసిదంచి స్వరసం తియ్యాలి.
 అది యెనిమిది ప్రస్థాలు. ఆవునెయ్యి రెండుప్రస్థాలు.

పసుపు, మాలతీపుష్పం, చెంగల్వకోష్ఠు, తెగడ, కరకవొలుపు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కపలం. పిప్పళ్లు, వాయువిళంగాలు, సైంధవలవణం, చక్కెర, వస—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క కర్షం. ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇలాగ యీపది వస్తువులూ మెత్తగా దంచి సైంధవం తప్పించి మెత్తగా నీళ్ళతో నూరి అమద్ద పైనిచెప్పిన ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది పుచ్చుకుంటే వాళ్ళుద్ధి కలుగుతుంది. ఏడురాత్రులు పుచ్చుకున్నంతమాత్రాన కిన్నరులతో సమంగా పాడగలడు. రెండువారాలు పుచ్చుకున్నంతమాత్రాన శరీరానికి చంద్రకాంతివంటి వర్చస్సు కలుగుతుంది. ఒక్క నెలదినాలు పుచ్చుకున్నంతమాత్రాన ఏనుయినా ఒక్కమాటు వింటే మళ్ళీ చదవగలడు. అంటే ఏకసంధా గ్రాహి కాగలడు.

మరిన్నీ, యిది, అష్టాదశకుష్టమోగాలు, రకరకాల మూలశంకలు, అయిదు గుల్మలు, ప్రమేహాలు, దగ్గులు పోగొడుతుంది. పురుషులకు వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది స్త్రీలకు సంతానలాభం కలిగిస్తుంది. బలమూ, శరీరకాంతి, అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది.

ఇప్పటివారు దీన్ని శ్రావ్యేఘృతం అని వాడుతున్నారు.

౧౨ వ్యాఘ్రీఘృతం

వ్యాఘ్రీస్వరసవిపక్వం రాస్నావాట్యాలగోక్షురవ్యోమైః
సర్పి స్వరోపఘాతం హన్యాత్కానం చ పంచవిధమ్
శుష్కద్రవ్య ముపాదాయ స్వరసానా మనంభవే
వారిణ్యప్రగుణే సాధ్యం గ్రాహ్యం పాదావశేషితమ్ ॥

సన్నరాస్న, బల, పల్లేరువేళ్ళు, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవిన్నీ సమభాగాలుగా గ్రహించుకోవాలి. ఇవిన్నీ కలిపి యెంతో అంతకు నాలుగు రెట్లు ఆవునెయ్యి. ఆవునెత్తికి నాలుగురెట్లు వాకుడు స్వరసం. కల్కద్రవ్యాలు యథాప్రకారంగా మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో నూరి ద్రవద్రవ్యాలలో కలపాలి. వాకుడు పచ్చిది దొరకకపోతే ఎండుది తెచ్చి మెత్తగా చితకగొట్టి, దాని కెనిమిదిరెట్లు నీళ్ళు చేర్చి నాలుగోవంతుమిగిలేట్లు కాచి వడబోసుకునేది. ఆకషాయమే ఆవునెత్తికి నాలుగురెట్లు చేర్చుకునేది.

ఈఘృతం స్వరోపఘాతం పోగొడుతుంది. అంటే ఇది పుచ్చుకుంటే బొంగురుపోయిన కంతం బాగుపడుతుంది. స్వరానికి మాధుర్యమున్నూ కలుగుతుంది. మరిన్నీ యిది పంచకాసలనున్నూ పోగొడుతుంది.

౧౩ పంచతిక్తఘృతం

వృషసింఖమృతా వ్యాఘ్రీపటోలానాం కృతేన చ
కల్కేన పక్వం సర్పి స్త నిహన్యా ద్విషమజ్వరాన్
పాండు క్షవ్థం విసర్పం చ క్రిమీ నర్కాంసి నాశయేత్ ॥

అడ్డసరం (పచ్చిది), కేపపట్ట, తిప్పతీగ, వాకుడు, చేదుపొట్ల—ఇవి పంచతిక్తాలు. ఇవి అయిదూ సమభాగాలుగా గ్రహించాలి. వీటికి నాలుగురెట్లు ఆవునెయ్యి నేతికి నాలుగురెట్లు మంచినీళ్లు. కల్కద్రవ్యాలు మెత్తగా దంచి మార్గంచేసి నీళ్ళతో రుబ్బి ద్రవద్రవ్యాలలో చేర్చుకుని వండి వడబోసుకునేది. ఇది విషమజ్వరాలు, పాండువు, క్షుణ్ణులు, విసర్పం, క్రిములు, మూలశంకలు పోగొడుతుంది. (రక్తశుద్ధికి వాడేవాటిలో ఇదొకటి)

౧౪ పంచతిక్తగుగ్గులుఘృతం

నింబామృతావృషపటోలనిద్ధిగానాం
 భాగాన్ పృథగ్దశపలాన్ విపచే వృతేపామ్
 అష్టాశశేషితరసేన సునిశ్చితేన
 శ్రద్ధం ఘృతస్య విపచే త్పిచుభాగకలైః
 వాతా విడంగ సురదారు గజోపకుల్యా
 ద్విత్వార నాగర విశా విషి చవ్య కష్టైః
 తేజోవతీ మరిచ వశ్శక దీప్య కాగ్ని
 రోహిణ్యరుష్కర వచా కణమూలయైః
 మంజిష్ఠ యాతివిషయా వరయా యమాన్యా
 నశుద్ధగుగ్గులపతై రపి పంచసంఖ్యైః
 తత్సేవితం విధి వత్తిప్రబలం సమీరం
 సంధ్యస్థిచుజ్జగత మవ్యథ కుష్ఠ మీదృక్
 నాడీవ్రణార్బుదభగదరగండమాలా
 జత్రూర్ధ్వసర్వగదగుల్మగుదోత్థ మేహాన్
 యత్కూరుఃశ్వసనపీననకానశోష
 హృత్స్పాండురోగగలవిద్రిధివాతరక్తమ్ ॥

ముందుగా అయిదుపలాల మహిషాక్షిగుగ్గులు గుడ్డను మాటగట్టి త్రిఫలకషాయంతో
 డోలాయంత్రవిధిగా స్వీన్నంచెయ్యాలి. తరువాత వేపపట్ట 10 పలాలు, తిప్పతీగ
 10 పలాలు, అడ్డసరపుపట్ట 10 పలాలు, చేమపొట్ల సమూలం పదిపలాలు, వాకుడు
 సమూలం 10 పలాలు మొత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాలనీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదో
 వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకోవాలి. స్వీన్నం అయిన గుగ్గులుమాట అగుడ్డ
 తోటే యీకషాయం కాగేటప్పుడు అందులో వేస్తే కరిగిపోతుంది. కషాయం వేడిగా
 వుండగానే వడబోసుకునేది. గుగ్గులు పూర్తిగా కరిగివుండకపోతే కషాయంలో
 మాటమాటగానే వుండగా పిసికితే కలిసిపోతుంది.

పాత, వాయువిడంగాలు, దేవదారు, గజపిప్పలి, సర్జత్కారం, యవత్కారం, సాంఠి, పసుపు, సదాప, చెక్కం, చెంగల్వకోష్ఠ, జ్యోతిష్మతి, మిరియాలు, కొడిశపాల విత్తులు, జీలకర్ర, చిత్రమాలం, కటుకరోహిణి, జీడిగింజలు, వస, పిప్పలిమోడి, మంజిష్ఠ, అతివస, కరక, తాడి, ఉసిరికలు, వాము,—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్ళతో రుబ్బి, యాముద్దా, రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి ఆకషాయంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది వాతరక్తం, కుష్టు, పోగొడుతుంది. కుష్టువు, సంధిగతం అయినా, అస్థిగతం, అయినా, మజ్జాగతం అయినా ఇది నశింపజేస్తుంది. మరిన్నీ, నారికురుపు, అర్బుదం, భగందరం, గండమాల, ఊర్ధ్వజతురోగాలు, సుల్కం, మూలశంకలు, మేహం, రాజయక్షు, అరుచి, వాతిం, పీనస, కాస, శోష, హృద్రోగం, పాండువ్యాధి, గళవిద్రధి—వీటినిన్నీ జయిస్తుంది.

౧౫ భూనింబాది ఘృతం

భూనింబ నింబ త్రిఫలా పటోల
కరంజ జాతీ ఖదిరాశనానామ్
సత్యో కల్కైర్ఘృత మాశు పక్వం
సర్వోపదంశాపహరం వ్రేదిష్టమ్ ॥

నేలజేము, జేపపట్ట, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, చేదుపొట్ల, గానుగువిత్తులు, జాపత్రి, చండ్రచేవ, నల్లమద్దిపట్ట—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసిపలాలు జేసుకుని మెత్తగా దంచి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేట్లట్లు కాచి వడబోసుకునేది.

అందులో రెండుప్రస్థాలు ఆవునెయ్యి చేర్చేది.

నేలజేము, జేపపట్ట, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, చేదుపొట్ల, గానుగువిత్తులు, జాపత్రి, చండ్రచేవ, నల్లమద్దిపట్ట—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. (కషాయద్రవ్యాలున్నా ఇవే. పరిమాణం మాత్రమే భేదం) ఈకల్కద్రవ్యాలు ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి నీటితో రుబ్బి ఈముద్దగూడా కషాయంలో కలుపుకుని వండి వడబోసుకునేది.

సకలవిధాల సవాయివ్యాధులూ దీంతో నశించి పోతాయి.

౧౬ బృహత్సంఘగవ్యఘృతం

ద్వేపంచమూలే త్రిఫలాం రజన్యా కుటజత్వచమ్
 సప్తపర్ణ మపామార్గం నీలిసం కటురోహిణీమ్
 శంపకం ఫల్గుమూలం చ పౌష్కరం సమకాలభమ్
 ద్విపలాని జలద్రోణే పక్త్వా పాదావశేషితే
 భార్గ్య పాతా త్రికటుకం త్రివృతా నిచలాని చ
 శ్రేయసీ చాథకీ మూర్ధ్వా దంతీ భూనింబచిత్రకా
 ద్వే శారిబే రోహితః భూతికాం మదయంతికామ్
 క్షిపేత్పిష్ట్యాక్షు నూత్రాణి తైః ప్రస్థం సర్పిషః పచేత్
 గోశక్తద్రవదధ్యమ్లక్షీరమూత్రైశ్చ తత్సమైః
 పంచగవ్య మిగం ఖ్యాతం మహా త్తదన్యూహోపమమ్
 అపస్మారే జ్వరే కాసే శ్వయథా వుదరే తథా
 గుల్ఫార్కఃపార్శ్వరోగేషు కామలాగూం హలీమ కే
 అలక్ష్మీగ్రహరక్షోఘ్నం చాతుర్థకచినాశనమ్ ॥

మారేడువేగుపట్ట, దుండిగం, పెగుమ్మడు, కలిగొట్టు, తక్కెల, శాలిపర్ణి, పృష్ఠి
 పర్ణి, వాకుడు, నేలములక, పల్లెరు, కరక తాడి ఉసికలు, పసుపు, మానుపసుపు,
 కొడిశచెక్క, సప్తపర్ణి, ఉత్తరేణివేళ్ళు, నీలిచెట్టువేళ్ళు, కటుకరోహిణి, రేలచెక్క,
 కాకోదుంబరికవేళ్ళు, పుష్కరమూలం, దూలగొండివేళ్ళు,—ఇవి ఒక్కొక్కటి రెం
 డేసిపలాలు చేర్చుకుని, మెత్తగా దంచి రెండుద్రోణాలనీళ్ళతో కలిపి నాలుగోవంతు
 మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఇందులో రెండుప్రస్థాలు అవునెయ్యి, రెండు
 ప్రస్థాలు గోమయరసం, రెండుప్రస్థాలు అవుపెరుగుమీడితేట, రెండుప్రస్థాలు అవు
 పాలు, రెండుప్రస్థాలు గోమూత్రం కలిపేది.

గంటుభారంగి, పాత, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, తెగడ, ప్రబ్బలి, గజ
 పిప్పలి, చిరికందులు, చాగనార, నేపాళపువేళ్ళు, నేలవేము, చిత్రమూలం, పాల
 సుగంధి, నల్లసుగంధి, ములుమోదుగుపట్ట, వాము, అడవిమల్లె—ఇవి కల్కద్రవ్యా
 లు. ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క కర్షం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి
 నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది అపస్మారం, జ్వరం, దగ్గులు, ఉబ్బు, ఉదరవ్యాధులు, గుల్మం, మూల శంక, పార్శ్వశూల, కామెర్లు, హలీమకం, గ్రహబాధలు, చాతుర్థికజ్వరమూ పోగొడుతుంది.

౧౭ మహాదాడిమాదిఘృతం

దాడిమస్య ఫలప్రస్థం ప్రస్థం చ యనతండులమ్
కులుత్థప్రస్థ మాదాయ ఘృత ప్రస్థం విపాచయేత్
శతావరీరసప్రస్థం గవ్యదుగ్ధం చ తత్సమమ్
కల్కః సార్థం పిచు ద్రాక్షా ఖర్జూరం త్రిఫలా తథా
రేణుకా చాప్టవర్గం చ దేవదారు నిశాద్వయమ్
జింగీ శుష్పక మేలా చ విదా ర్యతికలా తథా
శిలా త్వచ మూశీరం చ శుద్ధం కృష్ణాభిచూర్ణకమ్
ప్రమేహా నివృంశతిం హంతి శ్లేష్మజాన్ సన్నిపాతజాన్
బృంహణం చ విశేషేణ సర్వమేహహరం పరమ్
అశ్వీభ్యాం నిర్మితం సిద్ధం దాడిమాద్య మివం మహత్ ॥

ఒక ప్రస్థం దానిమ్మపళ్ళు మెత్తగాదంచి యెనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళలో కలిపి నాలు గోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. యవలు ఒకప్రస్థం మెత్తగా చితకగొట్టి యెనిమిదిప్రస్థాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. నల్ల ఉలవలు ఒకప్రస్థం మెత్తగా చితకగొట్టి యెనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళలోకలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది ఈయూడు కసాయాలూ, రెండు ప్రస్థాల పిల్లితేగలరసం, రెండుప్రస్థాలు ఆవుపాలు, రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి— ఇవన్నీ కలిపేది.

ద్రాక్షపండు, ఖర్జూరపు కాయలు, కరక, తాడికాయ, ఉసిరికలు, రేణుకలు, మేద, మహామేద, జీవకం, ఋషభకం, ఋద్ధి, వృద్ధి, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, దేవదారు, పసుపు, మానుపసుపు, మంజిష్ఠ, చెంగల్వకోష్ఠ, వీలకులు, నేలగుమ్మడు, అతిబల, గోమూత్రశిలాజిత్తు, దాల్చినిచెక్క, వట్టివేరు, కృష్ణాభకం—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి మూడేసితులాలు గ్రహించి మెత్తగా దంచి, నీళ్ళతో రుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలుపుకుని వండి వడబోసుకునేది.

ఇది ఇరవై ప్రమేహాలూ, నానారకాలూ పోగొడుతుంది. శరీరానికి పుష్టి కలిగి
స్తుంది.

౧౮ అ మృత పాశ మృతం

ఛాగమాంసతులం చైన వాజిగంధా తదైన చ
జలద్రోణే విపక్తవ్యం కుర్యాత్పానశేషితమ్
ఘృతప్రస్థం పచేత్తేన ఛాగీక్షీరం చతుర్గుణమ్
మూర్ఛనార్థే ప్రదాతవ్యం కుంకుమం చ ద్విశార్షికమ్
ఒలామూలం చ గోధూమం చాశ్వగంధా తథామృతా
గోక్షురం చ త్రికటుకం కశేరుం చ సధన్యకమ్
తాలాంకురం తైఫలం చ కస్తూరీ బీజపానరీ
మేదే ద్వే చ తథా కుష్ఠం జీవకర్షభకా శటీ
దార్ద్రీ ప్రియంగు మంజిష్ఠా నతం తాలీసపత్రకమ్
ఏలా పత్రం త్యచం నాగం జాతీకుసుమరేణుకమ్
సరళం జాతికోషం చ నూత్నైశ్చోత్పలశారిఖా
మూలం బింబన్య జీవంతీ ఋద్ధి వృద్ధీ ఉమంబరమ్
ప్రత్యేకం కర్షమాత్రాణి పేషయిత్వా వినిక్షిపేత్
వస్త్రపూతే సుశీతే చ సితాం దద్యాత్చర్భరావకమ్
కర్షమాత్రం తతః ఖాదే దుష్ణదుగ్ధానుచానతః
బృహణీయం విశేషేణ బలపుష్టికరం సదా
ప్రమేహాన్ ధ్వజభంగాం శ్చ నాశయే దవికల్మషః
ఏత ద్వృష్యకరం సర్పిః కాశీరాజేన నిర్మితమ్
దృష్టం సిద్ధఫలం హ్యేత ద్వాజీకరణ ముత్తమమ్
అమృతప్రాశనామేదం సర్వామయనిషూదనమ్
శిరోరోగే నష్టశుక్రే స్త్రీషు నష్టార్తవాను చ
స చ శుక్రం క్షయం యాతి బలం హానం స చ వ్రజేత్

కాసార్క ఆమశూలఘ్నం కోష్ఠబద్ధహారం వరమ్
సిద్ధఘ్నశ్శపయోగేణ స్థిరం భవతి యశావనమ్ ।

మేకమాంసం నూరుపలాలు రెండు ద్రోణాలనీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసివుంచుకునేది. అలాగే నూరుపలాల పెన్నేరున్న మెత్తగా చితకగొట్టి రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసివుంచుకునేది. ఈరెండుకషాయాలూ చేర్చి అందులో రెండు పద్ధాల అవునెయ్యి, ఎనిమిదిపద్ధాల మేకపాలు కలిపి వుంచుకునేది. ఘృతమూర్ఛనకోసం అందులో నాలుగుతులాల కుంకమ పువ్వు కలిపివుంచుకోవాలి.

బల, గోధుమలు, పెన్నేరు, తిప్పతీగ, పల్లెరుకాయలు, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, తుంగముస్తలు. ధనియాలు, మణిశిల, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, కస్తూరి, దూలగొండిగింజలు, మేద, మహామేద, చెంగల్యకోష్ఠు, జీవకం, ఋషభకం, కచ్చారాలు, మానుపసుపు, ప్రేంకణాలు, మంజిష్ఠ, గ్రంధితగరం, తాలీసపత్రి, ఏలకులు, అకుపత్రికం, చాల్చినచెక్క, నాగకేసరాలు, జాపత్రి, రేణుకలు, సరళకాష్ఠం, జాజికాయ, చిన్నఏలకులు, నల్లకలవదుంప, సుగంధి, దొండవేరు, మనుబాలఋద్ధి, వృద్ధి, మేడిపట్ట, —ఇవి కల్కద్రవ్యాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా దలచి, నీటితో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలుపుకుని వండి వడబోసుకునేది. వానిలో అర్థప్రస్థం చక్కెరకూడా కలిపేది.

ఇది బృంహణం. అనగా చిక్కిపోయిన శరీరం రక్తమాంసాలు పెట్టి పుష్టి కలిగిస్తుంది. ప్రమేహాలు, ధ్వజభంగం పోగొడుతుంది. వీర్యపుష్టి కలిగిస్తుంది. వాజీకరాషధాలలో ఇది చాలా గొప్పది. శిరోరోగం, శుక్రనష్టం, స్త్రీల అర్తవదోషాలు, తగ్గిస్తుంది, ఇది పుచ్చుకున్న పురుషులకు ధాతుక్షీణత, బలహీని యెప్పుడూ కలగవు. దగ్గుమూలశంకలు, ఆమశూల, మలబంధం, కూడా పోగొడుతుంది.

౧౯ మ హా త్రి ఫ లా ది ఘృ తం

త్రిఫలాయా రసప్రస్థం ప్రస్థం భృంగరజస్య చ
వృషస్య చ రస ప్రస్థం శతావర్యా శ్చ తత్సమమ్
అజాక్షీరం, గుడూచ్యా శ్చ ఆమలక్యా రసం తథా
ప్రస్థం ప్రస్థం నమామౌత్య సర్వై రేభి ర్ఘృతం పచేత్

కల్కః కణా సితా ద్రాక్షా త్రిఫలా నీల ముత్పేమ్
 మధుకం క్షీరకాళోళీ మధువర్ణ నిద్ధిగా
 తత్సాధుసిద్ధం విజ్ఞాయ శుభే భాండే నిధాపయేత్
 ఊర్ధ్వపాన మధఃపానం మధ్యేపానం చ శస్యతే
 యావంతో నేత్రరోగాంతాన్ పానా దేవాపకర్షతి
 రక్తజే రక్తదుష్టే చ రక్తే చాతిశ్రుతే పిచ
 సక్తాంధ్యే తిమిరే కాచే నీలికాపటలార్బదే
 అభిష్యందే ధిమంధే చ పక్షుకోపే చ దారుణే
 నేత్రరోగేషు సర్వేషు వాతపిత్తకఫేషు చ
 అదృష్టిం మందభృష్టిం చ కఫవాతప్రదూషితామ్
 సర్వతో వాతపిత్తాభ్యాం సకంఠ్వాసన్నదూరదృక్
 గృధ్రదృష్టికరం సద్యో బలవర్ణాగ్నివర్ధనమ్
 సర్వనేత్రామయం హన్యాత్ త్రిఫలావ్యం మహా ద్భృతమ్ ।

త్రిఫలాల కషాయం ఒక ప్రస్థం, గుంటకర్ణిఆకురసం ఒకప్రస్థం, అడ్డసరంరసం ఒక ప్రస్థం, పిల్లితేగలరసం ఒకప్రస్థం, మేకపాలు ఒకప్రస్థం, తిప్పతీగకషాయం ఒక ప్రస్థం, ఉసిరికాయలరసం ఒకప్రస్థం, ఆవునెయ్యి ఒకప్రస్థం. ఈద్రవద్రవ్యా లన్నీ కలిపి ఉంచుకునేది.

పిప్పళ్లు, చక్కెర, ద్రాక్షపండు, కరకతాడిఉసిరికలు, నల్లకలువ, యష్టిమధుకం, క్షీరకాళోళి, తిప్పతీగ, వాకుడు—ఇవి కల్క ద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాల చొప్పున గ్రహించి చూర్ణించి నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది సర్వనేత్రవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. వాతపిత్తకఫాలవల్లపుట్టిన నేత్రవ్యాధులనున్నూ పోగొడుతుంది. తీక్షణమైన దృష్టికలిగిస్తుంది. బలం, కాంతి, అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది.

అం కుంకుమాదిఘృతం

కుంకుమేన సిశాభ్యాం చ కణయా వహ్నివారిణా
 ఘృతం పక్వం సిరాకుర్యా న్నీలికాం ముఖదూషికామ్

సిద్ధాంతీ త్కగదాన్ సర్వా వ్యాధీన్ కఫనముద్భవాన్
శిరోర్తిం నాశయే చ్చాశు లావణ్యం జనయే త్పరమ్
జగతా ముపకారాయ దస్రాభ్యాం విహితం త్విదమ్
చానేభ్యంగే తథా నశ్యే యక్త్యా యోజ్యం విచక్షణైః ।

కుంకుమపువ్వు, పసుపు, మానుపసుపు, పిప్పళ్లు— ఇవి నాలుగేసి తులాలు గ్రహించి
షెత్తగా చూర్ణించి అది అర్థప్రస్థం ఆవునీటిలో కలిపేది, మరిన్ని ఆనేతిలో చిత్రమాల
కషాయం రెండుప్రస్థాలున్నూ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇదిలోపలికే పుచ్చుకోవచ్చు. పైకి పూసుకోవచ్చు. దీంతో నస్యం కూడా
చేసుకోవచ్చు. ఇలా చేస్తే ఇది నీలిక మొదలైన ముఖరోగాలన్నీ తగ్గించేస్తుంది. చర్మ
వ్యాధులు పోగొడుతుంది. కఫం అణిచివేస్తుంది, తలనొప్పి తగ్గిస్తుంది. శరీరానికి
ముఖ్యంగా ముఖానికి లావణ్యం కలిగిస్తుంది. స్నోలువగైరా పైపూతలకు అశపడటం
కంటే ఇది ముఖానికి మర్దనాచేసుకుంటూ వుంటే చాలా ఎక్కువ లావణ్యం కలుగు
తుంది.

౨౧ కు మా ర క ల్ప ద్రు మ ఘృ తం

పంచాశచ్ఛాగమాంసస్య దశమూల్యా స్తద్దైవ చ
జల మష్టగుణం దత్వా క్వాథయే న్నృనున్నానా
చతుర్భాగావశేషం చ క్వాథం దద్యా త్ప్రియత్నతః
గవ్యం పథ్వ్యమం సర్పి ర్నృష్టియా త్కుశలో భిషక్
క్షీరం ఘృతసమం దద్యా న్నారాయణ్యా రసం తథా
తామ్రే వా వృష్ణాయే పాత్రే తదేకత్ర పచే చ్చనైః
కృష్ణం శటీ చ మేదే ద్వే జీవకర్షభకా తథా
ప్రియంగు త్రిఫలా దారు పత్ర మేలా శతావరీ
కాశ్మరీ మధుకం క్షీరకాకోలీ ముస్త ముత్పలమ్
జీవరీ చందనం చైవ కాకోలీ శారిఖాయుగమ్
శ్వేతవ ట్యాలజం మూలం మూలం చ శరపుంఖజమ్

విదారీద్వయముఃజిహ్వా పర్ణినీశ్వయ మేవ చ
 నాగభుష్పం తథా దారుహారిద్రా రేణుకం తథా
 జ్యోతిష్కతీభవం మూలం శంఖినీ నీలినీ వచా
 అగురుత్వగ్లవంగం చ కుంకుమం నిక్షిపే త్తతః
 ఏతేషాం కార్షికం కల్కం దత్వా శుభదినే నుధీః
 శుభనక్షత్రయోగే చ సంపూజ్య గణనాయకమ్
 శంకరం చ మృడానీం చ నమస్కృత్యాతిభక్తితః
 పాకం కుర్యాత్ప్రియత్నేన విజానన్మంత్ర పూర్వకమ్
 సిద్ధశీతే క్షిపేత్తత్ర పారదం పరినిర్మలమ్
 నుజ్జీర్ణం శోధితం చాభ్రం గంధకం కార్షికం న్యసేత్
 తతః పుష్పరసం తత్ర ప్రస్థార్థం చ వినిక్షిపేత్
 కాచనంపుటకే వాన్యపాత్రే వా స్థాపయేత్సుధీః
 పరాశరమునిః ప్రీతికరుణావారిధి ర్ముదా
 వంధ్యానుయవినాశాయ శిశుకల్పద్రుమం ఘృతమ్
 చకారాన్య ప్రసాదేన జన్మవంధ్యా లభేత్సుతమ్
 ఖాదేత్కర్షద్వయం సర్పిర్దత్వా విప్రాయ సాదరమ్
 అనుపానం ప్రకుర్వీత పయ శ్చాగం విశేషతః
 గవ్యం వాపి పిబేత్తీరం శీతం పలయుగం తథా
 ఘృతస్యాన్య నుశిద్ధన్య గుణాన్ శుణు నమాహితః
 అన్య ప్రసాదాత్ షండోపి వంధ్యాయాం జనయేత్సుతమ్
 రజోదోషేణ యా దృష్టా శుక్రదోషేణ యోఽపి చ
 స్త్రీ గర్భస్థగదే నైవ వీడితా యా చ సర్వదా
 యా చ పుష్పం నవించేత ఋతునా వీడితా చ యా
 భూత్వా భూత్వా చ నశ్యంతి నుతా యాసాం ముహుర్ముహూః
 అనేకాషధయోగేన మంత్రయోగేన వా పునః

అనేకవ్రతయోగేన యాసాం పుత్రో న జాయతే
తాసాం కామసమాః పుత్రా జాయంతే చిరజీవినః
ఏతత్ ఘృతం గృహే యస్య న తస్య కులిశా ద్భయమ్
న రాత్నసైః పిశాచై శ్చ గృహ్యాతే తస్య కాలకః
నోపసర్పతి సర్వోపి దర్శా త్తస్య గృహాంతికమ్ ॥

మేకమాంసం యాభైపలానాం, దశమూలానాం యాభైపలానాం ఎనిమిది రెట్లు నీళ్ళలో
జేసి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కషాయం కాచి చల్లారిన తరవాత వడబోసుకు
నేది. అందులో నాలుగుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి చేర్చేది. ఆవుపాలు నాలుగుప్రస్థాలూ,
పిల్లితేగల రసం నాలుగుప్రస్థాలూ కూడా అందులో చేర్చేది. ఇది ద్రవగ్రన్థం.

చెంగల్యకోష్ఠం, కచ్చాగాలు, మేద, మహామేద, జీఃకం, ఋషభకం, శ్రేణిక
ణాలు, కరకవాలపు, తాడి కాయబెరడు, ఉసిరిక పప్పు, దేవదారు, ఆకుపత్రికం, ఏలకులు,
పిల్లితేగలు, పెగుమ్మడు, యష్టిమధుకం, క్షీరకాకోలి, తుంగమస్తలు, నల్లకలువ
దుంప, ముతాళ, చందనం, కాకోలి, నల్లసుగంధి, తెల్లసుగంధి, బలామూలం,
జెంపలివేళ్లు, నేలసుమ్మడు, మంజిష్ఠ, శాలిపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, నాగకేసరాలు, మాను
పసుపు, రేణుకలు, జ్యోతిష్మతివేళ్లు, చోరపుష్టి, నీలివేళ్లు, వస, అగురుచెక్క,
లవంగాలు, కుంకుమపువ్వు, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు, ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షణం చొప్పున
గ్రహించి మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి ద్రవద్రవ్యంలో కలిపి వండి చల్లారిన
తరవాత రెండుతులాల పొదరసమూ, రెండుతులాల గంధకమూ కలిపి చేసిన కజ్జలీ
రెండుతులాల కృష్ణాధికభస్మమూ, ఒకప్రస్థం తేనె కలిపేది.

కషాయంలో జేసే మేకమాంసం నపుంసకమేక మాంసంగా వుండాలి. అదే
మేకదీ మొగ మేకదీ కూడా పనికిరాదు.

ఇది గోద్రాలితనం పోగొట్టే గొప్ప ఔషధం.

ఇది పూటకు పావులాయెత్తు చొప్పున మేకపాలలోగాని, అవి దొరకనియెడల
ఆవుపాలలో గాని కలిపి పుచ్చుకునేది లేక పంచదారతో కలిపి నాకి, తరవాత
నైనా పాలుపుచ్చుకునేది. ముందు మేకపాలు చూచుకునేది. అవి దొరకనియెడలనే
ఆవుపాలు.

ఇది స్త్రీలూ పురుషులూ కూడా పుచ్చుకోవచ్చు. స్త్రీలకు మాత్రం ప్రధానం
కొన్ని సందర్భాలలో పురుషులకు బృహచ్చాగలాది ఘృతం మంచిది.

ఇది నేనిస్తే నపుంసకునకున్నా సంభోగశక్తి కాదు సంతానమున్నా కలుగు.

తుంది. గొర్రెలు బిడ్డలను కంటుంది. రజోదోషం పోగొడుతుంది. గర్భం నిలవని స్త్రీలకూ, బిడ్డలు బతకని స్త్రీలకూ ఇది చాలా మంచిది. గర్భం నిలవని స్త్రీలకూ, సంతానం నిలవని స్త్రీలకూ అనేకమందికి నేనిది వాడాను. ఈవివరాలు ఇంకా చూడదలిచేవారు బృహచ్చాగలాది ఘృతయోగంలో గమనిక చూసేడి.

౨౨ అ శ్వ గ ం ధా మృ తం

పాదకల్పేశ్వగంధాయాః క్షీరే దశగుణే పచేత్

ఘృతం పేయం కుమారాణాం పుష్టికృద్బలవర్ధకమ్ ॥

పెన్నేరుదుంపకు నాలుగురెట్లు అవునెయ్యి. అవునేతికి పదిరెట్లు అవుపాలు. పాలతో సమం జలం. పెన్నేరు మెత్తగా దంచి నీటితోరుబ్బి అది ద్రవద్రవ్యంలోకలిపి వండివడబోసుకునేది.

చిక్కిపోతున్న పిల్లలకు ఇది చాలామంచిది. బలమూ పుష్టి, తేజస్సు కలిగించి ఇది వారిని దీర్ఘాయుష్కంతులను చేస్తుంది.

నాఅనుభవంలో ఇది అనేకులకు చాలా మేలుచేసింది. ఇది ఎంత తేలికగా కనపడుతుందో అంత ఘనమైనది. పిల్లలకు రకరకాల రసవీర్యవిపాకాలు గల అనేకమాలికలు కలిసిన మందులకంటే ఇది చాలా ఉత్తమం.

కొందరు పెన్నేరు చతుర్భాగావశిష్టంగా కషాయం తయారుచేసుకుని ఆకషాయం (కొలత) ఎంతో అంత కలకండపొడి కలిపి పాకం పట్టిన్నీ వాడతారు. సరియైన పాకం తయారైతే అయిదారుమాసాలు నిలుస్తుంది. నిరభ్యంతరంగానూ వాడుకోవచ్చు. అయితే, నెయ్యి అయితే పాకంకంటే ఎక్కువ పనిచేస్తుంది. రుచికోసం నేతిలో కూడా కలకండ కలుపుకోవచ్చు. ఇది బజారుబాలామృతాల కంటే చాలా శ్రేష్ఠం.

౨౩ బా ల చాం గే రీ మృ తం

చాంగేరీస్వరసే సర్పి శ్చాగక్షీరసమం పచేత్

కపిత్థ వ్యోష సింధూత్థ సమంగోత్పలవాలకైః

సబిల్వధాతకీమోచైః సిద్ధం సర్వాతిసారనుత్

గ్రహణీం దుస్తరాం హంతి బాలానాం తు విశేషతః ॥

కలగగుజ్జ, సాంటి, పిప్పర్లు, మిరియాలు, సైంధవలవణం, వంజిష్ట, నల్లకలువదుంప, కురుజేరు, మాకేడుపండు, ఆరెపువ్వు, బూరుగుబంక-ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించేది, నీటిమొత్తం ఎంతో దానికి నాలుగురెట్లు ఆవునెయ్యి. ఆవు నేతి! రెండురెట్లు పులిచింతాకురసం, పులిచింతాకురసంతో సమంగా మేకపాలు.

కల్కద్రవ్యాలు మెత్తగాదంచి నీళ్ళతో రుద్ది ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది గ్రహణీ, అతిసారమూ కడుతుంది. ఇది ముఖ్యంగా చంటిపిల్లలకోసం ఉద్దేశించబడ్డది.

౨౪ అష్టమంగళఘృతం

వచా కుష్ఠం తథా బ్రాహ్మీ సిద్ధార్థక మథాపి చ
శారిబా సైంధవం చైవ పిప్పలీ ఘృత మష్టమమ్
మేధ్యం ఘృత మిదం సిద్ధం పాతవ్యం చ దినేదినే
దృఢస్మృతిః క్షీప్రమేధాః కుమారో బుద్ధిమాన్ భవేత్
న పిశాచా న రక్షాంసి న భూతా న చ మాతరః
ప్రభవంతి కుమారాణాం పిబతా మష్టమంగలమ్ ॥

వస, చెంగల్వకోష్ఠ, సరస్వతీఆకు, తెల్లఆవాలు, సుగంధి, సైంధవలవణం, పిప్పర్లు— ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ సమభాగాలుగా 64తులాలు మొత్తం చేర్చుకునేది. ఈమొత్తం మెత్తగాచూర్ణించి నీటితో రుద్ది రెండుప్రస్థాల ఆవునేతిలో కలిపి అందులో నాలుగుప్రస్థాల జలమున్నూ కలిపి వండి వడ బోసుకునేది.

దినమ్మా! ఇది చంటిపిల్లలకూ బాలబాలికలకూ ఇచ్చేది. దీనివల్ల మేధాశక్తి వృద్ధి చెందుతుంది. జ్ఞాపకశక్తి దృఢపడుతుంది. నూత్నుబుద్ధిన్నీ ఏర్పడుతుంది. గ్రహబాధలన్నీ తొలగిపోతాయి.

౨౫ ఫలకల్యాణఘృతం

మంజిష్ఠా మధుకం కుష్ఠం త్రిఫలా శర్కరా బలా
మేదే పయస్యా కాకోలీ మూలం చైవాశ్వగంధజమ్

అజమోదా హరిత్రే ద్వే హింసుః కటుకరోహిణీ
 ఉత్పలం కుముదం ద్రాక్షా కాకోత్పా చందనద్వయమ్
 ఏకేషాం కార్షికై ర్భాగై ర్మృతప్రస్థం విపాచయేత్
 శతావరీరసక్షీరం ఘృతాద్దేయం చతుర్గుణమ్
 సర్పిరేత స్సరఃపీత్వా నిత్యం స్త్రీషు నృపాయుతే
 ఛత్రా స్సంజనయేన్నారీ మేధాధ్యాన్ ప్రియదర్శనాన్
 యా చైవాస్థిరగర్భాన్యాన్యా చ వా జనయే న్నృతమ్
 అల్పాయుషం వా జనయే ద్వా చ కన్యాం ప్రసూయతే
 యోనిదోషే రజోదోషే పరిశ్రావే చ శస్యతే
 ప్రజావర్ధన మాయుష్యం సర్వగ్రహనివారణమ్
 నాహ్నా ఫలఘృతం హ్యేత దశ్వీభ్యాం పరినిర్మితమ్
 అనుక్తం లక్ష్మణామూలం క్షిపం త్యత్ర చికిత్సకాః ।

మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, చెంగల్వకోష్ఠ, కరకవాలపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరిక
 పప్పు, చక్కెర, బల, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, పెన్నేరు, అజ
 మోదం, పసుపు, మానుపసుపు, ఇంగువ, కటుకరోహిణి, నల్లకలువదుంప, తెల్లకలువ
 దుంప, ద్రాక్షపండు, చందనం, రక్తచందనం, - ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా
 చితకగొట్టి నీళ్ళతో రుబ్బి ఉంచుకునేది.

ఆవునెయ్యి రెండుప్రస్థాలు. పిల్లిలేగలరసం ఎనిమిది ప్రస్థాలు. ఆవుపాలు ఎనిమిది
 ప్రస్థాలు. ఇవి మూడూకలిపి అకల్కంముద్ద యిండులో చేర్చి వండి వడబోసుకునేది

ఇది స్త్రీలకు సంతానసౌభాగ్యం కలిగిస్తుంది. గొర్రెదాళ్ళకు తప్పకుండా
 సంతాన ప్రాప్తి కలిగిస్తుంది. గర్భం నిలవని స్త్రీలకు, మృతశిశువులను కనే స్త్రీలకూ,
 శిశువులు తరచు చనిపోయే స్త్రీలకూ యిది చాలా మేలు చేస్తుంది. తరుచు అడపిల్లలనే
 కనే స్త్రీల కిది పురుషసంతతి కలిగిస్తుంది. యోనిదోషాలూ, రజోదోషాలూ, పరి
 శ్రావమూ పోగొడుతుంది. ఆరోగ్యకరం.

౨౬ సో మ మృ త రి

సిద్ధార్థకం వచా బ్రాహ్మీ శంఖపుష్పీ పునర్నవా
 పయస్యామయయప్యోహ్యం కటుకా చ ఫలత్రయమ్

శాగిబే రజనీ పాతా భృంగ దారు సువర్చలాః
 మంజిష్ఠా త్రిఫలా శ్యామా వృషపుష్పం సగైరికమ్
 ధీమాన్ పక్వా ఘృతప్రస్థం సమ్య జ్ఞాతాభిమంత్రితమ్
 ద్వీమాసగర్భిణీ నారీ షణ్మాసా నుపయోజయేత్
 సర్వజ్ఞం జనయే త్పుత్రం సర్వానుయవివర్జితమ్
 అస్య ప్రయోగా త్కుక్షిస్థం స్ఫుటవంధ్యా హారత్యపి
 యోనిదుష్టా శ్చ యా నార్యో రేతోదుష్టా శ్చ యే నరాః
 స్త్రీణాం పుంసాం దోషహరం ఘృత మేత దనుత్తమమ్
 వంధ్యాపి లభతే పుత్రం శూరం పండితమానినమ్
 జడగద్గదమూకత్వం పానా దేనాపకర్షతి
 సప్తరాత్రప్రయోగేణ నర శ్శృతిధరో భవేత్
 నాగ్ని ర్దహతి తద్వేష్మ న వజ్ర ముపహంతి చ
 న తత మ్రిమతే బాలో యత్రాస్తే సోమనాజ్ఞతమ్ ।

తెల్లతనాలు, వస, సరస్వతీతన, శంఖపుష్పి, తెల్లగలిజేరు, క్షీరకాకోలి, చెంగల్వ
 కోట్టు, యష్టిమధుకం, కటుకకోహిణి, ద్రాక్షపండు, పెగుమ్మడు, చిట్టితపశ్శు,
 నల్లసుగంధి, తెల్లసుగంధి, పసుపు, పాత, గుంటకలగర, దేవదారు, సోవర్చలవణం
 మంజిష్ఠ, కరకతాడివుసిరికలు, ప్రేంకణం, అడ్డసరపుపువ్వులు, వంటజేగురు—ఇవి
 కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి
 నీళ్ళతో రుబ్బి ఉంచుచునేది.

రెండుప్రస్థాల ఆవు నేతిలో ఈముద్దా, ఎనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళూ కలిపి వండి
 వడబోసుకునేది.

ఇది స్త్రీలకు సంతానఫలం కలిగిస్తుంది. గర్భవతులు రెండోమాసం వచ్చింది
 మొదలు ఎనిమిదోమాసం నిండేదాకా ఇది పుచ్చుకోడం మంచిది. దీంతో స్త్రీల
 యోనిదోషాలూ, పురుషుల శుక్రదోషాలూపోతాయి. దేహదార్ధ్యమూ, నూత్ను
 బుద్ధి, వర్చస్సు గల సంతానం కలిగించడంలో ఇదిప్రత్యేకశక్తి కలది. మరన్న
 ఇది జడత్వమూ, మూగతనమూ, ముద్దమాటలూ మాడా పోగొడుతుం. ఇది యేడు
 రాత్రులు వాడినంతమాత్రాన స్త్రీపురుషులు ఏకసంధాగ్రాహు లవుతారు.

౨౭ గో ధూ మా ది ఘృ తం

గోధూమా త్తు పలశతం నిఃక్వాధ్య సలిలాధకే
 పాదశేషే చ పూతే చ ద్రవ్యాణీమాని దాపయేత్
 గోధూమం యుంజాతఫలం మాషం ద్రాక్షా పరూషకమ్
 కాకోలీ క్షీరకాకోలీ జీవంతీ సశతావరీ
 అశ్వగంధా సఖర్జురారా మధుకం త్రూషణం సితా
 భల్లాతక మాత్మగుస్తా సమభాగాని కారయేత్
 ఘృతప్రస్థం పచే దేవం క్షీరం దత్వా చతుర్గుణమ్
 మృద్వగ్నినా చ సిద్ధే తు ద్రవ్యాణ్యేతాని నిక్షిపేత్
 త్వగేలా పిప్పలీ ధాన్యం కర్పూరం నాగకేసరమ్
 యథాలాభం వినిక్షిప్య సితా క్షాద్రం పలాష్టకమ్
 దత్వేక్షుదండే నాలోడ్య విధివ ద్వినియోజయేత్
 శాల్వోదనేన భుంజీత పిబే న్మాంసరసేన వా
 కేవలన్య పిబే దన్య పలమాత్రం ప్రమాణతః
 సచాన్య లింగశైధిర్యం న చ శుక్రక్షయో భవేత్
 బల్యం పరం వాతహారం శుక్రసంజననం పరమ్
 మూత్రకృచ్ఛప్రశమనం వృద్ధానాం చాపి శస్యతే ।

గోధూమలు నూరుపలాలు, అవి మెత్తగాచూర్ణించి ఒకద్రోణంనీళ్లలో కలిపి
 ౪ ప్రస్థాలు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి,
 ఆవుపాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలూ చేర్చికలిపేది. ఇది ద్రవద్రవ్యం.

గోధూమలు, తాటిమొవ్వ, మినుములు, ద్రాక్షపండు, ముద్దఖర్జూరం, కాకోలి,
 క్షీరకాకోలి, మనుబాం, పిల్లిలేగలు, పెన్నేరు, ఖర్జూరకాయలు, యష్టిమధుకం
 సొంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, చక్కెర, నల్లజీడిగింజలు, (వీటికి బదులు రక్తచందనం,
 శుశుకోవచ్చు) తూలగొండిగింజలు, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి
 నాలుగేసి తులాలు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్లతో రుబ్బి అది ఆద్రవద్రవ్యంలా
 చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

తరవాత, దాల్చినెక్క, ఏలకులు, పిప్పళ్లు, భరియాలు, పచ్చకర్పూరం, నాగ శేసరాలు—ఇవి ప్రత్యేకద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసి తులాలచొప్పున గ్రహించి చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి, ఆచూర్ణమూ, రిపలాల చక్కెరా, రిపలాల తేనె కలిపి వాడుకునేది.

ఇది కాల్యన్నంతో భుజించవచ్చు, లేక ఇది చప్పరించి, మింగి మాంసరసం పుచ్చుకోవచ్చు. ప్రత్యేకంగాకూడా పుచ్చుకోవచ్చు. ఇది నిత్యమూ సేవిస్తూవుండే పురుషునకు లింగశైధిల్యం సంభవించదు. వీర్యమున్నూ క్షీణించిపోదు. ఇది మిక్కిలి బలకరం, వాతహరం. వీర్యవృద్ధికరం. మరీన్నీ, ఇది మూత్రకృచ్ఛం పోగొడుతుంది. వృద్ధులకు చాలామంచిది.

౨౮ రోహితకఘృతం

రోహితకత్వచ శ్శ్రీష్ఠాత్ పలానాం పంచవింశతిం
కోలద్విప్రస్థసంయుక్తం తషాయ ముపకల్పయేత్
పల్నికైః పంచకోతై శ్చ తై స్సర్వై శ్చాపి తుల్యయా
రోహితకత్వచా పిష్టై ర్ముతప్రస్థం విపాచయేత్
స్త్రీహాభివృద్ధిం శమయే దేతదాశు నయోజితమ్
తథాగుల్మజ్వరశ్వాసక్రిమిపాండుత్వకామలాః ॥

ములుమోదుగుపట్ట, 25 పలాలు, రేగుపట్ట 2 ప్రస్థాలు. ఇవి పచ్చివి మెత్తగా చిత్తకగొట్టి నాలుగురెట్లు నీళ్లు పోసి, నాలుగోభాగం మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది.

ఆకషాయంలో ఆవునెయ్యి రెండుప్రస్థాలు చేర్చేది. పిప్పళ్ళు, పిప్పలిమోడి, చవ్యం, చిత్రమూలం, సొంటి—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం. ములుమోదుగుపట్ట అయిదుపలాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా నీళ్ళతో రుద్ది అందులో కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది స్త్రీహాభివృద్ధి తగ్గించేస్తుంది. గుల్మం, జ్వరం, శ్వాసలు, క్రిమి, పాండు, కామెర్లు, హరించేస్తుంది.

౨౯ మహారోహితకఘృతం

రోహితకా త్వలశతం క్షోదయే ద్భదరాథకమ్
సాధయిత్వా జలద్రోణే చతుర్భాగావశేషితమ్

ఘృతప్రస్థం సమావాశ్య ఛాగీక్షీరం చతుర్గుణమ్
 తస్మిన్ దద్యా దిమాన్ కల్కాన్ సర్వాన్ తా నక్షసమ్మితాన్
 వ్యోషం ఫలత్రికం హింగు ర్యమాసీం తుంబురుం బిడమ్
 అజాజీం కృష్ణలవణం దాడిమం దేవదారు చ
 పునర్నవాం విశాలాం చ యవక్షారం సపౌష్కరమ్
 విడంగం చిత్రకం చైవ హపుషాం చవికాం వచామ్
 ఏభి ర్ఘృతం విపక్వం తు స్థాపయే ద్భాజనే శుభే
 పాయయే త్త్రిపలాం మాత్రాం వ్యాధిం బల మవేక్ష్య చ
 రస కే నాథ యూషేణ పయసా వాపి భోజయేత్
 ఉపయుక్తఘృతే త్వస్మిన్ వ్యాధీన్ హన్యా దిమాన్ బహూన్
 యక్ష్మత్ప్రహోదరం చైవ స్తీహశూలం యక్ష్మ త్రధా
 కుక్షిశూలం చ హృచ్ఛూలం పార్శ్వశూల మరోచకమ్
 విబద్ధశూలం శమయే త్పాండురోగం సకామలామ్
 ఛర్ద్యతీసారశూలఘ్నం తంద్రా జ్వరవినాశనమ్
 మహారోహితకం నాను స్తీహానం హంతి దారుణమ్ ॥

ములుమోదుగుపట్ట నూరుపలాలు. రేగుపట్ట ౬౪ పలాలు. ఇవిరెండూ మెత్తగాచితకగొట్టి
 రెండుద్రోణాల నీళ్ళతోకలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అ
 క సాయంలో రెండుప్రస్థాల అవు నెయ్యి, అవునేతికి నాలుగురెట్లు మేకపాలు చేర్చేది.
 సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకతాడిపుసిరికలు, ఇంగువ, వాము, తుంబురు, బిడా
 లవణం, కురాసానివాము, సోపర్చలవణం, దానిమ్మపండుబెరడు, దేవదారు, గలిజేరు,
 సప్తఫల్లి, యవక్షారం, పుష్కరమూలం, నాయువిశంగాలు, చిత్రమూలం, చవ్యం,
 బోడతరం, వస, — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కక్కర్నం గ్రహించి మెత్తగా
 చూర్ణించి, నీళ్ళతోరబ్బి అందులో చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది యక్ష్మత్ప్రహృద్ధి, స్తీహశూల, కుక్షిశూల, హృచ్ఛూల, పార్శ్వశూల,
 అరోచకం, మలబద్ధం, పాండువు, కామెర్లు, ఛర్ది, అతిసారం, తంద్రా, జ్వరం
 లోగొడుతుంది.

క జ్జ లీ ఔ ష ధా లు

౧ శ్రీ జ య మ ం గ శ ర స ం

హింసూలసంభవం సూతం గంధకం టంకణం తథా
తామ్రం వంగం మాక్షికం చ సైంధవం మరిచం తథా
నమం సర్వం సమాహృత్య ద్విగుణం స్వర్ణభస్మకమ్
తదర్థం కాంతలోహం చ రూప్యభస్మా పి తత్సమమ్
ఏత త్సర్వం విచూర్ణ్యాథ భావయే త్కనకద్రవైః
శేఫాలీదలజై శ్చాపి డశమూలరసేన చ
కిరాతతి క్తకక్వాధై స్త్రివారం సాధయే త్సుధీః
భావయిత్వా తతః కార్యా గుంజాద్వయమితా వటీ
అనుపానం ప్రయోక్తవ్యం జీరకం మధుసంయుతమ్
జీర్ణజ్వరం మహా ఘోరం చిరకాలసముచ్ఛిష్టమ్
జ్వర మప్టవిధం హంతి సాధ్యాసాధ్య మథాపి వా
పృథ గ్దోషా శ్చ వివిధాన్ సమస్తాన్ విషమజ్వరాన్
మేకోగతం మాంసగత మస్థిచుజ్జగతం తథా
అంతర్గతం మహా ఘోరం బహిష్ఠం చ విశేషతః
నానాదోషోద్భవం చై వ జ్వరం శుక్రగతం తథా
నిఖిలం జ్వరనామానం హంతి శ్రీశివనిర్మితః
బలపుష్టికరం చై వ సర్వరోగ నిబర్హణః ।

ఇంగిలీకంతానుంచి తీసి శుద్ధిచేసిన రసం 1 భాగం. గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం, తామ్రభస్మం, వంగభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, సైంధవలవణం, మరియాలు— ఇవన్నీ ఒక్కొక్కభాగం. స్వర్ణభస్మం రెండుభాగాలు. కాంతభస్మం, రజతభస్మం— ఇవిన్నీ ఒక్కొక్కభాగం చొప్పున గ్రహించి ముందు నల్లపుమ్మెత్తాకు రసంతోనూ,

తరవాత క్రమంగా వావిలిఆకురసంతోనూ, దళమూలకషాయంతోనూ, శేలశేము కషాయంతోనూ నూడేసికూట్లు మర్దనాచేసేది. వయోబలానుసారంగా మూతాదు నిర్ణయించుకొని జీలకర్రకషాయంతో తేనెకలిపి అది అనుపానంగా నాడేది.

ఇది ఎంతకాలంగా వుండిన జీర్ణజ్వరం అయినా తగ్గించివేస్తుంది. అన్నవిధజ్వరాలూ, సమస్తవిషమజ్వరాలూ తగ్గిస్తుంది. మేదోగతమూ, మాంసగతమూ, అస్థిగతమూ, అంతర్గతమూ, బాహ్యగతమూ, నానాదోషాలవల్ల వుట్టినదీ, శుక్రగతమూ — ఇవే కాక జ్వరం అనే పేరుగల దేన్నయినా షోగొడుతుంది. బలమూ, పుష్టి కలిగిస్తుంది. తన్మూలంగా సర్వరోగాలనూకూడా తగ్గించేస్తుంది. క్షయకు సంబంధించిన జ్వరాని కిది చాలా మంచిది.

౨ బృహత్కస్తూరీబైరవరసం

మృగమదశశి సూర్యాధాతకీ శూకశింబీ
రజత కనకముక్తా విద్రుమం లోహపాథాః
క్రీమిరిపు ఘనవిశ్వావారి తాలాభద్రాత్రీ
రవివళరససింధుం కస్తూరీబైరవోయమ్
కస్తూరీబైరవః ఖ్యాత స్సర్వజ్వరవినాశనః
అర్ద్రకస్య రసైః పేయో విషమజ్వరనాశనః
ద్వంద్వజాన్ భౌతికాన్ వాపి జ్వరాన్ కామాదినంభవాన్
అభిచారకృతాం శ్చైవ తథా శస్త్రకృతాన్ పునః
నిహన్యా దృక్షణా దేవ డాకిన్యాదియతాం స్తథా
బిల్వచూర్ణసీరకాభ్యాం మధునా సహ పానతః
ఆమాతీసారం గ్రహణీం జ్వరాతీసార మేవ చ
అగ్నిదీప్తికర శ్శాంతః కాసరోగసిక్యతనః
క్షవయే దృక్షణా దేవ మేహరోగం హలీమకమ్
జీర్ణజ్వరం నూతనం వా ద్వైకాలీనం చ సంతతమ్
ప్రక్షీప్తం భౌతికం వాపి హంతి వర్షా నిర్విషేషః
ఏకాహికం ద్వాహికం వా త్ర్యాహికం చాతురాహికమ్

పాంచాహికం వస్త్రసంఖ్యం పాక్షికం మాసికం పునః

సర్వాన్ జ్వరాన్ నిహం త్యాశు భక్షణా ద్ద్యోత్రవైః ॥

కస్తూరి, పచ్చకర్పూరం, తామ్రభస్మం, అరెపువ్వు, దూలగొడివేళ్ళు, రజతభస్మం, స్వర్ణభస్మం, మాక్తికభస్మం, ప్రవాళభస్మం, లోహభస్మం, పాత, వాయువికంగాలు, తుంగముస్తలు, సొంటి, మరువేరు తాళకం, అభకం, ఉసిరికపప్పు— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగాచూర్ణించి జిల్లేడు ఆకుల రసంతో మర్దించి చిన్న పెసరగింజలవలె మాత్రలుకట్టి వాడుకునేది.

అల్లపురసం దీనికి చాలామంచి అనుపానం. మారేడువేళ్ళకషాయంలో తేనె కలిపి కూడా పుచ్చుకోవచ్చు. స్థితిగతులనుబట్టి ఇంకా అనేక అనుపానాలతోనూ వాడుకోవచ్చు.

ఇది వేరువేరుగా త్రివోషజ్వరాలూ, ద్వంద్వజ్వరాలూ, సన్నిపాతజ్వరాలూ, కామజ్వరమూ, అభిచారజ్వరమూ, శస్త్రకృతజ్వరమూ, భూతజ్వరాలూ పొగొడు తుంది. మారేడువేరుచూర్ణంతో కలిపి మారేడువేరు కషాయంలో తేనెచేర్చి దానితో పుచ్చుకుంటే ఆమాతిసారమూ, గ్రహణీ, జ్వరాతిసారమూ పొగొట్టి అగ్నిదీప్తి కలిగించి దగ్గులు తగ్గిస్తుంది. మరన్నీ, ఇది శుభ్రమూ, హలీమకమూ, జీర్ణజ్వరాలూ, సవ జ్వరాలూ, సంతత, సతత, ఏకాహిక, ద్వాహిక, త్రాహిక, చాతుర్థిక, పాంచా హిక, షష్ఠాహిక, పాక్షిక, మాసజ్వరాలన్నూ తగ్గించేస్తుంది.

అనుభవంలో: ఇది ప్రలాపం బాగా కడుతుంది.

క వ స ం త కు సు మా క ర ం

పుథ గ్ధౌ హటకం చంద్రం త్రయో వంగహికాతజమ్

చత్వార స్సూత మధ్రం చ ప్రవాళం మాక్తికం తథా

భావనా గవ్యమగ్ధేక్షువానా శ్రీర్విజలై ర్నిశా

మోచకందరసై స్సప్త క్రమా ద్భావ్యం పుథకృథక్

శతవత్రరసే నైవ మాలత్యాః కుసుమై స్తథా

పశ్చా న్నగమదై ర్భావ్యం సుసిద్ధో రసరా భవేత్

కుసుమాకరవిఖ్యాతో వసంతపదపూర్వకః

వల్లభ్యయమిత సేవ్య స్థితాజ్యమధునయతః

వలీపలితహృన్సేధ్యః కామద స్సుఖద స్సదా
 మేహఘ్నః పుష్టిద శ్చేష్ఠః పరం వృషో రసాయనః
 ఆయుర్వృద్ధికరః పుంసాం ప్రజాజనన ముత్తమమ్
 క్షయకాసతృప్తహ్నాశ్వాసరక్త విమోర్జిత
 హంతి పాండ్వాచురూన్ శూలన్ మూతాఘాతాశ్మరీః హరేత్
 యోగవాహి త్కించ సేవ్యం కాంక్షిత్రీలవర్ధనమ్
 మననం మదయ న్మద ముజ్వల కుక్
 ప్రచుదానివహః సతివిహ్వలయన్
 సురతై స్సుఖదై ర్గతినివ్యచనై
 ర్భవసారజమా మయ మేవ సుహృత్ ।

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, రెండేసి భాగాలు. మంగభస్మం, నాగభస్మం, కాంతభస్మం
 మూడేసిభాగాలు. రససిందూరం, అభ్రకభస్మం, ప్రవాళభస్మం, మాక్తికభస్మం,
 నాలుగేసిభాగాలు. ఇఁన్నీ చేర్చి, అప్రపాలు, చెరుకువేళ్ళరసం, అడ్డసరపుపువ్వుల
 రసం, చందనకషాయం, వట్టివేరు కురువేళ్ళ కషాయాలు, పసుపుకషాయం, అరటి
 దుంపరసం, తామరపువ్వులరసం, జాజిపువ్వులరసం— వీటితో ఏడేసిమాట్లు
 (మర్దనా కాదు) భావనచెయ్యాలి. చివర కస్తూరితో భావనచేసేది. అంటే ఒకతులం
 కస్తూరి పదహారుతులాలు పన్నీటితో నూరి ఒకదినం ఉంచి దానితో భావనచేసేది.

ఇందులో సూతం అన్నచోట రససిందూరమే కాని రసభస్మం వ్రేయగూడదు.
 మకరధ్వజం, పద్మణబలిజారితమకరధ్వజం, సిద్ధనకరధ్వజం— రససిందూరానికీ
 బదులు బంగారం తీసివేసి ఇవి వేసుకోవడం మరీ మంచిది. మూత్యాలు భస్మం చెయ్య
 గూడదు. మంచిమూత్యాలు యథాశాస్త్రంగా శుద్ధిచేసి కల్వంలో వేసి పన్నీటితో నూరి
 అమద్దయెండనిచ్చి అది వేసుకోవాలి.. మఱిన్నీ ఇది ఆయూరసాలతో ఏడేసిమాట్లు
 భావనచెయ్యాలి కాని మర్దనా చెయ్యగూడదు. కస్తూరిభావన అయిన తరువాత
 కానితోనే మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది.

ఒక తులం 80 మోతాదులు చేసుకోవచ్చు. ఇది స్థితిగతులను బట్టి అనేక అను
 పానాలతో వాడుకునేది.

ఇది వలీపలితాలు పోగొడుతుంది. మేధ వృద్ధిచేస్తుంది. కామోద్రేకం సుఖం
 కలిగిస్తుంది. ప్రమేహాలు వారిస్తుంది. పుష్టి, బలము కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది.

గొప్పరసాయనం. ఆయుర్వృద్ధికరం. సంతానమున్ను కలిగిస్తుంది. త్వయ, కాసు, దప్పిక, ఉన్నాదం, శ్వాస, రక్తదోషాలూ పోగొడుతుంది. పొండువు, కూత, మూత్రాఘాతం, మూత్రాశ్మరి హరిస్తుంది. కాంతి, వర్చస్సు కృద్ధిచేస్తుంది. ఇది సేవించిన పురుషుడు అనేకమంది స్త్రీలతో సుఖించగలడు.

ఓ యోగేంద్ర రసం

విశుద్ధం రససిందూరం తదర్థం శుద్ధహాటకమ్
తత్సయం కాంతిలోహం చ తిత్సయం చాభ్ర మేన చ
విశుద్ధం మాక్తికం చైవ వంగం చ తత్సయం మతమ్
కుమారకారస్యై రభ్యవ్యం ధాన్యరాశౌ దినత్రయమ్
తతో రక్తివ్యయమితాం వటిం కుర్యా ద్విచక్షణః
యోగవాహీ రసో హ్యేష స్సర్వరోగకులాంతకః
వాతపిత్తభవా రోగాన్ ప్రమేహా బహుమూత్రతామ్
మూత్రాఘాత మపస్మారం భగందరగుదామయమ్
మూర్ఛోన్మాదం చ యక్ష్మాణం పక్షాఘాతం హతేంద్రియమ్
శూలాన్లుపిత్తికం హంతి భాస్కర స్తిమిరం యథా
త్రిఫలారసయోగేన శుభయా సితయాపి వా
భక్షయిత్వా భవే ద్రోగీ కామరూపీ నువర్ధనః
రాత్రౌ సేవ్యం గవాక్షీరం కృశానాం చ విశేషకః
యోగేంద్రాభ్యో రసో నామ్నా కృష్ణాత్రేయనిర్మితః ।

రససిందూరం రెండుభాగాలు. స్వర్ణభస్మం, కాంతభస్మం, అభ్రకభస్మం, మాక్తిక భస్మం, ప్రవాళభస్మం—ఇవి ఒక్కొక్క భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరిస్తాన మర్చించి అమిద్ద మూడుదినాలు ధాన్యరాశిలో ఉంచి తరవాత రెండుగురివిందగింజల యెత్తున వాడుకునేది.

ఇది గొప్పరసాయనం. యోగవాహి. వాతపిత్తరోగాలూ, ప్రమేహాలూ, బహు మూత్రవ్యాధి, మూత్రాఘాతమూ, అపస్మారమూ, భగందరమూ, మూలశంకా, మూర్ఛలూ, ఉన్నాదమూ, యక్ష్మా, పక్షవాతమూ, శుక్రవిచ్ఛేదమూ, శూలా, ఇష్ట

పితృమూ పోగొడుతుంది. త్రిఫలకషాయంలో చక్కెర కలిపి అది అనుపానంగా పుచ్చుకుంటే చక్కని వర్షస్సు కలుగుతుంది. రాత్రి ఆవుపాలు పుచ్చుకుంటే ఈమందు కృశించిపోయినవానికి రక్తమాంసాలు పెంచి జవసత్వాలు వృద్ధిచేస్తుంది.

జ బృ హ ద్వా త చింతామణి

భాగత్రయం స్వర్ణభస్మ ద్విభాగం రూప్య మభ్రకమ్
లోహ త్పంచ ప్రవాళం చ మాక్తికం త్రయసమ్మితమ్
భస్మసూతం సప్తకం చ కన్యారసవిమర్దితమ్
వల్లమాత్రా వటీ కార్యా భిషగ్భిః పరియత్నతః
యథావ్యాధ్యశుపానేన నాశయే ద్రోగ సంకులమ్
వాతరోగం పిత్తకృతం నిహంతి నాత్ర చింతనమ్
వృద్ధోపి తరుణస్పర్థీ కేందర్పసమువిక్రమః
దృష్ట స్పిష్టఫల శ్చాయం వాతచింతామణి స్త్విహ ॥

స్వర్ణభస్మం 3 భాగాలు, రజతభస్మం, అభ్రకభస్మం రెండేసిభాగాలు. లోహభస్మం 5 భాగాలు. ప్రవాళభస్మం, మాక్తికభస్మం మూడేసిభాగాలు. రసనీందూరం 7 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరిసాన మర్దించి ఒక్క గురివిందగింజయెత్తున మాత్రలు చేసుకుని వాడుకునేది.

తగిన అనుపానం వాడితే యిది సమస్తవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. వృద్ధుడైనా యువకుడై మన్మథుణ్ణి మించివుంటాడు.

ఓ ర స రా జ ర సం

వలైకం శుద్ధనూతస్య వ్యోమసత్వం చ కార్షికమ్
తదర్థం కాంచనం దేయం కన్యారసవిమర్దితమ్
లోహం రూప్యం మృతం మగం వాజిగంధాం లవంగకమ్
జాతీకోషం తథా క్షీరకాకోళీం చ తదర్థతః
కాకమాచీరసైః సిష్ట్యా పంచగుంహమితా వటీ
క్షీరం చ శర్కరాతోయం అనుపానం ప్రకల్పయేత్

పక్షాఘాతే ర్దితే వాతే హనుస్తంభే పతంత్రకే
 ధనుస్తంభే పతానే చ బాధర్యే చస్తకభమే
 సర్వవాతవికారేషు రసరాజః ప్రకీర్తితః
 బల్యో వృష్య శ్చ భోగ్య శ్చ వాజీకరణ ఉత్తమః ॥

రససింహారం రి తులాలు, అభకభస్మం రెండుతులాలు, స్వర్ణభస్మం ఒకతులం.
 ఇవి మూడూ కామంచికకు రసాన బాగా మర్దించి ఉంచేది. లోహం, రజతం,
 వంగం, పెన్నేరు, లవంగాలు, జాపతి, క్షీరకాకోలి— ఇవి ఒక్కొక్కటి ఆర
 తులం చొప్పున చేర్చి మెత్తగా దంచి పై ముద్దతో కలిపి వల్చి కామంచికకు రసాన
 బాగా మర్దించి కందిగింజలంతేసి మాత్రలు చేసుకుని వాడేది

దీని కనుపానం చక్కెరకలిపిన పాలు.

ఇది పక్షవాతం, అర్దితవాతం, హనుస్తంభం, అపతంత్రకం, ధనుస్తంభం, అపతా
 వకం, చెవుడు, తలతిప్పు, సర్వవాతవికారాలున్నా పోగొడుతుంక. బలం చేస్తుంది.
 వీర్యవృద్ధి, విహిక సుఖాలు కలిగిస్తుంది.

౭ భా గ వృ ద్ధి మ హా ల క్షి వి లా స ర స ం

హేమభస్మం చ భాగైకం రావ్యభస్మం ద్విభాగికమ్
 శుల్బభస్మం త్రయోభాగం కాంతిభస్మం చతుర్థకమ్
 పంచమం తిక్తభస్మం చ షష్ఠం మూంఘాభస్మకమ్
 నిశ్చందం వ్యోమకం చైవ భస్మం సప్తా చ భాగికమ్
 అష్టయం వంగభస్మం చ నవమం నాగభస్మకమ్
 దశమం మూక్తికం చైవ ఏకాదశం ప్రవాళకమ్
 సర్వై స్సయం హింకుళోత్థరససింధూర మేవ చ
 మర్దయే ద్భానయే ద్ద్రవ్యం భావనా జాతపత్రమ్
 త్రికటుతిఫలా చైవ చాతుర్జాతం చ కుంకుమమ్
 మృగనాభికసం భావ్యం సప్తాహం చ భిషగ్వరైః
 మాషమాత్రప్రయోగేణ సితాజ్యమధుసంయుతమ్
 రాజరోగం నిహం త్యాశు క్షయం వామం విశాలయేత్

ద్వంద్వజం మూర్ఖరోగం చ శ్వాసం కాసం చ కామలామ్
 దీర్ఘతాపం చ గుల్మం చ సర్వశూలాని నాశయేత్
 ఉన్నాదం చ మతిభ్రంశం అప్టోవరమహాగదాన్
 ప్రమేహాన్ విశేతిం చైవ షండత్వం చ జ్వరం జయేత్
 చంచలా సుప్తిరోగం చ గ్రహణీరోగ మేవ చ
 మందాగ్నిం క్షుప్తరోగం చ మూలరోగం భగందరమ్
 వాతశూలవారం వృష్యం అత్యంత మతిసీపనమ్
 తుష్టిపుష్టికరం బల్యం కఫవాతవిनाశనమ్ ॥

స్వర్ణభస్మం 1 భాగం, రజతభస్మం 2 భాగాలు, తామ్రభస్మం 3 భాగాలు, కాంతభస్మం 4 భాగాలు, లోహభస్మం 5 భాగాలు, మాండూరభస్మం 6 భాగాలు, నిశ్చండ్రక మైన అభ్రకభస్మం 7 భాగాలు, మగభస్మం 8 భాగాలు, నాగభస్మం 9 భాగాలు, మాక్తికభస్మం 10 భాగాలు, ప్రవాళభస్మం 11 భాగాలు, ఇంన్నీ ఎంతో అంత ఇంగిలీకరసనందూరం. ఈవస్తువు లన్నీ కలిపి జాపత్రిక షాయం, త్రికటుక షాయం, త్రిఫలక షాయం, చాతుర్దాతక షాయం, కుశుమపువ్వు క షాయం, కస్తూరిక షాయం— వీటితో మర్దనా చేసి మాషమాత్రం నెయ్యి చక్కెరలతో వాడేది.

ఇది రాజయక్ష్మ, క్షయ, పాండురోగం, మూర్ఖులు, ఉబ్బసం, కామెల్లు, గుల్మం, తాపం, కూలలు, ఉన్నాదం, ఉదరరోగాలు, వింశతిప్రమేహాలు, షండత్వం, జ్వరాలూ, సుప్తిరోగం, గ్రహణి, దగ్గులు, వగర్పులు, ప్లిహవ్యాధులు, ఛర్ది, అగ్ని మాంద్యం, క్షుప్తరోగం, మూలశంకలు, భగందరం, వాతశూల పోగొడుతుంది. అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి, తుష్టి, పుష్టి, కలిగిస్తుంది. బలకరం. కఫవ్యాధులకు తిరుగులేని ఔషధం.

రా దా ల సూ ర్యో ద యం

నూతం త్రైగుణ్యగంధం పరిమిత మమృతం భానుతీక్షణం చ నేత్రమ్
 ఆరూఢం తచ్ఛతుర్థం గగనశరయుతం కాంతతారేచ తుల్యే
 మారీచం చైకయుక్తం శ్రిచతురసహితం నాగవంగం క్రమేణ
 తేరమ్యం సూక్ష్మమర్ద్యం మునిరసమథితం చాటరూషేక్షురాభ్యామ్

వీత ద్దద్వాన్నిహంతి జ్వరకులగహనం త్వానకానం చ ఛర్దిమ్
వాండుం శూలప్రమేహః స్వయతి గుదరుజాః స్త్రీహగుల్మా నశేషాన్
వాతవ్యాధేః కుఠారః క్షయజకఫరుజో రాజయత్కూడిరోగః
నామ్నాయం బాలసూర్యోనయ ఇతి కథితో విష్టవేయం ప్రసిద్ధః ।

పాదరసం 1 భాగం, గంధకం 3 భాగాలు, నాగ్ 3 భాగాలు, తామ్రభస్మం, లోహ
భస్మం తెండేసిభాగాలు. గవ్వలభస్మం 4 భాగాలు. అధ్రకభస్మం, కాంతభస్మం,
రజతభస్మం అయిదేసిభాగాలు. మిరియాలు ఒకభాగం, నాగభస్మం 3 భాగాలు,
మంగభస్మం 4 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి అవిసిఆకురసం, అద్దరసం, పల్లెకురసం-
పీటితో తిప్పుగామర్దించేది.

ఇది సమస్తజ్వరాలూ తగ్గించేస్తుంది. క్వాస, కాస, ఛర్ది, హిందువు, శూల,
ప్రమేహాలు, మూలశయక, స్త్రీహవ్యాధులు, గుల్మం, సకలదుర్లక్షణాలతో కూడిన
క్షయ, వాతవ్యాధులు, సమస్తకఫవ్యాధులు, రాజయత్కూడి మొదలైన సకలరోగాలూ
నశింపజేస్తుంది.

కా బృ హ త్సే మ నా థ ర స ం

హింగూలసంభవం సూతం పాలిధారసమర్దితమ్
రండాశోధితగంధం చ తేనైవ కజ్జలీకృతమ్
తద్వయోర్ద్విగుణం లోహం కన్యారసవిమర్దితమ్
అధ్రకం మంగకం రావ్యం ఖర్పరం మాక్షికం తథా
నువర్ణం చ సమం సర్వం స్రత్యేకం చ రసార్థకమ్
తత్సర్వం కవ్యకాద్రావై ర్మర్దయే ద్భావయే త్తథా
భేకపర్ణీరసే నైవ గుఃజాద్వయవటీ హితామ్
మధునా భక్షయే చ్ఛాపి సోమరోగనివృత్తయే
ప్రమేహాన్ వింశతిం హంతి బహుమూత్రం చ సోమకమ్
మూత్రాతిసార మత్యుగ్రం మూత్రాఘాతం నుదారుణమ్
మూత్రదోషం బహువిధం ప్రమేహం మధుసంజ్ఞకమ్
హస్తమేహం మిత్తుమేహం నానామేహాన్ వినాశయేత్

వారికం పైత్తికం చైవ శైష్వికం సోమసంజ్ఞకమ్
నాశయే ద్బహుమూత్రం చ ప్రమేహ మవికల్పః

సోమనాథరసశ్చాయం చ క కేణ వినిర్మితః

వృష్యా ద్వృష్యతమో హ్యేష మూత్రదోషకులాంతకృత్ ॥

ఇంగిలీకరసం తీసి వావిలి ఆకురసంతోనూ, గంధకం ఎలకచెవిఆకురసంతోనూ శుద్ధి చేసి ఉంచుకునేది. అవిరెండూ ఒక్కొక్కభాగం గ్రహించి కజ్జలిచేసుకునేది. అందులో 4 భాగాల లోహభస్మం చేర్చి కలబందరసాన మర్దించేది. అందులో అధికభస్మం, వంగభస్మం, రజతభస్మం, కఫరి, హేమమాక్షికభస్మం, స్వర్ణ భస్మం— ఇవి అర్థభాగం చొప్పున చేర్చి మళ్ళీ కలబందరసాన మర్దించేది. తరవాత సరస్వతీఆకురసంతో ముందుభావనా తరవాతమర్దనా చేసి రెండేసిగురింజల యెత్తున మాత్రలు చేసి తేనెతో వాడేది.

ఇది సోమరోగం హరిస్తుంది. వింశతిప్రమేహాలు, బహుమూత్రన్యూధి, సోమరోగం, అత్యుగ్రమైన మూత్రాతిసారం, మూత్రాఘాతం, బహువిధా లైన మూత్రదోషాలు, మధుమేహం, హస్తీమేహం, ఇక్షుమేహం, నానామేహాలూ, త్రిదోషాలవల్లా పుట్టిన సోమరోగం ఛోగొడుతుంది. ఇది కృష్యయోగాలన్నిటిలోనూ మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది.

౧౦ సు వ ర్ణ క్ర వ్యా ద ర సం

మృతం స్వర్ణం మృతం కాంతం మృతం శుల్బం చ తీక్ష్ణకమ్
మృతం రావ్యం మృతం వంగం మృతం నాగం మృతాధికమ్
మృతం సూకం తథాగంధం విద్రుమం శంఖ మేవ చ
మూరితం పుష్పకాసీసం వరాటం మాక్తికం తథా
భ్రష్టం టంకణమార్ణంచ మృతం మాండూర మేన చ
నాగరం వేల్లజం చైవ కణా లవణపంచకమ్
రసేంద్రం దేవతాపుష్పం నమభాగాని కారయేత్
ఖ్యాయుధ్యే వినిక్షిప్య మర్దయే ల్లు గవారిణా
అద్వికన్య రసే నైవ ర క్తబీజరసేన చ
చణకాష్టేన చ తథా భృంగ కేన రసేన చ

మర్దయే దృక్షయే చైవ ద్విగుణాఫలమానతః
 భోజనాంతే చోష్ణవారి మస్తుతక్రనురాసవైః
 క్షిప్రం తజ్జీర్యతే భుక్తం దీపనం పాచనం షరమ్
 సర్వాజ్ఞాన్నిహం త్యాశు గుల్మస్తీహావినాశకమ్
 శూల మష్టవిధం చైవ గ్రహణీం చిరజా మపి
 అర్శోహరం చామవాత మరుచిం చ జయే త్పునః
 స్వర్ణక్రవ్యాదనామాయం స్థౌల్యరోగం చ నాశయేత్ ॥

స్వర్ణభస్మం, కాంతభస్మం, తామ్రభస్మం, లోహభస్మం, రజతభస్మం, వంగభస్మం, నాగభస్మం, అభకభస్మం, రసం, గంధకం, ప్రవాళభస్మం, శంఖభస్మం, కాసీసభస్మం, వరాటభస్మం, ముత్యభస్మం, పొంగించిన వెలిగారం, మాండూరభస్మం, శొంఠి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, సైంధవలవణం, సామద్రలవణం, కాచలవణం, బిడాలవణం, సౌవర్చలవణం, రససింధూరం, లఠంగాలు— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ యథాశాస్త్రంగా కలిపి నూదీఫలరసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ, పుల్లజానిమ్మపండురసంతోనూ, పెనగపులుసుతోనూ, గుంటకలగరరసంతోనూ మర్దించి రెండుగురింజలయెత్తున మాత్రలు చేసి వాడుకునేది.

అనుపానాలు వేడినీళ్ళు, మజ్జిగ తేట, పెరుగు, మజ్జిగ, సుర, ఆసవం. భోజనం చేసి ఇది వాడేది.

ఇది ఆకలి పుట్టిస్తుంది. జీర్ణకర్త కలిగిస్తుంది. సకలాజ్ఞానాలూ హరిస్తుంది. గుల్మం, స్తీహవ్యాధులు, శూలలు, గ్రహణి, మూలశంకలు, అమవాతం, అరుచి, స్థౌల్యరోగమున్నూ తగ్గించేస్తుంది.

౧౧ అ భ్ర క ప ం చా మృ త ర స ం

భుజంగం త్రపుకం శైలం కాంత మభ్రకభస్మకమ్
 ఏకద్విత్రిచతుఃపంచ భాగ మేత ద్యథాక్రమమ్
 కాశ్మీరం ఘనసారం చ టంకణం హేమమాక్షికమ్
 సింధూరం పూర్వవ త్సర్వం ఖల్వమధ్యే వినిక్షి పేత్
 ధత్తూరతులసీ భృంగీముండిమర్కటిగోక్షురైః

కుమారీశాల్మలీరంభాగ్నూచీభి శ్చ మర్దయేత్
 గుంజాద్యయప్రమాణేన హ్యనుపాసవిశేషతః
 వింశతిం మేహజాన్ రోగాన్ వింశతిక్షయరోగకాన్
 వింశతిశ్లేష్మజాన్ రోగాన్ చతుర్వింశతిపైత్తికాన్
 చతుర్వింశ త్యతీసారాన్ గ్రహణీం శూలకం తథా
 మూత్రకృచ్ఛాణి సర్వాణి నాశయేన్నాత్ర సంశయః
 స్త్రీణాం ప్రదరరోగం చ యోనిదోషం చ నాశయేత్
 గర్భవృద్ధిం వపుఃపుష్టిం, శీతవీర్యం చ కారయేత్
 అంతర్బాహ్యం తథా తాపం హిక్మాం ఛర్దిం చ నాశయేత్
 అంతర్గతం జ్వరం జీర్ణం సర్వాజీర్ణ మతఃపరమ్
 అభ్రపంచామృతాభిభ్యో సీతానాథేన భాషితః ॥

నాగభస్మం 1 భాగం, వంగభస్మం 2 భాగాలు, కర్పూరశిలాజిత్తు 3 భాగాలు,
 కాంతభస్మం 4 భాగాలు, అభ్రకభస్మం 5 భాగాలు. ఇది పూర్వార్థం. ఇలాగే
 కుంకుమపువ్వు 1 భాగం, పచ్చకర్పూరం 2 భాగాలు, పొంగించినవెలిగారం 3 భాగాలు,
 హేమమాక్షికభస్మం 4 భాగాలు, రససిందూరం 5 భాగాలు. ఇది ఉత్తరార్థం.
 ఈరెండు ప్రతులూ కలిపి ఉమ్మెత్తాకురసం, తులసి ఆకురసం, గుంటకలగరరసం,
 బోడతరంరసం, దూలగొండికషాయం, పల్లెయరసం, కలబందరసం, బూరుగుచెక్క
 రసం, అరటిదుంపరసం, తిప్పతీగరసం— ఈపదిరసాలతో చక్కగా మర్దించి
 రెండేసి గురిగింజలయెత్తుచొప్పున వాడుకునేది.

ఇది విశంతిప్రమేహాలూ, విశంతిక్షయరోగాలూ, వింశతికఫవ్యాధులూ, చతుర్విం
 శతిపిత్తవ్యాధులూ, చతుర్వింశతి అతిసారాలూ, గ్రహణి, శూల, మూత్రకృచ్ఛాలు,
 స్త్రీల ప్రదరరోగమూ, యోనిదోషం పోగొడుతుంది. గర్భవృద్ధిచేస్తుంది. శరీరానికి
 పుష్టి కలిగిస్తుంది. చలువచేస్తుంది. అంతస్తాపం, బహిస్తాపం, ఎక్కిళ్ళు, వాంతులు,
 అంతర్గతజ్వరం, జీర్ణజ్వరం, సర్వాజీర్ణాలూ వారిస్తుంది.

౧౨ పూర్ణ చంద్ర రసం

ద్వికర్షం శుద్ధనూతం చ గంధకం చ ద్వీకార్షికమ్
 లోహభస్మ పలం చైకం జారితాభ్రం పలాంశకమ్

ద్వితోలం రజతం చైవ వంగభస్మ ద్విక్వార్షికమ్
 నువర్ణం తోలకం చైవ తామ్రం కాంస్యం చ తత్సమమ్
 జాతీఫలం చేంద్రపుష్ప మేలాం భృంగం చ జీరకమ్
 కర్పూరం వనితాం ముస్తం కర్ణం దద్యా త్వృథకృథక్
 సర్వం ఖల్లతలే క్షిప్త్యా కన్యారసవిమర్దితమ్
 భావయిత్వా వరాతోయై రువుకాణాం రసై స్తథా
 ఏరండపత్రై స్సంవేప్త్య ధాన్యరాశౌ దినత్రయమ్
 ఉద్ధృత్య మర్దయిత్వా తు వటికాం చణకప్రభామ్
 ఖాదే చ్చ వటికా మేకాం పర్ణఖండేన సంయుతామ్
 సర్వవ్యాధివినాశాయ కాశీరాజేన నిర్మితా
 బల్యా రసాయనీ వృష్యా వాజీకరణ ముత్తమమ్
 అగ్నిమాంద్య మజీర్ణం చ గ్రహణీం చిరజా మపి
 ఆమవాత ముష్ణుసితం జీర్ణజ్వర మరోచకమ్
 ఆమశూలం కటీశూలం హృచ్ఛూలం పక్తిశూలకమ్
 కామశోకోద్భవం రోగం ప్రమేహం బహుమూత్రకమ్
 వాయుం బహువిధం హంతి ధ్వజభంగం విశేషతః
 మేధాం చ లభతే రాజ్ఞి తుష్టిపుష్టిసమన్వితామ్
 వృద్ధోపి తరుణస్పర్ధీ స్త్రీషు చాపి వృషాయతే
 దృష్ట సిద్ధఫలో హ్యేష రసాయనవర స్మృతః ॥

పాదరసం 4 తులాలు, గంధకం 4 తులాలు, లోహభస్మం 8 తులాలు, కృష్ణాభ్రక
 భస్మం 8 తులాలు, రజతభస్మం రెండుతులాలు, వంగభస్మం 4 తులాలు, స్వర్ణభస్మం,
 తామ్రభస్మం, కాంస్యభస్మం, ఒక్కొక్కతులం, జాజికాయ, లవంగాలు, ఏలకులు,
 దేవదారు, జీలకర్ర, పచ్చకర్పూరం, ప్రేంకణం, తుంగముస్తలు, ఇవి ఒక్కొక్కకర్ణం.

ఇవన్నీ చేర్చి కలబందరసంతోనూ, త్రిఫలకషాయంతోనూ, అముదపాకుల రసం
 తోనూ, మర్దించి అముద్దఅముదపాకులతో చుట్టి అది మూడుదినాలు ధాన్యరాశిలో
 వుంచి తీసి పెనగగింజలంతేసి మాత్రలు చేసి ఒక్కొక్క మాత్ర తాంబూలంతో
 వాడుకునేది.

ఇది బలం కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. గొప్పవాణీకరం. అగ్నిమాంద్యమూ, అజీర్ణమూ, గ్రహణీ, అమవాతమూ, అష్టపిత్తమూ, అజీర్ణజ్వరమూ, అరోచకమూ, అమశూలా, కటిశూలా, హృదయశూలా, పరిణామశూలా, కామంవల్లా, శోకం వల్లా పుట్టిన వ్యాధులూ, ప్రమేహమూ, బహుమూత్రమూ, వాతవికారాలూ, ధ్వజభంగమూ పోగొడుతుంది. బుద్ధిబలం ఎక్కువచేస్తుంది. తుష్టి పుష్టి కలిగిస్తుంది. వృద్ధుడుకూడా యువకుడై అనేకమందిస్త్రీలతో రమించగలుగుతాడు. ఇది గొప్ప రసాయనం.

౧౩ బృ హ ద్వ ం గే శ్వ ర ర స ం

సూతం గంధం మృతం లోహం మృత మభ్రం సమాంశకమ్
 హేమ వంగం చ ముక్తా చ తాప్య మేవం సమం సమమ్
 సర్వేషాం చూర్ణితం కృత్వా కన్యారసవిమర్దితమ్
 గుంజాద్వయప్రమాణేన వటికాం కురుయత్నతః
 బృహద్వంగేశ్వరో హ్యేష రక్తమూత్రే ప్రశస్యతే
 శ్వేతమూత్రం బృహన్నూత్రం కృచ్ఛ్రమూత్రం తద్ధైవ చ
 సర్వప్రకారమేహం స్తు నాశయే దవికల్పతః
 అగ్నివృద్ధిం వయోవృద్ధిం కాంతివృద్ధిం కరోతి చ
 క్షయరోగం నిహం త్యాశు కాసం పంచవిధం తథా
 కుష్ట మష్టాదశవిధం పాండురోగం హలీమకమ్
 శూలం శ్వాసం జ్వరం హిక్మాం మందాగ్నిత్వ మరోచకమ్
 క్రమేణ శీలితో హంతి వృక్ష మింద్రాశని ర్యథా ॥

రసం, గంధకం, లోహభస్మం, అభ్రకభస్మం, స్వర్ణభస్మం, వంగభస్మం, మాక్షికభస్మం, రజతభస్మం, — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసాన మర్దించి రెండు గురిగింజల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకుని వాడుకునేది.

ఇది రక్తమూత్రం, శ్వేతమూత్రం, అతిమూత్రం, మూత్రకృచ్ఛం, సకలమేహాలూ, పోగొడుతుంది. అగ్నివృద్ధి, వయోవృద్ధి, కాంతివృద్ధి కలిగిస్తుంది. క్షయ తగ్గిస్తుంది. కాసలు, కుష్ట, పాండువు, హలీమకం, శూల, శ్వాసలు, జ్వరం, హిక్క, అరోచకం— ఇవిన్నీ పోగొడుతుంది.

౧౪ కు మారకల్యాణ, రసం

సిందూరం మాక్తికం హేమ వ్యోమాయో హేమమాక్షికమ్
కన్యాతోయేన సంమర్ద్య కుర్యాన్ముద్గమితా వటిః
వటికాం వటికార్థం వా నయోవస్థాం వివిద్య చ
క్షీరేణ సితయా సార్థం బాలేషు వినియోజయేత్
కుమారాణాం జ్వరం శ్వాసం వమనం పారిగర్భికమ్
గ్రహదోషాం శ్చ నిఖిలాన్ స్తన్యస్మాగ్రహణం తథా
కామలా మతిసారం చ కృశతాం వహ్నివైకృతమ్
రసః కుమారకల్యాణో నాశయే న్నాత్ర సంశయః ॥

రససిందూరం, మాక్తికభస్మం, స్వర్ణభస్మం, అభ్రకభస్మం, లోహభస్మం, హేమ
మాక్షికభస్మం— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసాన మర్దించి పెసర
గింజలం తేనీ మాత్రలు కట్టుకునేది.

ఇది వయస్సునూ, బల్బమునూ, అవస్థనూ గుర్తించి చంటిపిల్లలకు దినానికి ఒక
మాత్రగాని మాత్రలో సగం గాని వాడేది. అనుపానం కలకండపాడికలిపిన
వేడిపాలు.

ఇది పిల్లల జ్వరం, వగర్పు, వమనం, గర్భవతులైవుండిన స్త్రీల స్తన్యం తాగడం
వల్ల పిల్లలకు కలిగే రోగాలు, గ్రహదోషాలు, పాలుతాగకపోవడం, కామెర్లు,
నీటివిరేచనాలు, చిక్కిపోవడం, అకలిలేకపోవడం మొదలైన వన్నీ పోగొడుతుంది.

౧౫ మహాయోగ రాజగుగ్గులు

నాగరం పిప్పలీ చవ్యం పిప్పలీమూలచిత్రకైః
భ్రష్టం హింగ్వజమోషం చ సర్వ పా జీరకద్వయమ్
రేణుకేంద్రయవాః పాతా విడంగం గజపిప్పలీ
కటుకాతివిషా ధార్ద్రీ వచా మూర్వేతిభాగతః
ప్రత్యేకం శాణికాని స్యుర్ద్రివ్యాణీమాని వింశతిః
ద్రవ్యేభ్యః సుకలేభ్యః శ్చ త్రిఫలా ద్విగుణా భవేత్

ఏభి శ్చూర్ణీకృతై స్సర్వై స్సమో దేయన్తు గుగ్గులుః
 వంగం రావ్యం చ నాగం చ లోహసారం తథాభ్రకమ్
 మాండూరం రససిందూరం ప్రత్యేకం పలనమ్మితమ్
 గుడపాకనయం కృత్వా ఇమం దద్యా ద్యధోచితమ్
 ఏకపిండం తతః కృత్వా ధారయే ధృతభాజనే
 గుటికా శ్శాణమాత్రా స్తు కృత్వా గ్రాహ్య యధోచితాః
 గుగ్గులు ర్యోగ రాజోయం త్రిదోషఘ్నా రసాయనః
 మైథునాహారపానానాం త్యాగోనై వాత్ర విష్యతే
 సర్వాన్ వాతమయాన్ కుష్ఠానర్థాంసి గ్రహణీగదమ్
 ప్రమేహం వాతరక్తం చ నాభిశూలం భగందరమ్
 ఉదావర్తం క్షయం గుల్మం అపస్మార మురోగ్రహమ్
 మందాగ్ని శ్వాసకాసాం శ్చ నాశయే దరుచిం తథా
 రేతోదోషహరః పుంసాం రజోదోషహర స్త్రియః
 పుంసా మపత్యజనకో వంధ్యానాం గర్భద స్తథా
 రాస్నాదిక్వాథసంయుక్తో వివిధం హంతి మారుతమ్
 కాశోల్బాదిశ్చృతా త్పిత్తం కఫ మారగ్వధాదినా
 దార్ద్రశ్రుతేన మేహం శ్చ గోమూత్రే జైవ పాండుతామ్
 మేదోవృద్ధిం చ మధునా కుష్ఠో నింబశ్రుతేన చ
 చిన్నా క్వాథేన వాతాస్త్రం శోథం శూలం కణాశ్రుతాత్
 పాటలా క్వాథసహితో విషం మూషకజం జయేత్
 త్రిఫలా క్వాథసహితో నేత్రార్తిం హంతి దారుణామ్
 పునర్న వాదేః క్వాథేన హన్యా స్సర్వోదరాణ్యపి ॥

సొంటి, పిప్పళ్ళు, చవ్యం, పిప్పలి మోడి, చిత్రమూలం, వేయించిన ఇంగువ, అజా
 మోదం, అవాలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, రేణుకలు, కొడిశపాలవిత్తులు, పాఠ,
 వాయువిడంగాలు, గజపిప్పళ్ళు, కటుకరోహిణి, అతివస, గంటుభారంగి, వస,
 చాగనార— ఇవి ఒక్కొక్కటి అరతులంచొప్పున గ్రహించేది. కరకతాడిచుసిరికల

చూర్ణం 20 తులాలు, మహిషాక్షిగుగ్గిలం 86 తులాలు, వంగభస్మం, రజతభస్మం, నాగభస్మం, లోహభస్మం, అభ్రకభస్మం, మాండూరభస్మం, రససిందూరం— ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం. ఘంటగా మహిషాక్షిగుగ్గిలం బెల్లంలాగ పాకంపట్టి తక్కినచూర్ణం అంతా అందులో పోసి కలిపి నేతిపాత్రలో ఉంచు కోవాలి. మాత్రలు సెనగగింజలకంటే కొంచెం పెద్దవిగా చెయ్యాలి. వెంటనే మాత్రలు చెయ్యాలి లేకపోతే అమృద్ద గట్టిపడిపోతుంది.

ఇది త్రిదోషాలూ సామ్యపరిచే రసాయనం. ఆహారపానమైదునాదులవిషయమై నిషేధం లేకుండా యిది పుచ్చుకోవచ్చు. ఇది సమస్త వాతవ్యాధులూ, కుష్టులూ, మూలశంకలూ, గ్రహణీ, ప్రమేహాలూ, వాతరక్తమూ, నాభిశూలా, భగంకరమూ, ఉదావర్తమూ, క్షయూ, గుల్మమూ, అపస్మారమూ, ఉరోగ్రహమూ, మందాగ్ని, శ్వాసకాసలూ, అరుచీ, పురుషుల వీర్యదోషాలూ, స్త్రీల రజోదోషాలూ హరిస్తుంది. పురుషులకు సంతానఫలం కలిగిస్తుంది. స్త్రీలకు గర్భం నిలుపుతుంది. సన్నరాస్ను కషాయంతో పుచ్చుకుంటే వాతవ్యాధులూ, కాకోళికషాయంతో పుచ్చుకుంటే పిత్తవ్యాధులూ, రేలచెక్కకషాయంతో పుచ్చుకుంటే కఫవ్యాధులూ, మానుషసుపు కషాయంతో ప్రమేహాలూ, గోమూత్రంతో పాండురోగమూ, తేనెతో పుచ్చుకుంటే కొవ్వు, వేపపట్టకషాయంతో పుచ్చుకుంటే కుష్టురోగమూ, తిప్పతీగకషాయంతో పుచ్చుకుంటే వాతరక్తమూ, పిప్పళ్ళకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఉబ్బూ, శూలా, పాటలకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఎలుకలవిషమూ, త్రిఫలకషాయంతో పుచ్చుకుంటే నేత్రవ్యాధులూ, గలిజేరుకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఉదరరోగాలూ తగ్గిపోతాయి.

౧౬ బృ హ త్స ర్వ జ్వ ర హ ర లో హం

పారదం గంధకం శుద్ధం తామ్ర మభ్రం చ మాక్షికమ్
హిరణ్యం తారం తాళం చ కర్ణ మేకం పృథక్పృథక్
మృతం కాంతం పలం దేయం సర్వ మేకీకృతం శుభమ్
వక్ష్యమాణౌషధై ర్భావ్యం ప్రత్యేకం దినసప్తకమ్
కారవేల్లరసేనాపి దశమూలరసేన చ
వర్పటస్య కషాయేణ క్వాథేన త్రైఫలేన చ
గుడూచ్యా స్వరసే నాపి నాగవల్లీరసేన చ
కాకమాచీరసే నైవ నిర్గుండ్యా స్వరసేన చ

పునర్న వార్ద్రాకాంభోభి ర్భావనాం పరికల్ప్య చ
 రక్తికాదిక్రమే చైవ వటికాం కారయే ద్భిషక్
 పిప్పలీ గుడసంయుక్తా వటికా వీర్యవర్ధనీ
 జ్వర ముష్టవిధం హంతి చిరకాలసముద్భవమ్
 వివిధం వారిదోషోత్థం నానాదోషోద్భవం తథా
 సతతాదిజ్వరం హంతి సాధ్యాసాధ్య మథాపి వా
 క్షయోద్భవం చ ధాతుస్థం కామశోకభవం తథా
 భూతావేశజ్వరం చైవ ఋక్షదోషభవం తథా
 అభిఘాతజ్వరం చైవ మభిచారసముద్భవమ్
 అభిన్యాసం మహాఘోరం విషమంచ త్రిదోషజమ్
 శీతపూర్వం దాహపూర్వం విషమం శీతలం జ్వరమ్
 ప్రలేపకజ్వరం ఘోర మర్థనారీశ్వరం తథా
 స్త్రీహజ్వరం తథా కాసం చాతుర్ధికవిపర్యయమ్
 పాండురోగగణాన్ సర్వాన్ అగ్నిమాంద్యం మహాగదమ్
 ఏతాన్ సర్వాన్నిహం త్యాశు పక్షార్థే నాత్ర సంశయః
 శాల్యన్నం తక్రసహితం భోజయేత్ పక్షిమాంసకమ్
 కకారపూర్వకం సర్వం వర్జనీయం విశేషతః
 మైథునం వర్జయే త్తావ ద్యావ న్న బలవాన్ భవేత్
 సర్వజ్వరహరం శ్రేష్ఠ మనుపానం ప్రకల్పయేత్ ॥

రసం, గంధకం, తామ్రభస్మం, అభ్రకభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, స్వర్ణభస్మం,
 రజతభస్మం, తాళకం, — ఇవి ఒక్కొక్కకర్షం. కాంతభస్మం ఒకపలం. ఇవన్నీ
 కలిపి, కాకరాకురసం, దళమూలకషాయం, పర్వాటకకషాయం, త్రిఫలకషాయం,
 తిప్పతీగస్వరసం, తమలపాకులరసం, కామంచాకురసం, వావిలిరసం, గలిజేరురసం,
 అల్లఘృరసం, — వీటితో ఒక్కొక్కదానితో ఏడేసి దినాలు మర్దించేడి. మాత్ర
 వడ్లగింజయెత్తు. అనుపానం పిప్పళ్ళచూర్ణమూ పాతబెల్లమూను.

ఇది శీర్ణజ్వరాలు, నీళ్ళపల్లడితో వచ్చిన జ్వరాలు, త్రిదోషజ్వరాలూ, సన్నిపాత
 జ్వరాలూ, సతతసంతతాదిజ్వరాలూ, క్షయకు సంబంధించిన జ్వరాలూ, ధాతుగత

జ్వరాలూ, కామజ్వరాలూ, భూతజ్వరాలూ, అభిఘాతజ్వరాలూ, అభిచారజ్వరాలూ, అభిన్యాసజ్వరాలూ, విషమజ్వరాలూ, శీతజ్వరాలూ, దాహజ్వరాలూ, స్థిహజ్వరాలూ, దగ్ధూ, వగర్పూ, పాండువూ, అగ్నిమాంద్యమూ— మొదలైన అనేక వ్యాధులను పోగొడుతుంది. ఇది వాడినప్పుడు మజ్జిగతో అన్నంపెట్ట మని శాస్త్రం. మైధునమున్నూ వర్జించాలి.

ఇది వంగజేశంలో ఎక్కువగా వాడతారు.

౧౭ హే మా మృ త ర స ం

భాగ మేకం పారదన్య బలే ర్భాగద్వయం తథా
హేమ్నః పాదమితం భాగం ఏకైకం తారవంగయోః
అర్జునన్య కషారేణ సంమర్ద్య రక్తికోస్మితామ్
వటీం కృత్వా దాపయే చ్చ సితాజ్యమధుసంయుతామ్
శామ్యం త్యనేన హృద్రోగాః సర్వఏవ నసంశయః
శ్రీమద్గహననాథేన నిర్మితోయం రసోత్తమః ।

రసం ఒకభాగం, గంధకం రెండుభాగాలు, స్వర్ణభస్మం రసంలో నాలుగోవంతు. రజతభస్మమూ, వంగభస్మమూ ఒక్కొక్కభాగం. ఇవన్నీ కలిపి తెల్లమద్దికషాయంతో నూరి గురిగింజయెత్తున మాత్రలు చేసుకుని వాడేది. అనుసానం చక్కెర, నెయ్యి, లేనె. దీంతో సకల హృద్రోగాలూ తగ్గిపోతాయి.

౧౮ స్వ ర్ణ ప ర్ప టి

రసోత్తమం పటం శుద్ధం హేమతోలకసంయుతమ్
శిలాయాం మర్దయే త్రావ ద్యావ దేశత్వ మాగతమ్
గంధకన్య పటం చైక మయఃపాత్రే తతో దృఢే
మర్దయే ద్దృఢపాణిభ్యాం యావ త్కజ్జలతాం వ్రజేత్
తతఃపరం విధానజ్ఞః పర్పటిం కారయే త్పుణీః
రక్తికాదిక్రమే త్రావ యోజయే దనుపానతః

గ్రహణీం వివిధాం హణి శూల మష్టవిధం తథా
సర్వజ్వరహరో వృష్యా నా మ్నేయం స్వర్ణపర్పటీ ।

శుద్ధపాదరసం ఒకపలం, బంగారం ఒక తులం. ఇవి రెండూ బాగా కలిసేటట్లు నూరాలి. తరవాత గంధకం ఒకపలం చేర్చి గట్టిగా— చక్కగా కజ్జలి అయేటట్లు మర్దించాలి. ఆకజ్జలి పర్పటీవిధానంగావండి రతి ప్రమాణం మొదలు వయోవస్థానుసారం వాడుకునేది.

ఇది వివిధగ్రహణులు, అష్టవిధశూలలు, సర్వజ్వరాలూ హరిస్తుంది. బలమూ, వీర్యవృద్ధి కూడా కలిగిస్తుంది.

౧౯ వ స ం త మా ల తీ ర స ం

స్వర్ణం ముక్తా దరద మరిచం భాగవృద్ధ్యా ప్రదిష్టమ్
ఖర్పరాష్ట్రే ప్రథమ మఖిలం మర్దయేత్ మృంక్షణేన
యావ త్స్నేహో వ్రజతి విలయం నింబనీరేణ తావత్
గుంజాద్వంద్వం మధుచపలయా మాలతీప్రాగ్గసంతః
నేవితోయం హరే త్త్వార్ణం జీర్ణం చ విషమజ్వరమ్
వ్యాధీ నన్యాం శ్చ కాసాదీన్ ప్రదీప్తం కురుతే నలమ్ ।

స్వర్ణభస్మం 1 భాగం, మాక్తికభస్మం 2 భాగాలు, ఇంగిలీకం 3 భాగాలు, మిరియాలు 4 భాగాలు, కఫరి 5 భాగాలు. ఇవి నిమ్మకాయరసంతో బాగా మర్దించి వయోబలానుసారం వాడుకునేది.

ఇది జీర్ణజ్వరాలూ, విషమజ్వరాలూ, శ్వాసకాసలూ, అగ్నిమాంద్యమూ పోగొడుతుంది.

౨౦ ఇ చ్చా భే దీ ర స ం

సూతం గంధం చ మరిచం టంకణం నాగ రాభయా
జైపాలబీజసంయుక్తం క్రమోత్తరగుణం భవేత్
సర్వతుల్యో గుడో దేయ ఇచ్ఛాభేదీ త్వయం రసః
ద్విత్రిగుంజాపరిమితా వటీ కార్యా విచక్షణైః ।

రసం 1 భాగం, గంధకం 2 భాగాలు, మిరియాలు 3 భాగాలు, పొంగించిన వెలిగారం 4 భాగాలు, సొంటి 5 భాగాలు, కరకవొలుపు 6 భాగాలు, నేపాళాలు 7 భాగాలు. ఇవి మెత్తగానూరి ఇవన్నీ యెంతో అంతకి రెండింతలు పాతబెల్లం కలుపుకుని రెండు మూడు గురిగింజలయెత్తుగా మోతాదు వాడుకునేది. చక్కగా విరోచనం చేస్తుంది.

గమనిక: — నాఅనుభవం. బెల్లం మానెయ్యడం. తక్కినవన్నీ వాముకషాయంతో మర్దించి కందిగింజ లంతేసి మాత్రలు చెయ్యడం. మంచినీళ్ళు అనుపానం. ఒక్కమాత్ర వేసుకుంటే మూడో నాలుగో విరోచనాలవుతాయి. రెండు వేసుకుంటే అయిదారు విరోచనాలవుతాయి. అంతకంటే యెక్కువగా నే నెప్పుడూ వాడలేదు.

౨౧ శ్వాస చింతామణి

ద్వికర్షం లోహమార్ణస్య తదర్థం గంధ మభ్రకమ్
తదర్థం పారదం తాప్యం పారదార్థేన మాక్తికమ్
శాణమానం హేమచూర్ణం నర్వం సంమర్ద్య యత్నతః
కంటకారీరసై శ్వాపి శృంగబేరరసై స్తథా
ఛాగీక్షీరేణ మధుకైః క్రమేణ మతిమాన్ భిషక్
గుంజాచతుష్టయః చాస్య విభీతకసమన్వితమ్
భక్షయే త్స్వాసకాసార్తో రాజయత్క్కునిపీడితః ॥

లోహభస్మం రెండుకర్షాలు, గంధకం అభ్రకం ఒక్కొక్క కర్షం. పొదరసం, హేమమాక్షికం ఒక్కొక్కతులం. ముత్యాలభస్మం స్వర్ణభస్మం ఒక్కొక్కటి అరతులం. ఇవన్నీ కలిపి, వాకుడురసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ, మేకపాలతోనూ, తేనెతోనూ చక్కగా మర్దించి వయోబలానుసారంగా తాడికాయకషాయంతో పుచ్చుకునేది.

ఇది దగ్గు, వగర్పు, క్షయ పోగొడుతుంది.

౨౨ బృహత్కాంచనాభ్రరసం

కాంచనం రససిందూరం మాక్తికం లోహ మభ్రకమ్
విద్రుమః మృతవైక్రాంతం తారం తామ్రం చ వంగకమ్

కస్తూరికా లవంగం చ, జాతీకోషైలవాలుకమ్
 ప్రత్యేకం బిందుమాత్రం చ సర్వం మర్ద్యం ప్రయత్నతః
 కన్యాసీరేణ సంమర్ద్య కేశరాజరసేన చ
 అజాక్షీరేణ సంభావ్యం ప్రత్యేకం దివసత్రయమ్
 చతుర్థంజాప్రమాణేన వటికాం కారయే ద్భిషక్
 అనుపానం ప్రదాతవ్యం యథాదోషానుసారతః
 నానారోగప్రశమనం సర్వోపద్రవసంయుతమ్
 క్షయం హంతి తథా కానం యక్ష్మాణాం శ్వాస మేవ చ
 ప్రమేహాన్ వింశతిం చైవ దోషత్రయసముత్థితాన్
 సర్వాన్ రోగాన్ నిహం త్యాశు భాస్కర స్తిమిరం యథా॥

స్వర్ణభస్మం, రససిందూరం, మాక్షికభస్మం, లోహభస్మం, ఆభ్రకభస్మం, ప్రవాళ
 భస్మం, వైకాంతభస్మం, రజతభస్మం, తామ్రభస్మం, వంగభస్మం, కస్తూరి, లవంగం,
 జాపత్రి, కూతురుబుడమ — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసంతోనూ,
 గుంటకలగరరసంతోనూ, మేకపాలతోనూ మూడేసిదినాలు మర్దించేది.

మోతాదు, అనుపానము వయోబలదోషానురూపంగా యేర్పరుచుకునేది.

ఇది అనేకరోగాలు చోగొడుతుంది. ముఖ్యంగా క్షయ, దగ్గు, వగర్పు, వింశతి
 ప్రమేహాలూ తగ్గిస్తుంది.

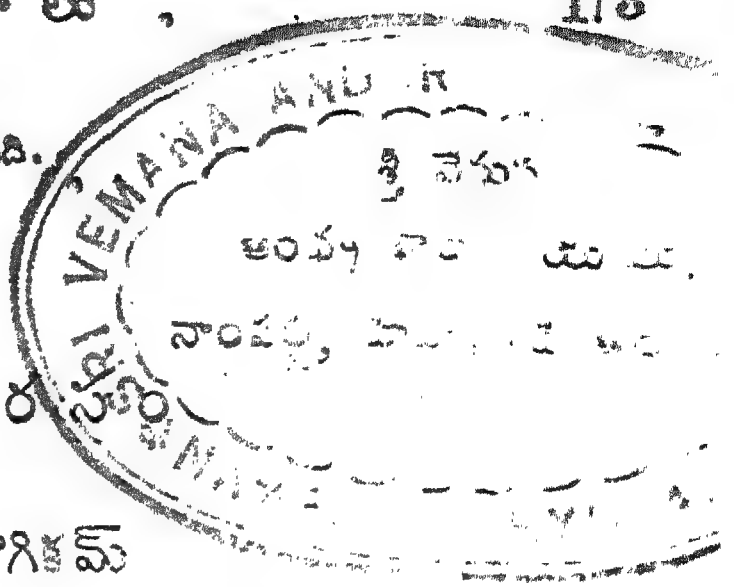
౨౩ అ గ్ని తుం దీ వ టి

శుద్ధసూతం విషం గంధ మజమోదా ఫలత్రయమ్
 సర్జితౌరం యవతౌరం, వహ్ని సైంధవజీరకమ్
 సౌవర్చలం విడంగం చ సాముద్రం టంకణం సమమ్
 విషముష్టిం నర్వతుల్యం జంబీరాష్లేన మర్దయేత్
 మరిచాభాం వటీం ఖాదే దగ్నివగాంధ్యవ్రశాంతయే ॥

శుద్ధపాదరసం, గంధకం, నాభి, అజామోదం, కరకవొలుపు, తాడికాయ బెరడు,
 ఉసిరికపప్పు, సర్జితౌరం, యవతౌరం, చిత్రమూలం, సైంధవలవణం, జీలకర్ర,
 సౌవర్చలవణం, వాయువిశంగాలు, సముద్రలవణం, పొంగించిన వెలిగారం, — ఇవి
 సమభాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో, అంత విషముష్టిపప్పు, ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మకాయ

రసానమర్దించి మిరియాలంటేసి మాత్రలు చేసుకునేది.

ఇది అగ్నిమాంద్యం పోగొడుతుంది.

౨౪ హు తా శ న ర

గంధేశటంక టైకై కం విషమత్ర త్రిభాగికమ్
అష్టభాగంతు మరిచం జంభాంభోమర్దితం దినమ్
తద్వటీం ముద్గమానేన కృత్వా ర్ద్రేణ ప్రయోజయేత్
శూలారోచకగుల్మేషు విషూచ్యామగ్నిమాంద్యకే
అజీర్ణే సన్నిపాతాదా శై త్యే జాడ్యే శిరోగదే ।

గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం, ఒక్కొక్కభాగం. శుద్ధనాభి మాడుభాగాలు. మిరియా లెనిమిది భాగాలు. ఇవి నిమ్మకాయరసాన చక్కగా మర్దించి పెసరగింజలంటేసి మాత్రలుచేసి వాడుకునేది. అనుపానం అల్లపురసం. స్థితిగతులను బట్టి ఇతరఅనుపానాలున్నూ వాడుకోవచ్చు.

ఇది శూల, అరోచకం, గుల్మం, విషూచి, (కలరా), అగ్నిమాంద్యం, అజీర్ణం, సన్నిపాతాదులు, తలనొప్పి, శైత్యము తగ్గించేస్తుంది.

౨౫ క ర్పూ ర ర స ం

హింగులం ఫణిఫేనం చ ముస్తకేంద్రయవం తథా
జాతీఫలం చ కర్పూరం సర్వం సంమర్ద్య యత్నతః
జలేన వటికా కార్యా ద్విగుంజాపరిమాణతః
జ్వరాతీసారిణే చైవ తథాతీసారరోగిణే
గ్రహణీ షట్ప్రకారే చ రక్తాతీసార ఉల్బణే ।

ఇంగిలీకం, నల్లమందు, తుంగముస్తలు, కొడిశపాలవిత్తులు, జాజికాయ, హారతి కర్పూరం, ఇవి నీళ్ళతో మర్దించి రెండుగురిగింజలయెత్తున మాత్రలుచేసి తగిన అనుపానంతో వాడేది.

ఇది జ్వరాతీసారమూ, అతీసారమూ, గ్రహణీ, రక్తాతీసారమూ పోగొడుతుంది.

౨౬ అ భ య న ర సి ం హ ర స ం

దరదం చ విషం వ్యోషం జీరకం టంకణం సమమ్
 గంధకం చాభకం చైవ భాగైకం శుద్ధనూతకమ్
 మండుకం సర్వతుల్యం స్యా న్నర్దయే న్నింబుకద్రవైః
 ఏకైకం భక్షయే చ్చాను జీరకం మధునా సహ
 త్రిదోషోత్థ మతీసారం సజ్వరం వాథ విజ్వరమ్
 సర్వరూప మతీసారం సంగ్రహగ్రహణీం జయేత్
 రసోభయన్మసింహోయం అతీసారే సుపూజితః ॥

ఇంగిలీకం, నాభి, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, జీలకర్ర, పొంగించిన వెలిగారం, గంధకం, అభ్రకం, పొదరసం— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో అంత నల్లమందు. ఇవన్నీ కలిపి వేపచెక్కరసంతో మర్దించి వయోబలానుసారంగా తేనె కలిపిన జీలకర్రకషాయంతో వాడుకునేది. సందర్భం అనుసరించి ఇంకా అనేక అనుపానాలు వాడుకోవచ్చు.

ఇది త్రిదోషాలవల్లనూ పుట్టిన అతిసారమూ, తక్కిన సకల అతిసారాలూ, గ్రహణీ పోగొడుతుంది. జ్వరంతోవున్న అతిసారం కూడా తగ్గించేస్తుంది.

౨౭ అ మృ తా గు గ్గు లు

అమృతాయాః పలశతం దశమూల్యా స్తథా శతమ్
 పాతా మూర్వ్యా బలా తిక్తా దార్వీ గంధర్వహస్తకాః
 ఏషాం దశఫలాన్ భాగాన్ విభీతక్యాః శతం హరేత్
 ద్వే శతే చ హరీతక్యా ఆమలక్యా స్తథా శతమ్
 జలద్రోణత్రయే పక్త్వా చాష్టభాగావశేషితమ్
 ప్రస్థం గుగ్గులు మావృత్య ప్రస్థార్థం చ ఘృతం పచేత్
 పాకసిద్ధౌ ప్రదాతవ్యం గుఱూచ్యా స్సత్వ మేవ చ
 పలద్వయం తథా శుంఠ్యాః పిప్పల్యా శ్చ పలద్వయమ్
 తతో మాత్రాం ప్రయుంజీత జ్ఞాత్వా దోషబలాబలమ్

అష్టాదశసు కుష్మేషు వాతరక్తగదేషు చ
కామలా మామవాతం చ వహ్నిమాంద్యం భగందరమ్
పీనసం చ ప్రతిశ్శ్వాయం స్థిహాన ముదరం తథా
ఏతాన్ రోగాన్ నిహం త్యాశు భాస్కర స్తిమిరం యథా ।

తిప్పతీగ నూరుపలాలు, దశమాలాలు నూరుపలాలు, పాత, చాగనార, బల, నేల
వేము, మానుపసుపు, అముదపుచ్చెట్టు వేళ్ళు— ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసిపలాలు.
ఇవన్నీ మెత్తగా చితకగొట్టి అరుద్రోణాల నీళ్ళలో కలపాలి. మరిన్నీ నూరుతాడి
కాయలూ, రెండువందల కరకకాయలూ, ఉసిరికాయలు నూరూ కూడా చితకగొట్టి
అందులో కలిపేది. ఉసిరికాయలు పచ్చివివేస్తే చితకగొట్టనక్కరలేదు. ఈజలం
ఎనిమిదోవంతు మాత్రమే మిగిలేట్టు కషాయంకాచి దించి చల్లబడ్డ తరవాత వడ
బోసుకునేది.

ఆకషాయంలో ఒక ప్రస్థం మహిషాక్షిగుగ్గిలం, అర్థప్రస్థం ఆవునెయ్యి వేసి మళ్ళీ
వంటచెయ్యాలి. అది గట్టిపడేటప్పుడు రెండుపలాల తిప్పసత్తూ, రెండుపలాల
సొంటిచూర్ణమూ, రెండుపలాల పిప్పళ్ళచూర్ణమూ కలిపి దించుకుని మాత్రలు
కట్టుకునేది.

ఇది అష్టాదశకుష్మలూ తగ్గించేస్తుంది. వాతరక్తం, కామెర్లు, అమవాతం, పీనస,
అగ్నిమాంద్యం, భగందరం, ప్రతిశ్శ్వాయం, స్థిహావృద్ధి, ఉదరవ్యాధులు పోగొడుతుంది.

౨౮ బృహచ్చంద్రప్రభావటి

క్రిమిరిపుదహనవ్యోష త్రిఫలామరదారు చవ్యభూనింబమ్
మాగధీమూలముస్తం సశటీవచాధాతుమాక్షికం చైవ
లవణక్షారనిశాయుగ కున్తుబురు గజకణాతివిషా
కర్షాంశకా న్యేవ సమాని కుర్యాత్
పలాష్టకం చాశ్మజితో ర్విదధ్యాత్
నిష్పత్రశుద్ధస్య పురస్య ధీమాన్
పలద్వయం లోహరజ స్తదైవ
సితాచతుష్కం పల మత్ర వంశ్యా

నికుంభకుంభత్రిసుగంధియుక్తమ్
 చంద్రప్రభేయం గుటికా ప్రయోజ్యా
 అర్ఘాంసి నిర్మాశయతే షడేవ
 భగందరం పాండుక కామలాం చ
 నిర్నప్తనహ్నేః కురుతే చ దీప్తిమ్
 హంత్యామయాన్ పితృకఫానిలోత్థాక
 నాడిగ తే మర్మగతే వ్రణే చ
 గ్రంథ్యర్బుదే విద్రధిరాజయక్తు
 మేహే భగాభ్యే ప్రబలే చ యోజ్యా
 చక్షుఃక్షయే చాశ్మరి మూత్రకృచ్ఛే
 శుక్రప్రవాహే వ్యుదరామయే చ
 తక్రానుపానం త్వథ మస్తుపానమ్
 ఆజో రసో జాంగలజో రసో వా
 పయో ధవా శీతజలానుపానం
 బలేన నాగ స్తురగో జవేన
 దృష్ట్యా సుపర్ణ శ్శ్రీవణై ర్వరాహః
 కాంత్యా రతీశో ధిషణ శ్చ బుద్ధ్యా
 నపానభోజ్యే పరిహార్య మస్తి
 సశీతవాతాతపమైధునేషు
 శంభుం సమభ్యర్చ్య కృతప్రణామం
 ప్రాప్తా గుటీ చంద్రమనః ప్రసాదాత్
 శుక్రదోషాన్నిహం త్యప్తౌ ప్రమేహః నపి వింశతిమ్
 వలీపలితనిర్ముక్తో వృద్ధోపి తరుణాయతే
 శృద్ధవై ద్యోపదేశేన పలార్థం రసగంధకమ్
 కేవలం మూర్ఛితం వాపి పలం వా దాపయే ద్రసమ్

అభికం చ క్షి పే త్కంచీత్ పలకానన్ భిషగ్గః
సంమర్ద్య మధునర్పిభ్యా మాదా రక్తి చతుష్టయమ్
భక్ష్యంవృధ్యా యథా యుక్తి నూవన్మాషచతుష్టయమ్
త్రివృద్ధంత్రీజాతానాం కర్షమానం పృథక్పృథక్ ।

వాయువిడంగాలు, చిత్రమూలం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, దేవదారు, చవ్యం, నేలవేము, పిప్పలీమూలం, తుంగముస్తలు, కచ్చారాలు, వస, హేమమాక్షికం, సైంధవలవణం, యవతొరం, సర్జితొరం, పసుపు, మానుపసుపు, ధనియాలు, గజపిప్పళ్ళు, అతివస— ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కకర్షం. గోమూత్రశిలాజిత్తు ఎనిమిదిపలాలు. శుద్ధమహిషాక్షి గుగ్గిలం రెండుపలాలు. లోహభస్మం రెండుపలాలు. కలకంఠ నాలుగుపలాలు. తవాక్షిరి, దంతివేళ్ళు, తెగడ, దాల్చినిచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం— ఇవి ఒక్కొక్క పలం. ఇవన్నీ కలిపి నీళ్ళతో నూరి చిన్నకుంకుడుగింజలంలేసి మాత్రలు కట్టి వాడేది.

ఈయోగంలో వృద్ధవైద్యులు కొందరు ఒకపలం పాదరసమూ, ఒకపలం గంధ కమూ, కూడా చేర్చడం కద్దు. అభికమున్నూ ఒకపలం కొందరుచేరుస్తారు.

ఇది నానావిధాల మూలశంకవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. మరిన్నీ భగందరం, పొండుపు, కామెర్లు, అగ్నిమాంద్యం, నాడీగతవ్రణాలు, మర్మగతవ్రణాలు, గ్రంధులూ, అర్బుదాలూ, విద్రధులూ, రాజయత్నా, మూత్రాశ్మరీ, మూత్ర కృచ్ఛమూ, శుక్రనష్టమూ, ఉదరవ్యాధులూ తగ్గిస్తుంది.

దీనికి మజ్జిగ, పెరుగుమీది తేట, మేకసాలు, చల్లనిమంచినీళ్ళు — ఇవి అనుపానాలు.

ఇది సమస్తశుక్రదోషాలూ, వింశతిప్రమేహాలూ, వలీపలితాలూ పోగొడుతుంది.

ఇది సేవినే వృద్ధుడైనా యువకు డవుతాడు.

ఇది వాడేటప్పుడు పథ్యం లేకమూ చెయ్యనక్కరలేదు.

౨౯ ని త్యా నం ద ర సం

హింగూలసంభవం సూతం గంధకం మృతతామ్రకమ్
కాంస్యం వంగం హరీతాలం తుత్థం శంఖం వరాటికా
త్రికటు త్రిఫలాలోహం విడంగం పటుపంచకమ్
చవికా పిప్పలీమూలం హవుషా చ వచా తథా

శటీ పాఠా దేవదారు, ఏలా చ వృద్ధదారకమ్
 త్రివృతాం చిత్రకం దంతీం గృహీత్వా తు వృథశ్చృథక్
 ఏతాని సమభాగాని సంఘాత్య గుడకీకృతమ్
 హరీతకీరసం దత్వా దశగుంజోన్నితం శుభమ్
 ఏకైకం భక్షయేన్నిత్యం శీతంచాను విభేజ్జలమ్
 శ్లీపదం కఫవాతోద్ధిం రక్తమాంసాశ్రితం చ యత్
 మేదోగతం ధాతుగతం నిహంతి నాత్ర సంశయః
 అర్బుదం గండమాలాం చ వాతరక్తం సుదారుణమ్
 కఫవాతోద్భవం రోగం అంత్రవృద్ధిం చిరంతనీమ్
 వాతరక్తే వాతకఫే గుదకోగే కృమా తథా
 అగ్నివృద్ధిం కరోత్యేష బలం వర్ణం చ సుస్థతామ్
 శ్రీయద్గహననాథేన నిర్మితో విశ్వసంపదే
 నిత్యానందరస శ్చాయం మహాశ్లీపదగాశనః
 రక్తజే పిత్తజే చాపి శ్లీపదే యోజయే దముమ్
 నాతఃపరతరం కించి ద్విద్యతే శ్లీపదామయే ॥

ఇంగిలీకరసం, గంధకం, తామ్రభస్మం, కంచుభస్మం, వంగభస్మం, తాళకం, మైల
 తుత్థం, శంఖభస్మం, గవ్వలభస్మం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు,
 తాడి కాయ బెరడు, ఉసిరికపప్పు, లోహభస్మం, వాయువిడంగాలు, సైంధవలవణం,
 సముద్రలవణం, సోవర్చలవణం, కాచలవణం, బిడాలవణం, చెవ్యం, బోడతరం,
 పిప్పలీమూలం, వస, కచ్చురాలు, పాఠ, దేవదారు, ఏలకులు, వృద్ధదారకం, తెగడ,
 చిత్రమూలం, నేపాళపువేళ్ళు, -ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగాదంచి కరక్కాయ
 కషాయంతో నూరి సెనగింజలంతేసి మాత్రలు చేసి వాడేది. దీనికి మంచినీళ్ళే
 అనుపానం.

ఇది బోదవ్యాధికి తిరుగులేనిది. కఫంవల్లా, వాతంవల్లా పుట్టినదీ, రక్తగతమూ,
 మాంసగతమూ, మేదోగతమూ, ధాతుగతమూ అయిన బోదవ్యాధి నిది పోగొడు
 తుంది. అర్బుదం, గండమాల, వాతరక్తం, అంత్రవృద్ధి, మూలశంక, కృమిరోగం,
 తగ్గిస్తుంది. అగ్నిదీప్తి, బలమూ, పుష్టి, వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది.

౩౦ శ్రీ ప ద గ జ కే ఘ రి

వ్యోషామృతం యమానీ చ సూతోగ్ని ర్గంధకం శిలా
సాభాగ్యం జయపాలం చ మార్ణ మేకత్ర కారయేత్
భృంగోక్షుజంబీరార్ద్రకతోయై ర్విమర్దయేత్
అస్య రక్తిద్వయం ఖాదే దుష్టతోయానుపానతః
శ్రీపదం దుస్తరం హంతి స్త్రీహానం హంతి సేవితః ॥

సొంటి, పిప్పలి, మిరుయాలు, నాభి, వాము, రసం, చిత్రమూలం, గంధకం, మణిశిల, పొంగించిన వెలిగాతం, నేపాళాలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవిన్నీ మెత్తగా చితక గొట్టి గుంటకలగరరసంతోనూ, పల్లేరురసంతోనూ, నిమ్మకాయరసంతోనూ, అల్లపు రసంతోనూ మర్దనాచేసి కండిగింజలంతేసి మాత్రలుచేసి వేడినీటి అనుపానంతో వాడేది.

ఇది బోదవ్యాధి ఎంత తీవ్రంగావుండినా తగ్గించేస్తుంది. స్త్రీహవ్యాధులూ, పొగొడుతుంది.

గమనిక :— బోదవ్యాధిలో సాధారణంగా మలబంధబాధ వుంటుంది. అలా వుండినవారు ఉదయం నిత్యానందరసమూ, రాత్రి పసుండబోయేటప్పు డిదీ వాడుతూ బోద ఉండినచోట, విడంగాదితైలం మర్దనాచేసుకోవాలి.

౩౧ తా ర కే శ్వ ర ర స ం

మృతం సూతం మృతం లోహం మృతం వంగభ్రకం సమమ్
మర్దయే న్మధునా చాహో రసోయం తారకేశ్వరః
నూషమాత్రం లిహేత్ క్షౌద్రై ర్బహుమూత్రాపను త్తయే
ఔదుంబరం పక్వఫలం చూర్ణితం మధునా లిహేత్ ॥

రససిందూరం, లోహభస్మం, వంగభస్మం, అభ్రకభస్మం — ఇవి సమభాగాలు. ఇవిన్నీ కలిపి తేనెతో మర్దించి కండిగింజ లంతేసి మాత్రలు చేసుకుని సేవించేది. మేడిపండుచూర్ణంలో తేనెకలిపి అది అనుపానంగా వాడుకునేది.

బహుమూత్రవ్యాధిని ఇది పోగొడుతుంది.

౩౨ ప్ర ద రా రి లో హం

వత్సకస్య తులాం సమ్య గ్జలద్రోణే బహచయేత్
 అష్టభాగావశిష్టం తు కషాయ మవతారయేత్
 వస్త్రపూతే ఘనీభూతే ద్రవ్యాణీమాని దాపయేత్
 సమంగా శాల్మలం పాఠా బిల్వం ముస్తం చ ధాతకీ
 అరుణా వ్యోమకం లోహం ప్రత్యేకం తు పలం పలమ్
 గోలమాత్రం ప్రయుంజీత కుశమూలం పయోవ్యాను
 శ్వేతం రక్తం తథా నీలం పీతం ప్రదరదుస్తరమ్
 కుక్షిశూలం కటిశూలం దేహశూలం చ సర్వగమ్
 ప్రదరారి రయం లోహో హతి రోగాన్ సుదుస్తరాన్
 ఆయుఃపుష్టికరం చైవ బలవర్ణాగ్నివర్ధనః ॥

కొడిశచెక్క పచ్చిది నూరుపలాలు మెత్తగా చితగగొట్టి రెండుద్రోణాల నీటిలో కలిపి
 ఎనిమిదో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అకషాయం లోహపాత్రలో
 పోసి కాచి గట్టిపడేటప్పుడు—

మంజిష్ఠ, బూరుగుబంక, పాత, మారేడుపిందెలు, తుంగముస్తలు, ఆరెపువ్వు,
 అతివస, అభ్రకభస్మం, లోహభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున మెత్తగా
 దంచి వస్త్రగాలితం చేసి ఉంచుకునేది. ఈమార్గం గట్టిపడుతున్న అకషాయంలో
 కలిపి, దించి మాత్రకట్టుకు వచ్చిన తరవాత చిన్న కుంకుడుగింజలంలేసి మాత్రలు
 కట్టుకుని వాడేది. దీనికనుపానం దర్భవేళ్ళ కషాయం, లేక పాలు.

ఇది, తెలుపు, ఎరుపు, నలుపు, పచ్చని ప్రదరరోగం పోగొడుతుంది. కుక్షిశూల,
 కటిశూల, దేహశూల కూడా పోగొడుతుంది. పుష్టి, బలమూ, తేజస్సూ కలిగిస్తుంది.
 అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. దీర్ఘాయువు ప్రసాదిస్తుంది.

౩౩ కా మి నీ వి ద్రా వణ ర సం

ఆకారకరభం శుంఠీ లవంగం కుంకుమం కణామ్
 జాతీఫలం చ తిత్కోషం చందనం కార్షికం పృథక్
 హింగులం గంధకం శాణం ఫణిఫేనం పలోన్మితమ్

గుంజాత్రయమితాం కుర్యా త్సంమర్ద్య వట్టికాం భిషక్
పయసా పరిపీతోయం శుక్ర స్తంభకరో రసః
విద్రావణః కామినీనాం వశీకరణ ఏవ చ ।

అక్కలకర్ర, సొంటి, లవంగాలు, కుంకుమపువ్వు, పిప్పళ్ళు, జాజికాయ, జాపత్రి,
చందనం — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కకర్షం. ఇంగిలీకమూ, గంధకమూ,
ఒక్కొక్క అరతులం. నల్లమందు ఎనిమిది తులాలూ.

ఇవన్నీ కలిపి నీటితో నూరి మూడుగురింజల యెత్తున మాత్రలు చేసి పాలతో
పుచ్చుకునేది.

ఇది శుక్రస్తంభనంచేస్తుంది. స్త్రీలను కరిగించి పశవర్తులను చేస్తుంది.

గమనిక :— ఈమాత్రలు వారాని కొక్కనాడు మాత్రమే వాడుట మంచిది.

౩౪ మ న్మ థా భ ర స ం

రసగంధకయో గ్లాహ్యం పల మేకం నుశోధితమ్
అభ్రం నిశ్చంద్రికం దద్యా త్పలాంశం చ విచక్షణః
కర్పూరం తోలకం డద్యాత్ వంగం చ కోలసమ్మితమ్
తామ్రం తోలార్ధకం తత్ర నిశ్శేషం మారితం పునః
లోహకర్షం సుజీర్ణం చ వృద్ధదారం చ జీరకమ్
విదారీం శతమూలీం చ క్షురబీజం బలాం తథా
మర్క ట్యతివిషాం చైవ జాతీకోషఫలే తథా
లవంగం విజయాబీజం శ్వేతసర్జం యమానికామ్
శాణభాగాన్ గృహీత్వైతాన్ ఏకీకృత్వైవ పేషయేత్
గుంజాద్వయం తు క ర్తవ్యం కోష్ఠం క్షీరం పిబే దను
గృహే యస్య శతం నార్యో విద్యంతేతివ్యవాయినః
స తస్య లింగశై ధిల్య మాషధన్యాస్య సేవనాత్
స చ శుక్రం క్షయం యాతి న బలం హ్రాసతాం వ్రజేత్
కామరూపో భవేన్నిత్యం వృద్ధ ష్టోడశవర్షవత్

రసః శ్రీమన్మథాభానోయం మహేశేన ప్రకాశితః
అస్య భక్షణమాత్రేణ కాష్ఠం జీర్యతి తత్క్షణాత్
నాశయే ద్వజభంగావీన్ రోగాన్ యోగకృతా నపి ॥

పాదరసం ఒకపలం, గంధకం ఒకపలం, నిశ్చంద్రికమైన అభ్రకభస్మం 4 తులాలు, పచ్చకర్పూరం ఒక తులం, వంగభస్మం ఒకతులం, పూర్తిగా మృతం అయిన తామ్ర భస్మం అరతులం, లోహభస్మం రెండుతులాలు, వృద్ధదారకం, జీలకర్ర, నేలగుమ్మడు, పిల్లితేగలు, నీరుగొబ్బివిత్తులు, బల, దూలగొండివిత్తులు, అతివస, జాజికాయ, జాపత్రి, అవంగాలు, గంజాయివిత్తులు, సర్జరసం, వాము — ఇవి ఒక్కొక్కటి అరతులం చొప్పున. ఇవన్నీ కలిపి నీళ్ళతో నూరి రెండుగురిగింజల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకుని వాడేది.

ఇది అపారమైన వీర్యవృద్ధి, నరాలకు శక్తి కలిగించి సంభోగశక్తి వృద్ధిచేస్తుంది. ముసలితనం రానివ్వదు. వచ్చింది పోగొడుతుంది.

౩౫ త్రి భు వ న కీ ర్తి ర స ం

హింగులం చ విషం వ్యోషం టంకిణం మాగధీం శిఫామ్

సంచూర్ణ్య భావయే త్రైథా సురసార్ద్రకహేమభిః

రసః త్రిభువనకీర్తి గ్లంజై కార్ద్రకనేన వై

వినాశయే జ్వరా స్పర్వా స్పర్శి వాతా శ్రుయోదశః ।

ఇంగిలీకం, నాభి, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, పొంగించిన వెలిగారం, పిప్పళ్ళు, పిప్పలిమోడి — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి తులసిఆకుల రసమూ, అల్లపురసమూ, ఉమ్మెత్త ఆకులరసమూ వీటితో క్రమంగా బాగా మర్దనా చేసి ఒక్కొక్క గురిగింజయెత్తున మాత్రలు కట్టి వాడుకునేది. దీని కనుపానం ముఖ్యంగా అల్లపురసం. పరిస్థితులనుపట్టి ఇతరానుపానాలు కూడా వాడుకోవచ్చు.

ఇది సమస్తజ్వరాలూ పోగొడుతుంది. సన్ని పాతాలున్నా జయిస్తుంది.

౩౬ సూ ర్యా వ ర్తి

మృతాభ్రం మాక్షికం చైవ హేమకార్పాసబీజకమ్

కాకబింబ్యా శ్చ బీజాని గుడూచీనత్వ మేవ చ

టంకణం మాక్తికం చైవ గీర్వాణకుసుమం తథా
హింసులం సర్వతుల్యం స్యా జ్జంబీరామైన మర్దయేత్
ద్రాక్షార్ద్రకరపై శ్వాసి భావయే త్సప్తవారకమ్
గుంజామాత్రనమాణేన వ్యానుపానవిశేషతః
సర్వపిత్తగదభ్యంసీ వాతపిత్తగదాపహః
ఛర్దిహిక్కి వివాశ శ్చ గ్రహణేదోషకం జయేత్
మందాగ్ని ముష్ణపిత్తం చ కానం శ్వాస మరోచకమ్
సూర్యావర్తిరసో నామ వ్యాశ్వినీదేవసర్మితః ॥

అభ్రకభస్మం. హేమమాక్షికభస్మం, పెడిపత్తిగింజలపప్పు, కాకిదొండగింజల పప్పు, తిప్పసత్తు, పొంగించిన జెలిగారం, ముత్యాలభస్మం, అవంగాలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో అంత ఇంగిలీకం.

యోగంతో ముత్యాలభస్మం చెప్పివుండినా అనుభవంతో వైద్యులందరూ దానికి బదులు ముత్యపుచిప్పల భస్మమే వాడుతున్నారు.

ఇవన్నీ కలిపి, నిమ్మ కాయరసంతోనూ, ద్రాక్షపళ్ళకషాయంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ ఏడేసిమాట్లు మర్దనాచేసి స్థితిగతులకు తగిన అనుపానాలతో గురిగింజయెత్తు చొప్పున వాడేది.

ఇది సమస్తపిత్తవికారాలూ తగ్గించేస్తుంది. వాతపిత్తవ్యాధులున్నూ హరిస్తుంది. వాంతి, ఎక్కిళ్ళు, గ్రహణి, అగ్నిమాంద్యం, అష్టుపిత్తం దగ్గు, వగర్పు, ఆరోచకం— ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౩౭ ర జ : ప్ర వ ర్త క ర స ం

టంకణం హింగు కాసీనం కన్యాసారం సమాంశకమ్
కుమారీస్వరసే మర్ద్యం చణకప్రమితా వటీ
రజోరోధం కష్టరజో వేదనా శ్చ తదుద్భవాః
రజఃప్రవర్తినీనామ వటీ తూర్ణం వినాశయేత్
భాషితా నీలకంఠేన వహ్నిః కాష్ఠచయం తథా ॥

పొంగించిన వెలిగారం, పచ్చిఇంగువ, కాసీససిందూరం, ముసాంబరం — ఇవి సమ భాగాలు. కల్వంలో కలబందరనంపొసి దానిలో పచ్చిఇంగువ వేసి ఒకరాత్రి నాననిచ్చి తరవాత తక్కిన వస్తువులు కలిపి చక్కగా మర్దించి సెనగగింజ లంతేసి మాత్రలు చేసి వాడుకునేది. మందు మాత్రకట్టుకు రాగానే ఏకబిగిని మాత్రలు చేసే య్యాలి. ఒక్క గంట పూరుకున్నా గట్టిపడి మరి మాత్ర కాదు. మళ్ళీ కలబంద తసాన మర్దించవలసివుంటుంది.

ఇది రజోరోధమూ, కష్టరజస్సు పొగొడుతుంది. ఋతుసంబంధమైన కూలలు మొదలైనవి హరిస్తుంది. ఇది గర్భచిహ్నాలు కలస్త్రీలు వాడితే గర్భస్రావం జరుగుతుంది.

౩౮ వా త వి ధ్వం స ర సం

రసం గంధకం నాగవంగౌ చ లోహం
తథా తామ్రజం వ్యోమ నిశ్చంద్రకం చ
కణా టకణం నాగరం చోషణం వై
పృథ గ్భాగ మేకం క్షి పే త్థల్వమధ్యే
తతో వత్సనాభం చతుష్కార్థభాగం
దృఢం మర్దయే ద్యోవజై శ్చ త్రివారమ్
వరాచిత్రకై ర్మార్కవైః కుష్ఠజాద్భిః
పృథ గ్భావయే త్సింధువారార్ద్రవాసైః
తథా మోహినీజంభనీరైః పృథగ్వై
మహాన్ వాతవిధ్వంసకోయం రస శ్చ
సమీరే చ శూలే తథా శ్లేష్మరోగే
గ్రహణ్యాం తథా సన్నిపాతే చ మూకే
అవస్మారమాంద్యే చ శీతే చ పిత్రే
స్త్రీహోదరే కుష్ఠరోగే చ దద్యాత్
స్త్రీయ స్సూతికావాతరోగే తదైవ
ద్విగుంజం ప్రదద్యా దిమం సూతరాజం ।

పాదరసం, గంధకం, సాగభస్మం, లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, అభ్రకభస్మం, పిప్పళ్ళు, పొంగించిన వెలిగారం, సొంటి, మిరియాలు — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం నాభి నాలుగున్నరభాగాలు, ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి, త్రికటుకషాయం, త్రిఫలకషాయం, చిత్రమూలరసం, గుంటకలగరరసం, చెంగల్వకోష్ఠ్యః షాయం, వానిలిరసం, అల్లపురసం, అడ్డసరపురసం, గంజాయికషాయం, నిమ్మకాయరసం — ఏటితో మూడేసిమర్దనాలు చేసి వయోబలావస్థల ననుసరించి వాడుకునేది.

ఇది వాతవ్యాధులన్నీ పోగొడుతుంది. నూతికావాతానికిది చెప్పినమందు, కూల, శ్లేష్మరోగాలు, గ్రహణి, సన్నిపాతజ్వరం, మూకత్వం, అపస్మారం, మద్దుతనం, శీతం, పిత్తం, స్త్రీహవ్యాధులు, ఉదరవ్యాధులు, కుష్టు, పోగొడుతుంది.

ఇది ఒక్కొక్కరసంతో కొందరు ఒక్కొక్కమాటే మర్దనా చెయ్యడం వుంది. అది తప్పు. మూడేసిమాట్లు చెయ్యాలి.

౩౯ వాతగజాంకుశం

అష్టభాగా రస స్యాపి విషతింకో, స్తదైవచ
గంధకస్య, త్రిభాగం స్యా త్కటుత్రయఫలత్రయమ్
గుంజామాత్రం వటీం ఖాదే దక్షిణీవాతనాశనమ్

వాతగజాంకుశో నామ్నా హ్యూరుస్తంభం నిహంతి చ ॥

పాదరసం 8 భాగాలు, విషముష్టిగింజలపప్పు 8 భాగాలు, గంధకం 8 భాగాలు, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి, ఉసిరికలు — ఇవి మూడేసిభాగాలు.

వృద్ధవైద్యుల సంప్రదాయం ప్రకారం నిమ్మకాయరసాన మర్దనా. మాత్ర గురి గింజయెత్తు.

ఇది 80 వాతాలూ హరిస్తుంది. ఊరుస్తంభవాతానికిది ప్రత్యేకావధం. అనుపాన భేదాలతో అనేకవ్యాధులమీద పనిచేస్తుంది.

ఈయోగంలో గంధకం మూడుభాగాలు అని చెప్పిన టీక లున్నాయి. అది తప్పు. సమానంగా అయినా గంధకం లేకపోతే రసం జీర్ణం కాదు. కటుత్రియమూ, ఫలత్రియమూ మొత్తాన మూడేసి భాగాలు వేసే సంప్రదాయం కూడా వుంది.

కం అ జీర్ణ బలకాలానలరసం

ద్విహం శుక్తసూతం చ గంధకం చ నమం మతమ్
 లోహం తామ్రం హస్తతాళం విషం మిథ్యం సవంగకమ్
 పలప్రమాణం చ వృథ జ్వవంగం టంకణం తథా
 దంతిమూలం త్రివృచ్ఛార్జ్యం, ఏకైకపలసమ్మితమ్
 అజమోగా యమోనీ చ ద్విత్వం లవణాని చ
 వృథ గర్భపలం గ్రాహ్య మేకైకత్వ చ భావయేత్
 ఆర్ద్రశస్యరసే నైవ వింశతిః పంచకోలజైః
 దశధా భావయే త్తోయై, ద్దుమాచీనాం రసై ర్దశ
 సర్వార్థం మరిచం దత్వా కాచకూప్యాం చ ధారయేత్
 చణచూత్రాం వటీం కృత్వా ఛాయాయాం పరిశోషయేత్
 రసోజీర్ణబలకాలానల ఏషః ప్రకీర్తితః
 ఆచుచాతకలద్ధంసీ స్తీహపాండుగదాపహః
 ప్రమేహానాహవిష్టంభసూతికాగ్రహణీవారః
 శ్వాసశాసప్రతిశ్వాసయమక్ష్మకః పిత్తవిశాశనః
 అన్లుపిత్తం చ శూలం చ భగదరగుదోద్భవా
 అష్టోదరాణి స్తీహాం చ యక్ష్మతం హంతి దారుణమ్
 ఆఘ్రం భోజయిత్వాతు ఖాదయే చ్చ రసోత్తమమ్
 అర్థయామేన తస్మిన్ భస్మీభవతి నిశ్చితమ్
 చతుర్ద్వారసోపేతం మహాభోజన విచ్ఛతః
 భోజన్య నృపతేః కాంక్షా భోజనే కృత్యయా కృతః
 గహనా నందనాథేన సర్వలోకహితైషిణా ॥

పాదరసమూ, గంధకమూ రెండేసిపలాలు. లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, తాళకం, నాభి, మైలతుత్థం, వంగభస్మం, లవంగాలు, పొంగించిన వెలిగారం, నేపాళపువేళ్ళు, తెగడ— ఇవి ఒక్కొక్కపలం. అజామోదం, వాసు, సర్జితారం, యవతారం,

సామద్రలవణం, సౌవర్చలవణం, సైంధవలవణం, బిడ్డలవణం, కాచలవణం — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఆరవలం. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి గట్టి పింగాణీ బేసిగులో పోసి, వరసగా, అల్లపురసంతో యిరవై భాజనలూ, పంచకోలక షాయంతో పదిభావనలూ, తిప్పతీగరసంతో పదిభాజనలూ చేయాలి. అప్పుడు 74 తులాల మిరియాలు చూర్ణించి అందులో కలిపి మళ్ళీ తిప్పతీగరసంతో బాగా మర్దించి సెనగగింజలంతేసి మాత్రలుచేసి వాడుకునేది.

ఇది అమనాతం నిర్మూలం చెయ్యడంలో చాలా శక్తికలది. మరిన్ని ప్రమేహాలు, అనాహమూ, విష్టంభమూ, నూతికావ్యాధులూ, గ్రహణీ, దగ్ధా, వగర్హూ, ప్రతిశ్యామమూ, రాజయత్నో, క్షయా, అమిశ్రితమూ, శూలా, భగంధరమూ, మూలశంకలూ, అష్టోదరాలూ, స్తీనావ్యాధులూ, యకృద్వ్యాధులూ పోగుడుతుంది. కంతందాకా భోజనంచేసి ఈమందు వేసుకుంటే అర్థజామూ అదంతా జీర్ణం అయిపోతుంది.

౪౦ క్ర వ్యా ద ర స ం

పారదా ద్విగుణం గంధ మర్ధాశం మృతలోహాశమ్
పిప్పలీ పిప్పలీమూల మన్ని శుంతీ లవంగశమ్
లోహసామ్యం పృథక్కుర్యా ద్రససామ్యం సువర్చలమ్
టంకణం మరిచంచాపి గంధకుల్యం ప్రదాపయేత్
ఏత ద్విచూర్ణ్య యత్నేన భావయేత్సప్తభాన్లుకైః
ఏత ద్రసాయనం శ్రేష్ఠం మాషమాత్రం ప్రదాపయేత్
తక్రేణ కేవలం వాపి దద్యా ద్భోజనసాచనే
క్షీప్రం తజ్జీర్యతే భుక్తం దీపనం భవతి ద్రువమ్
సర్వాజీర్ణప్రశమనం లఘుక్రవ్యాదసంజ్ఞితమ్ ॥

పాదరసం 1 భాగం. గంధకం 2 భాగాలు. లోహభస్మం, పిప్పళ్ళు, పిప్పలిమోడి, చిత్రమూలం, సొంటి, లవంగాలు — ఇవి ఒక్కొక్క అరభాగం. సౌవర్చలవణం 1 భాగం. పొంగించిన వెలిగారం, మిరియాలు — ఇవి రెండేసిభాగాలు. ఇవి మెత్తగాచూర్ణించి. అమ్మ వేతనక షాయం, నిమ్మకాయలరసం, మాదీఫలరసం, పుల్లి దబ్బపళ్ళరసం, దానిమ్మపళ్ళరసం, సెనగపులుసు, వారింజపళ్ళరసం — వీటితో మర్దించి మాషంయెత్తు మోతాదు వాడుకునేది. అనుపానం మజ్జిగ.

ఇది సకలాజ్ఞేరాలూ పోగొడుతుంది. తిన్నది పెంటనే జీర్ణింపచేస్తుంది. ఆకలి హెచ్చుచేస్తుంది.

౪౨ సింధూరభూషణం

వ్యోమధాతురగంధకటకణాన్
ఆర్ద్రహంసపదకాంచనార్ద్రజైః
స్నిగ్ధమర్ద్దిసిందూరభూషణమ్
గర్భణీగదసకృంతనే మతమ్ ॥

అభ్రకభస్మం, గససిందూరం, గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ చేర్చి అల్లపురసంతోనూ, హంసపాదిఆమరసంతోనూ, నల్లఉమ్మెత్తాకురసంతోనూ, పచ్చిపసుపుమంపలరసంతోనూ మర్దించి వాడుకునేది.

ఇది గర్భవతులకు కలిగే ఓకిరింపు, అరుచి, అగ్నిమాంద్యం, తలనొప్పి మొదలైన సమస్తవికారాలూ తగ్గించేస్తుంది. పురుషులకున్నా ఈవ్యాధులలో వాడవచ్చు.

౪౩ ఆమకురారం

జాతీఫలం త్రికటుకం టంకణం రసగంధకా
నిర్యాసం వత్సనాభం చ ముస్తా కుటజచిత్రకా
వరాచాతివిషారోచా నిర్యాసక్షౌర రామరమ్
సర్వం సంమర్ద్య విజయాస్వరసేన దినత్రయమ్
వల్లప్రమాణవటికాం శుంఠీద్రావానుపానతః
ఆమశూల మతీసారం గ్రహణీం చ చిరంతనమ్
ఏష ఆమకురారాభ్యో రస స్త్రైలోక్యపూజితః ॥

జాజికాయ, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, పొంగించిన వెలిగారం, రసం, గంధకం, నల్లమంతు, నాభి, తుంగముస్తలు, కొడిశపాలవిత్తులు, చిత్రమాలం, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, అతివస, సోవర్చలవణం. బూరుగుజిగురు, సర్జిక్షౌరం, యవక్షౌరం, ఇంగువ — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి గంజాయ రసాన మూడు దినాలు మర్దించి వల్లప్రమాణంగా సొంటి కషాయంతో వాడేది.

ఇది ఆమశూల, అతిసారం, గ్రహణీ పోగొడుతుంది.

౪౪ చిత్రకాదిగుటికలు

చిత్రకం పిప్పలీమూలం ద్వౌక్షారా లవణాని చ
వ్యోషం హిం గ్వజమోదం చ చవ్య మేకత్ర చూర్ణయేత్
గుటికా మాతులుంగస్య గాడిమస్య రసేన వా
కృతా విపాచయ త్యామం దీపయ త్యాశు చానలమ్ ॥

చిత్రమూలం, పిప్పలిమోడి, సర్జితూరం, యవతూరం, సావర్చలవణం, సైంధవలవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం, సముద్రలవణం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, వేయించిన ఇంగువ, అజామోదం, చవ్యం — ఇవి నమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి మాదీఫలరసంతోగాని, దానిమ్మపండురసంతోగాని, మర్దించి నెనగగింజల కంటే కొంచెం పెద్దమాత్రలు చేసి వాడుకునేది.

నాఅనుభవంలో, ఇది, నిమ్మ కాయరసంతోనూ, పుల్లదబ్బరసంతోనూ, మాదీఫల రసంతోనూ, పుల్లదానిమ్మరసంతోనూ, చివర నారింజపళ్ళరసంతోనూ మర్దించి వాడుతున్నాను.

ఇది అమపాచనం చేస్తుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. శూల, విరేచనాలు కడుతుంది.

౪౫ ముస్తకాదివటి

అబ్దౌ త్వలద్వయం క్షుణ్ణం కణాకస్సారహింగుతః
పలం పలం గృహీత్వా తు మర్దయిత్వా వటీం చశేత్
వల్లద్వయమితాం ఖాదే త్కర్పూరాంబునువాసితామ్
అతీసార మజీర్ణం చ విషూచీం ఘోరరూపిణీమ్
అరోచకం వహ్నిమాంద్యం గ్రహణీ మపి దారుణామ్
కాసం పంచవిధం చైవ నాశయే దవికల్పతః ॥

తుంగముస్తలు రెండుపలాలు, పిప్పళ్ళు, పచ్చకర్పూరం, వేయించిన ఇంగువ — ఇవి ఒక్కొక్కపలం — ఇవన్నీ కలిపి నీటితో మర్దించి కందిగింజలంతేసి మాత్రలు చేసి అనుపానవిశేషాలతో వాడుకునేది.

ఇది అతిసారం, అజీర్ణం, విషూచి (కలరా) అరోచకం, అగ్నిమాంద్యం, గ్రహణి, పంచకాసలు పోగొడుతుంది.

౪౬ స్వయమగ్నిరసం

మరిచాబ్ద వచా కష్టం సమాంశం విష మేవ చ
ఆర్ద్రస్య రస్యైః పిష్ట్యా ముగ్ధమాత్రం తు కాయేత్
స్వయమగ్నిరసో నాను సర్వాజీర్ణప్రశాంతయే ।

మిరియాలు, తుంగమాస్తలు, వసు, చెంగల్వకోష్ఠు, నాభి — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి అల్లపురసంతో మర్దించి పెసరిగించులంతేసి మాత్రలు చేసి అనుపాన విశేషాలతో వాడుకుండి.

ఇది ఆజీర్ణవ్యాధు లన్నీ పోగొడుతుంది.

౪౭ శంఖచూడరసం

రసాభ్రహేనుభస్మాని వైక్రాంతం సర్వతుల్యకమ్
సర్వపంచగుణం శంఖచూర్ణం శుష్కం విమర్దయేత్
లేహయే స్వధునా మాషచతుష్కం సాహచాకమ్
హిక్మాం పంచవిధాం హంతి శుమూర్నో రపి తత్తణాత్ ॥

రససిందూరం, అభ్రకభస్మం, స్వర్ణభస్మం — ఇవి సమభాగాలు. వైక్రాంతభస్మం 30 భాగాలు, శంఖభస్మం 30 భాగాలు. ఇవన్నీ పొడిగానే బాగా కలిసేటట్లు, మర్దించేది. ఇది తేనెతో వాడేది.

ఇది అయిదువిధాలైన ఎక్కిళ్ళు పోగొడుతుంది. మృత్యువు తప్ప దనుకున్నప్పుడు వచ్చే ఎక్కిళ్ళున్నూ తగ్గించేస్తుంది.

౪౮ అగ్నికుమారరసం

రసేంద్రగంధౌ సహ టంకణేన సమం విషం యోజ్య మిహ త్రిభాగమ్
కపర్దశంఖా విహ సేత్రభాగా హరీచ మ్రతాన్యగుణం ప్రదేయమ్
సుపక్వజంబీరకసేన ఘృష్ట స్నిగ్ధో భవే దగ్నికుమార ఏషః
విషాదికాజీర్ణసమారణార్తే ర్దద్యా ద్వివల్లం గ్రహణీగదే చ ॥

పాదరసం, గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం, నాభి
రి భాగాలు, గవ్వబిళ్ళ, శంఖబిళ్ళ — ఇవి రెండేసిభాగాలు. మిరియాలు
రి భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి నమ్మకాయరసాన ముద్దించి మినపగింజ లంతేసి మాత్రలు
చేసి అప్పటికి తగిన అనుపానంతో వాడుకునేది.

ఇది అజీర్ణం, విషూచి (కలరా) గ్రహణి, చాలాటా పోగొడుతుంది. అతిసారం
కడుతుంది.

౪౯ ఆ ది త్య ర స ం

దరదం చ విషం గంధం త్రికటు త్రిఫలా సమమ్
జాతీఫలం లవంగం చ లవణాని చ సంచ తై
నర్వ మేకీకృతం చూర్ణం అష్టయోగేన సప్తధా
భావయిత్వా పటీ కావ్యా గుంజాష్టప్రమితా బుధైః
రసో హ్యదిత్యసంజ్ఞోయం అజీర్ణక్షయకారకః
భుక్తమాత్రం పాచయతి జఠరానలదీపకః ॥

ఇంగిలీకం, నాభి, గంధకం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయ
బెరడు, ఉసిరికపప్పు, జాజికాయ, లవంగం, సముద్రలవణం, సోదర్పలవణం, సైంధవ
లవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి అష్టవర్గంతో
ఏడుభావనలు చేసి మినపగింజ లంతేసి మాత్రలు కట్టి వాడుకునేది.

ఇది అజీర్తి పోగొడుతుంది. అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. భోజన మైన వెంటనే ఇది
పుచ్చుకుంటే ఒక్కజాములో జీర్ణంచేసి మళ్ళీ అకలి అనిపిస్తుంది.

౫౦ స న్ని పా త భై ర వి ర స ం

తాళకం గంధకం సూతం వత్సవాభి స్త్రీభి స్సమమ్
శిలా చ టంకణం చైవ సర్వత్ర సమహింశుళమ్
మర్దయే చ్చిత్రజబ్దైరే రార్ద్ర) కేణ దినత్రయమ్
అనుపానవిశేషేణ సన్ని పాతకభైరవమ్
త్రిదోషం చాతిసారం చ కఫపాండు మరోచకమ్
కుక్షిశూల ముదావర్తంసన్ని పాతనికృంతనమ్ ॥

తాళకం, గంధకం, పాదరసం—ఇవి ఒక్కొక్క భాగం. నాభి, మణిశిల, పొంగించిన వెలిగారం—ఇవి మూడేసి భాగాలు. ఇంగిలీకం సర్వసమం—అనగా 12 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి చిత్రమూలరసంతోనూ, నిమ్మ కాయరసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ మూడేసి దినాలు మర్దించి అనుపానవిశేషాలతో వాడుకునేది.

ఇది త్రిదోషాలవల్లనూ పుట్టిన ఆతిసారం, కఫం, పాండువు, ఆరోచకం, కుక్షి కూల, ఉదావర్తం, సన్ని పాతజ్వరం తగ్గించేస్తుంది,

గమనిక :—ఈయోగంలో, కొందరు, మణిశిల, పొంగించిన వెలిగారం—ఒక్కొక్కభాగమే వేస్తారు. అందువల్ల అన్నీ ఎనిమిదిభాగాలే అవుతాయి. కనక ఇంగిలీకమున్నూ ఎనిమిది భాగాలే వేస్తారు. కాని యిది మంచి సంప్రదాయం కాదు. యోగంలో చెప్పినట్టు అంటే, పైని నేను చెప్పినట్టు నేనుకోవడమే మంచిది.

మరిన్నీ కొందరు దీల్లో ఒకభాగం నేపాళాలు వెయ్యడమున్నూ ఉంది. అది మరీ అశాస్త్రీయం. ఈసన్ని పాతభైరవి ముఖ్యంగా జ్వరాతిసారం కట్టడానికి పుట్టింది. దీల్లో విశేషనం చేసే గుణం కల్పించుకోడం అసంభావ్యం.

౫౧ శీ తాం శు ర సం

కునటీ శుద్ధతాళం చ తమ్యగ్ధం వ్యోమకం భవేత్
మర్దయేన్నింబనీరేణ గుంజాయుగ్మతు నేవయేత్
అనుపానం మధుపథ్యా ప్యుష్ణనారి తథార్ద్రమ్
శీతజ్వరం సన్నిపాతం కామలాం పంచగుల్బకే
సర్వం శ్వాసం చ కాసం చ హ్యుదరే పూర్వరోగజిత్
సన్నిపాతం తథా ఛర్ది మశీతే నాతపైత్తికే
శూలం శూకాజ్జీర్ణశూలం నాభౌ కుక్షౌ చ విద్రధిమ్
ఆధ్మానానాహవిష్టంభం తాపం సర్వాంగదాహకమ్
జంగమస్థావరవిషం హిక్మా దీప్తే శ్చ కారణమ్
శోఘం చ భ్రమ మూర్ఛాం చ తిమిరం చానువిధ్యతి
మర్దితం నింబతోయేన తేపితం గజచర్మకమ్
విసర్పి మండలే చైవ తుషాచర్మ వ్యపోహతి
సేవితం తేపితం కుర్యా ద్వేధితం గంధి మర్బుదమ్

తేషితం దంతరోగాం శ్చ జిహ్వనేత్రరుజ స్తథా
 అథ పత్రకస్తైః కర్ణే కర్ణరోగస్య నాశనమ్
 నిర్గుండిముశ్రితం నశ్య మపస్మారం శిరోరుజామ్
 అంజనం స్వమాత్రం చ నేత్రరోగవినాశనమ్
 మాషం చ సన్ని పాతానాం కామలా జ్వరశీతశ్చ
 ధనుర్వాతం తథాభూతం శేషరోగే చ కాకథా
 భాషితం రేవణే నైవ రసం శీతాంశునామకమ్ ।

మణిశిల, తాళకం ఒక్కొక్కభాగం. త్రికటుకాలు రెండుభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి
 వేపపట్టరసంతోనూరి రెండుగుడిగింజల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకుని వాడేది. ఇది
 అనేక అనుపానాలతో వాడవచ్చు. ముఖ్యంగా లేనెతో గాని, కరక్కాయకషా
 యంతో గాని, వేడినీళ్ళతో గాని, అల్లపురసంతో గాని వాడితే శీతజ్వరం, సన్ని పాత
 జ్వరం, కామెర్లు, పంచగుల్మాలు, శ్వాసకాసలు, ఉదరవ్యాధులు, ఛర్ది, అశీతి
 వాతాలు, వింశతిపితృలు, కూల, కూకరోగం, అజీర్ణం, బొడ్డుదగ్గిరపోటు, ఉదర
 కూల, విద్రధి, అధ్మానం, అనాహం, విష్టంభం, తాపం, సర్వాంగదాహం, జంగమ
 స్థావరవిషాలు, ఎక్కిళ్ళు, అగ్నిమాంద్యము, ఉబ్బు, భ్రమ, మూర్ఛలు, తిమిరరోగం,
 పోగొడుతుంది. ఇది మల్లీ వేపపట్టరసంతోనూరి పూస్తే గజచర్మం హరిస్తుంది. విసర్పి,
 మండలకష్టు, తుషాచర్మవ్యాధిన్నీ కూడా తగ్గించేస్తుంది. పైన లేపనం చేస్తూ లోపలి
 కిన్నీ పుచ్చుకుంటే గ్రంధులు, అర్బుదమున్ను తగ్గిస్తుంది. పైని పూస్తే దంతరోగాలు,
 జిహ్వరోగాలు, నేత్రవ్యాధులు పోగొడుతుంది. జిల్లేదాకులరసంతో చెవిలోపోస్తే
 చెవిలో పుట్టే రోగా లన్నీ హరిస్తాయి. వావిలిఆకురసంతో నశ్యంచేస్తే అపస్మారం,
 తలనొప్పి పోగొడుతుంది. ఆకగింజంత తీసి కలికంచేస్తే నేత్రరోగం తగ్గించేస్తుంది.
 మినపగింజంత తీసి కలికంచేస్తే సకలసన్ని పాతాలూ, కామెర్లు, శీతజ్వరాలూ,
 ధనుర్వాతమూ, భూతజ్వరాలూ పోతాయి. తక్కినవి యిక చెప్పే దేమిటి ?

గమనిక :—ఈయోగంలో, వ్యోషం అన్నచోట సంప్రదాయజ్ఞులైన వైద్యులలో
 అభిప్రాయభేదాలున్నాయి. వ్యోషం అంటే త్రికటుకాలు గదా ? అయితే, సాంటి
 పిప్పలిమిరియాలు మూడూ కలిపి రెండుభాగాలూ, లేక సాంటి 2 భాగాలూ, పిప్పల్లు
 2 భాగాలూ, మిరియాలు 2 భాగాలూనా ? నేను ఈరెండువిధాలుగానూ చేశాను.
 ఈమూడూ దేనికవి ప్రత్యేకంగా రెండేసిభాగాలు వేస్తే పనిచెయ్యకపోలేదు ; గాని
 అన్నీ కలిపి రెండుభాగాలు వేస్తే యెక్కువపనిచేసింది.

మరిన్ని, యిది, యోగంలో, శేషచెక్కరసంతో మర్దించ మని వుంది. ఆచరణలో నిమ్మ కాయరసాన మర్దించడం బాహుళ్యంగా వుంది. నేను రెండు విధాలా చేశాను ; అయితే, శేషచెక్కరసంతో చేసింది ఎక్కువ పనిచేసింది. అశేషచెక్కమాత్రం ముదరశేషచెట్టు వేరుది తీసుకోడం మంచిది ; కాని వృద్ధవైదులు శేషచెక్కరసాన మర్దనా చేసింది. కలికానికి వాడడం వేనెరిగినంతలో యెక్కడా లేదు. నిమ్మకాయ రసాన మర్దించిందే వాడుతున్నారు.

ఇంకొకటి :—ఏరసంతో నూరినా మణిశిలా తాళకమూ బాగా నలిగి జన్నలాగ అయితే కాని త్రికటక మార్గం కలిపినూర కూడదు. అవి కలిసిన తరవాత తాళకం బాగా నలగడానికి చాలాకాలం పడుతుంది.

మొత్తానికి, అతిపరిచయంవల్ల దేశంలో చిన్నమాపు ఉండి గాని, జ్వరహారావధానంలో ఇది చాలా మంచిది.

౫౨ వం గే శ్వ ర ర సం

వంగం కాంతం చ గగనం హేమపుష్పం నమం సమమ్
కుమారీరసంతో భావ్యం సప్తవారం భిషగ్వరైః
ఏష వంగేశ్వరో నామ ప్రమేహాన్ వింశతీం జయేత్
మూత్రకృచ్ఛం సోమరోగం పాండురోగం మహాశ్మరీమ్
రిసాయనసర శ్రేష్ఠో నాగార్జునవినిర్మితః ।

వంగభస్మం, కాంతభస్మం, అభ్రకభస్మం, తంగేడుపువ్వు — ఇవి సమభాగాలు. ఇరన్నీ కలిపి కలబందరసంతో ఏడుమాట్లు భావనచేసి వయోబలావస్థల ననుసరించి పుచ్చుకుంటే వింశతిప్రమేహాలూ తగ్గిస్తుంది. మూత్రకృచ్ఛం, సోమరోగం, పాండురోగం, ఆశ్మరి పోగొడుతుంది.

౫౩ వం చ లో హ ర సా య నం

మృతాభ్రం కాంతలోహాచ నాగవంగం విశోధినా
యథోత్తరం భాగస్మద్ధ్యా ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్
తలపోతేన వారాహ్య శతవర్యా హిమాంబునా
భావనాత్రి ప్రకర్తవ్యా యామం యామం వృథకృథక

చణమూత్రాం వటిం కృత్వా నవవీతేన నేవయేత్
 ప్రాతరుత్థాయ విధివా నర్వమేహవలాంతకః
 శాల్యస్నం చ పటోలం చ తిండులీ మక వాస్తుకమ్
 మత్స్యక్షీ ముద్గయూషం చా ప్యవశ్యం కదళీఫలమ్
 అర్ఘాసి గ్రహణీదోష మూత్రకృచ్ఛాశ్శరీరణుత్
 కామిలాం పాండుశోభం చా ప్యవస్మారః క్షతక్షయూనో
 రక్తకాసం విహం త్యాశు పంచగోహరసాయనమ్ ।

అభ్రకభస్మం ఒక భాగము. కాంతభస్మం రెండుభాగాలు. రోహభస్మం మూడు
 భాగాలు. నాగభస్మం నాలుగుభాగాలు. వంగభస్మం అయిదుభాగాలు. ఇవి
 కల్పంలో కలిపి తంగేడురసం, పిల్లి తేగలరసం, నేలతాడిగడ్డలకషాయం, రక్తచందన
 కషాయం—వీటితో ఒక్కొక్క జాము మర్దించి నెనగగింజ లంతేసి మాత్రలు చేసి
 పెన్నతో పుచ్చుపడేది.

ఇది పుచ్చుకు నేటస్పృశు శాల్యన్నమూ, పొట్ల కాయకూరూ, చిక్రికూరూ, చక్రవర్తి
 కూరూ, పొన్నగంటికూరూ, పెసరకట్టూ, అరటి కాయకూరూ—ఇవి కథ్యవస్తువులు.

ఇది మూలశంకలు, గ్రహణి, మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రాశ్మరి, కామెర్లు, పాండువు,
 ఉబ్బు, అపస్మారం, క్షతక్షయ, రక్త కాస వోగొడుతుంది.

౫౪ చంద్రోదయరసం

అభ్రకం గంధకం సూతం వంగభస్మ నమాశకమ్
 ఏజా శిలాజతుః చైవ రంభాసారేణ మర్దయేత్
 ప్రమేహాన్ వింశ తింహన్యా త్కామిలాపిత్తనాశనః ।

అభ్రకభస్మం, గంధకం, పాదరసం, వంగభస్మం, ఏలకులు, కర్పూరశిలాజత్తు—ఇవి
 సమభాగాలు. ఇవి అరటిదుంపరసాన మర్దించి వాడుకునేది.

ఇది వింశతిప్రమేహాలూ, కామెర్లు, వైశ్యమూ తగ్గించేస్తుంది.

౫౫ కనకసుందరరసం

హింశుళం మరిచం గంధం పిప్పలీ టంకణం విషమ్
 కనకస్య బీజాని నమాశకం విజయాద్రవైః ।

మర్దయే ద్యామమాత్రం తు చణమాత్రా వటీకృతా
భక్షణాద్భిహణీం హంతి రసః కనకసుందరః

అగ్నిమాంద్యం జ్వరం తీవ్ర మతిసారం చ నాశయేత్
దధ్యన్నం దాపయే త్పథ్యం తథా తక్రోదనం చరేత్ ||

ఇంగిలీకం, మిరియాలు, గంధకం, పిప్పళ్ళు, పొంగించిన వెలిగారం, నాభి, (శుద్ధ) నల్లఉమ్మెత్తగింజలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి గంజాయిక మాయంతో మర్దించి నెనగింజ లంతేసి మాత్రలుచేసి పుచ్చుకుడిది.

ఇది గ్రహణీ, అగ్నిమాంద్యం, జ్వరం, అతిసారం హరిస్తుంది. ఇది పుచ్చుకునే టప్పుడు పెరుగు అన్నం అయినా, మజ్జిగ అన్నం అయినా — (ఇవి మాత్రమే) — పుచ్చుకోవాలి.

౫౬ లో హ ప ర్ప టి

సమా గంధరసౌ కృత్వా కజ్జలీకృత్య యత్నతః
శుద్ధలోహస్య మార్ణం తు రసతుల్యం ప్రదాపమేత్
ఏకీకృత్య తతో యత్నా ల్లోహపాత్రే ప్రమర్దితమ్
ఘృతప్రలిప్తదర్వ్యాం తు స్వేదయే న్మృదునాగ్నినా
ద్రవీభూతం సమావృత్య దాలయే త్కడలీదళే
చూర్ణీకృత్య సుఖార్థాయ పథ్యభృః ప్రసేవ్యతే
శీతోదకానుపానం వా క్వాథం వా ధాన్యజీరయోః
లోహేన పర్పటి హేమా భక్ష్యా లోకస్య సిద్ధిదా
రక్తికై కాం సమారభ్య వర్ధయే ద్రక్తికాం క్రమాత్
సప్తాహైకం ద్వయం వాపి యావ దారోగ్యదర్శనమ్
సూతికాం శ్చ జ్వరాం శ్చైవ గ్రహణీ మతిదుస్తరామ్
ఆమశూలాతిసారాం శ్చ పాండురోగం సకామలమ్
స్త్రీహాన మగ్నిమాంద్యం చ భస్మకం చ తథైవ చ
ఆమవాత ముదావర్తం కుష్ఠా న్యస్తాదృశైవతు

ఏవ మూదీం స్తథా రోగాన్ గరాణి వివిధాని చ
హం త్యనేన ప్రయోగేణ వపుష్మాక్ నిర్మల స్సుఖ
జీవే ద్వర్షశతం పూర్ణం వలీపలితవర్జితః
భోజనం రక్తశాలీనాం త్యక్త్వా శాకం వినాహి చ
ఆమవాతప్రకోపం చ చింతనం మైథునం తథా
ప్రాత రుత్థాయ సంసేన్యా విధి నాయుః ప్రవర్ధిసి ।

పాదరసమూ, గంధకమూ సమభాగాలుగా గ్రహించి మెత్తగా కజ్జలి చేసుకుని లోహాధస్మం రసంతో సమానంగా గ్రహించి చక్కగా కలిసిపోయేటట్లు మర్దించేది. తరవాత, అది, నెయ్యిపూసిన మూకుడులో వేసి కరిగేటట్లు సన్నసిమంటపెట్టాలి. చక్కగా కరిగిన తరవాత అది అరటాప దోష్పలో గాని, వెనురుగొట్టంలో గాని పోసేది. చల్లబడ్డతరవాత మెత్తగా చూర్ణించి వయోబలావస్థానుసారంగా వాడుకునేది. అనుపానం చల్లని నీళ్ళు, లేక ధనియాల కషాయం. అదీ కాకపోతే జీలకర్ర కషాయం. ఇది ఒక రత్తిప్రమాణం మొదలు క్రమంగా వృద్ధిచేసి పుచ్చుకోవాలి. ఇది ఒక వారంగాని, రెండువారాలుగాని పుచ్చుకోవాలి. అంతలో ఆరోగ్యం కలుగుతుంది.

ఇది సూతికలు, జ్వరాలు, గ్రహణి, ఆమశూల, అతిసారం, పాండురోగం, కామెల్లు, స్త్రీహవృద్ధి, ఆగ్నిమాంద్యం, భస్మకం, ఆమవాతం, ఉదావర్తం, కుష్టులు, వివిధవిషబాధలు పోగొడుతుంది. శరీరానికి మంచి కాంతి కలుగుతుంది. శరీరం ముడతలు పడకుండా, జుట్టు నెరియకుండా నూగుసంవత్సరాలుబతుకుతాడు. వినాహి కర్మలైన కూరలు తినకూడదు. ఆమవాతం పెంచే వస్తువులున్నూ పుచ్చుకోకూడదు. చింత, మైథునం పనికిరావు.

౫౭ పంచామృతపర్వటి

అష్టే గంధకతోలకా రసదలం లోహం తదర్థం శుభమ్
లోహార్థం చ పరాభ్రకం సువిమలం తామ్రం తథాభార్థకమ్
పాత్రే లోహానుయే చ మర్దనవిధౌ చూర్ణీకృతం చైకతో
దర్వ్యా వా దరవహ్నినాతిహృమనా పాకం విదిత్వా దశే
రంభాయా లఘు దాలయే తృటురియం పంచామృతా పర్వటి
శ్యాతా తాద్రమృతాన్యతా త్రిదివం గుంజాద్వయం వృద్ధితః

లోహే మర్దనయోగః సువిమలం భక్షక్రియా లోహవత్
 గుంజాష్ట్రా వసనా త్రికం త్రిగుణితం సప్తాశా మేకం భజేత్
 నానావ్యగ్రహణ్యా ముచితసముదయే దుష్టదుష్కామకాదా
 ఛర్ద్యాం దీప్తాతిసారే జ్వరభవాలితే రక్తపిత్తే క్షయేసి
 వృష్యాశాం వృష్యరాజ్ఞీ వలిసలికహరా నేత్రరోగైకహస్తీ
 తుండం దీప్తం స్థిరాగ్నిం పురపి నవకం రోగిదేహం కరోతి ॥

గంధకం ఎనిమిదితులాలు. పాదరసం నాలుగుతులాలు. లోహభస్మం రెండుతులాలు. ఆభ్రకభస్మం ఒకతులం. తామ్రభస్మం అరతులం. ముంపు రసగంధకాలు కజ్జలిచేసి తరవాత భస్మాలు కలిపి లోహపాత్రలో బాగా కలిపేటట్లు గట్టిగా నూరాలి. ఈమార్గం పర్వతీవిధానంగా వండుకుని రెండురతుల ప్రమాణం మోతాదు చొప్పున వాడుకునేది. అనుపాసం తేనె, లేక నెయ్యి.

ఇది సకలగ్రహణులు, అశచి, మూలశంకలు; ఛర్ది, చిరకాలంగా వున్న అతి సారం, జ్వరాతిసారం, రక్తపిత్తం, క్షయ పోగొడుతుంది. చుది వృష్యయోగం. వలీపలికాలు హరిస్తుంది. నేత్రరోగాలు తగ్గిస్తుంది. అగ్నిదీప్తి చాలా యెక్కువగా కలిగిస్తుంది.

యో బాలకుటజావలేహం

మూలశ్వచం వత్సశస్య పలమేకం నుశుప్తితమ్
 అష్టభాగం జలం దత్వా చతుర్భాగవశేషితమ్
 అతివిషా చ పారా జీరకం బిల్వమేవ చ
 ఆమ్లాస్థి శతపుష్పా చ ధాతికీ మస్తకం శధా
 జాతీఫలం చ సంమార్జ్య నిక్షిపే త్తత్ర యత్నతః
 బాలానా మామశూలఘ్నం రక్తప్రావం నుచారుణమ్
 అపి వైద్యశైలే స్యక్తం జయే దేత న్న సంశయః ॥

కొడికచెట్టు వేరుపట్టు ఎనిమిదితులాలు గ్రహించి మెత్తగా చిత్తకగొట్టి ఎనిమిదిరట్లు నీళ్ళలోకలిపి నాలుగోభాగం మిగిలేటట్లు కాచి వడపోసుకునేది. అది మళ్ళీ సన్న మంటమీద కాచి, అందులో — అతివసు, పాత, జీలకర్ర, మారేడుగుళ్ళా, మామిడిచీడి,

సకాశ, ఉసిరికపప్పు, తుంగముస్తక, బాజికాయ — ఇవి ఒక్కొక్కటి పోవులా
యెత్తుచొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్చింది, వస్త్రుగాలితచేసి ఈమార్గం, మరుగు
తున్న అకపాయంతో చేసి, గట్టిపడేవరకూ కాచి కందిగింజ లంతేసి చూతూ చేసు
కుని పిల్లలకు వాడేది. అకపానం మంచిదీస్తు.

పిల్లలకు వచ్చే అమమాల, రక్తపావం ఇది పోగొడుకులది.

మ హా చంద్ర కళా ర సం

వ్రత్యేకం కష్టచూత్రం స్వాత్మతం తాత్రం శిఖాభ్రామ్
ద్వ్యగుణం గంధకం చైవ కృత్వా కజ్జలికా శుభామ్
ముస్తా దాడిమమార్వోద్ధైః కేతీస్తనజదనైః

నహదేవ్వాః కుమార్యా శృ పర్వటన్య చ వారిణా
రానుకీతలికాతోయై శృతావర్యారసేన చ
భావయిత్వా ప్రయత్నేన దివసే దివసే పృథక్
తిక్తా గుమాచికాసస్యం పర్వటోశీరమాధవి
శ్రీగంధం శారిబా చైమాం సమానం సూక్ష్మమార్జితం
ద్రాక్షాఫలకషాయేణ సప్తథా పరిభావయేత్
తతః పాత్రాశయం కృత్వా వ్యః కార్యా శృణోపమాః
అయం చంద్రకళా నామ రసేంద్రః పరికీర్తితః

సర్వపిత్తగదధ్వంసీ వాతపిత్తగదావహః
అంత ర్భాహ్యమహావాహవిధ్వంసనమహాఘనః
గ్రీష్మకాలే శరత్కాలే విశేషేణ ప్రశస్యతే
కురుతే నాగ్ని మూర్ఖ్యం చ మహాతాపజ్వరం హరేత్
భ్రమం మూర్ఛాం నిహం త్యాశు స్త్రీణాం రక్తస్రవం మహత్
ఉర్ధ్వాధోరక్తపిత్తం చ రక్తవాంతిం విశేషతః
మూత్రకృచ్ఛాణి సర్వాణి నాశయేన్నాత్ర సంశయః |

పాదరసం, తామ్రభస్మం, అభ్రకభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం. గంధకం రెండుకర్ణాలు. ముందు రసగంధకాలు కజ్జలిచేసి తామ్రభస్మమూ, అభ్రకభస్మమూ కలిపి కాగా మర్దించి అది తుంగముస్తలు, దానిమ్మపండు, గరిక, మొగిలిదన్ను, సహదేవి, కలబంద, పర్పాటకం, రామకీతలిక (ఇది మహారాష్ట్రదేశంలో ప్రసిద్ధం) పిల్లిలేగలు — పిటి రసాలతోనూ, కషాయాలతోనూ ఒక్కొక్క దినం కాగా మర్దించి, అప్పుడందులో — కటుకరోహిణి, తిప్పనత్తు, పర్పాటకం, వట్టివేరు, గురి గింజవేరు, శ్రీగంధం, సుగంధి — ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి కలిపి మళ్ళీ ద్రాక్షపళ్ళకషాయంతో ఏడుమాట్లు మర్దించి సెనగగింజలంతేసి మాత్రలుచేసి వాడుకునేది.

ఇది సమస్తపితృవ్యాధులూ హరిస్తుంది. వాతపితృవ్యాధులు పోగొడుతుంది. అంతర్బాహ్యతాపాలు, తాపజ్వరం హరిస్తుంది. భ్రమ, మార్చలు, స్త్రీల ప్రవరవ్యాధులు, ఊర్ధ్వధోగతరక్తపిత్తం, రక్తవాంతి, మూత్రకృచ్ఛాలు, నశింపజేస్తుంది.

౬౦ గోక్షురాదిగుగ్గులు

అష్టావింశతినంఖ్యాని పలా న్యానీయగోక్షురాత్
విపచే త్క్షుణ్ణే నీరే క్వాథో గ్రాహ్యోర్వశేషితః
తతః పునః పచే త్తత్ర పురం నప్తపలం క్షిపేత్
గుడపాకనమాకారం జ్ఞాత్వా తత్ర వినిక్షిపేత్
త్రికటు త్రిఫలా ముస్తం చూర్ణితం పలనప్తకమ్
తతః పిండికృతం చాస్య గుటికా ముపయోజయేత్
హన్యా త్ప్రమేహం కృచ్ఛ్చం చ ప్రవరం మూత్రఘాతకమ్
వాతాన్రం వాతరోగాం శ్చ శుక్రదోషం తథాశ్మరీమ్

ఇరవైయెనిమిది పలాల పల్లెలు సమూలం (పచ్చిచైతే 56 పలాలు) చితకగొట్టి అరు రెట్ల నీళ్ళలో వేసి సగం మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని, ఆకషాయంలో ఏడుపలాల మహిషాక్షిగుగ్గులు కలిపి మళ్ళీ కాచేది. గుగ్గులు ఆకషాయంలో కరిగిపోయి కాచగా కాచగా గట్టిపడుతుంది.

సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, తుంగముస్తలు — ఇవి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం

చేసి అగుగులు పాకంలో బాగాకలిపి గట్టిపడ్డతరవాత పెనగింజలకంటే కొంచెం పెద్దమాత్రలు చేసి వాడుకునేది.

ఇది ప్రమేహం, మాత్రకృచ్ఛం, మాత్రాఘాతం, ప్రదరం, వాతరక్తం, వాత తోగాలు, శుక్రదోషాలు, మాత్రాశ్మరి పోగొడుతుంది.

చంద్రప్రభావతీ

చంద్రప్రభావచా ముస్తం భూనింజామృతదారుకమ్
హరిదాటివిషా దార్శ్ని పిష్పలీలా లచ్చితకా
ధాన్యకంత్రిఫలా చవ్యం విడంగం గజపిష్పలీ
వ్యోమం మాక్షికధాతు శ్చ ద్వా టూరా లవణత్రయమ్
ఏతాని శాణమాత్రాణి ప్రత్యేకం కారయే ద్భుజః
త్రివృద్ధతీపత్రికం చ త్వగేలా సంశలోచనా
ప్రత్యేకం కర్షమాత్రం చ తుగ్ధా దేతాని బుద్ధిమాన్
ద్వికర్షం హతలోహం స్యా చ్చతుఃకర్షా సితా భవేత్
శిలాజ త్ప్రప్తకర్షం స్యా ద్దమై కర్షాస్తు గుగ్గులోః
ఏభి రేకత్ర సంక్షుణ్ణైః కర్షన్యా గుటికా శుభా
చంద్రప్రభేతి విఘ్నాతా సర్వరోగక్షణశినీ
ప్రమేహం విశణిం కృచ్ఛం మాత్రాఘాతం తథాశ్మరీమ్
విబంధానాహశూలాని మేహనగ్ధి మర్బదమ్
అండవృద్ధిం తథా పాండుం కామలాం చ హలీసుకమ్
అంత్రవృద్ధిం కటిశూలం శ్వాసం కాసం విచర్చికామ్
కష్టా న్యర్భాంసి కంఠాం చ స్తీహోదరభగందరమ్
దంతరోగం నేత్రరోగం స్త్రీణామార్తవజాం రుజమ్
పుంసాం శుక్లగతాన్ దోషాన్ మందాగ్ని మరుచిం తథా
వాయుం పిత్తం కఫం హన్యా ద్భల్యావృన్యా రసాయనీ ।

కచ్చారాలు, వస, తుంగముస్తలు, నేలవేము, తిప్పతీగ, దేవదారు, పసుపు, అతివస, మానుపసుపు, పిప్పలిమూలం, చిత్రమూలం, ధనియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయ బెరడు, ఉసిరికపప్పు, చవ్యం, వాయువిశంగాలు, గజడిప్పలి, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, హేమమాక్షికభస్మం, యవక్షారం, సర్జక్షారం, సైంధవలవణం, సౌవర్ణ లవణం, బిడాలవణం — ఇవి ఒక్కొక్క కాణం. తెగడ, నేపాళపువేళ్ళు, లిఖ పత్రికం, దాల్చిన చెక్క, ఏలకులు, తవాక్షిరి — ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం. లోహ భస్మం రెండుకర్ణాలు. చక్కెర నాలుగుకర్ణాలు. గోమూత్రశిలాజిత్తు ఎనిమిది కర్ణాలు. మహిషక్షిగుగ్గులు ఎనిమిది కర్ణాలు. — ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి, జలంతో నూరి నెనగలకంటే కొంచెం పెద్దమాత్రలు చేసి వాడుకునేది.

ఇది సర్వరోగాలూ పోగొడుతుంది. వింశతిప్రమేహాలు, మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రా ఘాతం, మూత్రాశ్మరి, మలబంధం, ఆనాహం, శూల, మేహసగ్రంధి, అర్బుదం, అండవృద్ధి, పొండుపు, కామెల్లు, హలీమకం, అంత్రవృద్ధి, కటిశూల, శ్వాసకాసలు, విచర్చిక, కుష్టువులు, మూలశంకలు, దురదలు, క్షీహోదరం, భగందరం, దంత రోగాలు, నేత్రరోగాలు, స్త్రీల ఋతుదోషాలు, పురుషుల శుక్రదోషాలు, అగ్ని మాంద్యం, అరుచి, వాతం, పిత్తం, కఫం ఇవన్నీ తగ్గించేస్తుంది. బలకరం. వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. రసాయనం.

౬౨ కై రో ర గు గ్గు లు

త్రిఫలాయా శ్రుయః ప్రస్థాః ప్రస్తైక మమృతా భవత్
నంకుట్య లోహపాత్రే తు సార్థ శ్రోణాంబునా పచేత్
జల మర్థశృతం జ్ఞాత్వా గృహ్ణీమా ద్వస్త్రుగాలితమ్
శ్వాధే క్షిపే త్తు శుద్ధం చ గుగ్గులం ప్రస్థసమ్మితమ్
పునఃపచే దయఃపాత్రే దర్వ్యా సంఘట్టయే న్మహః
సాంద్రిభూతమ్ చ తం జ్ఞాత్వా గుడపాకసమాకృతిమ్
చూర్ణీకృత్య తత స్తత్ర ద్రవ్యాణిమాని నిక్షిపేత్
త్రిఫలార్థపలా జ్ఞేయా గుడూచీ పలికా మతా
షడక్షం త్ర్యూషణం ప్రోక్తం విడంగానాం పలార్థమ్
దంతీ కర్ణమితా కార్యా త్రివృత్కర్ణమితా స్మృతా

తతః పిండికృతం సర్వం ఘృతపాత్రే వినిక్షిపేత్
 గుటికా శ్శాణికాః కార్యా యుంజ్యా ద్రోమా గ్యపేక్షయా
 అనుపానే భిష గ్దద్యా తోష్టనీరం పయో థవా
 మంజిష్ఠాది శ్రుతం వాపి యుక్తియుక్త మతఃపరమ్
 జయే త్వర్వాణి కుష్మాణి వాతరక్తం త్రిదోషజమ్
 సర్వవ్రణాం శ్చ గుల్మాం శ్చ ప్రమేహపిటికా న్తథా
 ప్రమేహోదర్దమందాగ్ని కాసం శ్చయ్యథు పాండులామ్
 హంతి సర్వామయాన్నిత్య ముపయుక్తో రిసాయనః
 కైశోరకాభిధానోయం గుగ్గులుః కాంతికారకః
 వాసాదినా నేత్రగదా గుల్మాదీన్ వసుణాదినా
 క్వాథేన ఖదిర స్యాపి వ్రణకుష్మాని నాశయేత్
 అమ్లం తీక్ష్ణ మజీర్ణం చ వ్యవాయశ్రమ మాతపమ్
 మద్యం రోషం త్యజే త్సయ్య గ్గుణార్థి పురసేవకః ॥

కరకవోలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు — ఇవి మూడు ప్రస్థాలు. తిప్పతీగ ఒక ప్రస్థం. ఇవి మెత్తగా నలియగొట్టి ఇనపపాత్రలో వేసి ద్రోణంనర నీళ్ళు కలిపి సగం మిగిలేట్టు కషాయం కాచి వడబోసుకునేది. ఆ కషాయంలో ఒక ప్రస్థం మహిషాక్షిగుగ్గులు కలిపి సన్నమంటమీద మరగబెడుతూ ఇనపగరిటెతోకలియ బెడుతూ వుండాలి. అది బెల్లంపాకంలాగ అయేదాకా ఇలా చేస్తూ వుండాలి. కరకవోలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు — ఇవి అర్థపలం చొప్పునా, తిప్ప సత్తు ఒకపలమూ, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, — రెండేసి కర్నాలు, వాయు విడంగాలు అరపలం, నేపాళపువేరు, తెగడ ఒక్కొక్క కర్నం. — ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రుగాలితం చేసి ఆపాకంలో చేర్చి గట్టిపడగానే దింపి సెనగగింజలంలేసి మాత్రలుచేసి వాడుకునేది.

సాధారణంగా దీనికి గోరువెచ్చని నీళ్ళు, గోరువెచ్చని పాలు, మంజిష్ఠాది కషాయం — మొనలైనవి అనుపానాలు. అప్పటికి మంచిదిగా కనపడ్డ అనుపానమున్నూ వాడుకోవచ్చు.

ఇది కుష్టురోగా లన్నీ జయిస్తుంది. త్రిదోషజమైన వాతరక్తమున్నూ హరిస్తుంది. సర్వవ్రణాలు, గుల్మాలు, ప్రమేహపిటికలు, ప్రమేహాలు, ఉదరవ్యాధులు, అగ్ని

మాంద్యం, కాస, పాండు, ఉబ్బు — ఇవన్నీ పోగొడుతుంది. వాసాకషాయంతో పుచ్చుకుంటే నేత్రవ్యాధులూ, వరుణాకషాయంతో పుచ్చుకుంటే గుల్మములూ, చంద్రకషాయంతో పుచ్చుకుంటే వ్రణాలూ, క్షుణ్ణులూ కూడా తగ్గిపోతాయి. ఇది వాడే టప్పుడు పుబుసు, తీక్షణద్రవ్యాలు, అజీర్ణకరద్రవ్యాలు, సంభోగం, ఎండ, మద్యం, రోషం ఇవి విడిచిపెట్టాలి.

౬౩ స్వచ్ఛం ద బై ర వి ర సం .

సమభాగం చ సంగృహ్య పారదామృతగంధకమ్
జాతీఫలం చ భాగార్థం దత్వా కుర్యాచ్చ కజ్జలీమ్
సర్వార్థం మాగధీచూర్ణం ఖల్లయిత్వా సిధాపయేత్
గుంజాద్యయం త్రయం వాపి నాగవల్లీరసేన చ
ఆర్ద్రాన్వరసేనాపి ద్రోణపుష్పీనన వా
శీతజ్వరే సన్నిపాతే విషూచ్యాం విషచుజ్వరే
పీనసే చ ప్రతిశ్యామేజ్వరే జ్వరే తదైవ చ
మందాగ్నౌ వసునే చైవ శిరోరోగే చ దారుణే
ప్రయోజ్యో భిషజా సమ్యగ్రస స్వచ్ఛంనబైరవః
పథ్యందధ్యోదనం దద్యాద్వీక్ష్య దోషబలాబలమ్ ॥

పాదరసం, నాభి, గంధకం—ఇవి సమభాగాలు. జాజికాయ అర్ధభాగం. ముందు రసగంధకాలు బాగా కజ్జలిచేసి, తరవాత నాభి, జాజికాయ కలిపి బాగా నూరేది. తరవాత అన్నిటికీ సగం మిరియాల చూర్ణం కలిపి బాగామర్దించి రెండుగురిగింజల యెత్తున గాని, మూడుగురిగింజల యెత్తునగాని వాడేది. అనుపానం తమలపాకుల రసం లేక, ఆల్లపురసం లేక, తుమ్మిపూలరసం.

చూర్ణంగా వుంచుకోక తమలపాకులరసంతోనూ, ఆల్లపురసంతోనూ, తుమ్మిపూల రసంతోనూ బాగా మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకుని మళ్ళీ ఆ అనుపానాలతో వాడడం వృద్ధజెద్యుల సంప్రదాయం. ఈపద్ధతి చాలా మంచిది.

ఇది శీతజ్వరం, సన్నిపాతం, విషూచి (కలరా), విషచుజ్వరం, పీనస, పడిశం, జీర్ణజ్వరం, అగ్నిమాంద్యం, వాంతులు, శిరోరోగం పోగొడుతుంది. దోషబలా బలాలు గుర్తించి పెరుగుతో అన్నం పథ్యం పెట్టేది.

౬౪ శూ ల దా వా న ల.ర స ం

శుద్ధసూత్రం విషం గంధం పలాశం మర్దయే ద్దృశమ్
మరిచం పిప్పలీ శుంఠీ హింగు సావర్చలం ద్వయమ్
పలాష్టకం పటూనాం చ చించాక్షారం పలాష్టకమ్
సప్తచారం శంఖభస్మం జంబీరాక్షే నిషేచయేత్
పలాష్టకం చ సంయోజ్యం తత్సర్వం నింబుకద్రవైః
దినం మర్ద్యం కోలమాత్రం భక్షయే త్సర్వశూలజత్
అజీర్ణోదరమందాగ్ని మసాశ్య మపి సాధయేత్
శూలదావానలాభ్యోమం రసో జ్యేష్ఠాదిరోగహః ॥

పాదరసం, నాభి, గంధకం — ఇవి ఒక్కొక్కపలం. మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, సొంటి, ఇంగువ, సావర్చలవణం — ఇవి రెండేసిపలాలు. సైంధవలవణం, చించాక్షారం, నిమ్మకాయరసంలో ముందుతూ ఏడుమాట్లు కల్పిన శంఖాల భస్మం — ఇవి ఎనిమిదేసిపలాలు. ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మకాయలరసాన మర్దించి రేగుగింజంత మాత్రలు చేసుకుని వాడితే సర్వశూలలూ పొగొడుతుంది. అజీర్ణం, ఉదరవ్యాధులు, అగ్నిమాంద్యం — ఇవిన్నీ తగ్గించేస్తుంది.

౬౫ బృ హ త్క ష కే తు ర స ం

దగ్ధశంఖం త్రికటుకం టంకణం సమభాగికమ్
విషం చ పంచభి స్తుల్యం ఆర్ద్రోయేన మర్దయేత్
వారత్రయం రక్తికా శ్చ వటీం కుర్యా ద్విచక్షణః
ప్రాత స్నాయం చ వటికాద్వయ మార్ద్రకవారిణా
కఫకేతుః కంఠరోగం శిరోరోగం చ నాశయేత్
వీనసం కఫసంఘాతం నన్నిపాతం సుదారుణమ్ ॥

శంఖభస్మం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, పొంగించిన వెలిగారం, ఇవి సమభాగాలు. నాభి ౪ భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి అల్లపురసాన చూడుమాట్లు మర్దించి మినుములంతేసి మాత్రలుచేసి, అల్లపురసం అనుపానంగా ఉదయం సాయంత్రం పుచ్చుకుంటే కంఠ

కోగాలన్నీ పోగొడుతుంది. కిలోరోగం తగ్గిస్తుంది. పీనస, కఫసంఘాతం తగ్గిస్తుంది. పడికొపటిసప్పు డిది చాలా మంచిపనిచేస్తుంది.

౬౬ య కృ ద రి లో హం

ద్వికర్షం లోహచూర్ణస్య గగనస్య పలార్ధకమ్
కర్షం శుద్ధం మృతం తామ్రం లింపా కాంఘ్రిత్యచఃపలమ్
మృగాజినభస్మ పలం సర్వ మేకత్ర కారయేత్
సవగుంజాప్రమాణేన వటికాం కారయే ద్భిషక్
యక్ష్మత్ప్లిహోదరం చైవ కామలాం చ హలీమకమ్
కాసం శ్వాసం జ్వరం హంతి బలవర్ణాగ్నివర్ధనమ్
యక్ష్మదరి నామ లోహోయం సర్వవ్యాధినిఘ్నాదనమ్ ॥

లోహభస్మం రెండుకర్ణాలు. అభ్రకభస్మం రెండుకర్ణాలు. తామ్రభస్మం ఒకకర్షం. నిమ్మకాయపట్ట ఒకపలం. పొగపైకిపోకుండా మూడుశ్శలో వుంచి పుటంపెట్టి చేసిన నల్లయిర్రచర్మంభస్మం ఒకపలం. ఇవన్నీ కలిపి జలంతో మర్దనాచేసి సెనగలంతేసి మాత్రలు చేసి అనుపానవిశేషాలతో వాడుకునేది.

ఇది యక్ష్మత్ప్లిహోదర వ్యాధులు పోగొడుతుంది. కామెర్లు, హలీమకం, దగ్గు, వగర్లు, జ్వరం తగ్గించేస్తుంది. బలం, కాంతి, జలరాగ్ని వృద్ధిచేస్తుంది.

౬౭ కాల కూట ర సం

రుద్రసంఖ్యాకృతం చైవ త్రిభాగం సూత మేవ చ
గంధకం పంచభాగం చ శిలాయా ఋతుభాగకమ్
తామ్రభస్మ చతుర్భాగ మృషిభాగం చ టంకణమ్
తాళకం నవభాగంచ వహ్నిమూలం తదైవ చ
త్రిఫలా చ త్రికటుకం దశద్వాదశకం తథా
హింగుభాగైకసంఖ్యాక ముగ్రగంధా తదైవ చ
ఏవం ఖర్బీ చ సంస్థాప్య హృద్ధృకం వహ్నిమూలకమ్

జంబీగం లకువం చైవ శార్వశిగ్గర్క మూలికమ్
 లాంగలీ హంసపాదీ చ సింధు ర్నాగదళాని చ
 అంకోల శిగ్రుమూలాని చైభిర్నామం పృథక్పృథక్
 పంచకోలకషాయేణ పంచమూలేన మర్గయేత్
 గుంజామాత్రాం నటీలబ్ధ్యా శృంగబేరం పిబే దను
 అసాధ్యం సన్నిపాతం చ సర్వజ్వరహరం పరమ్
 సన్నిపాతకులం చైవ సప్తదోషా స్వినాశయేత్
 స్నానం కుర్వాత్ప్రయత్నేన శ్రీకంఠం లేప మాచరేత్
 పథ్యం దధ్యోదనం చైవ ఖర్జూరాదిఫలా న్యపి
 తాంబూలచర్మణం కుర్వాత్క్రమే శైవం సమాచరేత్
 కాలకూటరసో నామ్నా శంతరే శైవ భాషితః
 భిషగ్వరైః కృత శైవ రోగాణాం కులనాశకృత్ ॥

నాభి 11 భాగాలు. పాదరసం 3 భాగాలు. గంధకం 5 భాగాలు. మణిశిల
 6 భాగాలు. తామ్రధమ్మం 4 భాగాలు. పొంగించిన వెలిగారం 7 భాగాలు. తాళకం
 9 భాగాలు. చిత్రమూలం 9 భాగాలు. త్రిఫలాలు 10 భాగాలు. త్రికటుకాలు
 12 భాగాలు. ఇంగువ 1 భాగం. వస 1 భాగం. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చితకగొట్టి,
 ఖల్వంలో వేసి ఆల్లపురసం, చిత్రమూలరసం, నిమ్మకాయరసం, వెల్లుల్లిరసం, బండి
 గురివిందరసం, కారుమునగరసం, జిల్లేడువేళ్ళపాలు, పొత్తిమంపరసం, హంసపాదిఅమ
 రసం, వావిలిరసం, తమలపాకుల రసం, ఊడుగుచెక్కరసం, మునగవేళ్ళరసం,
 పంచకోలకషాయం, పంచమూలకషాయం — వీటితో ఒక్కొక్కజాము మర్దించి
 గురిగింజయొత్తున మాత్రలు కట్టుకుని ఆల్లపురసంతో సేవించేది.

ఇది అసాధ్యసన్నిపాతాలు వారిస్తుంది. సర్వజ్వరాలూ తగ్గిస్తుంది. ఇది పుచ్చు
 కున్న తరవాత ప్రయత్నపూర్వకంగా స్నానంచేసి మంచిగంధం పూసుకుని పెరుగు
 అన్నం తినాలి. ఖర్జూరాది ఫలాలున్నూ భక్షించాలి. తాంబూలం వేసుకోవాలి.

ఓం కా మ చూ డా మ ణీ ర స ం

మాక్రికం మాక్షికం చైవ స్వర్ణభస్మ పృథక్పృథక్
 కర్పూరం జాతికోషం చ జాతీఫలలవంగకమ్

వంగభస్మ తథా గ్రాహ్యం యాప్యం చాపి తదర్థమ్
 చాతుర్జాతం చ సంగ్రాహ్యపర్వ మేకత్ర చూర్ణితమ్
 శతమూలీరసే నైవ భావయే త్సప్తవారకమ్
 తతో గుంజావచూణేన వటికా భిషజా కృతా
 అనుపానవిశేషేణ రోగాకరవినాశినీ
 శీతం వయోనుపానం చ కామినీః కామయే చ్చృతమ్
 వీర్యహీనో భవే ద్యస్తు యో వా స్యా త్పితృధ్వజః
 సోశీతివార్షికో వాపి యువేవ రమతేంగనాః
 భేషజై ర్వివిధైః కిం స్యా దన్యై శ్చ శతసంఖ్యకైః
 ఫలం న కించి త్తత్రాస్తి కేవలం గౌరవం మహాః
 నాతఃపరతరం కించిదస్తి పుష్టికరం భువి
 అత స్సర్వప్రయత్నేన సేవ్యం భూమిభుజా సదా
 విశేషా ధ్వజభంగాం శ్చ సప్తాహేన వినాశయేత్
 ప్రమేహం మూత్రరోగం చ మందాగ్నిం శ్వయాధుం తథా
 రక్తదోషం చ నారీణాం పానా ద్దోషం వినశ్యతి ॥

ముత్యాలభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, స్వర్ణభస్మం, పచ్చకర్పూరం, జాజికాయ, జాపత్రి, లవంగాలు, వంగభస్మం, రజతభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. దాల్చిని చెక్క, ఏలకులు, అకుపత్రికం, నాగకేసరాలు — ఇవి అర్థభాగంచొప్పున గ్రహించేది. ఇనన్నీ కలిపి షిల్లితేగలరసాన ఏడుమాట్లు మర్దించేది. తరవాత గురిగింజయొత్తున మాత్రలుచేసుకుని నాడుకుని పాలు పుచ్చుకోడం మంచిది.

వీర్యం తక్కువయిపోయి సంభోగశక్తి క్షీణించినవారి కిది చాలా మంచిది. ముఖ్యంగా ఏడుదినాలలో ధ్వజభంగం తగ్గిపోతుంది. ప్రమేహం, మూత్రవ్యాధులు, అగ్నిమాంద్యం, రక్తదోషం, స్త్రీల రజోదోషం, పోగొడుతుంది.

౬౯ చంద్రామృతరసం

త్రికటు త్రిఫలా చవ్యం ఛాగ్య జీరక సైంధవమ్
 ప్రత్యేకం తోలకం గ్రాహ్యం ఛాగీక్షి రేణ గోళయేత్

రనగంధకలోహానాం ప్రత్యేకం కార్షికం శుభమ్
 టంకనస్య పలం దత్వా మరిచస్య పూర్ణమ్
 నవగుంజావ్రమాణేన వటికాం కారయే ద్భిషక్
 వృక్షే కాం వటికాం ఖాదే ద్ద్రోత్పలరసప్లుతామ్
 నీలోత్పలరసే నాపి కుఘ్థస్య రసేన వా
 పిష్పల్యా మధునా వాపి శృంగబేరరసేన వా
 మాతి పంచవిధం కానం వాతపిత్తసముద్భవమ్
 వాతశ్లేష్మోద్భవం దోషం పిత్తశ్లేష్మోద్భవం తథా
 చాతికం వైత్తికం చైవ నానాదోషసముద్భవమ్
 రక్తనిష్ఠీననం చాపి జ్వరం శ్వాసనమన్వితమ్
 తృష్ణాం దాహం భ్రమం హంతి జఠరాగ్ని ప్రదీపనీ
 బలవర్ణకరో హ్యేష స్తీహగుల్మోరరావహ
 ఆనామాకృమిహృత్పాండుజీర్ణజ్వరవినా శనీ
 ఇదం చంద్రదామృతం నామ చంద్రమాడేన నిర్మితమ్
 వాసా గుడూచీ భార్జ్య చ మస్తకం కంటకారికా
 వీషాం క్యాధం పిబే దంతే వటికా వీర్యధారిణీ ।

సాంటి, పిప్పలి, మిరియాలు, కరక, తాడి, ఉసిరిక, చవ్వం, ధనియాలు, తీలకర్ర, సైంధవలవణం ఇవి ఒక్కొక్క తులం. పాదరసం, గంధకం, లోహభస్మం — ఇవి రెండేసి తులాలు. పొంగించిన వెలిగారం ఎనిమిది తులాలు. మిరియాలు మల్లీశాలుగుతులాలు. ఇవన్నీ యథాశాస్త్రంగా కలిపి మేకపాలతో మర్దించి తొమ్మిది గుంజల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకునేది.

ఎర్రకలవపూలరసం, నల్లకలవపూలరసం, ఉలవల కషాయం, పిప్పళ్ళ కషాయం, తేనె, అల్లపురసం — వీటిలో ఏదైనా అనుపాసంగా వాడుకొనచ్చు. తరవాత అడ్డసరం, తిప్పలీగ, గంటుభారంగి, తుంగమస్తలు, వాచుడు — వీటి కషాయాలతో ఒకటిన్నీ పుచ్చుకునేది.

ఇది పంచవిధకాసలు, రక్తస్థివనం, వగర్పుతో కూడిన జ్వరం, శ్పష్ట, తాపం, భ్రమ పోగొడుతుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. బలమూ ఘట్టి కలిగిస్తుంది. క్షీణవ్యాధులు, గుల్మం, అనాహం, ఉదరవ్యాధులు, క్రిములు, పాండువు, జీర్ణజ్వరమూ పోగొడుతుంది.

౭౦ కిన్నరకంఠరసం

రసం గంధక మభ్రం చ మాక్షికం లోహ మేవ చ
కర్షప్రచూణం సంగ్రహ్య వైక్రాంతం రసపాడికమ్
వైక్రాంతార్థం తథా హేమ రాప్సం హేమచతుర్గుణమ్
వాసాయా శ్చ తథా భార్గ్యా భృహత్యో రార్ద్రోన్య చ
న్యగనేన సరస్వత్యా బావయిత్వా పృథక్పృథక్
రక్తిర్వయమితాః కుర్యా ద్వటీ శ్చ యాత్ర శోషితాః
స్వరభేదా నశేషా శ్చ కాసాన్ శ్వాసాం శ్చ దారుణాన్
నిఖిలాన్ కఫజాన్ వ్యాధీన్ వాతశ్లేష్మసముద్భవాన్
హన్యా త్కిన్నరకంఠాభ్యో రసో సౌ రుద్రసిద్ధితః
కిన్నర స్యేవ కంఠ స్య స్వరోస్య ప్రాశనా దభవేత్ ॥

పాదరసం, గంధకం, అభకభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, లోహభస్మం — ఇవి రెండేసి తులారు. వైక్రాంతభస్మం అరతులం. సువర్ణభస్మం పావుతులం. రజతభస్మం ఒక తులం. ఇవి చేర్చుకుని, అడ్డసరంరసంతోనూ, గంటుభారంగి కషాయంతోనూ, వాకుడు నేలములకల రసాలతోనూ, అల్లపురసంతోనూ, సరస్వతీఆకురసంతోనూ కేరువేరుగా భావనచేసి రెండేసిరతుల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకుని వాడుకునేది.

ఇది సకలవిధాల స్వరదోషాలు, దగ్గులు, వగర్పులు, కఫవ్యాధులు సమస్తమూ పోగొడుతుంది.

౭౧ విషూచివిధ్వంసరసం

టంకనం మాక్షికం శుతీ పారదం గంధకం విషమ్
గరలం సమభాగేన సర్వేషాం హింగులం సమమ్

మర్దయే జ్ఞంబీరద్రావై ర్వటీ 'కార్యా ప్రమత్నతః
శ్వేతనర్షపతుల్యా చ మృతసంజీవనీ తథా
విషూచీం నాశయ త్యాశు దధ్యన్నం పథ్య మాచరేత్
త్రిదోషోత్థ మతీసారం సర్వోపద్రవసంఘాతమ్ ।

పొంగించిన వెలిగారం, హేమమాక్షికభస్మం, సొంటి, పాదరసం, గంధకం, నాభి, గరళం — ఇవి సమభాగాలు. వీటికన్నిటకీ సమం ఇంగిలీకం. ఇవన్నీ చేర్చి నిమ్మ కాయరసాన మర్దించి అవగింజ లంతేసి మాత్రలు చేసి తగిన అనుపానంతో వాడు కునేది. పెరుగుతో అన్నం పెట్టాలి.

ఇది విషూచి (కలరా) పోగొడుతుంది. సర్వోపద్రవాలతోనూ కూడిన త్రిదోష తీసారం కూడా తగ్గించేస్తుంది.

౭౨ అ గ్ని ము ఖ ర స ం

సూతం గంధం విషం తుల్యం మర్దయే దార్ద్రకద్రవైః
అశ్వత్థచించాపార్లక్షారాః క్షారా చ టంకణమ్
జాతీఫలం లవంగం చ త్రికలు త్రిఫలా సమమ్
శంఖక్షారం పంచపలం హింగు జీరం ద్విభాగికమ్
మర్దయే దప్లుయోగేన గుఞ్జామాత్రా వటీ శుభా
పాచనీ దీపనీ సర్వోత్తర్ణం శూలవిషూచికాః
హిక్కాం గుల్మం చోదరం చ నాశయే న్నాత్ర సంశయః ॥

పాదరసం, గంధకం, నాభి — ఇవి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి అల్లపురసాన మర్దించేది. తరవాత అందులో రావి, చింత, ఉత్తరేణుక్షారాలు, యవక్షారం, సర్జ క్షారం, పొంగించిన వెలిగారం, జాజికాయలు, లవంగాలు, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరి యాలు, కరక, తాడి, ఉసిరికలు — ఇవిన్నీ ఒక్కొక్కపలమూ, శంఖభస్మం అయిదుపలాలు, ఇంగువ, జీలకర్ర రెండేసి పలాలు చేర్చి అష్టద్రవ్యాలతో మర్దించి గురిగింజలంతేసి మాత్రలు కట్టి సమయానుకూలంగా అనుపానాలు నిర్ణయించుకుని వాడుకునేది.

ఇది జీర్ణశక్తిని వృద్ధిచేస్తుంది. ఆకలి పుట్టిస్తుంది. ఆజీర్ణం తగ్గిస్తుంది. శూల, విషూచి (కలరా), ఎక్కిళ్ళు, గుల్మాలు, ఉదరవ్యాధులు పోగొడుతుంది.

౭౩ సు వర్ణ సిం దూ ర భూ షణం

సువర్ణం రజతం వజ్రం మాక్తికం చాపి విద్రుమమ్
 భుజంగ మభ్రకం కాంతం రససిందూర వంగ కే
 పృథగ్ద్విభాగం పూర్వార్థే త్వేకభాగం వరార్థకే
 జాతీపుష్పరసై శోణముసిపుష్పేక్షువాలకైః
 వరావారాహిలామజ్జాహిమశాల్మలివాదిభిః
 ప్రత్యేకంత్రిదినం పిష్ట్యా మాషమాత్రం తు మాసతః
 మధునా సేవయే త్ప్రాతః క్షుప్తం సర్వం చ కామలామ్
 విశతిం తు ప్రమేహం శ్చ చత్వారింశ చ్చ పైత్తికాన్
 సిందూరభూషణం నామ గర్భిణీరోగనాశకమ్
 వీర్యవృద్ధికరం నిత్యం షండోపి తరుణాయతే ।

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, వజ్రభస్మం, మాక్తికభస్మం, ప్రవాళభస్మం — ఇవి
 రెండేసి భాగాలు. వాగభస్మం, అభ్రకభస్మం, కాంతభస్మం, రససిందూరం, వంగ
 భస్మం — ఇవి ఒక్కొక్క భాగం. ఇవన్నీ కలిపి జాజిపువ్వులు, ఎర్రఆవిసిపువ్వులు,
 చెయకువేళ్ళు, కురువేరు, పిల్లిచేగులు, నేలతాడి, వట్టివేళ్ళు, రక్తచందనం, బూరుగు
 చెక్క — వీటి రసాలతో మూడేసిదినాలు మర్దించేది.

ఇది మాషప్రమాణం తేనెతో పుచ్చుకునేది. ఇది గుకలకుష్టులు, కామెర్లు,
 వింశతి ప్రమేహాలు, ఇరవైనాలుగు పిత్తవ్యాధులు, పోగొడుతుంది. గర్భవతులకు వచ్చే
 రోగాలన్నీ ముఖ్యంగా పోగొడుతుంది. వీర్యవృద్ధిన్నీ కలిగిస్తుంది. ఇది సేవించిన
 వాడు వృద్ధుడై నా పడుచువా డవుతాడు.

౭౪ ఆ నం ద బై ర వి

సాభాగ్య హింగుళ కణా గరళం మరీచం
 సంమర్ద్య నింబకరసేన దినత్రయంచ
 ఆనందబైరవవటీ తువరీప్రమాణం
 నానాసుపానసహితం సకలమయఘ్నమ్ ।

పొంగించిన వెలిగారం, ఇంగిలీకం, పిప్పళ్ళు, నాభి, మిరియాలు — ఇవి సమ భాగాలు. ఇవి వేపచెక్క-రసంతో నూరి కందిగింజలంతేసి మాత్రలుచేసి వాడుకునేది.

ఇది అందరూ నిమ్మకాయలరసాన మర్దించి తయారుచేస్తున్నారు. ఎక్కడో శృద్ధవైద్యులు మాత్రమే వేపచెక్క-రసాన మర్దించి సిద్ధపరుస్తున్నారు.

ఇది సకలవ్యాధులూ తగ్గిస్తుంది.

౭౫ శూ ల కు తా రం

టణకణం పారదం గంధం త్రిఫలా వ్యోష తాళకమ్
విషం తామ్రం చ నేపాళం భృంగస్వరనమర్చితమ్
ద్విగుంజమాత్రా వజ్జికా మరీచే నార్ద్రా కీన వా
సర్వశూలకుతారోయం విష్ణుచక్ర మివాసురాన్ ।

పొంగించిన వెలిగారం, పాదరసం, గంధకం, కరక, తాడి, ఉసిరిక, సొంటి, పిప్పలి, మిరియాలు, తాళకం, నాభి, తామ్రభస్మం, నేపాళాలు, — ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి గుంటకలగరరసంతో మర్దించి రెండేసి గురిగింజలయెత్తున మాత్రలు కట్టు కుని వాడుకునేది. అనుపానం మిరియాలకషాయం గాని, అల్లపూసం గాని వాడు కునేది. సుదర్శనచక్రం సకలరాక్షసులనూ సుహరించేటట్టు ఇది సకలశూలలూ పోగొడుతుంది.

౭౬ పై త్యాంతకరసం

అల్లము జీలకర్రయను ఆమలసూపము సింధురంబునన్
తెల్లని సైంధవంబు సమభాగము చాల్చిని ఖల్వమందునన్
బుల్లని నిమ్మపండ్లరసముం గొని మర్దనచేసి చిన్నమున్
జల్లగ నేవజేసినను శాంతము నొందును సర్వపైత్యముర్ ।

పొట్టుతీసిన అల్లం, జీలకర్ర, ఉసిరికపప్పు, రససింధూరం, సైంధవలవణం, చాల్చిని చెక్క — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మకాయల రసంతో మర్దనాచేసి చిన్న మెత్తు చొప్పున పుచ్చుకుంటే సకలపైత్యాలూ తగ్గిపోతాయి.

వంతు ఔషధాలు

౧ పూర్ణ చంద్రోదయం

పలం మృదుస్వర్ణదళం రసేంద్రం
వలాప్టకం షోడశ గంధకస్య
శోణై స్సుకార్పాసభవప్రసూనై
స్సర్వం విమర్ద్యాథ కుమారికాద్భిః
తత్కాచకుంభే సిహితం ప్రగాఢే
మృత్పర్పటీభి ర్దివసత్రయం చ
పచే త్కమాగ్నా సికతాఖ్యమంత్రే
తతో రజః పల్లవరాగరణ్యమ్
నిశ్చయ్య చైత చ్చ పలం పలం చ
చత్వారి కర్పూరజ సదైవ
జాతీఫలం శోషణ మింద్రపుష్పం
కస్తూరికాయా ఇహ శాణ మేకమ్
చంద్రోదయాయం కథితోన్య మాషో
భుక్తోహివల్లీదళమధ్యవర్తి
మదోత్కటానాం ప్రమదాశతానాం
గర్వాధికత్వం శ్లేఘయ త్యక్మాడే
ఘృతం ఘనీభూత మతీవ దుగ్ధం
మృదూని మాంసాని సమస్తకాని
మాషాన్నపిష్టాని భవంతి పథ్యా
న్యానందదాయా న్యపరాణి చాత్ర

పరీవళితనాశన స్తనుభృతాం పయస్తంభన
 స్సనుస్తగదఖండనః ప్రచురరోగపంచాననః
 గృహేపి గృహాభూపతి ర్భవతి యస్య చంద్రోదయ
 స్స పంచశరదర్శిణో మృగదృశాం భవే ద్బల్లభః
 రతికాతే రతాంతే వా సేవితవ్యో రసోత్తమః
 మానహానిం కరో త్యేషః ప్రచుదానాం సుశ్చితమ్
 కృత్రీమం స్థావరం చైవ జంగమం చాపి య్యషమ్
 న వికారాయ భవతి సాధకేంద్రస్య వత్సరాత్
 యథా మృత్యుంజయభ్యాసా
 న్మృత్యుంజయతీ దేహినామ్
 తథాయం సాధకేంద్రస్య జరామరణరాశనః
 తంత్రాంతరే ప్రసిద్ధోయం మకరధ్వజనామతః ।

అతిమృగువుగా వున్న కుందనపురేనులు ఒకపలం. శుద్ధమైన పాదరసం యెనిమిది పలాలు. గంధకం 16 పలాలు. ఇవి మూడూ సంప్రదాయం ప్రకారం కలిపి మర్దించేది. గంధకంలో రసం బాగా జీర్ణించాక అపొడి పైడిపత్తిపూవులరసంతో మూడు దినాలూ, కలబందరసంతో మూడుదినాలూ మర్దించే. తరవాత, అది నీడను ఎండించి చూర్ణంచేసి గజాకుప్పెలలో ఎక్కించి నీకతాయంత్రంతో క్రమాగ్నులమీద మూడు దినాలు మదాలి. అప్పటికి మామిడిచిగురుటాకుల రంగుతో సిందూరం ఏర్పడుతుంది. అది తీసుకుని అది వొకపలం, పచ్చకర్పూరమూ, జాజికాయా, మిరియాలూ, లవంగాలూ — ఇవి నాలుగూ ఒక్కొక్కపలమూ, ఒకశాణం కస్తూరీ చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా నూరి స్థితిగతులను పట్టి మోతాదు నిర్ణయించుకుని వాడుకోవాలి.

ఇది పుచ్చుకునేటప్పుడు పేరుకున్న నెయ్యా, చిక్కని పాలూ, మంచిమంచి మాంసాలూ, మామేన్నమూ, మినపసున్నీ ఇలాంటి బలకరపదార్థాలూ ఎక్కువగా భుజించాలి.

ఇది పుచ్చుకున్న పురుషుడు అనేకమంది స్త్రీలతో రమించగలుగుతాడు. ఇది శుమస్తవ్యాధులనూ పోగొడుతుంది. శరీరం ముడతలుపడనివ్వదు. జుట్టు నెరియనివ్వదు. వయస్తంభనం కలిగిస్తుంది. ఇది నేవించేవాడు మన్మథుడు లాగ బలదర్పితుడై స్త్రీలకు ప్రీతిపాత్రుడై వుంటాడు. ఇది రతిప్రారంభించడానికి ముందుగాని,

రతి అయినతరవాత గాని తాంబూలంతో నేవస్తే స్త్రీలకు గర్వభంగం కలిగించే శక్తి కలుగుతుంది. సావరజంగమవిషాలూ, కృత్రిమవిషాలూ ఇది ఒక్కసంవత్సరం తక్కువ కాకుండా నేవించే పుగుళ్ళు వీమిచెయ్యలేవు. ఇది నేవస్తే ముసలితనమూ మరణమూ కూడా రావు.

ఇదే ఇతరదేశాలలోనూ ఇతరగ్రంథాలలోనూ మకరధ్వజం అని ప్రఖ్యాతి పొందివుంది.

గమనిక:— ఇది చెవ్యనంలో గ్రంథంలో వున్న విధానానికి, మనదేశంలోవున్న సంప్రదాయానికి చాలా భేదంవుంది. “తతో రజః శల్లవరాగరవ్యం నిగ్యన్య” అని యోగంలో ఉంది. (మామిడి) చిగురుటాకులాగ రవ్యంగా వున్న సిందూరం గ్రహించవలసింద. అని మాత్రమే గ్రంథంలో వుంది. సిందూరం గాజుకుప్పెలో పైభాగాన వుంటుం దనీ, గంధకంయెగిరిపోయి బంగారం కింద వుండిపోతుందనీ అందరికీ తెలుసు. సిందూరంలో అబంగారం కలపవలసిందని యోగంలో లేదు ; కాని మనదేశంలో మొనగ్లుంచీ అబంగారం కలిపి నూరి కుప్పెలుకట్టి వాడడం సంప్రదాయం అయింది. ఇది తప్పు. అబంగారంలోవున్న గుణం సిందూరానికి సుత్రమించింది. అబంగారం యిక నగలకు మాత్రమే పనికివస్తుంది. దాని ఔషధశక్తి పోయింది. అబంగారం సిందూరంలో కలిపి నూరడం, అబంగారం రసంలోనూ గంధకంలోనూ కలిపి మళ్ళీ పూర్ణచంద్రోదయం వండవలసిందనీ, నిరర్థకం. ఔషధాలు చేసేవారు ఈవిషయం బాగా యోచించాలి.

మరిన్ని, సిందూరమూ బంగారమూ కలిపి నూరి యేదో అనుసానమార్గంతో వాడడం కూడా మనదేశంలో వాడుకలో వుంది. ఇది త్షయప్రకరణంలో చెప్పిన రసాయనాషధం. త్షయవ్యాధిలో వాడినా, రసాయనంగా వాడినా యిది యోగంలో చెప్పినట్టు పచ్చకర్పూరమూ, లవంగాలూ, జాజికాయా, మిరియాలూ, కస్తూరీ కలిపే వాడాలి. ఇదికూడా వైద్యులు యోచించాలి.

౨ కాం త వ ల్ల భ ర సం

కాంతం షోడశభాగం చ చతుర్దశ మయోరజః
 కీటం ద్వాదశకం చైన దశభాగంతు టంకణమ్
 మనశ్శిలాప్తభాగం చ షడ్భాగం తు శిలాజతు
 సర్వేణ చ సమం సూతం గంధకం చాపి తత్సమమ్

అర్ధముగాఁగలదే న్యన్య వాఙ్మయంత్రకే క్షిప్తే
 పాచయే త్వత్తగాత్రం తు నంగ్రాహ్యం సూక్ష్మమార్జితమ్
 సేవితం మధునా యుక్తం నిష్కాఢేన సమన్వితమ్
 పాండురోగం క్షయం గుల్మం గ్రహణీ మపి నాశయేత్
 కాసం శ్వాసం జ్వరం ఛర్దిం స్తీహణోదర మరోచకమ్
 మందాగ్నిం కుష్ఠరోగం చ మూలరోగం భగందరమ్
 వాతశూలహరం వృష్య మత్యంత మతివీపనమ్
 తుష్టిచష్టికరం కాంతివర్ధనమ్ బలవర్ధనమ్
 కాంతవల్లభనామ్నాయం విష్ణునా నిర్మితం పురా
 సర్వపాంశు క్షయం చైవ లోకస్యారోగ్యకారణమ్ ।

కాంతభస్మం 16 భాగాలు. లోహభస్మం 14 భాగాలు. మాందూరభస్మం 12 భాగాలు. పాంగించిన వెలిగారం 10 భాగాలు. మణికిల 8 భాగాలు. కర్పూర కిలాజిత్తు 6 భాగాలు. వీటి అన్నిటికీ సమం పాదరసం. రసంతో సమానం గంధకం.

ముందు రసగంధకకజ్జలిచేసి తరవాత భస్మాలు కలిపి నూరాలి. ఏరసంతోనూ నూరసుని యోగంలో తేకపోయినా, వృద్ధవైద్యులు నిమ్మకాయరసంతో నూరడం సంప్రదాయంచేశారు, అది అరాక మల్లీ పొడిచేసి గాజుకుప్పెలో ఎక్కించి క్రమాగ్నులతో ఏడురాత్రింబగళ్ళు వంటచేయ్యాలి. వంటఅయిన తరవాత పైనిచేరిన సింహారమూ, కింకపుండిపోయిన భస్మసంపుటి కలిపి మిరియాలకషాయంతో నూరి, కుప్పెలు కట్టుకునేది. ఈమిరియాలకషాయం మర్దనా కూడా సంప్రదాయసిద్ధమే. గాజుకుప్పెలో అడుగున వుండిన భస్మసంపుటి ఉన్నది ఉన్నట్టు తీసి సిందూరంతో కలపగూడదు. దానిలో గంధకం ఏమాత్రం అయినా మిగిలివుండవచ్చు ; కనక, అది పెంకులో పోసి కొంతసేపు నిప్పుమీద ఉంచాలి. అలాచేస్తే పొగరూపానగాని మంటరూపానగాని అగంధకం వారిందిపోతుంది. అదిచల్లబడ్డాక సిందూరంతో కలపుకునేది.

ఇది తెనుగుదేశంలోనే వాడుకలో వుండిన గొప్ప ఔషధం. యుక్తిగా అనుపాన భేదాలతో వాడుకుంటే యిది అనేకవ్యాధులను తగ్గిస్తుంది. కాని నిత్యపరిచయంవల్ల చాలామంది ఇది సామాన్య ఔషధం అనుకుంటారు. ఇది క్షయప్రకరణంలో ప్రధానంగా చెప్పబడ్డది.

ఇది పాండుకోగం, త్తయ, గుల్మం, గ్రహణి, కాస, శ్వాస, జ్వరం, ఛర్ది, ప్లిహాదరం, అహోచకం, అగ్నిమాంద్యం, కుష్టువు, మూలశంక, భగంవరం, వాత కూల పోగొడుతుంది. అకలిశృద్ధిచేస్తుంది. వీర్యశృద్ధి కలిగిస్తుంది. రక్తశృద్ధి, శరీరపుష్టి, కాంతి, బలమూ కలిగించి తుష్టి కలిగిస్తుంది. సర్వ పాండువులకూ, త్తయలకూ ఇది తిరుగులేని ఔషధం.

ఇందులో కాంతింమొదలైన వన్నీ శాస్త్రీయంగా తయారైన భస్మాలు గానే వాడాలి. రజనువాడడం చాలా తప్పు. 'రజః' అంటే భస్మమే. శిలాజిత్తు అన్నచోట కొందరు గోమూత్రశిలాజిత్తు వాడడం కూడా ఉంది; కాని అది మంచి సంప్రదాయం కాదు. వంటలో గోమూత్రశిలాజిత్తు గంధకంతోపాటు వారించి పోతుంది. అంచేత కర్పూరశిలాజిత్తే వాడాలి.

మరిన్నీ కొంద రిది మూడుదినాలే వంటచేస్తారు. అదిన్నీ తప్పే. ఏమరాత్రిం బగళ్ళు వంటచేస్తేనే ఇది సరిగా పనిచేస్తుంది.

రజను వేస్తే గాని కుప్పె గట్టిగా వుండదనీ, గట్టిగా వుండడం దీనికి ముఖ్యం అనీ కూడా కొందరు చెబుతారు. అదీ మంచి అర్థం కాదు. భస్మాలే వాడాలి. కుప్పె నల్లరాయిలాగ వుండనక్కరలేదు.

3 మ క ర ధ్వ జం

పల మేకం సువర్ణస్య రసేంద్రస్య పలాష్టకమ్
రసస్య ద్విగుణం గంధం కజ్జలీకృత్య యత్నతః
కుమారికారసై ర్భాస్యం కాచపాత్రే సిద్ధాపయేత్
వాలుయంత్రే చ సంస్థాప్య క్రమశః స్త్రివినం పచేత్
సాంగశీతం నమాదాయ పుష్పారుణరజస్సమమ్
యవమాత్రం ప్రదాతవ్య మహివల్లీదలై సుహా ।

4 ప థ్న ణ బ లి జా రి త మ క ర ధ్వ జం

రసస్య పద్మణై ర్గంధైః పూర్వవ త్కజ్జలీకృతే
భావితే పాచితే సమ్యక్ పద్మణో ఒలిజారితః
విధివ త్సేవితో హ్యేష ముముక్షు మపి జీవయేత్

వత దభ్యాసత శ్చైవ జరామరణనాశనమ్
అనువానవిశేషేణ కరోతి వివిధాన్ గుణాన్
జ్వరం త్రిదోషజం ఘోరం మందాగ్నిత్వ మరోచకమ్
అన్యో శ్చ వివిధాన్ రోగాన్ నాశయే న్నాత్రసంశయః
కరో త్యగ్నిం బలం వుంసాం వలీపలితనాశకః
మేధాయుః కాంతిజననః కామోద్దీపనకృ న్నహన్
భాస్వజ్ఞోతి ర్యథా భాతి కాచే నీలావకే శుభే
తథానువానభేదేన క్రియానాన్ మకరధ్వజః ॥

అపరంజిరేకులు ఒకపలం. శుద్ధ పాదరసం ఎనిమిదిపలాలు. గంధకం 16 పలాలు. ముందు బంగారం రసంలో జీర్ణింపచేసి తరవాత గంధకంతో కలిపి మెత్తగా నూరి పిదప కలబందరసంతో నూరేది. అది నీడనెండించి చూర్ణించి గాజుకుప్పెలో యెక్కించి క్రమాగ్నులతో సికతాయంత్రంమీద మూడుదినాలు వండి చల్లబడిన తరవాత కుప్పెపై పోగాన వున్న సిందూరం గ్రహించాలి. అది యవప్రమాణం తాంబూలంతో సేవించేది.

షడ్గుణబలిచారిత మకరధ్వజానికిన్నీ ఇవే వస్తువులు. అయితే గంధకం రసానికి రెట్టింపు కాక అరురెట్లు వెయ్యాలి. అంటే, అపరంజిరేకులు 2కభాగం. రసం ఎనిమిది భాగాలు. గంధకం 48 భాగాలు. బంగారం రసంలో జీర్ణింపజేసి అది అంత గంధకంలోనూ కలిపి కజ్జలిచేసి కలబందరసంతో నూరి అరినపిదప చూర్ణించి గాజు కుప్పెలో యెక్కించి సికతాయంత్రంమీద క్రమాగ్నులతో మూడు దినాలు వండేది. చల్లబడిన తరవాత పైని వుండే సిందూరం గ్రహించివాడుకు నేది. ఇదొకవిధం.

ఇక రెండోవిధం : అపరంజిరేకులు ఒకభాగం. రసం ఎనిమిది భాగాలు. గంధకం పదహారుభాగాలు. మెత్తగానూరి కలబందరసంతో మర్దించి అర్చి చూర్ణించి గాజు కుప్పెలో యెక్కించి మూడుదినాలు వండేది. చల్లారినపిదప సిందూరంమాత్రం గ్రహించి మరో 16 భాగాలు గంధకంలో కలిపి కలబందరసంతో నూరి యథాప్రకారం వంటచేసేది. మళ్ళీ సిందూరంమాత్రం గ్రహించి తక్కిన 16 భాగాలూ గంధకం కలిపి కలబందరసంతో మర్దించి యథాప్రకారం వండేది. ఇప్పటికి గంధకం 48 భాగాలూ వాడడం అయింది. ఇది మంచివిధానం అని చాలామంది అవలంబిస్తున్నది.

మూడోపద్ధతి. ఒక్కొక్కవంటకు ఎనిమిదేసి భాగాల గంధకంతో అరుమాట్లు వండడం. ఇది సాధారణంగా వాడుకలో లేదు. మూడుమాట్లు వండినా అరుమాట్లు

కుండినా రెండోవంట మొదలు బంగారం కలపనక్కరలేదు. మొదటివంటకాగానే బంగారం తీసెయ్యాలి. కొత్తది అవసరం లేదు. సిందూరంమట్టుకే తక్కిన వంటలలో చేర్చుకోవాలి.

బంగారం కలిపినూరి వాడడం తప్పు. సిందూరమే వాడ మని యోగంలో చెప్పబడ్డది.

ఇది మృత్యువును కూడా జయిస్తుంది. ముసలితనం రానివ్వదు. త్రిదోషాలవల్ల వచ్చిన జ్వరాలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, అశోచకమూ పోగొడుతుంది. బలమూ పుష్టి వీర్యవృద్ధికలిగిస్తుంది. శరీరం ముడతలుపడనివ్వను. జుట్టు తెల్లబడనివ్వదు. బుద్ధిబలం పెంచుతుంది. ఆయువును వృద్ధిచేస్తుంది. లేజన్నూ, వర్చన్నూ కలిగిస్తుంది. కామోద్దీ పనమున్నూ కలిగిస్తుంది. అనుపానవిశేషాలతో దీనిని వాడి సకల వ్యాధులనూ మోదర్చవచ్చు.

ఇది బఠకివున్నంత కాలమూ తాంబూలంలో వాడతగ్గది. పథ్యం ఆక్కరలేదు.

మకరధ్వజానికీ షడ్గుణబలిచారితమకరధ్వజానికీ గుణాలు ఒక్కటే. అయితే, మకరధ్వజంకంటే ష. బ. మకరధ్వజం ఎక్కువగానూ, చురుగ్గానూ పనిచేస్తుంది.

మకరధ్వజమూ పూర్ణచంద్రోదయమూ ఒకటే. పూర్ణచంద్రోదయమే మరి రెండు వంటలు చేస్తే షడ్గుణబలిచారితమకరధ్వజం అవుతుంది. సిద్ధమకరధ్వజం మాత్రం సర్వాత్మనా వేరు.

౫ పుట ప క్ష, విష మ జ్వ రాం త క లో హం

హింగూలసంభవం నూతం గంధ కేన సుకజ్జలమ్
వర్షటీరనవత్పాచ్యం నూతాంఘ్రిహేమభస్మకమ్
లోహం తామ్ర మభ్రకం చ రసస్య ద్విగుణం తథా
పంగకం గైరికం చైవ ప్రవాళం చ రసార్థకమ్
ముక్తా శంఖం శుక్తి భస్మ ప్రదేయం రసపాదికమ్
ముక్తాగృహ్యే చ సంస్థాప్య పుటపాకేన సాధయేత్
భక్షయే త్ప్రాతరుత్థాయ ద్విగుణాఫలమానతః
అనుపానం ప్రయోక్తవ్యం కణా హింగు సస్సైంధవమ్
జ్వర మష్టవిధం హంతి వాతపిత్తకఫాద్భవమ్

స్త్రీహానం యక్మతం గుల్మం సాధ్యాసాధ్య మథాపివా
వంతతం నతతాఖ్యం చ విషమజ్వరనాశనమ్
కామలాం పాండురోగం చ శోథం మేహ మరోచకమ్
గ్రహణీ మామదోషం చ కాసం శ్వాసం చ తత్ర చ
మూత్రకృచ్ఛాత్రిసారం చ నాశయే దవికల్పతః
అగ్నిం చ కరుతే దీప్తం బలవర్ణవ్రసాదనః
విషగుజ్వరాంతకాఖ్యో ధన్వంతరిప్రకాశితః ।

ఇంగిలీకరసం సమభాగగంధకంతో పర్పటిచేసేది. అదిన్నీ, రసంలో నాలుగోవంతు స్వర్ణభస్మమూ గ్రహించేది. లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, అభ్రకభస్మం — ఇవి రసానికి పెట్టింపు, వంగభస్మం, వంటజేగురు, ప్రవాళభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కటి రసంలో సగంచొప్పున, మాక్తిభస్మం, శంఖభస్మం, ముత్యపుచిప్పలభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కటి రసంలో నాలుగోవంతు. ఇవన్నీ కలిపి నీళ్ళతో నూరి ముద్దచేసి అది ముత్యపు చిప్పల సంపుటిలో పెట్టి ఆముత్యపుచిప్పలు భస్మం కావడానికి తగినన్ని పిడకలతో పుటంపెట్టేది.

ఇది అనేక అనుపానాలతో వాడవచ్చు. పిచ్చళ్ళు, వైంధవలవణం, ఇంగువ — ఇవి సమభాగాలుగా చేసిన చూర్ణంతో వాడితే విషమజ్వరాలూ, యక్మత్ప్రహవృద్ధులూ పోగొడుతుంది. కామల, పాండువు, ఉబ్బు, మేహరోగం, గ్రహణీ, అమదోషం, దగ్గు, వగర్పు, మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రాత్రిసారం తగ్గిస్తుంది.

పుటం ఆయినతరవాత కొందరు సంపుటిలో వున్న మండే వాడతారు. కొందరు ముత్యపుచిప్పలతో కలిపి నూరి వాడతారు. అయితే, ముత్యపుచిప్పలు కలపడమే మంచిది. చాలామంది వాడుక అదే. యక్మత్ప్రహవృద్ధులూ, అమదోషమూ తగ్గించడం జ్వరంలో అగత్యం కనక యాసంప్రదాయమే చాలామంచిది.

౬ సిద్ధమకరధ్వజం

వలమానం రసం నమ్య గృహణనంస్కారనంస్కృతమ్
తథావలద్వయం గంధం శుద్ధహేమ ద్విశార్దీకమ్
లాలాసాచలసంభూతే సుదృఢే చ సుచిక్కణే
శోణప్రసరజే శిల్లే సర్వంసంస్థాప్య మిశ్రయేత్

మర్దయే ద్యత్నతో వైద్యో యామా నప్టా నిరంతరమ్
 రక్తకార్పానపుష్పస్య శ్వేతాంకోటఫలస్య చ
 కుమార్యా శ్చ రసై స్సమ్యక్భావయిత్వా పృథక్ పృథక్
 స్థాపయిత్వా కాచకూపీమధ్యే సర్వం ప్రయత్నతః
 రక్తాంగసాలసరశఖదిరశ్రీఫలోద్భవామ్
 కాష్ఠే నాన్యతమే నైవ నీరసేన ప్రతాపయేత్
 మృదునానలయోగేన ప్రాగ్యామద్విశయం పచేత్
 పున ర్యామద్వయం పచ్యం మధ్యతాపేన పహ్నినా
 అగ్నినా ప్రఖరే జైవ తతో యామన్వయం పచేత్
 భూయో మందాగ్నినా పాచ్య మవశిష్ట్యయామకమ్
 సాంగశీత మథోద్ధృత్య నవచూతడళోపమమ్
 భంగురం లోహితం పిష్టే దాడింబకుసుమోపమమ్
 తతోవతార్య గంధేన ద్విగుణేన విమర్దయేత్
 భావయే త్సూర్యన ద్భూయః పాచయే చ్చ ప్రయత్నతః
 ఏవం వాగద్వయం కుర్యా త్సమ్యక్ గౌషధసిద్ధయే
 నన్నిపాతం జ్వరం ఘోరం మందాగ్నిత్వ మరోచకమ్
 ఆమశూలం కటిశూలం హృచ్చూలం పక్తిశూలకమ్
 కాసం శ్వాసం చ యత్ప్రాణం శూలం కృష్ణ మశేషతః
 గలోత్థా నంత్రీవృద్ధిం చ తథాతీసార మేవ చ
 శ్లీపదం కఫనాతోత్థం చిరజం కులజం తథా
 నాడీవ్రణం వ్రణం ఘోరం గుదామయభగందరమ్
 వాయుం బహువిధం హంతి ధ్వజభంగం విశేషతః
 సేవనా దస్య నశ్యంతి సర్వే రోగా ననశంయః
 కరో త్యగ్నిం జలంవీర్యం వలీపలితవాశనః
 విధివ త్సేవితో హ్యేష ముముర్షు మపి జీవయేత్

స్వేచ్ఛాచారవిహారోపి న కదాచి ద్వివద్యతే
 మేధాయః కాంతిజననః కామోద్దీపనకృత్ స్మరణా
 వ్యద్ధోపి తరుణస్పర్థీ స్త్రీషు చాపి వృషాయతే
 సేవనా దన్య సమ్రాజో గచ్ఛంతి ప్రమదాశతమ్
 త్రైలోక్యశుభదం శ్రీమ దేష ఏవ మహాపదమ్
 మృత్యుంజయో యథాభ్యాసాన్మృత్యుం జయతి దేహినామ్
 తథాయం సాధ కేంద్రస్య జరామరణనాశనః
 న్వయం త్రైలోక్యనాథేన త్రైలోక్యహితమిచ్ఛతా
 సమర్పితోయం సిద్ధేభ్యః కరుణార్ద్రేణ వై యతః
 అత్యోయం భువనే ఖ్యాతః శ్రీసిద్ధమకరధ్వజః
 భాస్వాన్ యథా తమో హంతి కేసరీ కరిణం యథా
 తులాసంఘం యథా వహ్నిః తథారోగా నసా హరేత్ ।

బహుసంస్కారసంస్కృతం అయిన పాదరసం ఒకపలం. శుద్ధగంధకం రెండు
 పులాలు. అపరంజిరేకులు నాలుగుతులాలు. ఇవన్నీ మంచికల్వంలో వేసి కలిపి ఎడతెరిపి
 లేకుండా యెనిమిది జాములు చక్కగా నూరాలి. తరువాత ఎర్రపత్తిపువ్వుల
 రసంతోనూ, తెల్లఊడుగుపళ్ళరసంతోనూ, కలబందరసంతోనూ వేరువేరుగా
 మర్దించాలి. అది నీడ నెండిన తరువాత చూర్ణంచేసి గాజుపెప్పలోపోసి నీకతా
 యంత్రంలో మొదటి రెండుజాములూ మందాగ్నితోనూ, తరువాత రెండుజాములు
 మధ్యమాగ్నితోనూ, షిదప రెండుజాములు గాఢాగ్నితోనూ చివర మరో రెండు
 జాములు మల్లీ మందాగ్నితోనూ కంటచెయ్యాలి. మంజిష్ఠ, మద్ది, సరళ, చంద్ర,
 మారేడు — ఈజాతులలో వొకచెట్టు కట్టె బాగా ఎండబెట్టి కంటచెయ్యాలి.

కుప్పెలు చల్లబడ్డతరువాత విప్పిమానుమంటే పైభాగాన పాదరసం చక్కగా
 సిందూరించి పట్టివుంటుంది. అది విరిస్తే ఎర్రగా వుంటుంది. నూరితే దానిమ్మపూల
 రంగుగా వుంటుంది. ఆసిందూరంతిసునుని మల్లీ రెండురెట్లు గంధకం కలిపి వెనకటి
 లాగే ఎర్రపత్తిపువ్వుల రసంతోనూ, తెల్లఊడుగుపళ్ళరసంతోనూ కలబందరసం
 తోనూ మర్దించి గాజుపెప్పలో పోసి యథాతూర్వంగా వండాలి. మల్లీ సిందూరం
 గ్రహించి రెండురెట్లు గంధకం చెర్చి మూడోమాటున్నూ అలాగే మర్దించి అలాగే
 కంటచెయ్యాలి.

ఇలాగ మొత్తం అరుకట్ల గ్రంథకంలో మూడుమాట్లు వండితే సిద్ధమకరధ్వజం తయారవుతుంది. కుప్పె పెభాగాన అంటివుండిన సిందూరమే సిద్ధమకరధ్వజం మొదటివంట కాగానే బంగారం తీసెయ్యకమ్మ. అది మూడువంటలలోనూ చేర్చడమూ, చివర సిందూరంలో చేర్చడమూ నిరుపయోగం. దానిలోవుండే ఔషధ శక్తి మొదటివంటలోనే పాదరసానికి సంక్రమించేస్తుంది. అంచేతనే తక్కిన రెండు వంటలలోను చూపులకు మామిడి చిగురులాగా, విరిస్తే ఎర్రగానూ, నూరితే దానిమ్మ పువ్వు రంగుగానూ వుండే సిందూరమే గ్రహించమని గ్రంథకర్త చెప్పాడు. మన తెనుగుదేశంలో, మూడు వంటలలోనూ బంగారం వుంచి, చివర సిందూరంలో కలిపి నూరడం కొన్నిచోట్ల ఆచారంగా వుంది ; కాని, గ్రంథకర్త కంతోక్తిగా చెప్పినది గుర్తించినా, రసాయనశాస్త్రవృత్తి అలోచించినా భారతదేశం అంతటా ఆచరణలో వుండిన సంప్రదాయం గుర్తించినా మొదటివంటతోనే బంగారంపని అయిపోతుందని బోధపడుతుంది. అబంగారం, సగలకే గాని యిక ఔషధాలకు పనికిరాదు. కొందరు, బంగారం కూడా పాదరసంతో పెక్కికేలాగ చేస్తూ మంటారు ; కాని అది యెవరూ యెక్కడా చూపించిందీ చూసిందీ కాదు. ఏవిధంగా చూసినా అది సమ్మదానికి వీలులేదు. పోగా, రసం సర్వవిధాలా శుద్ధిచెయ్యడంలోనే వుండి సిద్ధమకరధ్వజం విశేషం. గంధకం కూడా సకలశుద్ధులూ చెయ్యాలి. మర్దనాకు రసాలూ, వంటపద్ధతీ కూడా దీనికి ప్రత్యేకశ్రద్ధతో అవలంబించాలి. ఈవిషయాలు పూర్ణచంద్రోదయయోగంలోనూ, పద్గుణబలిజాతమకరధ్వజయోగంలోనూ నూచించి వున్నాను. కొందరు పద్గుణబలిజాతమకరధ్వజమే సిద్ధమకరధ్వజం అనుకోవడమే కాక చెప్పడమూ, వాడడమూ నేను చూశాను. వారికి సిద్ధమకరధ్వజయోగం వేరే వుందని తెలియదు. పూర్ణచంద్రోదయంలోనూ, మకరధ్వజంలోనూ, పద్గుణమకరధ్వజం లోనూ సిద్ధమకరధ్వజంలోనూ పడే వస్తువులు రసం, గంధకం, బంగారం— ఇంతే; కాని ఈగ్రంథంచూసినవారు వాటాలలోనూ, మర్దనాలలోనూ, వంటలోనూ, వంట చెయ్యవలసిన కాలంలోనూ చాలా భేదాలుండడం గమనించి వుంటారు.

కాస్త్రపరిజ్ఞాత లైన ఆయుర్వేదవైద్యులు నావ్యాఖ్యానం బాగాపరిశీలిస్తారని నమ్ముతున్నాను.

ఇలాగ కయారుచేసి సిద్ధమకరధ్వజం వయోబలావస్థలు గుర్తించి తగిన అనుపానా లతోవాడితే ఘోర మైన సన్ని పాతిజ్వరాలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, ఆరోచకమూ, అమకూలూ, కటికూలూ, హృదయకూలూ, పరిణామకూలూ, దగ్గు, వగర్నూ, (ఉబ్బసం) క్షయూ, కూలూ, కష్టూ, గళరోగాలూ, అంత్రకృద్ధి, అతిసారమూ, కఫవాతాలెల్ల వుట్టిన క్షీపడమూ, చిరకాలం వుంచీ వున్న క్షీపడమూ, కుశక్రమంగా

వస్తున్న శీపదమూ, నారికరపులూ, మాలశంకలూ, భగండరమూ, వాతవ్యాధులూ, ధ్వజభంగమూ పోగొడుతుంది. ఇంకా అనేక వ్యాధులున్నూ తగ్గించేస్తుంది. అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి, దేహబలమూ కలిగిస్తుంది. శరీరం మందలింపడనివ్వదు. జాటునెరియనివ్వదు. యథావిధిగా నేటిస్తే యిది మృత్యువునున్నూ జనుస్తుంది. ఆహారవిహారాలలో విధినిషేధాలు లేకుండా— సభ్యం లేకుండా ఇది స్వేచ్ఛగా పుచ్చుకోవచ్చు. ఇది బుద్ధిబలం యెక్కువచేస్తుంది. వర్షస్సు కలిగిస్తుంది. కామోద్దీపనయన్నూ కలిగిస్తుంది. వృద్ధుణ్ణికూడా యువకుడుగా మారుస్తుంది. సూర్యుడు చీకటిని, సింహం యేషగునూ, అగ్ని దూదిరాశిని లాగ ఇది సకలవ్యాధులనూ వాళనం చేసేస్తుంది.

ఇది సేవించడం విషయమయినీ, మనదేశములో కొన్ని దురభిప్రాయాలున్నాయి. ఒక మండలమో, రెండుమండలాలలో నేటిస్తే చాలావన్నది వాటిలో వొకటి. ఇది రసాయనం. బలికివుండినంత కాలమూ పుచ్చుకోవలసింది. రసాయనం అంటే వ్యాధులూ ముసలితనమూ రాకుండాచేసేది. అని అర్థం. యావజ్జీవమూ వాడిలేనే రసాయనాపథం యీశలితాలు కలిగించకలదు. ఈసిద్ధమకరధ్వజమే కాదు, రసాయనాపథం యేదయినా యావజ్జీవమూపుచ్చుకోవాలి. అప్పుడే అది పనిచేస్తుంది. అలా పుచ్చుకున్నవారే పూర్ణాయుర్దాయభాగ్యం పొందగలరు. సకల విహిక ముఖాలన్నూ అనుభవించగలరు.

అంటే, వైద్యుడు ఈసిద్ధమకరధ్వజం యెంత బాగా తయారుచెయ్యాలో, స్త్రీలు గాని పురుషులు గాని అంత శ్రద్ధగానూ, దీక్షగానూ పుచ్చుకోవాలి. ఇది వాడే టప్పుడు జతరదీప్తి ననుసరించి బలకరమైన పదార్థాలు పుష్కలంగా వాడాలి.

ఓ మ హా క న క సు ం ద ర ర స ం

రసగంధకనాగా శ్చ రసకో మాక్షికాభకే
కాంత్రద్రుమముక్తానాం వంగభస్మం చ తాళకమ్
భస్మకృత్వా ప్రయత్నేన ప్రత్యేకం కర్షనమ్ముతమ్
సర్వతుల్యం శుద్ధహేమం భస్మకృత్వా ప్రయోజయేత్
మర్దయే త్రిదినం సర్వం హంసపాదీరసై ర్భిషక్
తతో వై గోళకాన్ కృత్వా కాచకపాప్యం విక్షిప్తేత్
రుధ్వా తత్కాచకూపిం చ సప్తవస్త్రేణ వేష్టితాం

తతో వై సికతాయంత్రే త్రిదినం చోక్తః ప్రియా
 వశ్చ త్తం సాంగకీతం చ మర్ద్యం పూర్వోదితే రసే
 వినిక్షిప్య కరండే థ సంపూజ్యః సరాజకమ్
 మహాకనకసిందూరో రాజయత్కహరః పరః
 పాండురోగం శ్వాసకానకామలాగ్రహణీగదాన్
 కృమిశోభోదరావర్తగుల్ఫమేహగుదాంకురాన్
 మందాగ్నిం ఛర్ది మరుచిం ఆమశూలహలీమకాన్
 జ్వరాన్ ద్వంద్వాదికాన్ సర్వాన్ సన్నిపాతాన్ స్త్రయోదశ
 పిత్తరోగ మపస్మారం వాతరోగాన్ వినాశయేత్
 రక్తపిత్తప్రమేహం శ్చ స్త్రీణాం రక్తస్పృతిం తథా
 వింశతిశ్లేష్మరోగాం శ్చ మూత్రరోగం నిహం త్యసా
 హేమపర్ణ్య శ్చ బల్య శ్చ ఆయుశ్శుక్రవివర్ధనః
 మహాకనకసిందూరః కశ్యపేన వినిర్మితః ॥

రసం, గంధకం, నాగభస్మం, కఫరి, హేమమాక్షికభస్మం, అభకభస్మం, కాంత
 భస్మం, ప్రవాళభస్మం, మాక్షికభస్మం, వంగభస్మం, తాళకభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం. స్వర్ణభస్మం సర్వతుల్యం, అనగా, 22 తులాలు. ఇకన్నీ కలిపి హంస
 పాది అకులరసాన మూడుదినాలు మర్దించి మాత్రలు చేసి, గాజుకుప్పెలో
 పోసి, సికతాయంత్రాన మందమధ్యమగాధాగ్నులతో మూడుదినాలు వండి చల్ల
 బడ్డతరవాత తీసి, మల్లీ హంసపాదిఅకురసంతోనే మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకుని వయో
 బలావస్థల ననుసరించి వాడుకునేది.

ఇది క్షయలకు ప్రధాన మైన ఔషధం. సకాలంలో ప్రారంభించివాడినా
 ఎలాంటి క్షయ లైనా యిది తగ్గించేస్తుంది. మరన్నీ, పాండువు, శ్వాసకాసలు,
 కామెర్లు, గ్రహణి, కృమి, ఉబ్బు, ఉదరవ్యాధులు, గుల్మలు, మేహాలు, మూల
 శంకలు, మందాగ్ని, ఛర్ది, అరుచి, ఆమశూల, హలీమకం, ద్వంద్వాదిసకలజ్వరాలు,
 సన్నిపాతాలు, పిత్తరోగాలు, అపస్మారం, వాతరోగాలు, రక్తపిత్తం, ప్రమేహం,
 స్త్రీల కుసుమవ్యాధులు, వింశతిశ్లేష్మరోగాలు, మూత్రవ్యాధులు పోగొడుతుంది.
 బలం కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధిచేస్తుంది. శరీరానికి బంగారపుచాయ కలిగించి దీర్ఘాయు
 ర్థాయునున్నా ప్రసాదిస్తుంది.

రాసువర్ణకాంతవల్లభరసం.

కాంతం షోడశభాగం చ చతుర్దశ మయోరజః
 కిట్టం ద్వాదశకం చైవ దశభాగం తు టంకణమ్
 మశ్శిలాజ్జుభాగం చ షడ్భాగం స్యా చ్చిలాజ్జతు
 సువర్ణం చైకభాగం స్యా ద్ద్రావ్యకం తు ద్విభాగికమ్
 సర్వై స్త్రియం శుద్ధసూతం గంధకం సూతసమ్మితమ్
 జంబీరఫలసా రేణ మర్దయే న్మతిమాన్ భిషక్
 ఆర్ద్రముషోదరే న్యస్య వాలుకాయంత్రయోగతః
 పాచయే త్సప్తరాశ్రం తు సంగ్రహ్యా సూక్ష్మచూర్ణితః
 మర్దయే న్మరిచక్వాదై ర్వటికాం శ్చైవ కారయేత్
 సేవితో మఘనా యుక్త శ్చతుర్లుంజాప్రమాణతః
 పాండురోగం క్షయం గుల్మం గ్రహణీ చ చిరంతనీమ్
 కాసం శ్వాసం జ్వరం ఛర్దిం స్త్రీహోదర మరోచకమ్
 మందాగ్నిం కృష్ణరోగం చ మూలరోగం భగందరమ్
 వాతశూలం హరే ద్వృష్య స్తథాచై వాతిదీపకః
 తుష్టిపుష్టికరః కాంతివర్ధకో బలవర్ధకః
 కాంతవల్లభనామాయం సువర్ణపదపూర్వకః ।

కాంతభస్మం 16 భాగాలు, లోహభస్మం 14 భాగాలు, మాండూరభస్మం 12 భాగాలు, పొంగించిన వెలిగారం 10 భాగాలు, మణిశిల 8 భాగాలు, కర్పూర శిలాజిత్తు 6 భాగాలు, సువర్ణభస్మం 1 భాగం, రజతభస్మం 2 భాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో అంత పాదరసం, రసానికి సమం గంధకం. ముందు రసగంధకాలు చక్కగా కజ్జలి చేసి, తరవాత భస్మాలు కలిపి నిమ్మకాయరసంతో బాగా మర్దించి గాజుకుప్పెలలో పోసి వాలుకాయంత్రాన 7 రాత్రులు వంటచేసేది.

చల్లారిన తరవాత తీసి సింహారమా భస్మసంపుటి కలిపి మిరియాల కషాయంతో మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది.

ఇది నాలుగు గుంజలయెత్తు భేనెతో కలిపి పుచ్చునుంటే పాండుకోగం, క్షయ, గుల్మం, గ్రహణి, కాస, క్వాస, జ్వరం, ఛర్ది, ప్లిహోదరం, అరోచకం, అగ్ని మాంద్యం, కుష్టుకోగం, మూలశంక, భగంధరం, వాతశూల, తగ్గించేస్తుంది. ఇది వృష్యయోగం. మిక్కిలి అకలి పుట్టిస్తుంది. తుష్టి పుష్టి కాంతి, బలమూ పెంపు చేస్తుంది.

మ హా ల క్ష్మీ వి లా స ర స ం

నువర్ణతారాభకతామ్రవంగ కాలతం చ వైక్రాంత సుశీర్ణకం చ
సునిమ్రమం మూక్షిక మాక్తికం చ నాగం చ శుద్ధం రసభస్మకం చ
ఏత త్సమం వ్యోమరసేన మర్ద్యం ఏకీకృతం స్యాత్కృతః జ్వలీకమ్
సంమర్దయే న్మాక్షిక సంప్రయుక్తం సశోషయే ద్విత్రిదనం చ ఘర్మే
తత్కాచక్రువ్యోగరమభ్యసంధ్య యత్నే తృతే తార్క్ష్యపుటేన పక్వమ్
యామాష్టకం సిద్ధితపావకస్య లక్ష్మీవిలాసాఖ్యరసః ప్రసిద్ధః
శతావరీగోక్షురకం శతాంబు న్యగ్రోధవాసాదిగణేన భావ్యం
క్షయం త్రిదోషప్రభవం చ వాడుం సకామలామ్ సర్వసమూరణం చ
శోఫప్రతిశ్యామవిసప్తవీర్యం మూలామయం చైవ సశూలకుష్మమ్
మందాగ్నిమేహం సపి సన్నిపాతం

శ్వాసం చ కాసం చ హరే త్ప్రయుక్తః

తారుణ్యలక్ష్మీప్రభోధకో మహాలక్ష్మీవిలాసో రసరాజ ఏషః ॥

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, అథకభస్మం, తామ్రభస్మం, వంగభస్మం, కాంతభస్మం, వైక్రాంతిభస్మం, లోహభస్మం, ప్రవాళభస్మం, హేమమూక్షికభస్మం, ముత్యభస్మం, వాగభస్మం, రససింధూరం — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ ముందు త్రకటుక పాయంతోనూ, తరవాత భేనెతోనూ బాగా మర్దించి రెండుమూడు దినాలు ఎడల విండించేది. మూడుళ్ళలో ఉంచి సంభిబంధనం చేసి గారుడపుటంచేసి చల్లబడ్డతరవాత తీసుకుని, ఓల్లి లేగలరసంతోనూ, పల్లెదురసంతోనూ, పన్నీటితోనూ, న్యగ్రోధ గణక పాయంతోనూ, వాసాదిగణక పాయంతోనూ భావనలుచేసి కుప్పెలుకట్టుకుని యథోచితంగా వాడుకునేది.

ఇది త్రిదోషాలవల్లా పుట్టిన తుమ, పొండుపు, కామెర్లు, వాతవ్యాధులు, ఉబ్బు, ప్రతిక్యామం శుక్లశుష్ణం, మూలశంక, కష్ట, అగ్నిమాంద్యం, మేహం, సన్ని పాతాలు, క్వాసకాసలు పోగొడుతుంది. వయస్సంభవం చేస్తుంది. లక్ష్మీప్రదం.

౧౦ క న క బాలసూర్యోదయం

దశభాగం శుద్ధసూతం గంధం ద్వాదశభాగిణమ్
ద్విభాగే చ శీలాతాళే తాళార్థం శుద్ధస్వర్ణమ్
తారం తామ్రం నాగవంశే స్వర్ణవాదాంశికాని చ
కుమారీదాడిమద్రావై శ్చిత్రమూలప్రవేణ చ
త్రివనం మర్దయే త్పున్య క్కాచసూర్యంతరే క్షిపేత్
సమ్య గావేష్టయే త్పిశ్వా ద్వస్త్రుఖి డై స్సమృత్తికైః
గోలకం తత్త్రిపే ద్భంజి వాచకాయంత్రకే భిషక్
త్రిదినం వాచయే చ్చల్పాం మందమధ్యోత్తమైః క్రమాత్
సాంగశీతం ముద్ధుశ్చ సీందూరం రక్తవర్ణకమ్
సిద్ధం చైత దితి జ్ఞాత్వా స్వయం గేఘ యోజయేత్
సన్నిపాతజ్వరం ఘోరం చైకాదశక్షయం హరేత్
ఉదరాణి చ సర్వాణి వాతరోగా నివేశేషశః
సంతతోచ్ఛ్వాసకాసా చ పలీపలితనాశకః
గుంజాద్వయం ప్రదాతవ్యం తిత్తద్రోగానువాసతః
నాశయే దితి తిత్సర్వం శవన పరిభాషితః
బాలసూర్యోదయో నామ భిషగాశ్చర్యకారకః ॥

పాదరసం 10 భాగాలు. గంధకం 12 భాగాలు. మణిశిల, తాళకం రెండేసి భాగాలు. స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. రజతభస్మం, తామ్రభస్మం నాగభస్మం, వంగ భస్మం పావుభాగం చొప్పున గ్రహించేది. ఇవన్నీ కలిపి కలబంజరసంతోనూ, దానిమ్మపండురసంతోనూ, చిత్రమూలకషాయంతోనూ బాగా మర్దించి గాజా కుప్పెలో వుంచి సీకతాయంత్రంలో క్రమాన్నులతో మూడు దినాలు వండి, చల్లబెట్టి

తరవాత తీసి కలబందరసంతోనూ, దానిమ్మసందురసంతోనూ మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది.

ఇది సన్ని పాతజ్వరమూ, వీకాదశక్ష మూ, ఉదరవ్యాధులూ, వాతవ్యాధులూ, శ్వాస కాసలూ, వలీపలితాలూ పోగొడుతుంది. మోతాదు రెండు గురిగింజలయెత్తు.

౧౧ సు వ ర్ణ వా త రాక్ష సం

హేమకౌప్యార్థ కే లోహం రసేంద్రం శుద్ధగంధకమ్
వైక్రాంతం మాక్తికం చైవ విద్రుమం తామ్రతాళకే
శంఖమార్ణ్యం మృతం వంగం మాండూరం కాంత మేవ చ
త్రిఫలాచూర్ణకం చైవ సూతార్థం విషకం తథా
వాసానింబరస్యైః పంచభావనా శ్చ పృథక్ పృథక్
చతుర్వ్యూహం మర్దనం చ కారయే చ్ఛోషయే త్తతః
కుక్కుటాఖ్యపుటే పక్త్వా సాంగకీతం విచూర్ణయేత్
గుఽజామాత్రప్రసోగేణ కణామధ్వాజ్యసంఘటమ్
ఊరుస్తంభం వాతరక్తం గాత్రస్తంభం చ నాశయేత్
ఆమవాతం ధనుర్వాతం సూతికావాత మేవ చ
ఆధ్మానం చాగ్నిమాంద్యం చ తూనీం ప్రతితునీ మపి
వాతరాక్షసనామాయం వాతాశీతివినాశసమ్ ॥

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, ఆభ్రకభస్మం, లోహభస్మం, పాదరసం, గంధకం, వైక్రాంతభస్మం, మాక్తికభస్మం, ప్రవాళభస్మం, తామ్రభస్మం, తాళకభస్మం, శంఖభస్మం, వంగభస్మం, మాండూరభస్మం, కాంతభస్మం, త్రిఫలాచూర్ణం — ఇవి సమభాగాలు. నాభి రసంతో సగం. ఇవన్నీ చేర్చి అడ్డసరంరసం, వేపచెక్కరసం, వీటితో అయిదేసిభావనచేసి, నాలుగుజాములు మర్దించి ఎండినపిదప కుక్కుటపుటం వేసి తీసి పైరసాలతోనే మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది.

ఇది పిప్పలిచూర్ణం, నెయ్యి, తేనె కలిపి ఒక్కగురిగింజయెత్తు చొప్పున పుచ్చుకుంటే ఊరుస్తంభం, వాతరక్తం, గాత్రస్తంభం, ఆమవాతం, ధనుర్వాతం, సూతికావాతం, ఆధ్మానం, అగ్నిమాంద్యం, తూనీ, ప్రతితూనీ — ఈవ్యాధులు పోగొడుతుంది. ఎన్నభైవాతాలున్ను తగ్గించేస్తుంది.

౧౨ సువర్ణసూర్యాచరి

ఏకభాగం జాతమామ ద్విభాగం కాత మధికమ్
 వంగప్రవాళవైక్రాంతరావ్యమాక్తికమాక్షికా
 రాహిషం రససిందూరం గంధకం టంకణం తథా
 మర్దయే త్వర్వ మేకత్ర జలభనారంగదాడిమైః
 శుష్కం లఘుపుటే పాచ్యం తత ఉక్థ్యత్య బుద్ధిమాన్
 లవంగం కేసరం శుతీ హేమకార్పాసబీజకమ్
 కాకబింబ్యాశ్చ బీజాని సూక్ష్మైలాన్యతసత్త్వకమ్
 ప్రక్షిపేత్కాంతత్యూం చ హింకులం ద్విపలం క్షిపేత్
 మర్దయేజ్జలభనారంగదాడిమై శ్చార్ద్యైకై రపి
 బీజపూరరసే నాపి మాషమాత్రం ప్రయోజయేత్
 పంచహిక్మా నథా ఛర్దిం శ్వాసకాస మరోచకమ్
 నమస్తాన్ పైత్తికాన్ రోగాన్ జీర్ణజ్వర మజ్జీకమ్
 అన్యపాకం కఠదాహం హృద్రోగం పాంశుకామరే
 ఉన్మాదం మూర్ఛరోగం చాష్ఠ్యస్థానం జ్వరం తథా
 మాత్రకృచ్ఛ్చం ప్రమేహం శ్చ శుక్లమేహం తథాశ్మరీమ్
 గ్రహణీ శూలత్పణ్ణే చ దాహం నై కరపాదయోః
 నాశయే న్నాత్ర సందేహో నృచ్య శ్చైవ రసాయనమ్
 ఘృష్టాయఃకాతిజహో హ్యశ్వసీదేవఃర్మితమ్
 సూర్యాచర్తిరసో నామ సువర్ణపదపూర్వకమ్
 నాతః పరతరం శ్రేష్ఠం విద్యతే పితృనాశకమ్ ।

స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. కాంతభస్మం, అధికభస్మం, వంగభస్మం, ప్రవాళభస్మం,
 వైక్రాంతభస్మం, రజతభస్మం, మాక్తికభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, దుప్పిళామ్మ
 భస్మం, రససిందూరం, గంధకం, పొగించిన వెలిగారం — ఇవి రెండేసి భాగాలు.
 ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మరసాన, నారింజపళ్ళరసాన, దానిమ్మపళ్ళరసాన మర్దించి ఎండిన
 తరవాత లఘుపుటంబేసేది.

చల్లబడ్డ తరవాత అది గ్రహించి లవంగాలు. నాగకేసరాలు, సాంటి, పైడిపత్తి గింజలపప్పు, కాకిదొండగింజలపప్పు, ఏలకులు, తిప్పపత్తు — ఇవి రెండేసి తులాలు. ఇంగిలీకం 16 తులాలు. ఇవన్నీ కలిపి ముళ్ళీ నిమ్మరసాన, నారింజపళ్ళరసాన, దానిమ్మపళ్ళరసాన, అల్లపురసాన, మాడీఫలరసాన మర్దించి మాషప్రమాణం తగిన అనుపానంతో వాడుకుంటే పంచహిక్కులు, ఛర్ది, క్వాసకాసలు, ఆరోచకం, సనుస్తపైత్యాలు, అజీర్ణస్వరం, అజీర్ణం, ముఖపాకం, కంఠంబోసుంటు, హృద్రోగం, పాంశువు, కామెన్లు, ఉచ్ఛ్వాసం, మూర్ఛలు, అపస్మారం, జ్వరాలు, మాత్ర కృచ్ఛ్రం, ప్రమేహాలు, శుక్లమేహం, మూత్రాశ్మరి, గ్రహణి, కూల, వష్పిక, కాలు సేతుల మంటలు పోగొడుతుంది. పృష్ఠం, రసాయనం, పుష్టి, అయివు, కాంతి వృద్ధిచేస్తుంది. పితృ నాశకాషధాలలో ఇంతనుంచివి మరిలేదు.

౧౩ సు వ ర్ణ మే హ వం గ రా జీ యం

స్వర్ణ మేకం ద్వయం వంగం స్వర్ణసామ్యంతు పారదమ్
గంధకం తు ద్విభాగం చ కన్యారసవిమర్దితమ్
పాచితం వాలుకాయంతే దినం వార్ధం భిషగ్గ్రహః
సాంగశీతల మూదాయ గు. జాద్యమాషమాణిమ్
సేవనీయం తథా హంతి కాంగదాహం చ కృచ్ఛ్రమ్
క్షయం క్షయకృతాన్ వ్యాధీన్ దౌర్బల్యం శ్వాస మేవ చ
ప్రమేహాన్ వివిధాం శ్లైష్మ బహుకూత్రం తదైవ చ
వృష్యం రసాయనం చైవ బుద్ధీద్రియబలప్రదమ్ ॥

సువర్ణభస్మం ఒకభాగం. తగరం రెండుభాగాలు. పాదరసం ఒకభాగం. గంధకం రెండుభాగాలు. మేహవంగరాజీయంలోలాగే మందు రసమూ తగరమూ కలిపి తరవాత స్వర్ణభస్మమూ గంధకమూచేర్చి కలబందరసంతో వర్దించి సికతాయంత్రాన దినంనర వుండాలి.

ఇది శరీరతాపం పోగొడుతుంది. మూత్రకృచ్ఛ్రం, క్షయ, క్షయకు సంబంధించిన అనేకవ్యాధులూ, దౌర్బల్యం, క్వాస, ప్రమేహాలు, ఒహమూత్రం తగ్గించేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది. మంచి రసాయనం. బుద్ధికి పదునుపెడుతుంది.

౧౪ రజతచంద్రోదయం

రజతం నేత్రభాగం శ్యా త్పారదం వసుభాగం
 గంధం పాదశభాగం చ కన్యాశాస్త్రసక్త ర్ద్రిష్టైః
 సంమర్ద్యం త్రిదశం పాచ్యం సైతే క్రమశః
 సాంగకీతం సముద్భృత్య కన్యాసనిన్దుకమ్
 అనాపానవిశేషేణ భక్షయే ద్రాజపూజితమ్
 ప్రమేహాన్ శ్వాసకాసాం శ్చ శుక్రప్రావం చ పాండుతామ్
 జీర్ణజ్వరా నగ్నిమాంద్యం రక్తదోషాన్ క్షయం వమిహ్
 చర్మదోషా నశేషాం శ్చ దౌర్బల్యం గ్రహణీ మః
 హిక్మాం హంతి, కరో త్యేష శ్చుక్రవృద్ధిః విశేషతః
 చంద్రోదయ స్సమాఖ్యాతో రాజతం భిషగుత్తమిః ।

రజతం రెండుభాగాలు. పాదరసం ఎనిమిది భాగాలు. గంధకం పదహారుభాగాలు. ముందు రజతం పాదరసంతో జీర్ణం అయిపోయేటట్లు మర్దించి తరువాత గంధక మున్నూ చేర్చి కజ్జలిచేసి కలబందరసంతోనూ, ఎరపత్తిపూరసంతోనూ నూరి సికతాయంత్రంతో క్రమాన్నిలమింప మూడుదినాలు వండి, పాంగకీతం అయిన తరువాత మళ్ళీ కలబందరసంతో మర్దించి వాడుతునేది.

ఇది ప్రమేహాలు, శ్వాసకాసలు, శుక్రనష్టం, పాండురోగం, జీర్ణజ్వరాలు, అగ్నిమాంద్యం, రక్తదోషాలు, క్షయ, చర్మదోషాలు, దౌర్బల్యం, గ్రహణీ, ఎక్కిళ్ళు పోగొడుతుంది. వీర్యవృద్ధికలిగిస్తుంది.

౧౫ సువర్ణలోహరసాయనం

సువర్ణం పారదం గంధం క్రమాత్తరగణా భవేత్
 రసతుల్యం తీక్ష్ణలోహం సర్వ మేకత్ర మర్దయేత్
 జంబీరతులసీవాసానిర్గుండీచిత్రమూలకైః
 క్షిప్త్యా కాచఘటే పక్త్వా సికతాయంత్రయోగతః
 శీతాగ్నికం చ సంగృహ్య పూర్వైరేవ చ మర్దయేత్

కృత్వా చ గుగ్గూ నృన్ముక్ త్రిగుణాం భక్షయే త్తతః
 కానః శ్వాసం తథా జ్వరం కామలాం క్షయశోఫ కే
 వాతవ్యాధీన్ తథా శీఘ్రం కఫవ్యాధీ నశేషతః
 సర్వరోగా వ్హర త్యేవ స్వర్ణలోహరసా ఖనమ్ ।

స్వర్ణభస్మం 1 భాగం. పాదరసం 2 భాగాలు. గంధకం 3 భాగాలు. లోహభస్మం 2 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి నమ్మకాయరసంతోనూ, తులసిఆకురసంతోనూ, అద్దసరపు రసంతోనూ, వావిలిరసంతోనూ, చిత్రమూలరసంతోనూ, మర్దించి గాజుపప్పెలో ఉంచి సిఃతాయంత్రంతో ఎరిమిదిహములు వండి, చల్లారిన తరవాత మొదటచెప్పిన రసాలతో మళ్లీ మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది.

మోతాదు మూడుగురిగింజలయెత్తు. ఇది దగ్గులు, వగర్పులు, అశీర్ణం, కామెర్లు, క్షయ, ఉబ్బు, వాతవ్యాధులు, కఫవ్యాధులు పోగొడుతుంది.

౧౬ త్రై లో క్య చింతామణి

రసం వజ్రం హేమ తారం తామ్రం తీక్షణం మృతాభకమ్
 మాక్తికం గంధకం శంఖం ప్రవాళం తాళకం శిలా
 శోధితం చ ససుం సర్పం సప్తహం మర్దయే ద్విధమ్
 వహ్నిమూలకషాయేణ భావయగ్ధే ద్విత్రయమ్
 నిర్గుండీకూరణద్రావై ర్వజ్రమగ్ధే ద్విత్రయమ్
 అనేన పూరయే ద్దగ్ధం వీతవద్గవరాటికామ్
 టంకణం రవిమగ్ధేన పిష్ట్యా తస్య ముఖం లిషిత్
 రుద్ధ్యా భాండముఖం పాచ్యం సాంగశీతం విమార్జయేత్
 చూర్ణతుల్యం మృతం సూతం వైక్రాంతం సూతపాదకమ్
 శోభాంజనద్రవై స్సర్పం సప్తవారాన్ విభావయేత్
 వహ్నిమూలకషాయేణ భావనాద్వయ మిహతే
 ఏషం సంశుద్ధసూతేంద్రః సర్వవ్యాధికులాంతకః
 మాసార్ధేన నిహం త్యాశు జరామృత్యుం న సంశయః

వాతం విద్రధిపాంకుశూలగ్రహణీ
 రక్తాతిసారాన్ జఘేత్
 మేహస్తీహజలోదరాశ్మత్తమా
 శోథం హలీమోదరమ్
 మూత్రాధ్మానభగందరజ్వరగదాన్
 సర్వాణి కష్టాన్యసి
 సాధ్యాసాధ్యభవం గదం బహుతరం
 సంసాధయే ద్యోగతః ॥

పాదరసం, వజ్రభస్మం, రజతభస్మం, తామ్రభస్మం, లోహభస్మం, అభకభస్మం, మాక్తికభస్మం, గంధకం, శంఖభస్మం, ప్రవాళభస్మం, తాళకం, మణికిల — ఇవి సమభాగాలు.

ఇవన్నీ చిత్రమూలకమాయంతోనూ, జల్లేడుపాలతోనూ, వావిలిరసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ చెముడుపాలతోనూ మూడేసెడినాలు మర్దించేవి. ఈ ముద్ద పచ్చని తేనెగవ్వ కడుపులో వుంచి జల్లేడుపాలతో నూరి పొంగించిన వెలిగారంతో అగవ్వ మూతిమూసి అది మాకుళ్ళలో ఉంచి చీలయిచ్చి పుటంపెట్టి చల్లారిన పిదప గవ్వతో కలిపి చూర్ణించి, అచూర్ణం యెంతో అంత రససిందూరమూ, రసభస్మంలో నాలుగో వంతు వైక్రాంతభస్మమూ చేర్చి మునగచెక్కరసంతో ఏడుమాట్లూ, చిత్రమూలకమాయంతో రెండుమాట్లూ భావనచేసి పమోబలవస్థానుసారంగా వాడుకునేది.

ఇది సర్వవ్యాధులూ తగ్గించేస్తుంది. పక్షుండినాలు వాడితే జరామృత్యువులు పోగొడుతుంది. వాతమూ, విద్రధి, కూలా, పాండువూ, గ్రహణీ రక్తాతిసారమూ, మేహమూ, స్తీహవ్యాధులూ, జలోదరమూ, ఆశ్మరీ, తృష్ణ, ఉబ్బూ, హలీమకమూ, ఉదరవ్యాధులూ, మూత్రాధ్మానమూ, భగందరమూ, జ్వరాలూ, కుష్టువులూ తగ్గించేస్తుంది.

౧౭ రాజమృగాంకరసం

రసభస్మ త్రయో భాగా భగైకం హేమభస్మకమ్
 మృతతామ్రస్య భగైకం శిలాతాళకగంధకమ్
 వ్రతిభాగద్వయం తత్రా ప్యేకీకృత్య నిధాపయేత్

వరాటిః పూరయే త్రేన చాహక్ష్మీ రేణ టంకణమ్
 పిష్ట్యా తేన ముఖం గుధ్వా శృష్ణాంజేవ నిధాపయేత్
 శుష్కం గజపుటే పాద్యం చూర్ణయే త్సంగశీతలమ్
 రసో రాజమృగాంతోయం చతుర్గుణః క్షయోపహాః
 దశవిష్వలికైః క్షౌద్రైః క్షరైః చానవినశతా
 సస్మృతై ర్దాపయే ద్వాంపిత్రేష్ట్యేషు పేక్షయే ।

రసభస్మం కి భాగాలు. స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. తామ్రభస్మం ఒకభాగం. మణిశిల
 రెండుభాగాలు. తాళికం రెండుభాగాలు. గంధకం రెండుభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి
 నూరి అమార్గం శుద్ధిచేసిన తేనె గవ్వలతో ఎక్కించి, పొంగించిన వెలిగారం మేక
 పాలతో నూరి దాంతో గవ్వల రంధ్రం పూడ్చేసి. తరువాత అగవ్వలు మూడుశ్చల
 తోంచి చీలమన్ను పూసి గజంపుటం పెట్టేది. చల్లబడ్డ తరువాత అగవ్వలతో కూడా
 మంచు నూతుని నాలుగుగురిగించి ప్రమాణంగా నూతునే. అందులో పిప్పర్నూ
 మిరియాలూ కలిపి చేసిన చూర్ణం కలిపి తేనెతోనూ నేత్రతోనూ వాడేది.

ఇది క్షయప మంచి ఔషధం. వాతపిత్తకఫాలవల్ల వచ్చిన క్షయ దీంతో
 తగ్గిపోతుంది.

కోన్ని గ్రంథాలలో ఈయోగంలో తామ్రభస్మకు బదులుగా అధికభస్మం చెప్పబడి
 వుంది. కాని తామ్రభస్మమే మంచిది.

౧౮ ర స మాణి క్యం

తాళకం వంశవత్రాఖ్యం కూష్మాండనలిలే క్షిపేత్
 సప్తధా వా త్రిధా వాపి దధ్నా మ్లేన తదైవ చ
 శోధయిత్వ పున శృష్కం చూర్ణయే త్తండులాక్ష్మతీమ్
 తతః శరావకే యంత్రే స్థాపయే త్కుశలో భిషక్
 బదరీపల్లవోత్థేన శేపనం కారయే త్తతః
 అరుణాభ మధఃపాత్రం తావ జ్వాలాం ప్రదాపయేత్
 సాంగశీతం సముద్భ్రత్య మాణిక్యభో భవే ద్రసః
 శ్మృతక్షౌద్రేణ సంమర్ద్య భాదయే ద్రక్తికాద్యయమ్

సంపూజ్య దేవదేవేశం కుష్మరోగా ద్వియుచ్చ్యతే
 స్ఫుటితం గలితం కుష్మం వాతరక్తం భగందరమ్
 నాడీవణం వ్రణం దుష్టం ఉపదంశం విచర్చికామ్
 నాసాన్యసంభవాన్ రోగాన్ క్షతాన్ హన్యా త్పుష్కారుణాన్
 పుండరీకం చ చర్మాఖ్యం విస్ఫోటం మండలం తథా ।

మంచిపత్రతాళికం రేకులుగా విడిచిసి ముందు బూడిదనుమ్మడి కాయరసంతోనూ, తరవాతి పుల్లని పెరుగులోనూ ఏడేసి దినాలు ఉంచెట్టాలి. చివరికి, మూడేసి దినాలైనా ఉంచెట్టాలి. తరవాతి తీసి శుభ్రంగా కడిగి పట్లగింజ లగతేసి ముక్కలు చేసి మూకుడులో పోసి పైని మూకుడు బోర్లించేది. రెండుమూకుళ్ళూ సరిగా తాను కునేటట్టు చూసుకోవాలి. తరవాత మట్టతో కాక, రేగుచిగుళ్ళు నూరి అముద్దతో చీలయివ్వాలి. అప్పుడు పొయ్యిమీద సన్నమంటతో ప్రారంభించి వండాలి. కింది మూకుడు ఎర్రబడుతుండగా దింపుకునేది. సాధారణంగా మూకుగంటలువండిలే చాలు. చల్లబడ్డతరవాత చీలతీసేసి చూస్తే మందు అంతా మామిడిచిగురురంగుతో మూకుడుకి అంటునుపోయి వుంటుంది. అది కాణంతో మెల్లిగా తీసుకుంటే ముక్కలు ముక్కలుగా పస్తుంది. ఆముక్కలు మాణిక్యాలలాగే వుంటాయి. అయితే నూరితే మాత్రం బంతిపువ్వు రంగులో వుంటుంది. అది నేతితోనూ, తేనెతోనూ మర్దించి పుచ్చుకునేది. ఎత్తుకత్తు సుగంధిమార్గం చేర్చి మర్దించి మాత్రలు చేసుకోడం కూడా శృద్ధాచారం.

ఇది స్ఫుటితం, గలితం, మొదలైన అష్టావశకుష్టులు, వాతరక్తం, భగందరం, నారికురుపులు, సవాయి, విచర్చక తగ్గించేస్తుంది. నోటనూ, ముక్కుల్లోనూ, పుట్టే వ్యాధులు పోగొడుతుంది. నరుకులూ, పుళ్ళూ మాన్పడుతుంది.

౧౯ అష్టావక్రరసం

రసరాజస్య భాగైకం ద్విభాగం గంధకిస్య చ
 భాగ మేకం సువర్ణస్య భాగార్థం రజతస్య చ
 నాగం తామ్రం ఖర్పరం చ వంగం చైవ సమాంశకమ్
 ప్రత్యేకం రజతార్థంచ సర్వ మేకత్ర మర్దయేత్
 నటాంరకురసై ర్యామం యామం కన్యూసై సుహ

కూపీమధ్యే చ సంస్థాప్య త్రిదివం పాచయే త్సుధీః
 దాడిమీకుసుమప్రభోజ్య జాయతే హ్యవికల్పితః
 వలీపలితవిధ్వంసీ బలపుష్పికరో మహాన్
 ఆరోగ్యజననం మేధాకాంతికృచ్ఛక్రవర్ధనన్
 మహాషధవరం చైత నష్టానక్రేణ విర్మితమ్ ॥

పాదరసం ఒకభాగం. గంధకం రెండుభాగాలు. స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. రజత
 భస్మం అర్థభాగం. నాగభస్మమూ, తామ్రభస్మమూ, ఖర్పూరమూ, వంగభస్మమూ,
 ఒక్కొక్కటి పావుభాగాలు. మొదట మర్రిపూవల రసంతోనూ, తరువాత కలబంద
 రసంతోనూ బాగా మర్దించి గాజుపిప్పిలో యాడుదినాలు క్రమాన్నిలమింప వండి
 సిద్ధంచేసుకునేది.

ఇది బలమూ పుష్టి కలిగిస్తుంది. వలీపలికాలు పోగొడుతుంది. బుద్ధిబలమూ, దేహ
 కాంతి, శుక్రవృద్ధి కలిగించి చక్కని ఆరోగ్యం నిలుపుతుంది.

— ౨౦ స్వ ర్ణ సిం దూ రం

వలం రసేంద్రస్య చ గంధఃస్య
 హేమ్నా పి కర్షం పరిగృహ్య సమ్యక్
 వటప్రరోహస్య రసేన యామం
 యామం విమర్ద్యాథ కుమారికామూః
 తత్కాచకుప్యాం సిహితం ప్రయత్నాత్
 పచేత్ విధిజ్ఞః సికతాఖ్యయంత్రే
 తతో రజం చోర్ధ్వగతం సురమ్యం
 ప్రగృహ్య యత్నా దరుణప్రభం యత్
 త ద్యోజయే త్వగ్గదేషు వీక్ష్య
 ధాతుం బలం వహ్ని మధో వయశ్చ
 రసాయనం వృష్యతరం చ బల్యం
 మేధాగ్ని కాంతిస్సర్వవర్ధనం చ ॥

పాదరసం ఒకపలం. గంధకం ఒకపలం. అపరగజిరేమలు రెండుతులములు. ఇవి ముద్రాపాదల రసంతోషా, కలబందరస తోనూ మర్దించి గాజుపప్పెలో వేసి నీకతా యంత్రంలో క్రమాగ్నులతో మూడుదినాలు వండి తించుకునేది. చల్లారిన తరవాత చూస్తే పాదరసం చక్కగా సింహారించి కుప్పె పైభాగాన చేరుతుంది. అది మెల్లిగా తీసుకునేది. బంగారం అందుతో చేర్చుకూడదు.

వయోబలావస్థలు గుర్తించి ఇది సర్వవ్యాధులకూ వాడవచ్చు. ముఖ్యంగా ఇది మంచి రసాయనం. వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది. బలమూ, బుద్ధిబలమూ, జఠరాగ్ని, దేహ కాలి, కామోద్రేకమూ కలిగిస్తుంది.

౨౧ స్వర్ణ వంగం

ఇదే

హేమసుందరరసం

ప్రక్షిపే ద్భాజనే వంగ మాయనే వాపి మృణ్మయే
విద్రుతే హి తాపేన తస్మిన్ తన్మానకం రసమ్
క్షిప్త్యా సంచూర్ణయే తత్ర నరసారం చ గంధఃమ్
తనుపాసో మృదాలిప్త కాచకూప్యం నిధాయ చ
తత్సర్వం నీకతాయంత్రే సచే గ్యానుచతుష్టయమ్
పాకా త్సంజాయతే చిత్రం కీర్ణం హేమకణై రివ
రమణీయతరం స్వర్ణవంగం నామ రసాయనమ్
బల్యం మేహహరం కాంతిమేధావీర్యాగ్నివర్ధనమ్ ।

ఇనపమూకుడులోనైనా, మట్టిమూకుడులోనైనా శుద్ధిచేసిన వంగంవేసి కరిగించి అందులో వంగంయెత్తున శుద్ధిచేసిన పాదరసంపోసి గరిటితో కలిపేది. అది కల్వంలో వేసి నూరితే పాడుం అయిపోతుంది. అందులో వంగంయెత్తు నవాసారమూ గంధకమూ చేర్చి కలబందరసాన మర్దించి గాజుపప్పెలోపోసి క్రమాగ్నులతో నాలుగుజాములు వండేది. అప్పుటి కది బంగారంవలె తయారవుతుంది. అది వయోబలావస్థానురూపంగా కలిగిన అనుపాసంతోనాడితే వింశతిపమేహాలూ తగ్గిస్తుంది. బలంచేస్తుంది. కాంతి, బుద్ధి, వీర్యం, జఠరాగ్ని వృద్ధిచేస్తుంది.

ఇది మట్టిమూకుళ్ళలో వాడే పద్ధతిన్నీ వుంది. మూకుళ్ళ పద్ధతే తెలుగుదేశంలో ఎక్కువగా వాడుకలో వుంది. ఈయోగం ఆంధ్రేశ్వరదేశాలలో వాడేది.

౨౨ వా త రా త్త నం

మృతం సూతం తథా గంధం కాంతం చాభక మేవ చ
తామ్రభస్మకృతం సమ్య జ్జర్దియిత్యా సమాశకమ్
పునర్నవా గుడూ చ్యగ్ని సుసా త్ర్యూషణ తథా
ఏతేషాం స్వరసే నైవ భావయే త్త్రివిధం పృథక్
దత్వా లఘుపుటం సమ్యక్ స్నానశీతం సమద్ధరేత్
వాతరాక్షసనామాదుం వాతరోగే ప్రయోజయేత్
తత్తద్దోషానుపానేన ద్యగుఃజామాతసేవనాత్
ఊరుస్తంభం వాతరక్తం గాత్రభంగం తప్తైగ చ
అనువాతం ధనుర్వాతం వేపనావాత మేవ చ
సక్షాఘాతం కంపవాతం సర్కస ధిగతం తథా
సుప్తివాతం చ శూలం చ ఉన్మాదం చ వినాశయేత్
తత్తద్దోగానుపానేన వాతాశీతివిరోధకమ్ ।

రసభస్మం, గంధకం, కాంతభస్మం, అభ్రకభస్మం, తామ్రభస్మం — ఇవి సమ
భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి గలిజేరు, తిప్పతీగ, చిత్రమూలం, తులసి, త్రికటుకాలు —
వీటికషాయాలతోనూ, రసాలతోనూ మర్దించేది.

అముద్ద విళ్ళలుగా చేసి నీకనారనిచ్చి మూకుళ్ళలో వుంచి చీలయిచ్చి గంధకం
యొన్నితులలో అన్ని పిడకలతో లఘుపుటపెట్టి చల్లారిన తరవాత తీసుకుని మల్లీ
మొదటిలాగే అరసాలతోనూ కషాయాలతోనూ మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకుని
వాడుకునేది.

అనుపానవిశేషాలతోయిది ఊరుస్తంభం, వాతరక్తం, పక్షవాతం, సర్వాంగవాతం,
అనువాతం, ధనుర్వాతం, కంపవాతం, గంధిగతవాతం, సుప్తివాతం, శూల, ఉన్మాదం
పోగొడుతుంది. మొత్తానికి అశీతివాతాలూ తగ్గిస్తుంది.

౨౩ వ్యాధిహరణతనం

హింగుళోత్థకనం భాగం ద్వా భాగౌ రసకర్పూరమ్
 రసతుల్యం బలిం దద్వా త్త్యుచుధ్యేకు కజ్జలీ
 దక్షాండే మృక్కుటం పంచ వాలుకాయంత్రగం పచేత్
 ద్దినైకం తు క్రమాగ్నా తు స్వాగ్నేతం సముద్ధరేత్
 పూజయే ద్గురువిపాదీన్ యథారోగం ప్రయోజయేత్
 గుంజాచతుష్టమం భాదే న్నాగపల్లీకలై ర్యుగమ్
 మండోపి లభతే పుంస్త్యం వాజీకరణ ముత్తమమ్
 అపుత్రః పుత్ర మాహ్నోతి జీవే చ్చ శరవాం శతమ్
 వలీపలితహృన్మాసా వాతశ్లేష్మవిబద్ధణమ్
 అయం వ్యాధిహర స్సూత్రః పూజ్యపాదేన విశ్రితః ।

ఇంగిలీకరసం 1 భాగం. రసకర్పూరం 2 భాగాలు. గంధకం 3 భాగాలు. ఇవి
 మూడూ ముత్తగా కాటుకలాగ మర్చించి కొడిపిష్ట దొల్లలలో ఎక్కించి గుడ్డను
 మట్టిపూసి చీలయిచ్చి క్రమాగ్నులతో ఒకరికం మండి చల్లారిన తరవాత తమల
 పాముల రసాన మర్చించి కుప్పెలు కట్టి వాడునునేది.

ఇది పంచత్వం పోగొట్టి పుంస్త్యం కృత్తిచేస్తుంది. వాజీకరాపథం. దీర్ఘాయువు
 కలిగిస్తుంది. వలీపలితాలూ, హృన్మహూలూ, వాతశ్లేష్మజూ తగ్గించేస్తుంది.
 అనుభవంలో ఇది జీర్ణించిన సవాయివ్యాధి పోగొడుతోంది.

౨౪ బాలసూర్యోదయం

చతుష్పలం గంధకం చ చతుష్పలరసం తథా
 పల మేకం తాలకం చ పల్లార్థం చ మనశ్శిలామ్
 శిలార్థం టంకణం చైవ సర్వై స్త్ర్యుం తు హింగులమ్
 కాభావృక్షస్య పత్రై స్తు మద్దయే చ్చ దిశత్రయమ్
 కాచకూప్యత రే క్షిప్త్య వాలుకాయంత్ర కీ పచేత్

మందాగ్నినా చ త్రిదిశం సాంగకీతల ముద్ధరేత్

బాలనూర్యోదయా భిక్షే సర్వ్వారకులాంతకః ।

గంధకం 4 పలాలు. పాదరసం 1 పలాలు. తాళకం 1 పలం. మణిలిల ఆరపలం. పొంగించిన జలిగారం పావుపలం. అన్నిటికీ సమానం ఇంగిలీకం. ఇంన్నీ కలిపి టేకుకకషాయంతో మర్చనాచేసి గాజుకుప్పెలోవుంచి క్రమాగ్నులతో మూడు దినాలు కండి చల్లబడ్డతరవాత మళ్ళీ టేకుకకషాయంతోమర్చించి తుప్పెలు కట్టకునేది.

ఇది సర్వజ్వరాలూ తగ్గించేస్తుంది.

౨౫ తా మ్ర లో హ ర సా య నం

సారకం గంధకం శుద్ధం ద్విభాగం పరికల్పయేత్

తామ్రభస్మశ్చ మోఘభస్మ చైకభాగం పృథక్ పృథక్

నిర్గు డీబృవాతీ వాసావినిగ్ధకచిత్రకైః

మరీచశృంగబేగాభ్యా మర్దయే చ్చ పృథక్ పృథక్

కాచకూష్యంశరే క్షిప్త్యా వాః కామంత్ర కే పచేత్

తత ఉద్భృత్స్ తత్సర్వం మర్దయే ల్లికుచద్రవైః

గుళికాన్ ఛాయయా శుష్కా ననుపానవిశేషితః

కఫరోగే ప్రయోక్త్యర్థం ద్విగుణాపరిమాణతః

తిమిరం వాతశూలే చ కాసం శ్వాసం హరే త్పురమ్

క్షయం కష్టం తథాజ్వలం శోఘం పాండ్వాసుయం హరేత్

ప్రసిద్ధం భువనే నిత్యం తామ్రలోహరసాయనమ్ ।

పాదరసం, గంధకం, రెండేసిభాగాలు. తామ్రభస్మం, లోహభస్మం ఒక్కొక్క భాగం. వావిలిరసం, వాకుమరసం అద్దసరంరసం, జిల్లేమపాలు, చిత్రమూలరసం, మిరియూల కషాయం, అల్లపురసం — వీటితో వేరువేరుగా మర్చించి గాజుకుప్పెలో ఉంచి మూడుదినాలు క్రమాగ్నులతో కండి చల్లారిన తరవాత నిమ్మకాయరసావ మర్చించి తుప్పెలు కట్టకుని వాడేది. మోతాదు రెండు గురిగించుయెత్తు.

ఇది కథవ్యాసులన్నీ తగ్గించేస్తుంది. తిమిరం, వాతరూప, దగ్గు, కగర్పు, క్షయ, కష్ట, అజీర్ణం, ఉబ్బు, పొందువు పోగొడుతుంది.

౨౬ సహస్ర కిరణార్కరసం

త్రీక్షారం వంచలవణం టంకణం చైకభాగకమ్
 నాగవిక్రమకాంతాభరజతానాం చ భన్మకమ్
 పాషాణవంచకం వక్త్రినాభమాక్షికమనశ్శిలాః
 ద్విభాగ మష్టభాగాధ్యం రసగంధకసంయుతమ్
 చతుర్భాగం లోహతామ్రతాళవైక్రాంతభన్మకమ్
 ఏతత్సర్వం రసై రేతైశ్చిగుచిత్రకపీలుజైః
 త్రిఫలాకుండలీశ్యామావృశ్చీరకగుమాటకైః
 నైదిగ్ధికాచక్రపర్వీ వారుణై ర్వజ్రవల్లిజైః
 సంమర్చ్య ఖల్వే ప్రత్యేకం యామం యామం ప్రమత్నకైః
 తత్కాచక్షుష్యాం సక్షిప్య మృద్ధ పే సిక తాత రే
 యామద్వయం పచే దగ్నిక్రమవిద్భిషగుత్తమః
 సాగశీతం సముద్భత్య మస్మిన్మామూరమిమ్మపైః
 జ్ఞాప్తినారానాశశకమత్యేణకై దికైః
 మార్కటై ర్భల్లుకై రాజైః స్థలకామరపిత్తకైః
 ఏతై ర్గాఢం చావ్రమత్తః భావయే త్ప్రకటితైః
 సహస్రకిరణభ్యోయం రస శ్చారోగ్యవర్ధకః
 సన్నిపాతం మహా ఘోరం బహూన్ దోషజ్వరా నపి
 అశీతివాతయోగా శ్చ విశతీశ్లేష్మరోగకాన్
 సూతికారోగకాన్ హంతి మహాతాపం ప్రణయతే ।

సర్జితక్షారం, యవక్షారం, పొంగించిన వెలిగారం, సముద్రలవణం, సోమర్పణలవణం, కాచిలవణం, బిడాలవణం, సైంధవలవణం, మళ్ళీ పొంగించిన వెలిగారం — ఇవి ఒక్కొక్క భాగం. పంచపాషాణాలు — అనగా 1 గారపాషాణం 2 కల్లి

పాపాణాం కేరణపాపాణాం క్షిణ్ణపాపాణాం రిన్దోషపాపాణాం, నాభి, హేమ
మాక్షికభస్మం, మణిశిల — ఇవి రుదేనీభాగాలు. పాదరసం, గంధకం — ఇవి
ఎరుదేనీ భాగాలు. లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, తాళకం, ఔక్రాంతభస్మం —
ఇవి నాలుగేనీ భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మునగ చక్కరసం, చిత్రమూలరసం, ముగోగు
రసం, త్రిఫలాకషాయం, ఉప్పిరసం, నల్లతెగడకషాయం, తెల్లగలిజేయరసం, తిప్పతీగ
రసం, వాకుడురసం, నల్లతులసీరసం, ఉలిమిరికషాయం, నల్లేయరసం — పీటితో
ఒక్కొక్క జాము మర్దించి నీక నారనిచ్చి అది గాజుపప్పెలో వుంచి నీకతా
యంత్రంతో రెండుజాములు త్రమాన్నులతో వండేది. చల్లబడ్డ తీరవాత అది గ్రహించి
చేప, నెమలి, కోడి, లాట్టిపిట్ట, ఆడవిపంది, కుందేలు, తాబేలు, లేడి, ఉదుము,
కోతి, ఎలుగుబంటి, మేక, మెట్టతాబేలు — పీటి చేమకట్లతో భావనలు చేసి
అవిసానుగుణంగా వాడుతునేది.

ఇది ఆరోగ్యవర్ధక మైన గొప్పబోషణం. మహాఘోర మైన గన్ని పాతజ్వరం,
రకరకాల దోషజ్వరాలూ, ఎనిభై జాతాలు, విశిష్టశ్లేష్మకోగాలు, మూతిగా
తోగాలు పొగొడుతుంది. దారుణ మైన తాపమున్నూ పుట్టిస్తుంది.

౨౭ పూర్వ చంద్రోదయ సిందూరం

తుల్యం తుల్యం రసం గంధం ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్
కపిత్థమూలసారేణ మర్దితం చ దినత్రయమ్
వటికాం ఛాయయా శుష్కాం భాండమధ్యే వినిక్షిపేత్
కాచకప్యాం వినిక్షిప్య వాలుకాభిః ప్రపూరియేత్
దీపాగ్నౌ చ ద్విషడ్యామం సాంగశీతం నముద్ధరేత్
కపిత్థమూలసారేణ త్రిదినం మర్దయే త్రుమాత్
బిల్వమూలకషాయేణ మర్దయే త్రిదినం పునః
చాతుర్జాతకకర్పూరలవంగకుసుమాన్వితిమ్
నర్వం రసనమం చైవ మేళయిత్వా ఛార్ణకమ్
లాజమార్ణసితా మిశ్రం మధునా సహ సేవయేత్
పల్లద్యయమితం సూతం వమనస్తంభనం తథా
కాసాదిపంచఛర్దీనాం హ్యరుచే ర్నాశక స్తథా

హృద్రోగం స్వరభంగం చ మందాగ్నిం చ నివారయేత్
పూర్ణచక్రదయో నామ నిర్మిత శ్శూలపాణినా ।

పాదరసమూ, గంధకమూ సమభాగాలుగా గ్రహించి వెలగవేళ్ళ కషాయంతో
మూడుదినాలు మర్చించి నీడనెండించి గాజుపప్పెళో వుంచి నీఃతాయంత్రంతో
పన్నెండుజాములు క్రమాన్వితంతో వండి చల్లబడ్డతరువాత తీసి, ముందుగా మళ్ళీ
వెలగవేళ్ళ కషాయంతో మూడుదినాలూ, తరువాత మారేమవేళ్ళ కషాయంతో
మూడుదినాలూ, మర్చించి పుప్పెలు కట్టుకునేది. తరువాత దాల్చిన చెక్క, వీలకులు,
అనుపత్రికం, నాగకేసరాలూ, పద్మపూర్వం, అరుగాలు సమభాగాలుగా మార్చించి
అది ముందుతో సమభాగం కలిపి రుక్షపల్లాలయెత్తు చక్కర కలిపిన కేలపిండితో
పుచ్చుకుంటే వాంతులు కట్టేస్తుంది.

మున్నీ, యిది కాసలు, ఆరుచి, హృద్రోగం, స్వరభంగం, అగ్నిమాంద్యం
లోగొడుతుంది.

అర స భూ ప తి

శుద్ధనూతం నమం గంధం మృతశ్శూల్పం తయో స్సమమ్
అభ్రలోహకయో ర్భస్మ కాంతభస్మ సువర్ణజమ్
రాజతం చ విషం నామ్యం వృధస్సృతనమం భవేత్
హంసపాదీం సై ర్మర్మ్యం దిన మేకం వటీకృతమ్
కాచకుప్యాం వినిక్షిప్య మృనా సంలేపయే ద్భూహిః
శుష్కా నా వాలుకాయంత్రే శనై ర్మృన్వగ్నినా పచేత్
చతుర్గుంజామితం దేయం పిష్పల్యార్చనం వేద తు
క్షయం త్రేదోషజం హంతి సన్నిపాతం ప్రయోదశ
ఆరువాతిం ధనుర్వాతం శృంఖలానాత మేవ చ
అధ్యవాతం పంగునాతం కఫవాతాగ్నిమాంద్యనుత్
కటివాతం సర్వశూలం నాశయే న్నాత్ర సంశయః
గుల్మశూల మువావర్తం గ్రహణీ మతిమస్త రామ్
ప్రమేహ ముషరం సర్వా మిశ్వరీం మాత్రవిడ్లహమ్

భగందరమ్ సర్వశుష్క విక్రధి మహతీం తథా
 శ్వానం కాన మజీర్ణం చ జ్వర ముష్ణనిధం తథా
 కామలాం పాండురోగం చ శిరోరోగం చ నాశయేత్
 అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగా నివనాశయేత్
 యథా సూర్యోదయే సశ్యే త్రయ స్యర్వగతం తథా
 సర్వరోగవిరాశాయ సర్వేషాం స్వర్గభూవతిః ।

పాదరసం, గంధకం ఒక్కొక్కభాగం. తామ్రధన్యం రెండుభాగాలు. అధికభస్మం, లోహభస్మం, కాంతభస్మం, స్వర్ణభస్మం, రజతభస్మం, నాభి — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. ఇవన్నీ కలిపి హంసపాద ఆవరసాన ఒక్కపినం మర్దించి గాజుపిప్పిలో ఉంచి నీకతామంత్రంతో క్రమాన్నిలమింప వండి చల్లబడ్డతరువాత మళ్ళీ పిప్పళ్ళ కషాయంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ మర్దించి కుప్పిలుకట్టుకునేది.

ఇది తగిన అనుపానాంతోవాడితే త్రివేణిలనల్ల పుట్టిన క్షయ మొత్తంబి. త్రయోదశసన్నిపాతాలన్నూ పొగొడుతుంది. మరెన్నీ, ఆమనాతం, ధనుర్వాతం, శృంఖలావాతం, ఆధ్యవాతం, పంగువాతం, కఫవాతం, అగ్నిమాంద్యం, కటివాతం, సర్వకూలలు, గుల్మకూల, ఉదావర్తం, గ్రహణి, ప్రమేహం, శువరవ్యాధులు, ఆళ్ళరి, మలమూత్రబంధాలు, భగందరం, సర్వశుష్కతా, విక్రధి, దగ్గులు, తగర్లు, అజీర్ణం, అవ్వవిధజ్వరాలు, కామెర్లు, పాండురోగం, శిరోరోగం తగ్గించేస్తుంది.

అనాపాశుపతాస్త్రరసం

ద్విపామాణం ద్వితుత్థం చ నేపాళం తాళకం విషమ్
 సర్పతుల్యం శుష్కసూతం అర్కక్షీరేణ మర్దయేత్
 దొలాయంత్రే పచేద్యామం సముద్భక్త్య విమార్ణయేత్
 భావితం ఫణిపిత్రేన గుఱజామాత్రం భిషగ్వరః
 లశునన్య చ తైరీన బ్రహ్మవ్యారే విరీపయేత్
 తత్తతేన విహం త్యాగు సన్నిపాతాం త్రయోదశ
 రసః పాశుపతాస్త్రాయం శంకరేణ ప్రకల్పితః ।

ఉల్లిపాషణం, గారీపాషణం, మెలకుతం, పొలకుతం, మణిలి, తాళం, నాభి— ఇవి సమభాగాలు. వీటి కన్నిటికీ సమం రసభస్మం, ఇవన్నీ కలిపి జిల్లేడు పొలతో నూరి జోలామంత్రాన ఒక్క జామ వండి పిమ్మట చూర్చించి గురిగింజ యొక్క వెల్లులితెలంతో బ్రహ్మరంధ్రాన వద్దినీ సహస్రసన్నిపాతాలూ తత్తణమీ వశించిపాతాయి.

30 లోకనాథరసం

వరాటశ్శూనంమారం తవర్థం కీర్త్యలోహకమ్
తత్పాదాంశం మృతం సూతం సూర్యైశ్చుగంధకమ్
ఖగ్నోదరే వినిక్షిప్య మర్దయే ద్విజనతయమ్
వర్షాభూమూలసారేణ వజ్రచల్లీరసేన చ
వాసాసాతలకేనాపి చిత్రమూశేన మర్దయేత్
గోళకం చాతపి శోవ్యం దినాంతం తు వినిక్షిపేత్
తరావేణ చ మృగ్యగ్నా కుక్కుటేనైవ దృవేత్
సూక్ష్మచూర్ణం తతః కృత్యా తత్సమం మారిచం రజః
భావనానంతరం క్రవ్యం నాగవల్లీరస్పాద్రీకమ్
భృంగరాజం చ నిర్గుండీ ముండీ శిశురస స్తథా
త్రిఫలారసభావేన చామూశుష్కం తు కారయేత్
నిష్కార్థం మధునా లేహ్యం యామీ యామీ చ భక్షయేత్
క్షయం క్షయకృతాన్ వ్యాధీన్ వాతపిత్తకఫోద్భవాన్
కానశ్వాసప్రతిశ్వాయశోఫసాండుగదాదికాన్
హలీమకం చాస్థిగతం వివిహంతి చ సత్కరమ్
దీపనం వీర్యవృద్ధిం చ కారయేత్సాత్ర సంశయః
లోకనాథరసో నామ శంభునా పరికీర్తితః ।

గవ్యంభస్మం, మాండూరభస్మం సమభాగాలు. లోహభస్మం అర్థభాగం. రసభస్మం పావుభాగం. గంధకం అర్థభాగం. ఇవన్నీ ఖల్వంబోడంచి మూడుదిశాలు భాగములుగా

మర్దించాలి. గలిజేరు శేళ్ళకసంతోనూ, నల్లేరుకసంతోనూ అడ్డపరంరసంతోనూ, సంబరేణుకసంతోనూ, చిత్రమూలరసంతోనూ మర్దించాలి. ఆమిర్ద ఎండలో ఎండించి మూకుళ్ళతోపుంచి సుంధిబంధనంచేసి కుక్కటపుటంచేసేది. తరవాత అమంకు ప్రహించి దానికి సమానంగా మిరియాల చూర్ణం కలిపి తమలపాకులరసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ, గుంటకలగరసంతోనూ, వావిలిరసంతోనూ, బోవతరంరసంతోనూ, ముసగ చెక్కరసంతోనూ, త్రిఫలకషాయంతోనూ భావనలుచేసి నీడ నెండించి అర్థ నిష్కం యెత్తున తేనెతో పుచ్చుకునేది.

ఇది క్షయ, క్షయానుబంధవ్యాధులు, క్వాసకాసలు, పడిగం. ఉబ్బు, పొండుపు, హలీమకం పోగొడుతుంది. అలి పుట్టిస్తుంది. పీకృద్ధి కలిగిస్తుంది.

రన మే హ వం గ రా డీ యం

రన మేకం శ్రయం వంగం వంగసావ్యం తు గంధకమ్
మర్దమే ద్దిన మేకం తు కుమూర్యా స్ఫురసే బుధః
సంధావ్య గోళకం భాదే రోధయే త్పుష్కథం ముఖమ్
పాచమే ద్వాలుకాయంత్రే దిన మేకం దృఢాక్షివా
సాంగకీతల మాదాయ సప్రాజ్య నిజదేవతాః
వివ్రలీ మధునా యుక్తం సర్వమేహేషు యోజయేత్
క్షీరాన్నం యోజయే త్పుష్కం లవణామిన్ద్రతమ్
మేహవంగేశ్వరో నామ సర్వమేహనికృతనః ।

పాదరసం ఒకభాగం. తగరం మూడుభాగాలు. గంధకమన్ను మూడుభాగాలు. ముందు తగరం కరిగించి అందులోరసంచేసి కలిపి నూకితే అది పాడు మవుతుంది. అప్పుడు గంధకం కలిపి మర్దించి కలబందరసంతో మళ్ళీ బాగా మర్దించి నీడనెండాక గాజుపప్పెలో ఎక్కించి నీకతాయంత్రంలోఒక్కదినం వండి సాంగకీతం అయిన తరవాత తీసి మళ్ళీ కలబందరసాన మర్దించి కుప్పెలు కట్టకుని పిప్పళ్ళచూర్ణం చేర్చి తేనెకలిపి పుచ్చుకునేది.

ఇది సకలమేహాలూ పోగొడుతుంది. ఉప్పు పులునూ, తగలనిక్కగూడదు. క్షీరాన్నం (అన్నంలోపాలు కలుపుకుని) పుచ్చుకోవాలి.

రజతమేహవంగరాజీయం

రస మేకం ద్వియం వంగం వంగసామ్యం తు గంధకమ్
 రజతం చైకభాగం చ కన్యయా తు విమర్దయేత్
 వాలుకాయంత్ర కే పాచ్యం దిన మేకం విచక్షణః
 సాంగశీకల ముద్భృత్య నారికేలాంబుమర్దితమ్
 వటకాః కారయిత్యాతు ద్విగుంజంభక్షయే త్సనా
 స్వమేహాః హర శ్యేన శుక్రవృద్ధిం చ కారయేత్
 శుక్రదోషం చ హరతి బుద్ధిద్రియబలవ్రదః
 నానారోగప్రశమక స్సర్వమేహనికృంతనః ।

పాదరసం ఒకభాగం. తగరం రెండుభాగాలు. గంధకం రెండుభాగాలు. రజతభస్మం ఒకభాగం. మేహవంగరాజీయంలోలాగే ముందు రసవంగాలు కలిపి తరవాత గంధకమూ, రజతభస్మమూ చేర్చి కలబందరసంతో మర్దించి నీడనెండించి. నీకతాయంత్రంలోఒక్క దినం వండేది. తరవాత కొబ్బరికాయనీళ్ళతోనూరి కయోబలాను పారంగా తగిన అనుపానాలతో వాడుకునేది.

ఇది సకలమేహాలూ హరిస్తుంది. శుక్రవృద్ధి కలిగిస్తుంది. శుక్రదోషాలు తగ్గిస్తుంది. బుద్ధిద్రియానికి చురుకు కలిగిస్తుంది, నానారోగాలూ పోగొడుతుంది.

33 ప్రవాళపంచామృతరసం

ప్రవాళముక్తాఫలశంఖశుక్తికపర్వకానాం చ సమాంశభాగమ్
 ప్రవాళమాత్రం ద్విగుణం ప్రయోజ్యం సర్వై స్సమాంశం రవిమగ్ధమేవ
 ఏకీకృతం తత్ఫల భాండమధ్యే క్షిప్త్వా ముఖే బంధన మత్ర యోజ్యమ్
 పుటం విదధ్యా దుతిశీతలే చ హ్యుద్భృత్య తద్భస్మ క్షిపే త్కరండే
 విత్యం ద్వివారం ప్రతిపాకయుక్తం వల్లప్రమాణం హి నరేణ సేవ్యమ్
 ఆనాహగుల్తోదరస్త్రిహ కానశ్వాసాగ్ని మాంద్యాన్కఫమాయతోత్థాన
 లజ్జ్య ముద్గార హృదామయఘ్నం గ్రహణ్యతీసారవికారనాశమ్

మేహమయం మూత్రరోగం మూత్రకృచ్ఛం తథాశ్మరీమ్
 నాశయే న్నాత్ర సంజేహ నృత్యం గురువచో యథా
 పథ్యాశ్రితం భోజన మాదరేణ సమాచరే నిర్మూచితృవృత్త్యా
 ప్రవాళపంచామృతనామధేయో యోగోత్తమ స్వగదాపహరీ ।

పగడాలు 2భాగాలు. యుత్యాలు, శంఖం, ముత్యపుచిప్పలు, గవ్వలు — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. ఇవన్నీ మూకుడులోఉంచి అరుభాగాలు జిల్లేకుపాలు పోసి, పైని మూకుడు మాసి చీలయిచ్చి గజంపుటం వేసేది. చల్లబడ్డతరవాత తీసుకుని సీసాలో ఉంచుకుని అవస్థానుసారంగా రెండుపూటలా పుచ్చుకునేది.

ఇది కడుపుబ్బరం, గుల్మం, ఉదరవ్యాధులు, స్తీహవ్యాధులు, దగ్గు, ఖగర్ప, అగ్నిమాంద్యం, అజీర్ణం, తేనుపులు, హృద్రోగం, గ్రహణి, ఆతిసారం, జీహాలు, మూత్రరోగాలు, మూత్రకృచ్ఛాలు, మూత్రాశ్మరి పోగొడుతుంది.

౩౪ శిలా వం గే శ్వ ర ర సం

త్రపుకం దశభాగం చ తక్ష్మమం తు శిలాజతుమ్
 పారదం దశభాగం చ తత్సాచ్యం గంధకం తథా
 కుమార్యా శ్చ రసే నైవ మర్దయే దేకరాత్రకమ్
 వాలుకాయాం కాచకుంభే త్రిదినం పాచయే త్తథా
 సాంగశీతం విచూర్ణ్యాథ ద్వివల్లం సేవయే త్తథా
 తనుషష్టిం వర్ధయే చ్చ శుక్రదోషం నిహంతి చ
 త్రివిధం మూత్రకృచ్ఛం చ బహుమూత్రం చ నాశయేత్
 శిలావంగేశ్వరో నామ రసో యద్రేణ భాషితః ॥

కుంగభస్మం 10భాగాలు. కర్పూరశిలాజిత్తు 10భాగాలు. పాదరసం 10భాగాలు. గంధకం 10భాగాలు. ఇవన్నీ యథావిధిగా కలిపి కలబందరసంతో మర్దించి వాలుకాయాం యంత్రాన మూడుదినాలు కండి చల్లబడ్డతరవాత తీసుకుని వయోవస్థానుసారంగా కాదుకునేది.

ఇది జీహపుష్టి కలిగిస్తుంది. శుక్రదోషాలు, త్రివిధాలైన మూత్రకృచ్ఛాలు, బహుమూత్రం పోగొడుతుంది.

౩౫ క్షయకురారం

కుద్ధసూతం విషం గంధ ముద్రం తామ్రం వరాటకమ్
 ప్రవాళం తారకం చైవ లోహం మాండూరటంకణౌ
 మాక్షికం నాగవంగే చ తథా మాక్తికకాంతకే
 సమభాగం చ సంగ్రాహ్య ఖల్వచుధ్యే వినిష్ఠి పేత్
 వర్షాభూమూలసారేణ వజ్రవల్లిరసేన చ
 పీలూ చిత్రసాభ్యాం చ హంసపాదీరసేన చ
 గుమాచ్యా భృంగరాజస్య నాగవల్క్యా స్తదైవ చ
 కుండల్యా శృ రసేనాపి పృథగ్యామం విమర్దయేత్
 శరావనపుటే చైవ కాఙ్కటే పుటకే పచేత్
 సాంగశీతల ముద్భృత్య ఖల్వచుధ్యే వినిష్ఠి పేత్
 శిగ్రుమూలరసే నైవ దినైకం మర్దయే దృఢమ్
 గులికాన్ కారయిత్వాథ ఛాయాశుష్కం శృ కారయేత్
 తత్తద్రోగానుపానేన దేహం గుంజాచతుష్టయమ్
 తువరీ ముద్గయాషా చ తండులీయక మేవ చ
 గోక్షీరం వాస్తుకం చైవ తథాలర్కం త్వజాపయాః
 గోఘృతం మధు తక్రం చ సైంధవం లవణం భిషక్
 తథా పురాణశాలిం చ దీయతాం తత్ర యత్నతః
 క్షయం క్షయకృతాన్ వ్యాధీన్ అస్థిగజ్వరకం తథా
 వాతం పిత్తం హరే చ్చైవ పాండుం గుల్మం కఫం వా శిత్
 నద్యః క్షయకురారోయం పూజ్యపాదేన నిర్మితః ।

పాదరసం, నాభి, గంధకం, అభ్రకభస్మం, తామ్రభస్మం, గవ్వలభస్మం, ప్రవాళ
 భస్మం, రజతభస్మం, లోహభస్మం, మాండూరభస్మం, పొంగించిన వెలిగారం,
 హేమమాక్షికం, నాగభస్మం, వంగభస్మం, ముత్యాలభస్మం, కాంతభస్మం — ఇవి
 సమభాగాలు. ఇవన్నీ యథావిధిగా కలిపి, గలిజేరు, నల్లేరు, కరగోగు, చిత్రమూలం,

హంసపాది, తిప్పతీగ, గుంటకలగర, తమకపాకులు, ఉప్పి — వీటి రసాలతో ఒక్కొక్క జాము మర్దించి నీడనెండించి మూకుళ్ళలోకించి చీలించి కుక్కట పుటంజనీ, చల్లారినతరవాత తీసి, మల్లీ, మునగజేళ్ళరసంతో నూరి వయోవస్థాను గుణంగా, ఆయా లోగాలకు తగిన అనుపానాలతో వాడుకునేది. కందికట్టు, పెసర కట్టు, చిత్రికూర, అవుపాలు, చక్రవర్తికూర, మేకపాలు, అవునెయ్యి, తేనె, మజ్జిగ, సైంధవలనణం, పాతబియ్యం — ఇవి పథ్యవస్తువులు.

ఇది త్షయ, త్షయవల్లవచ్చే వ్యాధులు, అస్థిగతజ్వరం, వాతపిత్తాలు, పాండువు, గుల్మం, కఫం వాటిస్తుంది.

౩౬ వం గ రా జీ యం

రస మేకం ద్వయం వంగం వంగసామ్యం తు గంధకమ్

కుమార్యా స్వరసే మర్ద్యం దిన మేకం విచక్షణః

పాచయే ద్వాలుకాయంత్రే దిన మేకం క్రమాగ్నినా

తత ఉద్ధృత్య శీతం చ సేవ్యం తిదనుపానతిః

వింశతిం చ ప్రమేహాణాం నాశయే న్నాత్ర సంశయః

మూత్రాతిసారం కృచ్ఛం చ గ్రహణీం పాదదాహాశమ్

మూత్రాఘాతం చాశ్మరీం చ హం త్యత్ర న విచక్షణః ।

పాదరసం ఒకభాగం. తగరం రెండుభాగాలు. గంధకం రెండుభాగాలు. తగరం కరిగించి అంశులో రసం పోసి కలిపి తరవాత గంధకం కలిపి కజ్జించేసి కలబంద రసాన మర్దించి ఒక్కదినం వాలుకాయంత్రాన వండి మల్లీ కలబందరసాన నూరి మప్పెలు కట్టుకుని వాడుకునేది.

ఇది వింశతిప్రమేహాలు, మూత్రాతిసారం, మూత్రకృచ్ఛాలు, మూత్రాశ్మరీ, గ్రహణీ, కాశ్మనుంట, మూత్రాఘాతం, పోగొడుతుంది.

౩౭ ర జ త లో హ ర సా య నం

వృక్షకం నూతరాప్యే చ ద్విభాగం జీవతోహశమ్

గంధకం తు చతుర్భాగం తథా ఖల్వే వినిక్షిప్తమ్

కన్యారసేన వినులా భృంగరాజ కఠిల్లకైః

భద్రదేవ వజ్రవల్క్య చ ప్రత్యేకం మర్దయేద్దినమ్
 అథాత్తో వాలుకానుంత్రే పచే ద్యామచతవ్యయమ్
 భాషితం పూజ్యసాదేన తాతలోహరసాయనమ్
 గుంజాద్వయం ప్రదాతవ్య మనుపానవిశేషతః
 రాజయత్కూడికాన్ రోగాన్ శ్లేష్మపిత్తాదికాన్ జయేత్
 అజీర్ణం తిమిరం శ్వాసం కాసం చైవాతిమన్తరమ్
 సాండుం శోఢం చ మృద్రోగం కామలాం కుంభ కామలామ్
 పక్షాఘాతార్దితౌ హంతి వాతవ్యాధివినాశకమ్ ।

పాదరసం, రజతంరజను ఒక్కొక్క భాగం. లోహపురజను రెండుభాగాలు.
 గంధకం నాలుగుభాగాలు. ఇవి యథావిధిగా ఖల్వంలోకలిపి కలబంద, సుంబరేణు,
 గుంటకలగర, గలిజేరు, అల్లం, నల్లేరు — వీటిరసాలతో ఒక్కొక్క దినం మర్దించి,
 నాలుగుజాములు సికతాయంత్రాన వండేది.

ఇది చిన్న పుటం పెట్టడం కూడా వుంది. వంటగాని పుటంగాని అయిన తరవాత
 మళ్ళీ పైరసాలతోనే మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది. దీనిమోతాదు సాధారణంగా
 రెండుగురిగింజలయెత్తు.

ఇది రాజయత్కూ, అజీర్ణం, తిమిరం, శ్వాసకాసలు, సాండువు, ఉబ్బు, మృద్రోగం,
 కామెల్లు, కుంభ కామల, పక్షవాతం, అర్ధితవాతం, సకలవాతాలూ, సకలకఫవ్యాధులూ
 పోగొడుతుంది.

కర చూ డా మణి ర స ం

ద్వివిష్కం రససిందూరం తదర్థం హేమ జారితమ్
 నిష్కద్వయం గంధకం చ మర్దయే చ్చిత్రకద్రవైః
 కుమూరికార్పసై ర్యామం ఛాగీడ్డుగై స్త్రియామకమ్

ముక్తావిద్రుమవంగానాం నిష్కం నిష్కం విషశ్రయేత్
 గోలకం పూరయే ద్భాండే రుభ్యా గజపుటే పచేత్
 సాంగశీతం విచూర్ణ్యాథ భక్షయే ద్రక్తి కాద్యయమ్

మధునా క్షయరోగఘ్నం వాతపిత్తసముద్భవమ్
అజాపయశ్చానుపివేత్ శర్కరామధుసంయుతమ్ ।

రససిందూరం ఒక తులం. స్వర్ణభస్మం ఆరతులం. గంధకం ఒకతులం. ఇవి కలిపి ముందు చిత్రమూలరసంతోనూ, తరవాత కలబందరసంతోనూ, ఒక్కొక్క జాము మర్దించేది. వాటితో ముత్యాలభస్మమూ, పగడాల భస్మమూ, వంగభస్మమూ ఆరతులంచొప్పున చేర్చి మేకపాలతో మూడు జాములు మర్దించి, ముద్దచేసి, అది నీడనెండించి, మూకుళ్ళలో చీలమన్ను ఇచ్చి గజపుటంబేసేది. ఇది తేనెతో పుచ్చుకుని శేనేచక్కరా కలిపిన మేకపాలు తాగేది.

ఇది వాతపిత్తాలవల్ల పుట్టిన క్షయరోగం పోగొడుతుంది.

౩౯ ర స రా ట్టు

దరదం పారదం సూతసిందూరం రసకర్పూరమ్
వీరైకభాగం సంగృహ్య గంధకం త్వష్టభాగికమ్
జీవలోహస్య చూర్ణం తు చతుర్భాగం వినిష్ఠి పేత్
కుమారికార్పై ర్మద్ద్యం త్రిదినం శోషయే త్తతః
శరావసంపుటే సాచ్యం యావద్గంధం వినశ్యతి
సాంగశీతం సముద్భృత్య కన్యాభృంగపుష్పవైః
ఆర్ద్రైకై శ్చిత్రైకై ర్నజులీనైశ్చ మర్దయేత్
అనుపాసవిశేషేణ మధునా చ విశేషతః
సకలాన్ కఫజాన్ రోగాన్ వాకజాం శ్చ వినాశయేత్
ఆమవాతంహరే చ్ఛాసి శిశురోగసిక్తంతనః
రసరా డితి విఖ్యాతో సిద్ధనాగేన నిర్మితః ।

ఇంగిలీకం, పాదరసం, రససిందూరం, రసకర్పూరం — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. గంధకం 8భాగాలు. జీవలోహరాపాడి 4భాగాలు. ఇవి యథాశాస్త్రంగా కలిపి కలబందరసాన మూడు దినాలు మర్దించి నీడ నెండించి మూకుళ్ళలో ఉంచి అప్పుడు పుటంలో కాసి, పొయ్యిమీద ఉంచి కాసి గంధకం కరిగి హరించేదాకా వండేది.

చల్లఃశ్చతరవాత తీసుకుని మల్లీ కలబందరసంతోనూ, గుంటకలగర, తెల్లగలిజేయ, అల్లం, చిత్త్రమూలం, నల్లేరురసంతోనూ మర్దించి అనుపానవిశేషాలతో వాడు కునేది. విశేషించి దీనికి తేనె మంచి అనుపానం. ఇది సకలకఫవ్యాధులూ, వాత వ్యాధులూ, అమవాతమూ హరిస్తుంది. చంటిశిల్లలకు చాలామంచిది.

౪౦ నవగ్రహి

గౌరీశిలా హింగుల గంధకాం శృ
రసం చ గోదంత మయూరతుథే
తాలం శిలాం ఖర్చరనంయతాం చ
సామ్యేన కృత్వా నవ ఖల్వమధ్యే
సుకారవేల్లి రససింబతోయై
ర్విమర్దయే త్పార్థదినం చ గాఢమ్
కాచకుంభేతతః క్షిప్త్యా వాలుకాయాం చ పాచయేత్
నర్వరోగేషు దాతన్య శ్చానుపానవిశేషతః ॥

గౌరీపాషణం, ఇంగిలీకం, గంధకం, పాదరసం, తాళకం, మైలతుత్థం, పిండ తాళకం, మణిశిల, శుద్ధకఫరి — ఇవి తొమ్మిదిన్నీ సమభాగాలుగా గ్రహించి, కాకరాకురసంతోనూ, వేపచెక్కరసంతోనూ 12 జాములు మర్దించి వాలుకాయంత్రాన వండి వాడుకునేది. అనుపానవిశేషాలతో ఇది సకలవ్యాధులూ హరిస్తుంది. కాని చాలా జాగ్రత్తగా వాడాలి.

౪౧ అమోఘరామబాణరసం

తుత్థద్వయం టంకణతాళకం చ
సీలాంజనం సూతవిషం జలించ
ద్వయం చ పాషాణ రసాంజనం చ
శిలాసమం జంభరసత్రిమర్దితం
నిర్గుండికాపత్రరసత్రిమర్దితం

పుటం తతః కుక్కుటశేన యుక్తమ్

అమోఘకం విశ్శుతరామబాణం

వల్లద్వయం శర్కరయావయా న్యాత్

ఏకాహికద్విత్రిచతుర్థికం చ

శీతజ్వరం తద్విషమజ్వరం చ

పథ్యం స్తు శాల్యోదన మాద్గయావం

దధిం చ తక్రం చ జల్యోదనం చ

భుక్త్యా చ ఇక్షుః కదళీఫలం చ

ఖర్జూరకాన్లుాఫల చూతకం చ

నానాసుగంధం కుసుమం చ భోగం

ప్రౌఢాంగనాసంగమ మప్యవీరిశమ్ ।

మైలతుత్థం, పాలతుత్థం, పొంగించిన పెలిగారం, తాళకం, నీలాంజనం, రసం, నాభి, గంధకం, గౌరీపాషణం, ఉల్లిపాషణం, రసాంజనం, మణిశిల — ఇవి సమ భాగాలుగా గ్రహించి నిమ్మకాయరసాన మూడుమాట్లు వావిలికాయరసాన మూడు మాట్లు మర్దించి కుక్కుటపుటం వేసుకుని చల్లబడ్డతరవాత వట్టి నిమ్మకాయరసాన మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకుని రెండుగుంజలయెత్తున చక్కరపానకంతో వాడేది. పథ్యం — శాల్యోదనం, పెసరకట్టు, పెరుగు, వజ్జిగ, తరవాణి, చెరుకురసం, అరటిపండు, ఖర్జూరపుపండు, మామిడిపండు పుచ్చుకునేది. నానాసుగంధపుష్పలూ ధరించేది. ప్రౌఢాంగనాసంగమమున్ను అగత్య మైతే చేసేది.

ఇది ఏకాహిక, ద్వాహిక, త్రాహిక, చాతుర్థికజ్వరాలు, శీతజ్వరం, విషమ జ్వరాలు వారిస్తుంది.

ఆ స వా లూ - అ రి స్టా లూ

ఆ స వా రి స్టా ల క ల్ప న

ద్రవేషు చీరకాలన్ధం ద్రవ్యం యత్సంధితం భవేత్
ఆసవారిష్టభేదై స్తత్సోచ్యతే భేషజోచితమ్
యదపక్వాషధాంబుభ్యాం సిద్ధం మద్యం స ఆసవః
అరిష్టః క్వాథసాధ్య స్యా త్తయో ర్మానం పలోన్మితమ్
అనుక్తమూనారిష్టేషు ద్రవద్రోణే తులూం గుడమ్
క్షౌద్రం క్షిపే ద్గుడా దర్థం ప్రక్షేప్యం దశమాంశకమ్ ।

నీళ్ళు మొదలైన ద్రవపదార్థం కుండలో పోసి, అందులో, మెత్తగా దంచివుంచుకున్న ఔషధద్రవ్యం బాగా కలిపి, చీలకున్న పూసి చాలా దినాలుంచితే అది మంచి ఔషధం అవుతుంది. ఆసవమూ, అరిష్టమూ, అని అది రెండు విధాలు.

కుండలో పోసే ద్రవపదార్థం పచ్చినీళ్ళు మాత్రమే అయితే అందులో సిద్ధం అయేది ఆసవం. అద్రవపదార్థం కషాయం అయితే, అందులో సిద్ధం అయేది అరిష్టం.

ఆసవారిష్టాలలో, ప్రతీదానికి, ఏకస్తుపు ఎంత వెయ్యాలో తూకాలూ, కొలతలూ వివరంగా చెప్పబడివున్నాయి. ఎక్కడ అయినా అలా కాక స్థూలంగా మాత్రమే చెప్పబడివుంటే, అక్కడ, ద్రవద్రవ్యం ఒక ద్రోణం వేసుకోవాలి. బెల్లం నూరు పలాలు వేసుకోవాలి. లేనె ఆబెల్లంలో సగం వేసుకోవాలి. అద్రవపదార్థంలో కలిపే ఔషధద్రవ్యానికి ప్రక్షేప్యం అని పేరు. అది బెల్లంలో పదోవంతు వేసుకోవాలి.

విశేషసూచనలు—

పచ్చినీళ్ళతో చేసినవాటికి అరిష్టాలనీ, కషాయాలతోచేసిన వాటికి ఆసవాలనీ కూడా అక్కడక్కడ కొన్ని గ్రంథాలలో వాడుక కనపడుతోంది. అయితే, యీవాడుక చాలా అరుదుగా మాత్రమే వుంది.

ప్రక్షేప్యం మెత్తగా దంచాలి. వస్త్రగాలితం మాత్రం చెయ్యనక్కరలేదు. అది యెంత మెత్తగా వుంటే దాని గుణం అద్రవపదార్థానికి అంతగా సంక్రమిస్తుంది.

బెల్లం చెప్పినచోట, ఆబెల్లం మెత్తగా తరగాలి, లేకపోతే చీలకగొట్టాలి. అది పూర్తిగా కరిగిపోయేదాకా ద్రవపదార్థంలో బాగా పిసికి కలపాలి. చక్కర

చేర్చినచోట, అందులో పలుకులుంటే అవి మేత్తగాకొట్టి చక్కరకూడా కరిగిపోయే టట్టు కలపాలి.

ప్రక్షేప్యకూ, తేనే కూడా యిలాగ బాగా కలపాలి గాని కుండలో పోసేసి పూరుకోగూడదు.

అసహ్యాష్టాలలో, కొండరు, కూరలలోనూ పూసులోనూ వేసుకునే కొత్తబెల్లం వాడుతున్నాడు. అది తప్పు. అది అసహ్యాష్టం వుండిపోవడానికి కారణం ఆవుకుంది. పాతగిల్లిన తాటిపాకబెల్లం మంచిది. ఇదే వుంటూళ్ళ బెల్లం అని ప్రసిద్ధి. ఇది దొరకనిచోట పాతబెల్లం వాడుకోవాలి. అది గట్టిగా వుండాలి. ఎంత గట్టిది అయితే, అంత మంచిది. ఇంకోకటి: ఈబెల్లం ఏవారతాని దయనా చెరుకుబెల్లమే వాడుకోవాలి. తాటిబెల్లం పనికిరాదు.

కొన్ని అసహ్యాష్టాలలో ప్రక్షేప్యంలో ద్రాక్షపండుకూడా చేర్చుంటుంది. అది మేత్తగా ముద్ద అయ్యేటట్టు దంచివేయాలి గాని ఉన్నది ఉన్నట్టు వేళ్ళగూడదు. గింజలుతియ్యకపోయినా బాధలేదు. అది కూడా ద్రవపదార్థంలో కలిసిపోయేటట్టు పిసకాలి గాని ముద్దలుముద్దలుగా వేయ్యగూడదు. ఈద్రాక్షపండు ఎంత కొత్తది అయితే అంత మంచిది.

చీలయిచ్చేటప్పుడు, కుండ మీద బోర్లించే మూకుడు కుండమూతికి సరిగా అనురే టట్టుండాలి. మేత్తని మట్టి బురదగాచేసి అది గుడ్డపీలికకు పూసి అపీలిక కుండ మూతీ మూకుడూ కలిసేచోట బాగా మట్టి పైని గూడా బాగా మట్టి పుయ్యాలి. కుండలోకి గాలి యెంతమాత్రమూ వెళ్ళగూడదు.

ఇలాగ, చీలనున్న ఇచ్చిన కుండ గాలి చొరని గదిలో వుంచాలి. యోగంలో చెప్పివుంటే తప్ప ఈకుండ ఒక నెల తక్కువ కాకుండా విప్పగూడదు. నెలమీద ఒక్కవారం కంటే యెక్కువ కూడా వుండగూడదు.

నెల పూర్తి అయినాక చీలనున్న మెల్లిగా విప్పాలి. మూత తీసేటప్పుటికి, కొన్ని అసహ్యాష్టాలలో ప్రక్షేప్యం కొంత పైకి తేలి అట్టుకట్టివుంటుంది. మందు కలిగిపోకుండా అది మెల్లిగా తీసివేయాలి. తరవాత తేలివున్నది చిక్కనిగుడ్డతో వడబోసుకుని బాడిలలోనో నీసాలలోనో జాగ్రత్త పరుచుకునేది.

వడబోసుకునే గుడ్డ శుభ్రంగా వుండాలి, వడబోసుకునే పాత్రలు పింగాణీవి అయితే మంచిది. మట్టిపాత్రలూ, బంగారపుపాత్రలూ, వెండిపాత్రలూ శాస్త్రంలో చెప్పినవి; కాని రాగి యిత్తడి మొదలైన లోహపాత్రలు మాత్రం వాడగూడదు.

కుండలో తేలివుండినది పోగా, మిగిలివుండే మట్టి కూడా గుడ్డలో వేసిపిసికితే

బురదలాగ కొంత ద్రవపదార్థం వస్తుంది. అది సీసాలలో పోసి ఒక్కవారం దినాలుంచితే మంచిది తేరుకుంటుంది. అది జాగ్రత్తగా తీసుకుని మడ్డిపారబోనీది.

గుడ్డతో వడబొయ్యడ చల్ల నిలవపుంచిన సీసాలలోనూ, జాడీలలోనూ కూడా కొన్నాళ్ళకి కొద్దిపాటి మడ్డి చేరవచ్చు.

అరిష్టాలకు కషాయం కాచేటప్పుడు మూలవస్తువు ఎంతుది అయితే మెత్తగా దంచిన తరవాత పరిమాణజలంతోనే ఒక్క దినం నానబెట్టివుంచడం మంచిది. పచ్చిది అయితే ముద్దఅయేబట్టు చిత్తకొట్టి అది నీళ్ళలో కలిపి కాచాలి.

కషాయం కాచేటప్పుడు ఎప్పుడ పెద్దమంట పెట్టగూడదు.

ఔషధద్రవ్యం అడుగున చేరి యిగిరిపోకుండా మధ్యమధ్య కలుపుతూ వుండాలి. దానిమీద మూతపెట్టగూడదు.

కొన్ని యోగాలలో మాత్రం కషాయం కాచేటప్పుడు ఏడువంతులు నీరు ఇగిలేటట్టు కాచాలి. సాధారణంగా, చాలా యోగాలలో, మూడువంతులే యిగర కాచాలి. శేషం ఎనిమిదో వంతో నాలుగోవంతో యోగంలో చెప్పినట్టు సరిగా వుండేటట్టు దించుకోవాలి. చాలా యెక్కువగా మిగిలినా బాగా తగ్గిపోయినా ఔషధం చెడిపోతుంది. పనిచేయ్యను. అయితే, చేస్తూవుంటే, ఆరుభవమీద యీశరి మాణం తెలిసిపోతుంది.

ఇలాగ, ఉజ్జాయింపుగా దింపుకుని చల్లగా చల్లారిన తరవాత ఆకషాయం వడబోసుకుని కుండలో పొయ్యాల్సి.

అసవార్జిష్టాలు చెయ్యడానికి నేతితో నూగిన కుండ మంచిది. కషాయమూ పచ్చి నీళ్ళో పొయ్యాడానికి ముందు, కొన్ని యోగాలలో కుండకి కొన్నివస్తువులతోనూపం చెయ్యవలసివుంటుంది.

అసనాని కయినా అరిష్టాని కయినా పానయోగ్య మైన నీరే వాడాలి.

ప్రక్షేప్యాలలో పచ్చివస్తువులు వాడగూడదు.

అసవార్జిష్టాలు అన్నిటిలోనూ నీళ్ళు రెట్టంపువేసుకోవాలి. అంటే, యోగంలో నాలుగు ద్రోణా లసివుంటే ఎనిమిది ద్రోణాలు వేసుకోవాలి. ఈనూత్రాన్నిబట్టి కషాయద్రవ్యాల పరిమాణం నిర్ణయించుకోవాలి.

కషాయద్రవ్యాలు పచ్చివస్తువు లయితే గూడా కొన్ని గ్యుగుణంగా వేసుకోవాలి.

ఈనూత్రాల ననుసరించే ఈగ్రంథంలో అసవార్జిష్టాలకు టీక రాస్తున్నాను.

విశేషవిధు లంటే అవి వుండిన యోగంలో స్పష్టం చేస్తాను.

మొత్తానికి అంధదేశంలో అసహ్యాష్టమ కల్పన చాలా కొత్త. మూలగ్రలభాలలో ఇవి చాలా వున్నాయి; కాని యెంచేకనో మన పూర్వం వివి చెయ్యలేదు. తక్కినవి మాత్రం అన్ని రసాలూ వాడుతున్నారు. ఈ కారణంవల్ల కొత్తనా రెవరైనా అసహ్యాష్టమ చెయ్యదలుచుకుంటే ప్రారంభంలో అనుభవపరుల సలహాలు వుచ్చుకోవడం మంచిది, కొన్నాళ్ళకి వారికే అనుభవం యేర్పడుతుంది.

౧ ద్రాక్ష రిష్టం

ద్రాక్షా తులార్థం ద్విద్రోణే జలస్య విపచే తునీః
పాదశేషే కషాయే చ పూతే శీతే విసిక్ష్మి కేత్
గుడస్య ద్వితులాం తత్ర త్వగేలా వత్ర కేసరమ్
ప్రియంగు ర్మరిచం కృష్ణా విడంగం జేతి చూర్ణయేత్
వృథక్ష్మలోన్మితై ర్భాగై స్తతో భాండే సిధాపయేత్
సమతతో ఘాటయిత్వా పిబే జ్ఞాతరసం వునః
ఉరఃక్షతం క్షయం హంతి కాసశ్వాసగళామయాన్
ద్రాక్షారిష్టాహ్వాయః ప్రాక్తో బలకృ న్మలశోధనః ।

ద్రాక్షపండు 50పలాలు కోటిలో వేసి మద్దగా దంచి అది రెండుద్రోణాల నీటిలో బాగా కలిపి కాచాలి. చివరికి అర్థద్రోణం మాత్రమే మిగిలేటట్టు తక్కిన నీరంతా ఇగరకాచాలి. అప్పుడు దించి చల్లబడ్డతరవాత వడబోసి అకషాయం మంచికుండలో పోసేది. రెండుకుండల పలాల బెల్లం మెత్తగా చితకగొట్టి ఒక్క పలుకయినా మిగలకుండా అకషాయంలో కలపాలి.

చాల్చినచెక్క, ఏలకులు, అకుపత్రికం, నాగకేసరాలు, ప్రేంకణాలు, మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, వాయువిడంగాలు — ఇవి ఒక్కొక్కటి పలంచొప్పున చేర్చుకుని అన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచివుంచుకోవాలి. ఇది ప్రక్షేప్యం. ఈప్రక్షేప్యం కూడా బెల్లం కలిపిన ద్రాక్షకషాయంలో కలిపేది.

తరవాత చీలయిచ్చి ఒక్కసారి గడిచాక తీసుకుని వాడేది. ఇది ఉరఃక్షతమూ, క్షయూ, దగ్ధూ, నగర్పూ, కంఠరోగాలూ పోగొడుతుంది. నురిన్నీ, ఇది బలం చేస్తుంది. విరేచనకారి. జబ్బుపడితేచివసారి కీది పెంటనే పుష్టి, సత్తువా కలిగిస్తుంది.

౨ అ మృతా రిష్టం

అమృతాయాః పలశతం దశమూలీశతం తథా
చతుర్దశే జలే పక్త్యా కుర్యాత్పాదావశేషితమ్
శీతే తస్మిన్ రసే పూతే గుడస్య త్రితులాః క్షిపేత్
అజాజ్య షోడశపలం పర్పటస్య పలద్వయమ్
సప్తపల్లం త్రికటుకం ముస్తకం నాగ కేశరమ్
కటుకాలివిషే చేంద్రయవం చ పలసమ్మితమ్
ఏకీకృత్య క్షిపేద్ధాండే నివధ్యా న్మాసమాత్రకమ్
అమృతారిష్ట ఇత్యేష సర్వజ్వరకులాంతకృత్ ।

తిప్పతీగ నూరుపలాలు. దశమూలాలు అన్నీ కలిసి నూరుపలాలు. (అంటే, మారెడు వేళ్ళు 80తులాలు. దుండిగం 80తులాలు. గుమ్మడి 80తులాలు. కలిగొట్టు 80తులాలు. తక్కిల 80తులాలు. ముయ్యాకుపొన్న 80తులాలు. కొలపొన్న 80తులాలు. పాకుడు 80తులాలు. పెద్దములక 80తులాలు. పల్లెకు 80తులాలు. మొత్తం నూరు పలాలు) ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి ఎనిమిది ద్రోణాల నీళ్ళలో వేసి రెండు ద్రోణాలు మిగిలేట్టు కాచేది. అది చల్లబడ్డతరవాత వడబోసి, అది కుండలోపోసి, అందులో మూడువందల పలాల బెల్లం కలిపేది. తరవాత జీలకర్ర 16పలాలు. పర్పాటకం 2పలాలు. సప్తపల్లి, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, తుంగముస్తలు, నాగకేశరాలు, కటుకరోహిణి, ఆలివస, కొడికపాలవిత్తులు — ఇవి ఒక్కొక్కసరి. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి కషాయంలో కలిపేది. తరవాత చీలయిచ్చి నెల అయిన తరవాత తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది సమస్తజ్వరాలూ హరిస్తుంది.

౩ రోహ సవం

రోహమూర్ణం త్రికటుకం త్రిఫలం చ యమానికా
విడంగం ముస్తకం చిత్రం చతుస్సంఖ్యావలం క్షిపేత్
ధాతకీకుసుమానాం తు ప్రక్షిపేత్పలవింశతిమ్
చూర్ణీకృత్య తతః క్షౌద్రం చతుష్పాపలం వృధక్

దద్యా ద్దుడతులాం తత్ర జలద్రోణశ్చయం తథా
 ఘృతభాజే వినిక్షిప్య సింధ్యాశ్మానమాత్రకమ్
 లోహానవ మయం సుర్యః పిబే ద్వహ్నికరం పరమ్
 పాండ్యశ్చ ఘృతాశ్చ గుల్మ్యాని జతరాణ్యర్చసా రుజమ్
 స్త్రీహమయం జ్వరం కర్ణం కానం శ్వానం భగందరమ్
 అరోచకం చ గ్రహణీం హృద్రోగం చ వినాశయేత్ ।

లోహభస్మం, సోఢి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, నామ, నాయునిడుగాలు, తుంగమస్తలు, చిత్రమూలం, ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి పలాలు. అరపువ్వు ఇగవైపలాలు. ఇవిన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి నాలుగుద్రోణాల సీళ్ళలో నేసి కలిపేసి. అందులో నూరుపలాల బెల్లమూ, అరవై నాలుగు పలాల తేనె మాడా కలిపి చీలమన్ను యిచ్చి నెల తరవాత తీసి వడ బోసుకునేది.

ఇందులో లోహమాడ్లు అంటే కొందరు లోహరజను వాడుకున్నారు. అది మంచి సంప్రదాయం కాదు. శతపుటాలూ పడిన లోహభస్మమే వాడాలి. మరన్నీ యివన్నీ పోసి చీలమన్ను యిచ్చే కుండ నేతితో మూసివై వుండాలి. అథమం, లోపలభాగాన కొంచెం నెయ్యి అయినా పుయ్యాలి.

ఇది అకలివృద్ధిచేస్తుంది. పాదుపు, ఉబ్బు, గుల్మ్యాలు, ఉదరరోగాలు, మూల శంకలు, స్త్రీహవ్యాధులు, జ్వరం, దగ్గు, వగర్పు, భగందరం, అరుచి, గ్రహణి, హృద్రోగం — ఇవి తగ్గించేస్తుంది.

౪ రో హీ త కౌ రి ష్టం

రోహితకతులా మేకాం చతుర్ద్రోణాశ్చ పచేత్
 పాదిశేషే రసే పూతే శీతే పలశతద్వయమ్
 దద్యా ద్దుడస్య, ధాతీశ్చాః పలహోదశికా మతా
 పంచకోలం త్రిజాతం చ త్రిఫలాం చ వినిక్షిపేత్
 చూర్ణయిత్వా పలాంశేన తతో భాండ్వే నిధాపయేత్
 మాసా దూర్ఘం చ పిబతాం సర్వోదరరూజాం జయేత్

స్త్రీహగల్గొనరాష్ట్రీలా గ్రహణ్యర్హాసి కామలామ్
కుష్మళోఘాచిహరో రోహితారిప్తనంజితః ॥

మలుమోగుగు శట్ట నూరుపలాలు మెత్తగా దంచి అది యెనిమిది ద్రోణాల నీటిలో
తేసి రెండుద్రోణాలు మిగిలేట్లు కాచి, చల్లగడ్డకరవాత వడబోసి ఒక కండలో
పోయ్యాలి. అందులో రెండుపండల పలాల బెల్ల కలపాలి. ఆరెళువ్వ 16పలాలు.
కిప్పళ్ళు, మోడి, చక్కం, చిక్రమూలం, సోటి, దాన్నినిచెక్క, ఏలకలు, అమపత్రకం,
కరక వొలుపు, తాడి కాయబెరడు. ఉగిరిక పప్పు — ఇవి ఒక్కొక్క పలం. వాన్నీ
మెత్తగా దంచి అకషాయంలోకలపాలి. చీలమన్న పూసి నెలగడిచాక తీసి
వడబోసుకునే.

రోహితకం అంటే కొందరు మోదుగుచెక్క వాడుతున్నారు. అది తప్పు.
మలుమోదుగు వాదాలి.

ఈరోహితకార్పితం ఉదరవ్యాధు లన్నీ తగ్గిస్తుంది. మఖ్యంగా స్త్రీహగల్గొన, యకృ
ద్వృద్ధి తగ్గిస్తుంది. కడుపులో బల్లలు పెరిగిన కిల్లలను ఇది చాలా మంచి. అష్టీలా,
గ్రహణీ, మూలశలకలూ, కామెష్టూ, కష్టూ, ఉబ్బూ, ఆరుచీ కూడా
పోగొడుతుంది.

౫ అ భ యా రి ప్తం

అభయానూ న్తులా మేకాం మృగ్నీకార్థతులాం తథా
విడంగస్య దశపలం మధూకకసుమన్యచ
చతుర్దోణే జలే పక్వా ద్రోణ మేకం చ శేషదేత్
కీర్తిధూతే రసే తస్మిన్ పూతే గుడతులాం క్షిరేత్
శ్వకంష్ట్రాం త్రివృతాం ధాన్యం ధాతకీ మింద్రవాదణీమ్
చవ్యం మధురకాం శుంతీందతీం మోచరసం తథా
పలయుగ్మమితం సర్వం చాశ్రే మహతి వృణ్మయే
క్షిప్తా సంరద్య తత్సాత్రం మానమాత్రం సిధాపదేత్
తతో జాతరసం జ్ఞాత్యా పరిశావ్య రసం సదేత్
బలం కోష్ఠం చ వహ్నిం చ వీర్య మాత్రాం ప్రయోజయేత్

అర్ఘ్యాని నాశయే చ్చీఘ్రం తథాప్తావుదరాణి చ
వర్చోమూత్రవిబంధ ఘ్నో వహ్నిసందీపనః పరః ॥

కరకవొలుపు నూరుపలాలు. త్రాక్షపండు యాభైపలాలు. వాయువిడంగాలు, ఇప్పపువ్వు పజీసిపలాలు. ఇవి మెత్తగా కొట్టి ఎనిమిది ద్రోణాః నీటిలో వేసి రెండు ద్రోణాః మిగిలేట్టు కాచాలి. చల్లబడ్డ తరవాత వడబోసి, అకషాయం వొకకుండలో పోసి, అందులో నూరుపలాల బెల్లం కలపాలి. పల్లెరుకాయలు, తెగడ, ధనియాలు, ఆరెపువ్వు, చేదుపుచ్చ, చవ్వం, మధురక, సాంటి, నేపాళపు వేళ్ళు, బూరుగుజిగురు — ఇవి రెండేసి పలాలు కలిపి మెత్తగా దంచి యిది కూడా అందులో కలపాలి. తరవాత చీలమన్ను పూసి నెలదినాలుంచి తీసుకోవాలి.

బలమూ, కోష్ఠస్థితి, అకలీ గుర్తించి మోతాదు నిర్ణయించుకోవాలి. ఇది మూల శంకలు పోగొడుతుంది. ఉదరవ్యాధులూ, మలమూత్రబంధమూ తగ్గిస్తుంది. అకలి పుట్టిస్తుంది.

ఇది విరేచనకారి కనక, జాగ్రత్తగా వాడాలి.

౬ పు న ర్న వా స వ ం

త్రికటుం త్రిఫలాం దార్ద్రం శ్వదంష్ట్రాం బృహతీద్యయమ్
వాసా మేరండమూలం చ కటుకీం గజపిప్పలీమ్
శోధఘ్నీం పిచుమర్దం చ గుడూచీం శుష్కమూలకమ్
దురాలభాం పటోలం చ పలాంశేన విచూర్ణయేత్
ధాతకీం షోడశపలాం ద్రాక్షాయాః పలవింశతీమ్
తులామానాం సితాం నత్వా మాక్షికార్థపలం తథా
జలద్రోణద్వయే క్షిప్త్వా మాసం భండే నిధాపయేత్
పునర్నవాసనో హ్యేష శోధోదరవినాశనః
స్తీహాన ముష్ణపిత్తం చ యక్ష్మగుల్మజ్వరాదికాన్
కృచ్ఛ్రసాధ్యామయాన్ సర్వాన్ నాశయే న్నాత్ర సంశయః ॥

సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయ బెరడు, ఉసిరికపప్పు, మాను పసుపు, పల్లెరు, వాకుడు, నేలములక, అడ్డసరపుపట్ట, ఆముదపుచెట్టు వేరు, కటుక

శోహిణి, గజపిప్పలి, తెల్లగలిజేరు, వేగవేరుపట్టు, తిప్పతీగ, ఎండిన ముల్లంగిదుంప, దూలగొండివేళ్ళు, చేదుపొట్ట — ఇవి ఒక్కొక్కపలం. ఆరెపువ్వు 16పలాలు. ఇవి మెత్తగా దంచి వుంచుకునేది. ద్రాక్షపండు 20పలాలు. ఇవన్నీ ముద్దగా చేసుకునేది. చక్కెర నూరుపలాలు. తేనె 50పలాలు. నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో ఇవన్నీ కలిపి, కుండలోపోసి, చీలయిచ్చి నెల అయిన తరవాత తీసుకునేది.

ఇది ఉబ్బూ, ఉదరవ్యాధులూ తగ్గిస్తుంది. ప్లేహవ్యాధులూ, అప్లపిత్తమూ, గుల్మాలూ, యకృద్వ్యాధులూ, జ్వరాలూ పోగొడుతుంది.

౭ ఉ శీ రా స వం

ఉశీరం వాలకం పద్మం కాశ్మరీం నీల ముత్పలమ్
ప్రియంగుం పద్మకం లోద్రం మంజిష్ఠా ధన్వయానకమ్
పాఠాం కిరాతతి క్తం చ న్యగ్రోధోదుంబరం శటీమ్
పర్పటం పుండరీకం చ పటోలం కాంచనారకమ్
జంబూశాల్మలినిర్యాసం ప్రత్యేకం పలనమ్మితమ్
నర్మం సుచూర్ణితం కృత్వా ద్రాక్షాయాః పలవింశతిమ్
ధాతకీం షోడశపలాం జలద్రోణద్వయే క్షి పేత్
శర్కరాయా స్తులాం దత్వా క్షౌద్ర స్వార్థతులాం తథా
మ సం సంస్థాపయే ద్భాండే మాంసీమరిచధూపితే
ఉశీరాసవ ఇ త్యేష రక్తపిత్తవినాశవః

పాండుకుష్మప్రమేహఃకృమిశోధహర స్తథా ।

వట్టివేరు, కురువేరు, తామరపువ్వు, పెగుమ్మడు, నల్లకలవ, ప్రేంకణాలు, పద్మకావ్తం, లొద్దుగుచెక్క, మంజిష్ఠ, దూలగొండివేళ్ళు, పొ, వేలవేను, మర్రిపట్టు, ఊడిపట్టు, కచ్చారాలు, రావిపట్టు, చెంగల్వకోష్టు, చేదుపొట్ట, దేవకాంచనపుపట్టు, నేరేడుపట్టు, బూరుగుజిగురు — ఇవి ఒక్కొక్కపలం. ఆరెపువ్వు 16పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వుంచుకునేది. ఇరవై పలాల ద్రాక్షపండున్ను మెత్తగా దంచివుంచుకునేది. ఇవీ, నూరుపలాల చక్కెర, యాభైపలాల తేనె నాలుగు ద్రోణాలు నీళ్ళలో కలిపేది. తరవాత, ఇది జటామాంసీ, మిరియాలూ చితకకొట్టి దాంతో కుండలోపల ధూపంవేసి ఆకుండలోపోసి, చీలయిచ్చి, నెల అయిన తరవాత తీసుకునేది.

ఇది రక్తపిత్తం తగ్గిస్తుంది. పాండురోగం, కుష్టు, ప్రమేహం, మూలరోగం, కృములు, ఉబ్బు వారిస్తుంది.

రా వా సా రి ష్టం

వానకన్య తులే ద్వే తు స్విద్రోణేహం విపాచయేత్
ద్రోణార్థశేషం తత్కృత్వా పూతే శీతే ప్రదాపయేత్
గుడ స్యైకతులాం తత్ర ధాతక్యా స్తు పలాప్టకమ్
క్షిపే చూర్ణీకృతం తస్మిన్ త్వగేలా పత్రకేసరమ్
కంకోలవ్యోషతోయాని పలికా న్యుపకల్పయేత్
సమ్యక్ క్షృం తతో జ్ఞాత్వా వక్షా దూర్ధ్వం పిబే దముమ్
వాసకానవ ఇత్యేష సర్వశ్శయధునాశనః ।

అడ్డసరంపట్ట పచ్చిది రెండువందలపలాలు ముద్దగా చితకకొట్టి నాలుగుద్రోణాలు నీళ్ళలో వేసి కలిపి ఒక ద్రోణం మిగిలేట్టు కాచేది. చల్లబడ్డ తరవాక అది తడవోసి కుండలోపోసి, అందులో నూరుపలాల బెల్లమూ, ఆరెపువ్వు గుండ ఎనిమిది పలాటూ, బాల్సనిచెక్కా, వీలకుటూ, ఆకుపత్రికమూ, నాగకేసరాలూ, తక్కోలమూ, సొంటి, పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, కురువేరూ — ఇవి ఒక్కొక్కపలం మెత్తగా చూర్ణించి ఇది అకుండలోపోసి కలిపి చీలయిచ్చి 15 దినాలు గడిచాక తీసుకునేది.

ఇది అన్నివిధాల ఉబ్బులూ తగ్గిస్తుంది.

క క న కా స వం

నంతుద్య కనకం శాఖామూలవత్రఫలై స్సహ
తత శ్చతుష్పలం గ్రాహ్యం వృషమూలత్వచ న్తథా
మధుకం నూగధీ వ్యాఘ్రీ కేసరం విశ్వభేషజమ్
భార్జి తాళీసపత్రం చ సంఘా ణ్యేషాం పలద్వయమ్
సంగృహ్య ధాతకీప్రస్థం ద్రాక్షామూః పలవింశతి
జలద్రోణద్వయం దత్వా శర్కరాయా స్తులాం తథా
క్షౌద్రస్యార్థతులాం చాపి సర్వం సంమిశ్ర్య యత్నతః

భాండే నిక్షిప్త్య చావృత్య నిదధ్యా న్మానమాత్రకమ్
నిహంతి నిఖిలా శ్వాసాన్ కాసం యత్క్మాణ మేవ చ
క్షతక్షీణం జ్వరం జీర్ణం రక్త పిత్త మురఃక్షతమ్ ।

నల్లపుమ్మత్తచెట్టు నమూనం — అంటే కొమ్మలతోనూ అకులతోనూ వేళ్ళతోనూ పువ్వులతోనూ కాయలతోనూ పళ్ళతోనూ ఎండబెట్టి అది నాలుగుపలాలు. అడ్డసరపు వేరుపట్ట నాలుగుపలాలు. యష్టిమధుకమూ, పిప్పళ్ళూ, వాకుదూ, నాగ కేసరాలూ, సొంటీ, గంటుభారంగీ, తాళీసపత్రి, ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి పలాలు. ఆరెపువ్వు ఒక ప్రస్థం. ద్రాక్షపండు 20పలాలు. నీళ్ళు నాలుగుద్రోణాలు. చక్కెర నూరుపలాలు. తేనె యాభైపలాలు. ఇవన్నీ కుండలో కలిపి చీలయిచ్చి ఒక్కనెల గడిచాక తీసి వడబోనేది.

ఇది ఉబ్బసం తగ్గిస్తుంది. దగ్గు పోగొడుతుంది. క్షయలో మంచిమందు. జీర్ణ జ్వరమూ, క్షతక్షీణతా, రక్తపిత్తమూ, ఉరఃక్షతమూ కూడా పోగొడుతుంది.

౧౦ పార్థాద్యరిష్టం

పార్థత్వచ స్తులా మేకాం మృద్వీగార్థతులాం తథా
భాగం మధూకపుష్పస్య పలవింశతినమ్మితమ్
చతుర్ద్రోణేంభసః పక్త్వా ద్రోణ మే వావశేషయేత్
ధాతక్యా విశంతిపలం గుడస్య చ తులాం క్షిపేత్
మానమాత్రం స్థితో భాండే భవే త్పార్థాద్యరిష్టకః
హృత్పుష్పనగదాన్ సర్వాన్ హంత్యయం బలవీర్యకృత్ ।

ఇందులో ప్రధానద్రవ్యం తెల్లమద్దిపట్ట. తెల్లమద్ది! అర్జునుని వేళ్ళన్నీ కత్తిస్తాయి. అంచేత కొందరు ఇది అర్జునారిష్టం అని కూడా వ్యవహరిస్తారు.

తెల్లమద్దిపట్ట నూరుపలాలు. ద్రాక్షపండు యాభైపలాలు. ఇప్పపువ్వు ఇరవై పలాలు. నీళ్ళు ఎనిమిది ద్రోణాలు. రెండు ద్రోణాలు మిగిలేటట్టు కాచి చల్లారిన తరవాత వడగట్టి కుండలోపోసి అందులో ఆరెపువ్వు ఇరవైపలాలు — పోతబెల్లం నూరుపలాలు — కలిపేది. నెలగడిచాక తీసి వడబోనేది.

ఇది హృద్రోగాలూ పుష్పసన్యాధులూ అన్నీ పోగొడుతుంది. బలవీర్యకృత్. కుంభకృత్ అని కూడా అంటారు.

౧౧. ముస్తకా రిప్తం

ముస్తకస్య తులాద్వంద్వం చతుర్దోణేంబునః పచేత్
 పానశేషే రసే తస్మిన్ క్షిపేద్దుడతాలాత్రయమ్
 ధాతకీం షోడశలాలాం యమానీం విశ్వభేషజమ్
 నురిచం దేవపుష్పం చ మేధీం వహ్నిం చ జీరకమ్
 పలయుగ్మమితం క్షిప్త్వా రుద్ధభాండే నిధాపయేత్
 సంస్థాప్య మానమూత్రం తు తతః సప్రసావయే ద్భిషక్
 అజీర్ణ మగ్నిమాంద్యం చ విషూచీ మపి దారుణామ్
 గ్రహణీం వివిధాం హంతి నాత్ర కాన్యా విచారిణా ।

తుంగముస్తలు రెండువందల పలాలు. ఇది మెత్తగా కొట్టి ఎనిమిది ద్రోణాలనీళ్ళలా కలిపి రెండుద్రోణాలు మిగిలేటట్టు కాచేది. చల్లబడ్డారవాత వడిబోసి కుండలాపోసి, అందులో రెవందల పలాల బెల్లమూ, ఆరెపువ్వు 16పలాలూ, వామూ, సొంటీ, మిరియాలూ, అవంగాలూ, మెంతులూ, చిత్రమూలమూ, జీలకర్రా — ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసిపలాలూ కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక తీసి వడిబోసుకునేది.

ఇది ఆజీర్ణమూ, అగ్నిమాంద్యమూ, దారుణమైన విషూచీ (కలరా,) గ్రహణీ తగ్గిస్తుంది. ఏమీ సందేహం లేదు.

౧౨ కర్పూరా సవం

తులాం వ్రసన్నాం పరిగృహ్య శుద్ధామ్
 పలాష్టకం చోడువశేః క్షిపేచ్ఛ
 ఏలా చ సూక్ష్మా ఘనశృంగభేరే
 యమానికా వేల్లజ స్మత్ర సర్కమ్
 పలప్రమాణం పిహితే చ భాండే
 మాసం సిదధ్యా ద్భిష గత్ర ముత్నాత్
 విషూచికాయాః పరమావధిం త
 స్నిహంతి చాన్యాన్ వివిధాన్ వికారాన్ ।

పోతుతాటికల్లు నూరుపలాలు. హారతికర్పూరం ఎనిమిది పలాలు. వీలకులూ, తుంగ ముస్తలూ, సొంటీ, వామూ, మిరియాలూ — ఇవి ఒక్కొక్క పలం. ఇవన్నీ కలిపి కుండలో పోసి చీలయిచ్చి ఒక్క నెల అయిన తరువాత తీసివడబోసుకునేది.

విషూచిక (కలరా) కు ఇది ముఖ్యమైన ఔషధం. సకలవిధాల విరేచనాలూ కడుతుంది.

ప్రసన్న అంటే చాలామంది పోతుతాటికల్లు వాడుతున్నారు. ఇప్పకల్లుకూడా కొందరు వాడుతున్నారు. అనుభవంలో యివి రెండూ మంచివిగానే కనిపడతాయి. అయితే, మరీకొందరు సారా వాడుతున్నట్టు తెలిసింది. అది మంచిది కాదనే నానస్సుకం. మామూలు కల్లుకూడా అంతమంచిది కాదు.

ఇందులో చేర్చే మద్దహారతికర్పూరం మెత్తగా పొడిచేసి కల్లులో తక్కిన వాటితో కలిపివేసి బాగా పిసకాలి. తక్పోతే సరిగా జీర్ణం కాదు. అది జీర్ణం కాక పోతే యీ అసకం బాగా పనిచేయ్యదు. ఈవిషయమై మిక్కిలీ శ్రద్ధచెయ్యాలి.

ఈకర్పూరారిష్టం కొందరు వేడినీళ్ళతో చేస్తున్నట్టూ, దానికి కర్పూరారిష్టం అని పేరుపెడుతున్నట్టూ తెలిసింది. అయితే నేను ముఖ్యగ్రంథాలలో యొక్కడా చూడలేదు.

౧౩ కుటజారిష్టం

తులాం కుటజమూలస్య మృద్వీకార్థతులాం శుభా
మధూకపుష్పకాశ్మర్యో ర్భగాన్ దశవలొన్నితాన్
చతుర్ద్రోణేంభసః పక్త్వా ద్రోణం చైవావశేషయేత్
ధాత్ర్యా వింశతీపలం గుడస్య చ తులాం క్షిపేత్
మాసమాత్రం స్థికో భాండే కుటజారిష్టసంజ్ఞితః
జ్వరాన్ ప్రళమయే త్సర్వాన్ కుర్యాత్తీక్షణం ధనంజయమ్
దుర్వారాం గ్రహణీం హంతి రక్తాతీసార ముబ్బణమ్ ।

కొడికచెక్క నూరు పలాలు. గ్రాక్షపండు 50పలాలు. ఇప్పపువ్వు, పెగుమ్మదూ ఒక్కొక్కటి పదేసిపలాలు, ఎనిమిది ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి రెండు ద్రోణాలు మిగిలేటట్టు కాచి చల్లారిన తరువాత వడగట్టి కుండలో పోసి అందులో 20పలాలు ఇర్రపువ్వు. నూరుపలాలు తెల్లదూ కలిపి చీలయిచ్చి ఒక నెలతరవాత తీసివడబోనేది.

ఇది అన్ని జ్వరాలూ తగ్గిస్తుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది.

ఇది అతిసారాలలో ప్రధాన మైనది. రక్తవిరేచనాలూ, బారుణ మైన గ్రహణీ కట్టుతుంది.

కొడికచెక్క పచ్చిది లేచ్చి చిత్తకళాట్టి పిటిగా జేసి కాచాలి. ఎండుది పనికి రాదు. ద్వీగుణం వెయ్యగూడదు. నూరుపలాశే వెయ్యాలి.

౧౪ అ హి షే నా స వం

తులం మధూకమద్యన్య. శుభే భాండే పరిక్షి పేత్
ఫణిఫేనన్య కుడవం ముస్తకం వలసమ్మితమ్
జాతీఫలం చేంద్రాయవం తదైలాం తత్ర దాపయేత్
రుద్ధ్యా భాండం మాసమాత్రం యత్నతః పరిరక్షయేత్
హంత్యతీసార మత్యుగ్రం విషూచీ మపి దారుణమ్ ॥

ఇప్పుకల్లు నూరుపలాలు కుండలో పోసి, ముందు దాల్చి ఒక కుడవం నల్లమందు బాగా పిసికి కలపాలి. తరవాత జాజికాయా, కొడికపాలవిత్తులూ, వీలకులూ, తుంగ ముస్తలూ ఒక్కొక్క పలం మెత్తిగా చూర్ణించినది కలపాలి. చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది అతిదారుణ మైన అతిసారం కడుతుంది. ఏస్థితిలో వుండినా విషూచి(కలకా) కూడా కట్టేస్తుంది.

దీనిమోతాదు చాలా జాగ్రత్తగా నిర్ణయించుకోవాలి.

౧౫ బి బ్బు లా ద్య రి ష్టం

తులాద్వయం తు బబ్బుల్యా శ్చతుర్దోణే జలే వచేత్
ద్రోణశ్చేషే రసే శీతే గుడన్య త్రితులః క్షి పేత్
ధాతకీం షోడశపలాం కృష్ణాం చ ద్విపలాంశికామ్
జాతీఫలాని కక్కోలం త్యగేలా పత్రకేసరమ్
అవంగం తురిచం చేవలికా న్యపాల్పయేత్
మాసం భాండే ధృత స్త్యేష బబ్బులార్జ్జునో జగేత్

క్షయం కువ్వ మతీసారం ప్రమేహశ్వానకానకా
గ్రహణ్యాం యేరసాః ప్రోక్తా నైతిసారే నియోజితాః
హన్య స్సర్వ మతీసారం శివ స్యాజ్జావిశేషతః
స్నానాభ్యంగావగాహం శ్చ గురుస్నిగ్ధాతిభోజనమ్
వ్యాయామ మగ్ని సంతాప మతీసారీ వివర్జయేత్ ।

నల్లతుమ్మపట్ట 2వందల పలాలు. ఎనిమిది ద్రోణాల నీటిలో రెండు ద్రోణాలు మిగిలే
టట్టు కాచాలి. అది చల్లబడ్డతరవాత వడగట్టి కుండలో పోనేడి. అందులో 2వందల
పలాల బెల్లనూ, 16పలాల ఆరెపువ్వు, 2 పలాల పిప్పళ్ళూ, ఒక్కొక్కపలం
జాజికాయా, కంకోలనూ, దాల్చిన చెక్కా, వీలకులూ, ఆకుపత్రికనూ, నాగకేస
రాలూ, అవంగాలూ, మిరియాలూ మెత్తగా గుండకొట్టి అందులో కలిపి చీలయిచ్చి
నెల ఆయిన తరవాత తీసి వడబోసుకునేడి.

ఇది క్షయా, కుష్టా, అతిసారనూ, ప్రమేహాలూ, దగ్గునూ, వగర్నూ, గ్రహణీ
పోగొట్టుతుంది. అయితే, అతిసారరోగులు స్నాననూ, తలంటూ, నీటిలో దిగి
స్నానంచెయ్యడనూ విడిచిపెట్టాలి. గురుపదార్థాలూ, చమరుగల వస్తువులూ
తినరాదు. అతిగా భోజనమున్నూ చెయ్యగూడదు. కసరత్తు మానాలి. నిప్పుపెగకి
దూరంగా వుండాలి.

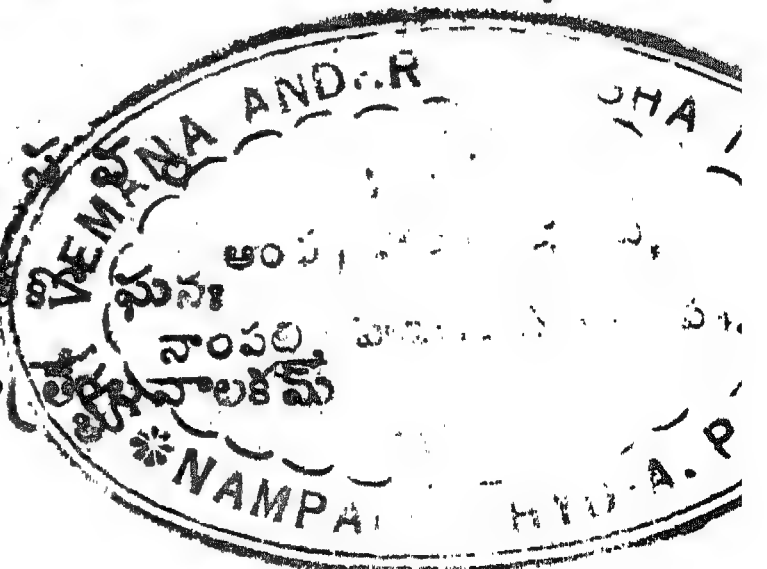
ఇందులో చెప్పిన నల్లతుమ్మపట్ట వేరుదీ పచ్చిదీ వేసుకోవాలి. అది మెత్తగా చితక
గొట్టాలి. రెట్టింపున్నూ వేసుకోవాలి.

ఒక పెద్దమనిషికి చిరకాలంగా కూలబాధ వుండి. దాని కాయన సోదాచప్పరించి
నీళ్ళు తాగేవారు. అయిదారు సంవత్సరాలుగా అలా జరుగుతోంది. ఆయనకు నేనీ
అరిష్టం రెండుమాసాలు వాడాను. పదిహేను దినాలకు కూల తగ్గింది. రెండు
మాసాలకు పూర్తిగా పోయింది. జాగ్రత్తకోసం మరోరెండుమాసాలు కూడా
యిదివాడాను.

కడుపునొప్పిలో వుండే అతిసారనూ, గ్రహణీ కూడా దీంతో అద్భుతంగా
తగ్గాయి.

౧౬ సి ప్ప ల్యా

పిప్పలీ మరిచం చవ్యం హరిద్రా చిత్రామణి
విడంగం క్రముకో లోధః పాతా ధాత్యూ

ఉచీరం చంద్రం కున్దం లవంగం తగరం తథా
 మాంసీ త్వగేలా వ్రతం చ త్రిశుగు ర్నా గ కేసరమ్
 ఏషా మృగహాన్ భాగాన్ సూక్ష్మచూర్ణీకృతాన్ శుభాన్
 జలద్రోణిర్వయే క్షిప్త్యా దద్యాద్గుడశిలాలతాయమ్
 పలాం దశ ధాతక్యా గ్రాక్షా వష్టిపలా భవేత్
 ఏతా న్యేకత్ర సంద్యోజ్య మృదో భాండే వివిక్షి పేత్
 జ్ఞాత్వా రసగతం సర్వం పాయయే దగ్ధ్యపేక్షయా
 క్షయం గుహ్యోకరం కార్యం గ్రహణీం పాండుతాం తథా
 అగ్నింసి వాశయే చీప్రం పిష్పల్యా ద్యాసవ స్త్వయమ్ ।

పిష్పశ్శు, మిరియాలు, చంద్రం, పసుపు, చిత్రమూలం, కుంగముత్తలు, సచ్చికోక,
 (ఎండినది) లొద్దుగుచెక్క, పొడ, ఉసిరికపప్పు, కూతురుబుడమ, కట్టివేరు, చందనం,
 చెంగల్మకోళ్లు, అవంగాలు, గ్రంథితాంబు, జటామాంసీ, జాబ్బిలిచెక్క, ఏలకులు,
 అపవత్రికయు, ప్రేంకణాలు, మొదలైనవి — ఇవి అరపలం చొప్పున మెత్తగా
 చూర్ణించేసి, అచూర్ణం నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో బాగా కలిపి, కెవండల పలాల
 బెల్లము, పది పలాల ఆరపుల్వా, 60 పలాల ద్రాక్షపండ్లూ కూడా అందులో కలిపి,
 చీల యిచ్చి నెల తరవాత తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది అగ్ని దీప్తి ననునదింవి వాడాలి. ఇది క్షయ, గుల్మాలూ, ఉదరాలూ,
 కార్యమూ (చిక్కిపోవడమూ) గ్రహణీ, పాండువు, మూలశక్తికలూ తగ్గిస్తుంది.
 క్వాసకాసలలో దీనిపని చాలా యుక్కువగా కనపడింది.

౧౭ ఖ ది రా రి ప్తం

ఖదిరన్య తులార్థం తు దేవదారు చ తత్సమమ్
 వాకుచీ ద్యాదశవరూ దార్బీ స్యా త్పూవింశతిః
 త్రిఫలా వింశతిపలా న్యప్రద్రోణేంభనః పచేత్
 కషాయే ద్రోణశేషే చ పూతే శీతే వివిక్షి పేత్
 తులాదగ్ధయం మూక్షికన్య తులై కా శర్కరా మతా
 ధాతక్యా వింశతిపలం కంకోలో నాగ కేసరమ్

జాతీఫలం అవం గైలా త్వ కృతాణి పృథక్పృథక్
 పూన్మితాని కృష్ణాయా దద్వా త్వలచతుష్టయమ్
 మృశిభాండే విసిక్తిష్వ మాసా దూర్ధ్వం పిబేత్తతః
 మహాకృష్ణాని హృక్రోగం పాండురోగార్బుదం తథా
 గుల్మం గ్రంథి క్రియాన్ కాసం తథా స్లిహోదరం జయేత్
 ఏష నై ఖదిరారిష్ట స్సర్వకుష్టనివారణః ।

చంద్రచేద 50పలాలు. దేవదారు 50పలాలు. బావంచాలు 12పలాలు. మానుపసుపు 20పలాలు. త్రిఫలాలు (మాదూ కలిపి) 20పలాలు. ఇవి మెత్తగా దంచి 16ద్రోణాల నీళ్ళలో వేసి 2ద్రోణాలు మిగిలేటట్లు కాచాలి. ఇది కల్లారిన తరవాత వడగట్టి కుండలో పోసి, అందులో 2వందల పలాల తేనె, నూరుపలాల చక్కెరా, 20పలాల ఆరెపువ్వు, కంకోలమూ, నాగకేసరాలూ, జాజికాయా, లవంగాలూ, ఏలకులూ, దాల్చినీచెక్కా, అకుపత్రికమూ, — ఇవి ఒక్కొక్క పలమూ, 4పలాల పిప్పళ్ళూ మెత్తగా దంచి అకషాయంలో కలిపేది. చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది కషాయం అష్టభాగావశేషం చెయ్యవలసిన అరిష్టం. ఇది వేసేకుండ నేతితో మూగివుండాలి. చంద్రచేద ఎంతి ముదిరితే అంతమంచిది.

ఇది మహాకుష్టురోగాలు అన్నీ తగ్గించేస్తుంది. వ్యాద్రోగాలూ, పాండురోగమూ, ఆర్బుదమూ, గుల్మాలూ, గ్రంథులూ, కృములూ, దగ్గులూ, స్లిహోదరమూ పోగొడుతుంది.

కుష్టువ్యాధులలో ఇది చాలా మంచి ఔషధం.

౧౮ బ లా రి ష్టం

బలాశ్వగంధయో గ్రాహ్యం పృథక్పలశతం శుభమ్
 చతుర్ద్రోణే జలే పక్త్వా ద్రోణ మేవావశేషయేత్
 శీతే తస్మిన్ రసే పూతే క్షిపే ద్గుడతులాత్రయమ్
 ధాతకీం షోడశపలాం పయస్యాం ద్విపలాంశికామ్
 పంచాంగులపలద్వంద్వం రాస్నా మేలాం ప్రసారిణీమ్
 దేవపుష్ప ముశీరం చ శ్వదంష్ట్రాం చ పలాంశికామ్

మానం భాండే స్థితస్త్యేష బలారిష్టో మహాఫలః
హంతుగ్రాన్ వాతజాన్ రోగాన్ బలపుష్ట్యగ్నివర్ధనః ।

బల నూరుపలాలు. పెన్నేరు నూరుపలాలు. ఇవిరెండూ మెత్తగా చితకగొట్టి ఎనిమిది ద్రోణాలలో కలిపి రెండుద్రోణాలు మిగిలేట్టు కాచి చల్లబడ్డతరవాత వడగట్టి కుండలో పోసి, అందులో, బెల్లం కిందలపలాలూ, ఆరెపువ్వు 16పలాలు, శీర కాకోలి 2పలాలు, అమదపుచెట్టువేరు 2పలాలు, సన్నరాన్న, ఏలకులు, ప్రసారిణి, లవంగాలు, వట్టివేరు, పల్లెరువేరు — ఇవి ఒక్కొక్క పలమూ మెత్తగా చూర్ణించి కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

బల అంటే బలాక్షటుంబానికి చెందిన ఏబల అయినా వాడవచ్చు నాలుగు బలలూ సమంగా గాని, ఎప్పుతక్కువగా కాని కలిపి అయినా వాడవచ్చును. వేళ్ళే వాడాలి. అది పచ్చిది అయితే రెట్టింపువేసుకోవాలి.

[ప్రక్షేప్యంలో చెప్పిన అమదపువేరు ఎందుడే వాడాలి.

ఇది సమస్తవాతవ్యాధులనూ తగ్గిస్తుంది. బలమూ, పుష్టి, అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది.

అమవాతవ్యాధిలో మహారోగరాజగుగ్గులతో కలిపివాడగా ఇది చాలా ఎక్కువ పనిచేసింది. ఒకమనిషి మిక్కిలిబీదవాడు పక్షవాతం వచ్చి పడిపోయాడు. ఉచితంగా చికిత్సచెయ్యవలసివచ్చింది. వాతగజాంకుశంతో కలిపి ఇది వాడగా అమనిషి లేచి తిరగగలిగాడు. క్రమంగా నాలుగుమాసాలకు అస్థిభవించింది. సుఖ్యం వాడమన్నాను గాని, కాలక్షేపం అయిపోతున్నందువల్లా, భాగ్య భిక్షాటనంచేసి తోషిస్తూ వుండడంవల్లా ఆ శధ్ధచేశాడు. అలాగే తిరుగుతూ తరవాత అయినారేళ్ళకు వయస్సుకూడా ఎక్కువ అయి చెచ్చిపోయాడు.

మరికొందరికి వాడడంలో ఇది యింకా అనేకవాతవ్యాధులలోకూడా మంచి గుణం యిచ్చింది. నరాంకు సత్తువ కలిగించడంలో యిది చాలా అద్భుతమైన పని చేసింది.

గ్లా అ శ్వ గ ం ధా రి వ్త ం

తులార్థం చాశ్వగంధాయా మునల్యాః పలవింశతిః
మఃజిష్ఠాయా హరీతక్యా రజనో ర్మధుకన్య చ
రాన్నావిదారీపార్థానాం ముస్తకత్రివృతో రపి

భాగాన్ దశకలాన్ దద్యా దనంతాశ్యామయో నైధా
చందనద్వితీయస్యాపి వచాయా శ్చిత్రకస్య చ
భాగా నష్టపలాన్ తుణ్ణా నష్టద్రోణేభనః పచేత్
ద్రోణశేషే కషాయేస్కిన్ పూతే శీతే ప్రదాపయేత్
ధాతశ్యా షోడశపలం మూక్షికస్య తులాద్వయమ్
వ్యోషస్య ద్విపలం చాపి త్రిజాతకచతుష్పలమ్
చతుష్పలం ప్రియంగో శ్చ ద్విపలం నాగ కేశరమ్
మూసా దూర్ధ్వం పిబే దేనం పలార్థపరిమాణతః
మూర్ఛా మపస్సృతిం శోషం ఉన్మాద మపి దారుణమ్
కార్యమర్కాంసి మందత్వ మగ్నే ర్వాతభవా గదాన్
అశ్వగంధా ద్యుష్ణోయం వీతో హన్యా దనంశయమ్ ।

పెన్నేగు 50పలాలు. నేలకాడి 20పలాలు. మంజిష్ఠా, కరకవాయిపూ, పసుపూ, మానుపసుపూ, యష్టిమధుకమూ, సన్నరాస్తా, నేలగుమ్మదూ, తెల్లమద్దిపట్టా, తుంగముస్తలూ, తెగడా, — ఇవి ఒక్కొక్కటి పదిసిపలాలు. నుగంధి 16పలాలు. రక్తచందనమూ, చందనమూ, వసా, చిత్రమూలమూ — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసి పలాలు, ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి 16ద్రోణాల నీటిలో కలిపి 2ద్రోణాలు మిగితేటట్టు కాచి చల్లబడ్డతరువాత వడగట్టి కుండలో పోనేది. అందులో తేనె 2వందలపలాలు చేర్చాలి. ఆరెళువ్య 16పలాలూ, సొంటి రెండుపలాలూ, పిప్పళ్ళు రెండుపలాలూ, మిరియాల రెండుపలాలూ, దాల్చిన చెక్క ఏలకులు — ఆకుపత్రికం — ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసిపలాలూ, ప్రేంకణాలు 4పలాలూ, నాగకేశరాలు రెండు పలాలూ — ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి అకషాయంలో కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక తీసి వడబోసి జాగ్రత్త చేసుకునేది.

ఇది అష్టభాగావశేషం చెయ్యవలసిన అరిష్టం.

ఇది మూర్ఛలూ, అపస్మారమూ, శోష, ఉన్మాదమూ, కార్యమూ (చిక్కి పోవడమూ), మూలశంకలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, వాతవ్యాధులూ పోగొట్టుతుంది.

అనంత, శ్యామ — ఇవి నుగంధిలో భేదాలు. కనక నుగంధి 16 పలాలు వేసు శోషం వృద్ధశైద్యసంప్రదాయం.

అందే వదా ర్వే రిష్టం

దేవదారు తులార్థం చ వానాయాః పరివింశతిః
 మంజిష్ఠేంద్రయవా దంతీ తగరం రజనీర్ద్యయమ్
 రాన్నా కృమిఘ్నం ముస్తం చ శరీషం ఖదిర్జాన్జనౌ
 భాగాన్ దశపలాన్ దద్యా ద్యమాన్యా వత్స్యిన్య చ
 చందనస్య గుడూచ్యా శ్చ రోహిణ్యా శ్చిత్రకస్య చ
 భాగా నష్టపలా నేతా నష్టద్రోణేభనః షచేత్
 ద్రోణశేషే కషాయే చ పూతే శీతే వ్రదాదేత్
 ధాతక్యా ష్టాదశపలం మాక్షిన్య తులార్థమ్
 వ్యోమస్య ద్విపలం దద్యా త్రిజాతః చతుష్పలమ్
 చతుష్పలం ప్రియంగో శ్చ ద్విపలం వాగ కేసరీన్
 సర్వా జ్యేతాని సంచూర్ణ్య ఘృతభాదే నిధావయేత్
 మానా దూర్ణ్యం పిబే దేనం వ్రమేహం హంతి దుస్తరమ్
 వాతరోగగ్రహణ్యగ్నోమూత్రకృచ్ఛాణి వాశయేత్
 దేవదార్యాదికోరిష్టో దద్రుక్షుప్తవినాశనః ।

దేవదారు 50పలాలు. అడ్డసరపు పట్ట (పచ్చిడి) 20పలాలు, మంజిష్ఠా, కొడిశపాల
 విత్తులూ, నేపాళపువేరూ, గ్రంధితగతమూ, పసుపూ, మానుపసుపూ, సన్ని రాన్నా,
 వాయువిడంగాలూ, తుంగముస్తలూ. ఓరిసెనపట్టా, చంద్రచేవా, తెల్లమద్దిపట్టా —
 ఇవి ఒక్కొక్కటి పతేసిపలాలు. వామూ, కొడిశచెక్కా, చందనమూ, తిప్పతీగే,
 కటుకరోహిణీ, చిత్రమూలమూ, — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసిపలాలు. ఇవన్నీ
 మెత్తగా చితకగొట్టి పదహారు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి రెండు ద్రోణాలు మిగిలేటట్టు
 కాచి చల్లారిన తరువాత పడగట్టి కుండలో పోసి, తేనె కివందల పలాలు చేర్చి,
 ఆరెవువ్వు 16పలాలు, సొంటి రెండుపలాలు, పిచ్చుళ్ళు రెండుపలాలు, మిరియూలు
 రెండుపలాలు, దాల్చినీచెక్క 4పలాలు, వీలకులు 4పలాలు, అకుపత్రికం 4పలాలు.
 ప్రేంకణాలు 4పలాలు, వాగకేసరాలు 2పలాలు — ఇవన్నీ మెత్తగా కొట్టి అందులో
 కలిపి చీలయిచ్చి ఒక్క నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది ప్రమేహం పోగొడుతుంది. , నాతరొగాలా, గ్రహణీ, మూలశంకలా, మాత్రకృచ్చా)లూ తగ్గిస్తుంది. దుద్దుర్లు కుష్టు పోగొడుతుంది.

అం చ.ం ద నా స వం

(అవయోగమున్నూ చూసేది)

చందనం వాలకం మున్నం గంభారీం నీలముత్పలమ్
 ప్రియంగుం వద్భకం లోధం మంజిష్ఠాం రక్తచందనమ్
 సాతాం కిరాతితిక్తం చ న్యగ్రోధం పిప్పలం శటీమ్
 పర్పట మధుకం రాస్నాం పటోలం కాంచనారకమ్
 ఆమ్రత్సీచం మోచరనం ప్రత్యేకం పలమాశ్రకమ్
 ధాశకీం షోడశపలాం బ్రాక్షాయాః పలవింశతిమ్
 జలద్రోణ్యయే క్షిప్త్యా శర్కరాయా స్తులా తథా
 గుడస్వార్థతూలాం చాపి మాసం భాండే నిధాపయేత్
 చందనానవ ఇశ్యేష శుక్ర మేహవిశాశకృత్
 బలఘ్నికరో వృద్ధ్యో వహ్నిసందీపనః పరః
 అభిష్యం ద్యతితీక్ష్ణం చ పానాన్నం వహ్నిసూర్యయోః
 సంతాపం స్త్రీప్రసక్తిం చ వేగరోధం వ్రజాగరమ్
 క్రోధం శోకం దివానిద్రాం లంఘనం చాతిదంతనమ్
 అత్యాలస్య మసత్సంగం శుక్రమేహీ వివర్జయేత్
 సుపాచ్యం శుక్రకృచ్చాన్నం సత్సంసక్తి శ్చ సత్కథా
 శాంతిగ్రంథ స్యాధ్యాయనం హితా న్యత్రేశచింతనమ్ ।

చందనం, కరువేరు, తుంగముస్తా, పెగుమ్మడు, నల్లకలువ, ప్రేంకణాలు, పద్మ
 కాష్ఠం, లొద్దుగుచెక్క, మంజిష్ఠ, రక్తచందనం, సాత, నేలవేము, మర్రిపట్ట, రావి
 పట్ట, కచ్చారాల, పర్పటకం, యష్టిమధుకం, సన్నరాస్న, చేదుపొట్ట, దేవకాంచన
 పట్ట, మామిడిపట్ట, బూరుగుజిగురు — ఇవి ఒక్కొక్క పలం. ఆరెపువ్వు 16
 పలాలు బ్రాక్షపండు 20పలాలు ఇవన్నీ మెత్తగాదంచి వాలగుద్రోణాలనీళ్ళలో

బాగా కలపాలి. తరవాత, అందులో మారుపల్లాల చక్కెరా, 50పలాల బెల్లమూ కలపాలి. తరవాత, చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇందులో మర్రిపట్ట, రావిపట్ట, మామడిపట్ట మొదలైనవి కూడా బాగా యెండి నవే వెయ్యాలి. పచ్చివి వెయ్యగూడదు. బెల్లమూ, చక్కెరా బాగా కలిసిపోయే టట్టున్నా చెయ్యాలి.

ఇది శుక్లమేహం పొగొట్టుతుంది. బలమూ, పుష్టి కలిగిస్తుంది. హృదయానికి బలంచేస్తుంది. అగ్ని దీప్తిస్తే కలిగిస్తుంది.

అయితే, శుక్రమేహంనో బాధపడుతున్న మనిషి కఫం తెంచే వస్తువులూ, వేడి చేసే వస్తువులూ భుజించగూడదు. అలాంటి పానీయాలున్నూ త్రుచ్చుకోగూడదు. నిప్పుసెగా, ఎండవేడి తగలనిచ్చుకోరాదు. స్త్రీలనో విలాసంగా సంచరించగూడదు. మలమూత్రదుల వేగాలు నిరోధించగూడదు. రాత్రి మేలకోరాదు. శ్రోధమూ, శోకమూ ఇవి వర్జించాలి. పగలు నిద్రపోగూడదు. ఉపవాసం చెయ్యగూడదు. అతిగా ఆలోచిస్తూ కూచోరాదు. ఏపనిలోనూ ఆలస్యం పనికిరాదు. చెడ్డమనుష్యులతో సహవాసంచెయ్యరాదు. చక్కగా వుడికినదీ, శుక్రస్పృగ్ధ చేసేదీ మాత్రమే ఆహారం పుచ్చుకోవాలి. సజ్జనులతోనే సహవాసం చెయ్యాలి. సత్కీర్తన చడవాలి. కామోద్రేకం కలిగించేవి చదవగూడదు. తత్వగ్రంథాలే చూడాలి. ఈశ్వరప్రార్థనమున్నూ చేసుకుంటూ వుండాలి.

ఈవ్యాధిలో లేకమూ ఉద్రేకం కలగకూడదు. అందుకోసమే యానియమ నిషేధాలు. ఇవన్నీ తోగానికే కాని ఔషధానికి కావు. ఉద్రేకం కలిగే ఆహారవిహారాదులు మానకపోతే ఔషధాలు పుచ్చుకున్న ప్రయోజనం వుండదు.

౨౨ శారిబాద్యాసవం

శారిబాం ముస్తకం లోద్రం న్యగ్రోధం పిప్పలం శటీమ్
అనంతాం పద్మకం వాలం పాఠాం ధాత్రీం గుడూచికామ్
ఉశీరం చందనద్వంద్వం యమానీం కటురోహిణీమ్
వత్ర మేలాద్వయం కుష్ఠం న్వర్ణపత్రీం హరీతకీమ్
ఏషాం చతుష్పలాన్ భాగాన్ సూక్ష్మచూర్ణీకృతాన్ శుభాన్
జలద్రోణద్వయే క్షిప్త్వా దద్యాద్గుడతులాత్రయమ్
పలాని దశ ధాతక్యా ద్రాక్షాం షష్టిపలాం తథా

మానం సంస్థాపయే ద్భాండే సంవృతే మృణ్మయే శుభే
 శారిఖాద్యాసవ స్వాస్య పానా స్నేహం శ్చ వింశతిః
 శరావికాదయ స్సర్వా పిటకా స్తక్ష్మాతా శ్చ యాః
 ఔషదఃశికరోగా శ్చ వాతరక్తం భగందరమ్
 సర్వ ఏతే శమం యాంతి వ్యాధయో నాశ్ర సశయః
 పాన మన్న మభిష్యంది రూక్షం తీక్ష్ణం చ గుర్జ-మ్
 వేగరోధం వ్యనాయ శ్చ వ్యాఘ్రామం నిశి జాగరమ్
 సురాం సుతీక్ష్ణాం నాత్యం చ కలాంకుం చ రసోనకమ్
 త్యజే త్సూర్యాగ్ని సంతాపం ప్రమేహపిటకాక్షరః ॥

సుగంధి, తుంగముస్తలు, లొద్దుగుచెక్క, మర్రిపట్ట, గావిపట్ట, కమ్మారాలు, సుగంధి, పద్మకావ్యం, కురుజేరు, పాత, ఉసిరికపప్పు, తిప్పతీగ, వట్టిజేరు, చందనం, రక్త చందనం, వాము, కటుకరోహిణి, అసుపత్రికం, ఏలకులు, పెద్దయేలకులు, చెంగల్వి కోమ్మ, సునాముభీతి, కరకవొలుపు — ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి పలాలు. ఇతన్నీ మెత్తగా చూర్చించి నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలోకలిపి కుండలోపోసేది. అందులో మూడునందల పలాల బెల్లమూ, పదిపలాల ఆరెపువ్వు, అరవైపలాల ద్రాక్షపండ్ల మెత్తగా కొట్టి అందులో కలిపెయ్యాలి. తిరవాతి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇందులో మర్రిపట్ట గగైరా లన్నీ ఎదువే వాడాలి. తిప్పతీగ ఎదుదే వెయ్యాలి. సుగంధి రెండుచోట్ల చెప్పడం త్యగుణాకోసం.

ఇవి ఇరవైప్రమేహాలూ తగ్గిస్తుంది. ఔషదంశిక (సుఖ) కోగాలూ. వాతరక్తమూ, భగందరాలూ తగ్గిస్తుంది. ప్రమేహపిటకలు పోగొడుతుంది.

అసుభవంతో మధుమూత్రరోగులకూ, శవాయివ్యాధిగలవారికీ, కురుపులూ, చిడుమూ, గజ్జీకలవారికీ, ఋతుక్రమం సరిగా లేని స్త్రీలకూ, కునుమవ్యాధిగల స్త్రీలకూ వాడగా చాలా గొప్పపనిచేసింది. జరాయుదోషాలు తగ్గించింది. నూలికలలో చాలాపనిచేసింది. రక్తశుద్ధిచెయ్యడంలో చాలా అద్భుతంగా పనిచేసింది.

అయితే, ప్రమేహవ్యాధిగలవారూ, ప్రమేహపిటకలు గలవారూ, కఫంపెంచేవీ, త్వరగా జీర్ణం కానివీ, రూక్షమైనవీ, వడిచేసేవీ అహారపానాలు పుచ్చుకోగూడదు. మలమూత్రాదుల వేగం నిరోధించరాదు, రాత్రి జాగరణం చెయ్యగూడదు.

సంభోగమూ, కసరత్తూ పనికిరావు. తీక్షణమైన బ్రాహ్మీ, సారా మొదలైన వాద్యాలు ముట్టగూడదు. చేపలు తినగూడదు. నీరుల్లి, వెల్లుల్లి వాడగూడదు. నిప్పునెండా, ఎండ వేడిమి తగలనిచ్చుకోరాదు.

ఈ పయాల చాలా శ్రద్ధగా అచరించాలి.

౨౩ అ శో కా రి ష్టం

అశోకస్య తల మేకాం చతుర్దోనే జతే పఞ్చత్
వాద శేషే రసే పూతే శీతే పలశతద్వయమ్
దద్యా ద్దుడస్య, ధాతక్యాః పలపోడశికం మతమ్
అజాజీం ముస్తకం శుంతీం, దార్వ్యత్పలఫలత్రికమ్
ఆమ్రాస్థి జీరకం వాసాం చందనం చ వినిక్షిపేత్
చూర్ణయిత్వా పలాంశేన తపోభాంజీ నిధాపయేత్
మాసా దూర్ధ్వం చ పీత్వైన మన్మథరక్షణం జయేత్
జ్వరం చ రక్తపిత్తారోగ్య మందాగ్నిత్వ మరోచకమ్
మేహశోధారుచిహర స్వశోకాఽష్టనంజితః ॥

అశోక చెక్క నూరుపలాలు మెత్తిగా చితికగొట్టి ఎనిమిదిద్రోణాల నీటిలో వేసి రెండు ద్రోణాలు మిగిలేటట్టు కాచి చల్లబడ్డ తరవాత వడగట్టి కుండలో పోసేసి. అందులో 2వందలపలాల బెల్లమూ, 16 పలాల ఆరెపువ్వు, జీలకర్రా, తుంగముస్తలూ, సొంటి, మానుపసుపూ, నల్లకలవపువ్వు, కరకవొలుపూ, తాడికాయబెండూ, ఉసిరికపప్పు, మామిడి పెంకలోని జీడి, జీలకర్రా, అడ్డూరపురట్టా, చందనమూ — ఇవి ఒక్కొక్క పలమూ మెత్తిగా చూర్ణించి అందులో కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక వడగట్టుకునేది.

ఇది స్త్రీలకు సంభవించే ఎర్రకుసుమా, తెల్లకుసుమా తగ్గించేస్తుంది. జ్వరమూ, రక్తపిత్తమూ, మూలకాశలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, అరోచకమూ, ప్రమేహశోధా పోగొడుతుంది.

నాఅనభవంలో మలబారు అశోక చెక్క చాలామంచిది.

౨౪ జీర్ణకాద్యరిష్టం

జీరకస్య తులాన్యన్యం చతుర్దోణజలే పచేత్
 ద్రోణశేషే యి పే త్రత్ర తులాత్రయమితం గుడమ్
 ధాతకీః షోడశపలాం శుంఠీం చ ద్విపలోన్మితామ్
 జాతీఫలం ముస్తకం చ చాతుర్జాతం యమాసకామ్
 కక్కోలం దేవపుష్పం చ పలమానేన నిక్షి కేత్
 మాసం సాస్థాపయే ద్భాండే మృత్తికావరిరిక్కితే
 తతః కల్కాన్ విగ్ధ్వాత్య పాయయే త్న ర్షమాత్రగా
 అరిష్టో జీరకా ద్యోయం నిహన్యా త్సూతికామయా
 గ్రహణీ మతిసారం చ తథా వహ్నే శ్చ నై క్షతిమ్ ॥

ఇందువందల పలాల జీలకర మెత్తగా చూర్ణించి. అది యెనిమిది ద్రోణాల నీళ్ళలో
 రిపి, రెండు ద్రోణాలు మిగిలేటట్టు కాచి, చల్లబడ్డతరువాత వడగట్టి గుండలో వాసేట
 వాత, అందులో. పిందలపలాల బెల్లమూ, 16 పలాల తరపువూ, ముస్తకం
 టి, జాజికాయా, తుంగముస్తలూ, దాల్చిన చెక్క, నిలకులూ, అనుష్కరికమూ,
 కేసరాలూ, వామూ, కంకోలమూ, అవంగాలూ — ఇవి ఒక్కొక్క పలమూ
 త్రగా చూర్ణించి కలిపి చీలయిచ్చి వెలగడిచాక నీని వడబోసుకునేది.

ఇది సూతికావ్యాధులలో గొప్పపనిచేస్తుంది. గ్రహణీ అతిసారమూ వృద్ధివిధిమ.
 లి వృద్ధిచేస్తుంది.

స్నానం అయిన తరవాత, బాలెంతలకు. ఇది భోజనానంతరం అరెన్దోష్టు
 ప్పన యిస్తే బలమూ పుష్టి త్వరగా కలుగుతాయి. ఏజల్వూ రుచి. దానిన
 లో చాలా మందికి ఇలాంటి ఫలితాలు కలిగాయి.

౨౫ శిరీషారిష్టం

పచేత్ తులార్థం ద్విద్రోణే శిరీషన్య జలే మగ్న
 పాదశేషే కషాయేస్మిన్ యి పే ద్గుడతులాద్వయన్
 కృష్ణా క్రియంగు కుష్ఠేలా నీలిని నాగకేనరన్

రజన్యో పలమూనేన దద్యా దత్ర చ నాగరమ్

మాసా దూర్ధ్యం జాతరసం యథామాత్రం ప్రయోజయేత్

శిరీషారిష్ట ఇత్యేష విషచ్యాపస్వినాశనః ॥

దిరిసెన పట్ట 50 పలాలు మెత్తగా చితకకొట్టి నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి, ఒక ద్రోణం మిగిలేట్టు కాచి చల్లారిన పిదప వడగట్టి కుండలో పోసేది. తరవాత, అందులో రెండుగుండల పలాల బెల్లనూ, పిప్పళ్ళూ, ప్రేంకణాలూ, చెంగల్వకొమ్మలూ, ఏలకులూ నీలివేళ్ళూ, నాగకేసరాలూ పసుపూ, మానుపసుపూ, సొంటి — ఇవి ఒక్కొక్కపలమూ మెత్తగా దంచి కలిపి చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వశబోసు కునేది.

దిరిశెనచెక్క పచ్చిది వెయ్యడం మంచది. పచ్చిది అయితే కట్టింపుకేసుకోవాలి.

ఇది సకలవిషాలూ విరిచేస్తుంది. ఏవిషం జీల్లించినవారి కయినా ఇది అమృతం కంటే యెక్కువగా పనిచేస్తుంది.

౨౬ సా ర స్వ తా రి ష్టం

సమూలపత్రశాఖాయా బ్రాహ్మ్య బ్రాహ్మముహూర్తకే

గృహీత్వా వింశతివలం పుష్యయోగే శతావరీ

విదారీకాథయోశీరాణ్యద్రికం చ తథా మిశిః

పంచ పంచ పలా న్యేషాం జలద్రోణే పచే ద్భషక్

వాదావశేషే విస్రావ్య రసం వస్త్రేణ గాలయేత్

మాక్షికన్య దశవలం సితాయాః పంచవింశతిః

ధాతీకీ పంచపలికా కేణుకా త్రివృతా కణా

దేవపుష్పం వచా కుష్టం నాజగంధా విభీతకీ

అమ్మతైలా విడంగం త్వక్ప్రత్యేకం కర్షనమ్మిశమ్

క్వాథే తస్మిన్ సమస్తాని సమాక్షిప్య ప్రయత్నితః

స్వర్ణకుంభే నిదధ్యా ద్యా సవే మృచ్ఛాజనేపి నా

స్వర్ణప్రతసుపత్రం చ క్షిప్త్యాస్మిక్ కర్షనమ్మితమ్

మాసా జ్ఞాతరసం దృష్ట్వా హేమపత్రే క్షయంగతే
 వాససా చ పరిశ్రాన్య స్థాపయే ద్ధృతభాజనే
 సారస్వతాభిధోరిష్ట ఏషోమ్మతసమః పురా
 శిష్యాణా ముపకారార్థం ధన్వంతరీవన్మతః
 ఆయుర్వీర్యం ధృతిః మేధాం బలం శాంతిం వివర్ధయేత్
 నాగ్నిశుద్ధికరో హృద్యో రసాయనవర స్సృతః
 శాలకానాం చ యూనాం చ కృద్ధానాం చ హితస్సదా
 నః నారీహితో నిత్యం వరమోజస్కరో మాతః
 వారయే త్వీరకార్కశ్యం తథా చాస్పష్టభాషణమ్
 స్వరం వరభృత స్యేవ జనదోహే సేవనా తృదా
 రజోదోషేణ దుష్టానాం యోషితాం శుక్రనోషిణాం
 పుంసాం చాపి శుభకరః సర్వదోషహరో నుతః
 అత్యధ్యక్షునగీతాదిక్షీణస్సృతిబలా నరాః
 లభంతే చిత్తసంతోషం స్మృతిం చాస్య నిషేవణాత్
 పయసా సహ పాతవ్యోరిష్టోయం శాణమానతః
 మాసాభ్యాం రోగహృచ్చాయం శరదా సర్వసిద్ధిదః
 అకాలమృత్యో ర్హరణే యదీచ్ఛా
 నారీప్రియత్వం యది వాఽచితం స్యాత్
 వాక్చుద్ధైర్యస్సృతిలబ్ధి రిష్టా
 నిషేవ్యతాం తర్హ్యమృతం భవద్భిః ॥

ఈయోగంలో ప్రధానద్రవ్యం సరస్వతీతిగ. అది సమూలంగా పచ్చిది 40పలాలు.
 పిల్లిలేగలూ, నేలగుమ్మదూ, కరకవొలుపూ, వట్టివేళ్ళూ, అల్లమూ, జంటామాంసీ.
 ఇవి ఒక్కొక్కటి అయిదేసి పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా కొట్టి సరస్వతీతిగతో కలిపి
 రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలోవేసి అరద్రోణం మిగిలేటట్టు కాచి చల్లాతిన తరవాత
 వడగట్టి కుండలో పోసేది. తరవాత అకషాయంలో పదిపలాల తేనె, కలకండ 25
 పలాలు, అయిదుపలాల అరెపువ్వు, కేణుకలూ, లేగడా, పిప్పళ్ళూ, లవంగాలూ,

వసా, చెంగల్యకోష్ఠా, వెన్నునూ, తాడికాయబెరదూ, అప్పటిగే, ఏలకులూ, వాయు విడంగలూ. దాల్చినీచెక్కా — ఇవి ఒక్కొక్క కర్మము మెత్తగా చూర్చించి కలిపి చీలి యిచ్చేది.

ఈకషాయము, యీప్రక్షేప్యము బంగారపుపాత్రలో పోసి చీలయివ్వాలి. అది సాధ్యం కాకపోతే మట్టికుండలో నేపానా చీలయివ్వవచ్చు అయితే, మట్టి కుండలో పోసేపక్షంలో కర్మం యెత్తు మేలిమిబంగారం పల్పనిరేకు చేయించి అందులో వెయ్యాలి. ఒక్క నెలకి ఇది తయారవుతుంది. అప్పటికి బంగారపురేకు కరిగిపోతుంది. అప్పుడది గుడ్డతో వడబోసి నేతితో మోగిన పాత్రలో జాగ్రత్తచేసుకునేది.

సరస్వతీతీగ యెప్పుడూ పచ్చిదే వేసుకోవాలి. పిల్లితేగలున్నూ పచ్చివే వెయ్యాలి; కాని పిల్లితేగలకు మాత్రం ద్వీగుణం అక్కరలేదు. సరస్వతీతీగ మాత్రం యిరవై పలాలకూ మరో యిరవైపలాలు చేర్చి వేసుకోవాలి. నేను మేలిమిబంగారపు రేకు వేకాను ; గాని అది యెప్పుడూ కరిగిపోలేదు. కరగకపోయినా ఔషధానికి బంగారపు గుణం సక్రమిస్తుం దనే నానమ్మకం. బంగారపుపాత్రలో పోసి చీలయిస్తే బంగారపు రేకు వెయ్యవక్కరలేదు. అపాత్ర కరగకపోయినా దానిగుణం అంటుతుం దనే ధన్వంతరి నిశ్చయం అయివుంటుంది. పైగా, బంగారపు రేకు కరగకపోయినా యిది చాలా పని చెయ్యనేచేసింది.

నిజంగా, యీసారస్వతారీప్తం అమృతం అనే చెప్పాలి. తన శిష్యులకు ఉపకారం చెయ్యదలిచి ఇది ధన్వంతరి కల్పించిన యోగం.

ఇది ఆయుర్దాయం వృద్ధిచేస్తుంది. బలపరాక్రమాలూ. ధైర్యమూ. మేధాశక్తి, కారతీ, వర్చస్సు వృద్ధిచేస్తుంది. ఇది గొప్ప రసాయనం. వాక్కుద్ధి కలిగిస్తుంది. బాలకులకూ, యువకులకూ, వృద్ధులకూ కూడా ఇది చాలా మేలుచేస్తుంది. స్త్రీలకూ పురుషులకూ కూడా ఇది సమానంగా ఓజోవృద్ధిచేస్తుంది. మరిస్తే యిది స్వరాశి గల కర్మశత్రుమూ, ముద్దమాటలూ పోగొడుతుంది. కోకిలస్వరంవంటి స్వరం కలిగిస్తుంది. స్త్రీల రజోదోషమూ, పురుషుల శుక్రదోషాలూ హరిస్తుంది. మిక్కిలి చదవవంపల్లా, వాడడంపల్లా డీజించిన జ్ఞాపకశక్తి మళ్ళీ వృద్ధిచేస్తుంది. ఇది పాలతో కలిపి సేవించాలి. ఇది రెండుమాసాలు పుచ్చుకుంటే సకలరోగాలూ తగ్గిపోతాయి. ఒక్కసంవత్సరం విడివకుండా పుచ్చుకుంటే సర్వసిద్ధులూ కలుగుతాయి.

అకాలవృశ్యువు పోవా లన్నా, స్త్రీల ప్రీతి సంపాదించుకోవా లన్నా, వాక్కుద్ధి, ధైర్యమూ, జ్ఞాపకశక్తి హెచ్చుకావా లన్నా అమృతమే అనతగ్గ యిది సేవించేది.

నేనిది చాలామందికి వాడాను. సారేతానికి పుచ్చుకున్నాను. కాని పాలకు బదులు
నీళ్ళేవాడాను. బాగా పనిచేసింది పాలతో మాత్రం వాడిచూడలేదు. పాలతో
పుచ్చుకుంటే యింకా యెక్కువ పనిచేస్తుంది ననడానికి సందేహం లేదు. పాలు
మంచివి దొరకకపోతే మాత్రం మంచి నీళ్ళే మంచిది.

౨౭ ద శ మూ లా రి ప్తం

పక్ష్యా బృహత్యై గోకంఠో బిశ్వామంధనోరభుః
పాటణా కాశ్మరీ చేతి దశమూల మిసోచ్యతే
దిశమూలాని కుర్వీత భాగైః పంచపలైః పృథక్
పంచవింశత్పలం కుర్యాచ్చిత్రకం పౌష్కరం తథా
కుర్యాద్వింశత్పలం లోద్రం గుడూచీ తత్సమా భవేత్
పలైః షోడశభి ర్ధాత్రీ రవిసంస్థై ర్దురాలభా
భదిరో బీజసారం చ పథ్యా చేతి పృథక్పలైః
అష్టాభి ర్దుణితైః కష్టం మంజిష్ఠా దేవదారు చ
విడంగం మధుకం భార్గీ కపిత్థోక్షుః పునర్ణవా
చవ్యం మాంసీ ప్రియంగు శ్చ శారిబా కృష్ణజీరకమ్
త్రివృతా రేణుకం రాస్నా పిప్పలీ క్రిమిక శృటి
హరిద్రా శతపుష్పా చ పన్నకం నాగ కేసరమ్
ముస్త మింద్రయవ శృంగీ జీవకర్షభకా తథా
మేదా చాన్యా మహామేదా కాకోత్యా ఋద్ధిపృద్ధి కే
కుర్యాత్పృథక్ ద్విపలికాన్ పచే దప్తగుణే జలే
చతుర్థాంశశృతం నీత్వా మృద్భాండే సన్నిధాపయేత్
తతః షష్టిపలాం గ్రాహం పచేన్నీకే చతుర్దుణే
త్రిపాదశేషం శీతం చ పూర్వక్వాధే శృతం క్షిపేత్
ద్వాత్రింశత్పలికం క్షాద్రం దద్యాద్గుడచతుశృతమ్
త్రింశత్పలాని ధాతక్యాః కక్కోలం జలచందనమ్

జాతీఫలం లవంగం చ త్వగేలా పిత్ర కేసరమ్
 పిప్పలీ చేతి సంచూర్ణ్య భాగై ద్విపత్తికైః పృథక్
 శాణమూత్రాం చ కస్తూరీం నర్మ మేకత్ర సత్త్వి కేత్
 భూమా నిఖనయే ద్భాగైః శాత్రుసం పిబేత్
 కతకస్య ఫలం క్షిప్త్యా రసం సర్కలతాం నయేత్
 గ్రహణీ మరుచిం శూలం శ్వాసకాసభగందరాన్
 వాతవ్యాధిం క్షయం ఛర్దిం పాంశురోగం చ కామలామ్
 కుష్ఠా న్యర్భా సి మేహం శ్చ మందాగ్ని ముదగాణి చ
 శర్కరా మశ్మరీ మూత్రచ్ఛ్రుచ్చి ధాతుక్షయం జచేత్
 కృశానాం పుష్టిజనో వంధ్యానాం పుత్రదః పరమ్
 అరిష్టో దశమూలాఖ్య స్తేజశ్శక్రబలప్రదః ।

శాలిపత్తి, పృశ్నిపత్తి, వాకుడు, నేలములక, పల్లెరు, మారేడు, దుండిగం, పెగుమ్మడి, కలిగొట్టు, తక్కిల — ఇవి దశమూలాలు. వీటివేళ్ళు ఒక్కొక్కటి అయిదేసి పలాలు. చిత్రమూలమూ, పుష్కరమూలమూ ఒక్కొక్కటి 25పలాలు. లాద్దుగు చెక్క 20పలాలు. తిప్పతీగ 20పలాలు. ఉసిరిక వొలుపు 16పలాలు. దూలగొండివేళ్ళు, 12పలాలు, చండ్రచేర, వాయువిశంగాలు, కరకవొలుపు — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసిపలాలు. చెంగల్వకోష్ఠు, మంజిష్ఠ, దేవదారు, వాయువిడంగాలు. యష్టి మధుకం, గంటుభారంగి, వెలగ, తాడికాసువొలుపు, గలిజేరు, చవ్యం. జటామాంసి, ప్రేంకణాలు, సుగంధి, నల్లజీలకర్ర, తెగడ, రేణుకలు. సన్నరాన్న, పిప్పళ్ళు, కచ్చి పోకచూరు, కచ్చితాలు, పసుపు, సదాప, పద్మకాష్ఠం, నాగకేసరాలు, తుంగ ముస్తలు, కొడిశపాలవిత్తులు, కత్కాటకశృంగి, జీవకం, ఋషభకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, కీరకాకోలి, ఋద్ధి, వృద్ధి — ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసిపలాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా చితకగొట్టి 16ద్రోణాల నీళ్ళలో నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి చల్లారిన తరువాత వడగట్టి ఒక కుండలో పోసేది.

60పలాల ద్రాక్షపండ్లు మెత్తగా చితకగొట్టి 240పలాల నీళ్ళలో కలిపి మూడు వంతులు మిగిలేట్టు కాచి చల్లారిన తరువాత వడగట్టి పైకషాసుంలో కలుపుకునేది, అందులో 32పలాల తేనె, 4వందల పలాల బెల్లమూ, కలపాలి. 30పలాల ఆరె పువ్వు, కంకోలమూ, కరువేమూ, చందనమూ, జాజికాయూ, లవంగాలూ, దాల్చిన

చెక్క, ఏలకులూ, ఆకుపత్రికమూ, స్వగోళేశరాలూ, పిప్పళ్ళూ — ఇవి ఒక్కొక్కటి
రెండేసిపలాలు మెత్తగా చూర్చి చి యీ మార్లమున్ను ఆక పామంలొకలపాలి.
అరతులం కస్తూరికూడా కలిపి చీలయిచ్చి భూమిలో పాతిపెట్టి నెలగడిచాక తీసి
వడబోసి ఇంకా పు కామల జిగురు కలిపి కూడా వడగట్టి జాగ్రత్త చేసుకునేది.

ఇది గ్రహణీ, ఆరుచీ, శుక్రగర్భా, దగ్ధా, భగందరాలూ, వాతవ్యాధులూ,
క్షయ, ఛర్ది, పాండురోగమూ, కామెర్లూ, కుష్టురోగమూ, మూలశంకలూ,
ప్రమేహాలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, ఉదరవ్యాధులూ, మూత్రశర్కరా, మూత్రాశ్మరీ,
మూత్రకృచ్ఛ్రమూ, ధాతుక్షయమూ, శోగొట్టుతుంది. కృశించిపోయినవారికి పుష్టి
కలిగిస్తుంది. వంధ్యులకు సంతానం కలిగిస్తుంది. పురుషులకు తేజస్సూ, శుక్రమూ,
బలమూ వృద్ధిచేస్తుంది.

ఇందులో పడే అష్టకవర్గం దొంకడం కష్టం. అంగళ్ళలో కొన్నిచోట్ల వున్న
దంటారు గాని యెంతవరకూ అది సరి అయినదో ప్రతీవారూ నిర్ధారణచేసుకోడం
కష్టం. కనక, ఇంకాకు జరుగుతున్నట్టే వాటికి బదులు ప్రతిసాధివస్తువులు వాడుకోడం
మంచిది. అవి యీక్రింద చూపుతున్నాను.

జీవకానికి ప్రతిసాధిద్రవ్యం తిప్పతీగ. ఋషభకానికి నేలగుమ్మడు, మేదకు పెన్నేరు,
మహామేదకు సుగంధి, ఋద్ధికి బల. వృద్ధికి మహాబల కాకొలీ, క్షీరకాకొలీ మాత్రం
అంగళ్ళలో దొరుకుతాయి.

౨౮ మృగమదానవం

మృతసంజీవనీ గ్రాహ్య పంచాశశ్శులసమ్మితా
తదర్థం మధు సంగ్రాహ్యం తోయం మధుసయం తథా
కస్తూరీ కుడవం తత్ర మరిచం దేవపుష్పమ్
జాతీఫలం పిప్పలీ త్వ గ్భాగాన్ ద్విచలికాన్ క్షి పేక్
భాండే సంస్థాప్య రుద్ధ్వా చ నిదధ్యా శ్శాసమాత్రికమ్
విషూనికామూం హిక్కామూం త్రిదోషవ్రథవే జ్యరే
వీక్ష్య కోవ్యం బలం చైన భిష జ్ఞాతాం ప్రయోజయేత్ ॥

మృతసంజీవనీసుగ 50పలాలు. తేనె 25పలాలు. మంచినీళ్ళు 25పలాలు. కస్తూరి ఒక
కుడవం అంటే 32తులాలు. మిరియాలూ, లవంగాలూ, జాజికాయా, పిప్పళ్ళూ,

ధృష్టినిచెక్కా. — ఇవి యొక్క కట్టి రేఖదేని పలాలు, ఇవన్నీ కలిపి కుండలో పోసి, చీలయిచ్చి ఒక నెల గడిచాక తీసి వడబొగ్గులు వేసి

కోవ్వసిత్తి, శరీరబలమూ కాగా గుర్తించి వైద్యుడు దీనికి జాగ్రత్తగా మోతాదు నిర్ణయించాలి.

ఇది విషాచి (కలరా) తగ్గించేస్తుంది. ఎక్కిళ్ళకు తుంది. సన్ని పాతజ్వరాలు పోగొడుతుంది.

మృతసంజీవనీసుగ అనేది అనేకమాలికలతో తయారవుతుంది. అది చెయ్యడం కొంచెం కష్టం. అది బంగాళాదేశంలో పెద్దపెద్ద వైద్యులు కొందరు చేసి బాహుటంగా విక్రయిస్తున్నారు.

౨౯ చందనాసవం

చందనే సుశం దేవవారు దారునిశానిశా

త్రివృచ్చిత్రకమూలం చాగురు ధాత్రీ సురప్రియమ్

శతమూల్యశ్శబ్దో వాసాత్వచ శ్చ శారిబాద్వయమ్

లక్ష్మణాయాస్తథా మూలం వావరీవరుణత్వచా

ప్రత్యేకం పవిత్రం జ్ఞేయం బ్రాహ్మయాః పలవింశతిమ్

ధాతకీ షోడశపలాం తులామానాం సితాం తథా

మాక్షి కార్థఫలం సర్వం జ్యోతిరణన్దయే క్షిపేత్

మాస మేకం భాండిమధ్యే సపిధానే నిధాపయేత్

చందనాసవ ఇత్యేష రోగానీకనికృంతనః

శుక్రదోషం రక్షోదోషం మూత్రదోషం సుదాగణమ్

నిహంతి వివిధాన్ మేహన్ కృచ్ఛ్రీ శుష్టవిధం తథా

చతశ్ర శ్చాశ్శరీస్తద్వన్ముతాఘాతాం శ్రుయోదశ

అంత్రవృద్ధిం పాండురోగం కామలాం చ హలీమకమ్

కాసం శ్వాసం తథా కుష్ఠ మగ్నిమాంద్య మరోచకమ్

జౌపనర్గికమేహం శ్చ నాశయే దవికల్పతః

భాషిత శ్శ్రీమహేశేన లోకానాం హితకారిణా ||

చందనం, రక్తచందనం, సరళదేవదారు మానుపసుపు, మేనుపు, తెగడ చిత్రమార్గం, అగురుచెక్క, ఉసిరికపప్పు, పిరంగిచెక్క, పిల్లితేగలు, కొండపిండిశేబు, అడ్డసరపు చెక్క, తెల్లసుగంధి, నల్లసుగంధి, అత్తుజిమూలం, నల్లతుమ్మచెక్క, ఉలిమిడి చెక్క— ఇవి ఒక్కొక్కపల్లం. అవి 16 పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచేది. ద్రాక్షపండు 20 పలాలున్నా అది కొట్టేది. ఇవన్నీ నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి, కుండలో పోసి, అరెదు చక్కెర మారుపలాలూ, తేనె 50 పలాలూ కూడా కలిపి చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది అనేకరోగాలు పోగొడుతుంది. శుక్రదోషాలూ, రజోదోషాలూ, మాత్రదోషాలూ తగ్గిస్తుంది. మేహాన్ని తగ్గిస్తుంది. మాత్రాఘాతాలూ, మాత్రాశ్మగులూ, మాత్రకృచ్ఛాలూ, ఆంత్రవృద్ధి, పాండురోగమూ. కామెర్లూ. హలీమకమూ, దగ్గు, ఖగర్లూ, కుష్టు, అగ్నిమాంద్యమూ, అరోచకమూ, ఔషధగ్గిక మేహమూ (నెగ) తగ్గించేస్తుంది.

ఇది మహేశ్వరుడు కల్పించిన యోగం.

గమనిక = ఈప్రకరణంలో (21) మరొకచందనాగవం చూపించివున్నాను. అది చిరకాలంగా నేను చేస్తున్నది. అనేకులు ప్రసిద్ధవైద్యులున్నా వాడుతున్నదీ అదే. సంప్రదాయం అనుసరించే నేను చేస్తున్నాను. కాని, ఈయోగం వస్తుసంపుటినిబట్టి అంశకంటే గణకాది అవి తోస్తుంది. నేను చేసి చూస్తాను. నాసోదరవైద్యులున్నా చేసి వాడి చూడగోరినాను.

30 అ ర వి ం దా స వం

అరవింద ముఖీరం చ కాశ్శరీం నీలముత్పలమ్
మంజి ప్మైలా బలా మాంసీ రఃబుదం శారిబాం శివామ్
విభీతకవచాధాత్రీ శృటీం శ్యామాం సనీలిసీమ్
పటోలం పర్పటం పార్థం మధూకం మధుకం మురామ్
పలమానేన సంగృహ్య ద్రాక్షాయాః పలవింశతిమ్
ధాతకీం షోడశపలాం జలద్రోణద్వయే క్షి పేత్
శర్కరాయా స్తులాం తత్ర తులార్థం మాక్షికస్య చ
మాసం సంస్థాపయే ద్భాండే మృత్తికావరినిర్మితే

290-3

యూ యు ర్వే ద యో గ ము క్తా వ లి

నాబాలానాం సర్వరోజాభివృద్ధి బలపుష్కర్ణి వర్ధనః

అరవిందానవః ప్రోక్త ఆయుష్యో గ్రహబాధహృత్ ।

తామరపువ్వు (ఎండుది) వట్టివేరు, పెగుమ్మడు, నలకలవదుంప, మంజిష్ఠ, వీలకులు, బల, జటామాంసి, తుంగముత్తలు, సుగంధి, కరవీలు, తాడికాయబెరడు, వస, ఉసిరికపప్పు, కచ్చారాలు, సుగంధి, పాలసుగంధి, చేనుపొట్ట, రావిపట్ట, తెల్లమిడి పట్ట, ఇప్పపట్ట, యష్టిసుధుకం, మురామాంసి — ఇవి ఒక్కొక్కపలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి కుండలో నాలుగు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి, అందులో ద్రాక్షపండు 20పలాలూ, ఆరెపువ్వు 16పలాలూ, చక్కెర 100పలాలూ, తేనె 50పలాలూ కూడా కలిపి చీలయిచ్చి ఒక్క కెలకు తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది పిల్లలకు వచ్చే సకలవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. బలమా, పుష్టి, ఆకలి కలిగిస్తుంది. ఆయుర్దాయం వృద్ధిచేస్తుంది. గ్రహబాధలు పోగొడుతుంది.

సంపూర్ణం

